

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03203

NUSEH BRAZIL

M. Kucinski

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

נוסח בר אזיל

★

מאיר קוטשינסקי

פארלאג
י. ל. פרץ
ישראל
1963

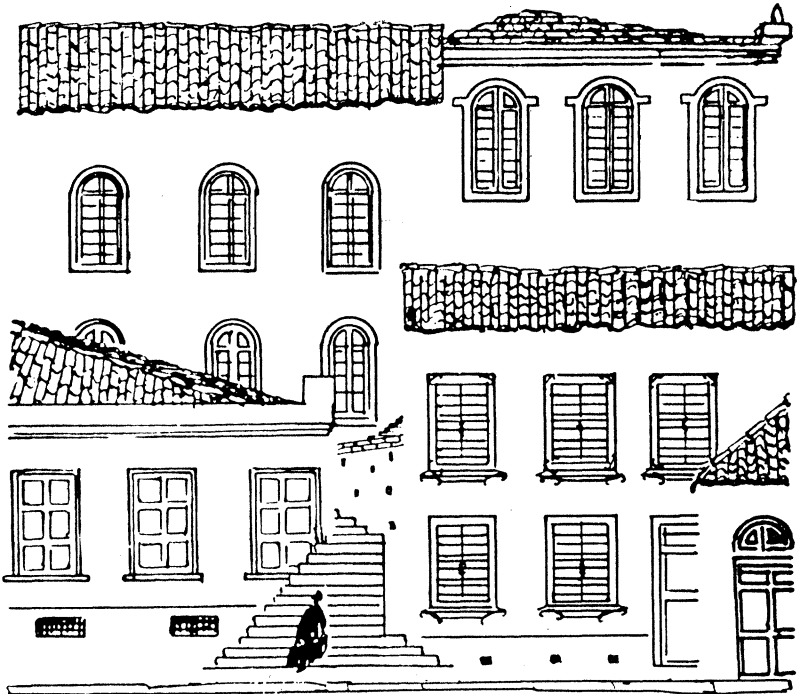
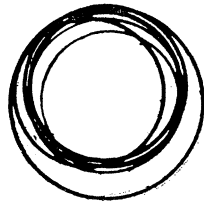
מאיר קוטשינסקי

1. The first part of the document is a list of names and addresses of the members of the committee.

גאיד קוטשינסקי

נוסח בראזיל

Free Public Library, Newark, N. J.

M. KUCINSKI
NUSECH BRASIL

I. L. Peretz Publishing House
31 Allenby Str., Tel-Aviv

מ. קוטשינסקי / נוסח ברזיל
פארלאג י. ל. פרץ, תל-אביב, רח' אלנבי 31

הילע און שער געצייכנט פון דוד קוטשינסקי

נדפס בישראל 1963
Printed in Israel 1963

אסתרן — זי זאל מיר פארגעבן,
וואס בעת אירע יסורים האב
איך געשריבן אט די בלעטער.

א י נ ה א ל ט

זייט
 11 ווארעמער רעאליזם — פארווארט פון אפרים אויערבאך . . .

א. מיטן פעקל

15 דער פיסקאל
 24 דער פעטער
 30 פין דע מעז
 37 מצווהס
 46 די דרשה
 53 שכר דער רויטער
 58 נעווראזע

ב. דאָ נישט לאַנג

71 שוועסטער
 88 די מאַנא ליזאַ
 96 איציקל דער גאַלדקלאַפער
 101 מיין ערשטע באַגעגעניש

ג. שכנים

109 לאַדראַן דע גאַליניאַס
 115 דיא דאָס נאַמאַראַדאָס
 121 זולעיקאַ און רעבעקאַ
 128 אַ מולאַטקע
 134 ראסע
 145 אין די בערג, ווו קוואַלן שטראַמען

ד. אים אשכחך

159 בקמה
 164 דער נדן און די מתנה
 171 רשעים
 177 מעשה בשני יידן

★

183 בראַזיליאַניזמען (פאַרטייטשוונגען)

נוסח בראזיל

✱

מאיר קוטשינסקי

ווארעמער רעאליזם

דער אמת איז, און איך האב זיך געשלאגן מיט דער דעה, צי זאל איך מסכים זיין צו שרייבן אַ הקדמה צו אַן אַנדערן מחברס אַ בוך. ראשית, מיר איז פרעמד אונטערפירער. אַ בוך, האַלט איך, דאַרף זיך אַליין אונטערפירן. אַ בוך איז אין דער בחינה פון אַ יתומה, וואָס גייט צו דער חופה אַליין, און אַן אונטערפירער. זי אַליין, די כלה, דאַרף אויסטרעטן איר וועג צום מזל פון דער חופה, שנית, כּהאָב ביו איצט גישט געטראַכט פון זיך, און איך בין שוין אַלט גענוג צו שרייבן הקדמהס צו ביכער פון אַנדערע שרייבער, ווייזט אָבער אויס, און שרייבער האָבן אַנגעהויבן מיר גישט פאַר-גינען די אילוזיע מיינע פון יונגשאַפט...

האַט זיך, — און ווידער אָבער, — געטראַפן, און נאָך דעם ווי איך האָב איבערגעלייענט אַ היפשע צאל דערציילונגען, וואָס גייען אַריין אין מיין פריינט מאיר קוטשינסקי'ס בוך, האָט מיך אַנגענומען דער חשק צו זאָגן עטלעכע ווערטער. גישט, הלילה, אונטערפירן דאָס בוך צו דער חופה מיטן ליענער, נאָר סתם אַ זאָג טאָן, וואָס איך טראַכט.

מאיר קוטשינסקי איז איינער פונעם קליינעם הייפעלע יידישע שרייב-בערס אין בראַזיל. איידער איך האָב זיך באַקענט מיט אים פּערזענלעך, — אין זיין וווינ-שטאָט סאַן-פּאַולאָ, — האָב איך אים געקענט פון עטלעכע עסייען איבער ליטעראַטור. מיר איז געפעלן זיין פאַרליבטקייט אין ליטע-ראַטור בכלל און אין יידישער בפרט. מיר איז געווען צום האַרצן, וואָס געשריבן האָט ער נאָר איבער שרייבער, וואָס ער האָט זיי דורכגענומען מיט האַרץ און מח. מיר האָט געלאַקט דער אימפעטיקער אופן פון זיין שרייבן. אינעם גרויסן געוועב פון דער ליטעראַטור אונדזערער האָבן מיר געזען, ווי ער האַלט אין זיינע דינע פינגער איידעלע פּעדעמלעך, ווי ער וואַלט אַריינגעוועבט אין אונדזער טלית די בלענדיקע בלוי-קאַלירן.

דערציילונגען זיינע האָב איך כמעט נישט געלייענט פריער, איידער ער האָט מיר געשיקט אַ צוואַנציק, וואָס דאַרפן אַריינגיין אינעם בוך „נוסח בראַזיל“. אין ער דער אייגענער מאיר קוטשינסקי, וואָס געקענט האָב איך אים פון די ליטעראַטור־עסייען: וואָרעם, אינערלעך אימפעטיק, נאָר אַ גרויסער חילוק איז דאָ: צום לעבן איז ער אַ סך מער קריטיש, ווי צו שרייבער. די יידישע באַמערקונגען און וואָס געזען האָב איך זי אין סאַן פּאַולאַ, איז דער דערציילער־שער פּידל זיינער, — אויף אים שפּילט ער אויס די עטישי־יידישע מעלאָדיע זיינע. ער איז בפּירוש סאַציאַל־עטיש, אָבער דער טיפּערער תּוך פון זיין סאַציאַלער עטיק איז אַ יידישער.

מיר דאַכט זיך, אַז ער האָט אַ נאַענטע שייכות מיט די סאַציאַלע דערציילערס ביי אונדז אין אַמעריקע פונעם סוף ניינצנטן יאָרהונדערט און אָנהייב היינטיקן. דער הינטערגרונט איז אַן אַנדערער, אָבער דער דראַנג, קינסטלעריש צו מאַנען ביי ייִדן סאַציאַלן יושר, איז דער אייגענער, אַ שטאַרקן איינדרוק האָט געמאַכט אויף מיר די גרעסערע דערציילונג „שוועסטער“, אין איר איז דאָ מענטש־טרויער, טראַגיום פון פאַרשעמטע, כשרע יידישע טעכטער, וואָס זענען פאַרפּירט געוואָרן צו אַ שאַנד־לעבן, האָבן זיך אַרויס־געריסן דערפון, אָבער דער טויט פאַרשעמט זיי ווידער, מיך האָט אויפֿ־גערודערט די דערציילונג „מצוהס“, וואָס מאַלט די אַרױפגעאַרבעטע מיט פּריקרער שאַרפּקייט, אָבער אויסלייזן לייזט ער זיי אויס מיט די צוויי בע־סאַראָבער, וואָס נעמען זיך אַן די קריודע פון דער עלנטער משפּחה, וואָס איז אַריבערגעקומען נאָך דער מלחמה פון די היטלער־לאַגערן.

ביי אים זענען דאָ דערציילונגען, וואָס מאַלן די שייכותן פון בראַז־זיליאַנער צו ייִדן. אין זיי איז קוטשינסקי פאַרביק, ווי דער אַרעמער מענטש אין בראַזיל. אין זיי איז ער זוניק, אַפילו, אַן וואַלקנדלעך שפּאַצירן זיך דורך איבערן בלו־לויטערן הימל פון די האַלב־לעטאַרגישע, אָבער אין תּוך האַרעפּאַשנע בראַזילישע פּאַלקסמענטשן.

אינעם כאָר פון אונדזער יידישער אַלוועלט־ליטעראַטור זינגט מאיר קוטשינסקי אַריין דעם רייכן מאַטיוו פון בראַזיל, — אַ מאַטיוו, וואָס מיר נעמען אים אויף מיט אַ מין פּרייִד, אַפילו אַז אין אים איז דאָ אַ סך טרויער. סע איז אַ בוך פון וואַרעמען, פאַרביקן רעאַליזם.

אַפּרײם אויערבאָך

א

מיטן פעקל

דער פֿיסקאל

1.

ירחמיאל שלעפט זיך מיט זיין טשעמאָדאָן איבער די וועג פון דער ווילאָ, וואָס אין די קאַנטאַרעיראַ-בערג, און דער שטיביקער טאַבאַק דרינגט אים אַריין אין אַלע זיינע אַטעם-קאַנאַלן. חדשים ווי עס האָט נישט גע-רעגנט און ס'גליווערן טויט אַלע צמחים, באַדעקטע מיט אַ דיקער שיכט רויטער ערד, ווי לעבעדיקערהייט באַגראָבן.

די עסטראָדע ציט זיך לאַנג און ער קוקט זיך אויס די אויגן אויף אַ טראָוועסע. אויף דעם ברייטן וועג איז ער אומרויק, ווייל אַטראָט קען אַנפאַרן אַ קעטשל פון דער מאַכט מיט פֿיסקאַלן און זיין ביסל סחורה, זיין גאַנץ פאַרמעגן, וואָס ער שלעפט אָן אַ ליצענסיע, קען דורך זיי סעק-וועסטריט ווערן.

אין אַ טראָוועסע פילט ער זיך זיכערער. אין די געדרייטע משופעדיקע דעסידעס, מיט די האַרטע שוועלן פון פאַרטריקנטן ליים, וועט זיך אַ פֿיס-קאַלן-קעטשל נישט פאַרקערעווען. פֿריי וועט ער דאָ אויפפאַקן זיין טשער מאַדאָן און פאַרלייגן זיין סחורה פאַר די נייגעריקע און נאַשעריקע ווייב-לעד, וואָס זענען אַזוי זשעדנע אויף אַ געבלימלט שטיקל שטאַף, אויף אַ שטיקל זייד. אַ שמחה באַפאַלט זיי, ווען עס באַווייזט זיך דער „רוסאַ" אין אַט די פאַרלעגענע געסלעך, פון וועלכע זיי רירן זיך זעלטן אַרויס. זייט זיי האָבן חתונה געהאַט האָבן זיי נישט פאַרלאָזן די וואַש-טאַנק און די קיך, דעם הינער-שטאַל און דעם ברונעם.

און אַט באַווייזן זיך שורות פאַלמען ביי אַן עסקינע. צופרידן שפּרייזט ירחמיאל אַריין אין געסל און האַפּערדיק הייבט ער אָן צו „קלאָפּן". וויבלעד און קינדער, בחנטע יונגעטשקע מאַמעס, פליען טומלדיק

ארויס פון די איין־משפחהדיקע הייזקעס. זיי לאָזן איבער זייער קאָכן און וואַשן אין מיטן, כדי נישט צו פאַרווימען דעם „רוסאָ“ מיט זיין סחורה. עס איז אַ זעלטענע און אויסגעוואַרטעטע געשעעניש: „רוסאָ וועיאָ!“ דער רוסאָ איז דאָ!

— „קע לינדאָ! קע באַניטאָ!“ ווי שיין, ווי פּרעכטיק — רופן זיי אויס מיט אַנטציקונג, נאָך איידער ירחמיאל האָט רעכט באַוויון אויפצור־וויקלען די שטאַפּן, געשטרייפטע און געקעסטלטע, געבלימלטע און דורכ־זיכטיקע.

— ווען נישט אָט די גוטינקע מענטשן, — ווייזט איינע אָן, — וואַלט מען טאַקע נישט געהאַט קיין קלייד, קיין פאַרהאַנג, קיין ליילעך. די קאַמור־ניקאַציע מיט דער שטאַט איז פאַרבונדן מיט אַפּקומענישן און קומט מען שוין יאָ אין שטאַט, ווערט מען צעטומלט פאַרן שטאַטישן געשריי און כאַפּעריי און מע קומט צוריק מיד און אַפּגענאַרט. די קינדערלעך בלייבן אין דער היים און מיר פאַרלירן זיך אין שטאַט, אומגעדולדיקע, ווי אויף הייסע קוילן.

קיין סך געלט פאַרלאַנגט נישט ירחמיאל, ווי דער שטייגער פון אַלע „רוסאָס“, פאַר זיין סחורה, בלויז אַ קליינעם סכום האַנט־געלט, אָן „ענט־ראַדאָ“. דאָס וואָס ער קען נישט גוט פאַרטוגעניש, איז אויך נישט קיין היסרון ביים פאַרקויפן די סחורות אָט די אַ גוטתאַרציקע קונהטעס.

זיי פּרעגן זיך אויס, צי ער איז נאָך אַ בחור, צי שוין אַ באַווייבטער, ווען זיי ווערן געווייר, אַז ער האָט געמוזט איבערלאָזן זיין ווייב און קינד אין אייראָפּע, ביז ער וועט זיך דאָ איינאַרדענען, — ווערט גלייך אַ קאָ־לעקטיווער זיפּץ:

„קויטאַדאָ, קויטאַדאָ“...

זיי הייבן אָן אַפּצוקלייבן „קאַרטלעך“. פון די מיט רויזן באַקראַכענע פאַרקאַנעס קוקן אַרויס וואָס אַ מאַל מער נייעריקע און נאַשעריקע אויגן. די מענער זענען אין שטאַט און ביז זיי וועלן שפּעט אין אַוונט אַהיימקומען קאַנען זיי זיך צו דער זעט אַנקוקן די געשפרונקלטע, פאַנ־טאַסטישע שטאַפּן.

ירחמיאל פון סטאַשעו גייט מיט זיין גרויסן טשעמאַדאַן פון פאַרקאַן

צו פארקאן. ער איז אָנגעפולט מיט שמחה צוליבן אומגעריכטן פדיון אין דער דאָזיקער שטילער ווילאָ, וואָס ליגט פאַרבאַרגן צווישן בערג. ערשט אַ פאַר וואָכן, ווי ער איז אַראָפּ פון דער שיף און געציילטע טעג ווי ער „קלאַפּט“. ער איז ווי פאַרשיכורט פון דער גאַנצער נייקייט, וואָס די מענטשן שטעלן פאַר מיט זיך דאָ. ער פאַרגלייכט זיי צום בייזן, אויפגע־ העצטן און פאַרביטערן סלאָוישן מענטש פון זיין אייראָפּעישער היים; היינט, די מאָזאיק פון די אַלערליי פנימער, דער אויסגעמיש פון פאַרבן און די שטילע, איינגעשטעלטע האַרמאָניע מיט דעם קעגנזייטיקן דרך־ארץ פון מענטש צו מענטש, וואָס זענען צו מאַל נישט פון איין פאַלק און ראַסע, די מילדקייט, די גוטסקייט, — אַלץ איז פלאי פלאים, צו ווונדערן זיך און צו אַנטציקן זיך אויף שריט און טריט!

אָזוי פיל קונדן, וויפל ער האָט „אַנגעקלאַפּט“, אָזוי פיל פאַרבן... די שוואַרצע אַליין זענען פאַרשיידן. ער ווערט מאַנכעסמאַל פאַרגליווערט און שטום ביים אַנבליק פון אַ ניי פנים. עס האָט זיך שוין געטראָפן, אַז אַ קונדן טע האָט שנעל אָפּגעהאַקט דעם סוחרישן שמועס מיט אים, ווייל ער האָט זיך אויסטערליש פאַרקוקט, מיט חידוש, אויף איר. אַנדערע, פאַרקערט, שטעלן אים וואַרעמע, אינטימע פראַגן.

די מולאַטישע פרויען דערמאָנען אים די פוילישע לאַנגע פלוימען, די בלווי־שוואַרצע, וואָס זענען אַרומגעצויגן מיט אַ לילאָ, מיט אַ ביסל רויטלעכן שטויב, איידער זיי ווערן אַריינגענומען אין מענטשלעכע הענט, איידער ס'ווערט אָפּגעווישט זייער טוי. מיט כוונה פאַרציט ירחמיאל די געשעפטלעכע שמועסן מיט אַזעלכע קונהטעס, וועלכע שטייען ביי די פאַרט־קעס, צי הינטער די פאַרקאַנעס, אין שטוביקע קליידער, אָפט אין ברייט־אַרבלידיקע קימאַנעס, צוגעשפילעוועטע אויף איין קנאַפּ... באַוועגן זיך נאָר אַ ביסל די פרויען, צעפאַכן זיך די פאַלעס פון זייערע לויזע פעניואַרן און די גראַציעזע בראַזיליאַנעריןס אַנטבלויזן די טונקעלע שלאַנקייט. ירחמיאלן שווינדלט אַזש...

אין שטוב אַריין פאַרבעט מען אים נישט. אַז די זון ברענט שטאַרק, פאַקט ער אויף זיין טשעמאַדאַן אויף דער וועראַנדע, וואָס געפינט זיך אין יעדן הייזל. בלויז ווען עס גרופירן זיך מערערע פרויען צוזאַמען,

ווערט געעפנט אַ טיר פון איינער פון די ווייניגע און ירחמיאל סדרט אַרױף אױפן טיש די שטאַפן און בייטלען, די שירעמס און העמדער. פון קיין שום פרוי אין ער בױ איצט נאָך נישט אַרױנגעבעטן געוואָרן אין שטוב, ווען זי איז געווען איינע אַליין אין הויז.

דאָס „קלאַפּעריי“ האָט פאַר אים נאָך אַ רײַך: זײן אױג איז פון קינד־ווייז אָן צוגעװינט צו די ווייטע האַרױזאַנטן פון די גלייכע פעלדער און לאַנקעס, צו די פּלאַטשיקע סלאַױשע פּליינען. דאָ באַגעגנט ער אַ מאַדנע לאַנדשאַפּט פון בערג און טאַלן, פון פעלדזן, פון װעלכע עס גיסט זיך װאַסער, װאַס װײנען מיט מחיהדיקע קוואַלן. אױך אַ חידושדיקע װעלט פון װעגעטאַציע און ברייאַמלעך, װאַס אין דער היים האָט מען זײ נישט געקענט. די פּולע, שפּעדיקע האַלב־טראַפּישע נאַטור שפּראַצט אַרױס פון אומעטום, אַפּילו פון די אונטערגעשניטענע ביימער, פון די פאַרקאַנעס — אַזעלכע גרויסע, לעדערנע בלומען, װאַס זעען אױס װי נאַכט־פּײגל מיט צעשפּרייטע פּליגל; אַלערליי שלאַנגען, װאַס ער טרעט טײל מאַל אױף זײ מיט שרעק, אין די פאַרוואַקסענע סטעזשקעס. װען ער פאַרקערעװעט פון אײן עסטראַדע, פון אײן װילאַ, צו דער צװײטער.

2.

זײנע סטאַשעװער לאַנדסלייט האָבן אים ערשט מיט אַ קורצער צײט צוריק געגעבן אַ לעקציע אין הלכות „קלאַפּעריי“: אױסמידן די אַפענע עסטראַדעס, די „פּראַנטאַװע“, װוּ עס װײנען געװײנטלעך „טשוועקעס“, װײל זײ זענען שױן אױספרױברטע שטאַטישע מענטשן. צו פּיל „קלאַפּעריס“ שלאַגן אָן אין זײערע טירן און זײ װײסן שױן דעם סוד, אַז אױב מען באַצאַלט נישט דעם „רוסאַ“ צום טערמין, קען ער סײ װי גאַרנישט טאָן קעגן זײ. אַזעלכע קונים זענען צו קלוג פאַר אַן אַנפאַנגער־קלאַפּער. אַבער, דער עיקר, האָבן אים די לאַנדסלייט געוואָרנט, דאַרף ער זיך אױסהיטן פאַר פּיסקאַלן. עס זענען דאָ פּיסקאַלן פּוסיגערס און פּיסקאַלן פאַרנדיקע אין קעטשלעך. די ליצענסיע, װאַס די לאַנדסלייט האָבן אים אױסגעקױפט, איז גילטיק בלױז צו פאַרקױפן שירעמס, דאָס איז די בײ־ליקסטע ליצענסיע. היות עס רעגנט שױן נישט חדשים און חדשים, „קלאַפּט“

ער דערווייל מיט אנדערע מיני סחורות, דערהויפט „קארטלעך“, וואס אויף זיי דארף מען שוין האָבן אַ נייע ליצענסיע, מיט די אויסמאַטערנדיקע לויפענישן אין די אַמטן. עס מוז אויך קאָסטן אַ סך געלט, וואָס די לאַנדס־לייט ווילן ירחמיאלן איינשפּאַרן.

די פּיסקאַלן קאָנען נישט אומעטום אַכטונג געבן, לויערן זיי נאָר אויף די ברייטע, אָפּגעדעקטע עסטראַדעס. פון דער ווייטנס דערקענען זיי שוין דעם ספּעציפּישן הילוך און די פיזיאָנאָמיע פון די רויט־פאַרברענטע „רו־סאַס“ און טשאַטעווען אויף זייער פאַרמעגן, די פעקלעך. ווען זיי כאַפּן אַ „רוסאַ“ ווערן זיי כלומרשט מלא רציחה, אַפילו דעמאָלט, ווען זיינע ליצענסיעס און די אנדערע דאָקומענטן פון אַן אמבולאַנט זענען אין אַר־דענונג, — כאַטש דאָס קאָן זיך קיין מאָל נישט טרעפן, ווייל עפעס אַ פּאַ־פּירל פעלט שוין. זיי קאָנפּיסקירן דאָן די גאַנצע סחורה, סיידן מע גיט זיי אין יד אַריין. אזוי האָט מען אים אויפגעקלערט.

בין היינט האָט ירחמיאל געהאַט דאָס גליק און נישט אָנגעטראַפּן אויף פּיסקאַלן. הלוואי ווייטער. איין מאָל איז אים אַנטקעגן געקומען דאָס קעטשל און די כאַפּערס האָבן אים פאַרדעכטיק אָנגעקוקט. ער האָט דאָן געטראָגן אַ קליין פעקעלע. ער איז זיך געגאַנגען גלייכגילטיק ווייטער מיטן פעקל אונטערן אַרעם. ערשט ווען זיי האָבן זיך דערווייטערט, האָט אים דאָס האַרץ אָנגעהויבן קלאַפּן.

דאָ, אין די געדרייטע געסלעך און סטעזשקעס, דאַרפישע וועגן, וועט אים קיין פּיסקאַל נישט איבערשרעקן. קיין קעטשל קאָן זיך דאָ נישט אַראַפּלאַזן און אַ פּוסגייער־פּיסקאַל וועט דאָ אַהער נישט פאַרבלאַנדזשען. זיינע לאַנדסלייט האָבן אים אַפילו געוואָרנט פאַר אַ גיבורדיקן פּיסקאַל, אַן אַטלעט, אַ פּוס־גייער, אַ ריזיקער, שוואַרצער. ער איז דער פּחד פון אַלע „קלאַפּער“ אין דער דאָזיקער געגנט. כאַטש דיק און גרויס, לויפט ער שנעל ווי אַ פּערד און קיינער קען זיך פון אים נישט אויסבאַהאַלטן, מעג דער קלאַפּער זיך געפּינען ווי הויך אויף אַ באַרג און ער, דער שוואַר־צער, אונטן, צופּוסנס, דערגרייכט ער אויך דעם אומגליקלעכן „רוסאַ“. אין יד אַריין נעמט ער אַפילו, אַבער גאָר גרויסע געלטער, כמעט לויטן באַטרעף פון דער סחורה.

3.

עס איז ווייט צו דער סטאציע פון דעם קליינעם באַנדל, וואָס איז דער איינציקער פאַרבינדונגס־וועג פון דער געגנט מיט דער שטאָט, מיט באַם־רעטיראָ, וווּ עס וווינען זיינע לאַנדסלייט און וווּ עס געפינט זיך זיין פענסיאָן. נעמען דעם אויטאָבוס, וואָס לויפט אויף דער עסטראַדע, האָט ער מורא צוליב די כאַפּערס. גייט ער ווייטער אין די אומענדלעכע וועגן און סטעזשקעס פון דער אין בלומען און אין אויסטערלישע פּרוכטביימער איינגעטונקענער ווילא, ער חזרט דאָס אויסגעלערנטע ווערטל: „קאַרט־לעד, קאַרטלעד“ און קלאַפט אין די שיטער־צעזייטע הייזלעד.

און אָט געשעט עפעס אויסטערלישעס: אַ האַלב־שוואַרצע פּרוי, אַ מו־לאַטקע, אַ הויך־געוויקסיקע און קרעפטיקע, מיט אַ קרוין האָר אויפן קאַפּ, ווי אַ וואַלד, דערבליקנדיק ירחמיאלן פון דעם אַפענעם פענצטער, וווּ זי איז געשטאַנען אָנגעלענט, עפנט אויף פאַר אים די טיר פון איר שטוב און פאַרבעט אים צו זיך אַריין, אינעווייניק:

— „ענטראָ, מאַסאַ, פּאַדי ענטאַר“! קום אַריין, יונגע־מאַן, קאַנסט

אַריינקומען!

ירחמיאלס רויט־פאַרברענט פנים ווערט נאָך רויטער און עס שלאָגט צוריק די היץ פון דער הייסער טראַפישער זון, וואָס זיין קאַפּ האָט אייב־געזאַפט אַ גאַנצן טאַג; ער פילט — דער קאַפּ גליט, ווי אַ לאַמפּ.

די פּרוי באַטראַכט זיין פייערדיק געזיכט מיט דער זעלבער אויס־טערלישקייט, ווי דער ווייסער מענטש באַטראַכט צום ערשטן מאל אַ שוואַרצן... זי בעט אים זיך זעצן, אַפרוען; זי דערלאַנגט אים פּריש ברור נעם־וואַסער, איר מעכטיקער גוף רוט נישט קיין רגע. לויפט אין קיך נאָך אַ טוך אַפּצווישן דעם שטול. פון אירע שווערע באַוועגונגען און געלויף ציטערן אַזש די ברעטער פון דיל און די שויבן פון פענצטער.

זי בעט אים זיצן, אַפרוען. אירע ליפן ציטערן... זי געפינט נישט קיין שפּראַך, קיין וואַרט, נאָר אַפּגעהאַקטע קלאַנגען. ערשט, ווען ירחמיאל, אַ צעטרייסלטער, פּרעגט, צי וויל זי עפעס קויפן, פּרעפּלט זי אַרויס:

— לאַמיר זען!

און איידער ירחמיאל באווייזט אויפצוהייבן דעם טשעמאָדאָן און אים אַרויפצולייגן אויפן טיש, הערט זיך ווי אין דרויסן פּאַלט צו די פּאַרטקע און עס דערנענטערן זיך שנעלע מאַנצבילשע טריט.

דער פּרויס פנים ווערט באַדעקט מיט אַש, דער וואַלד אויפן קאַפּ — צעשאַטן, צעוויגט...

עס קומט אַריין האַסטיק אַן אומגעוויינלעך גדויסער מאַנצביל, אַ שוואַר-צער, — אַ געבוי פּון אַ ריז. דאָס פנים איז אויסגעפּולט אינגאַנצן מיט צוויי אומגעהויערע נאָזלעכער, ווי פּערדישע נאָזדרעס. זיי עפּענען זיך נאָך ברייטער און די ווענטלעך קלאַפּן ווי לעבעדיקע מוסקלען.

אַנקונדיק שאַרף די פּרוי, לאַזט ער ארויס קוויטשנדיקע און צישנ-דיקע קולות, אַפּגעהאַקטע ווערטער, וואָס ירחמיאל פּאַרשטייט זיי נישט, מיט אויפּגעהויבענע הענט לויפט ער צו צו דער פּרוי.

די פּרוי שטויסט אים אָפּ און מיט אַ מאַסקע פּון ווידערווילן און גלייכ-גילטיקייט, ווונדערט זי זיך אויף זיין כּעס. זי ענטפּערט טרוקן, נאָר מיט אַ טרויעריקן בלישטש אין די אויגן:

— עס איז אַ נאַרוואַס געקומענער רוסאַ. ער קען אַפילו נישט אונ-דזער לשון. אויס מורא פאַר פּיסקאַלן, אויס מורא פאַר אַזעלכע ווי דו, וויל ער נישט אויפּפאַקן זיין פּעקל אין גאַס. עס איז מיר אַ רחמנות געווען און כּהאַב באַשלאָסן ביי אים עפּעס קויפּן, האָב איך אים אַריינגערופּן אין שטוב, באַרויך זיך דו, פּערד!

באותו הרגע ווערט די רציחה פון שוואַרצן אויסגעדרייט צו ירחמיאלן. ער כּאַפּט דעם טשעמאָדאָן און רייסט אים נערוועז אויף. שנעל, שנעל וואַרפט ער אַרויס די געבלימלטע שטאַפּן, דאָס זייד, וואַרפט זיי אין דער הייך, ציילט שנעל איבער און פּרעגט ירחמיאלן:

— וווּ איז דיין ליצענסיע?

דער שוואַרצער פּאַרדרייט דעם שליסל אויפן שלאָס. ער שרייט צו ירחמיאלן:

— דיין ליצענסיע וווּ איז?

די פּרוי ווערט אומרויך און שטעלט זיך אַריין צווישן דעם מאַן אירן

און ירחמיאלן. אין אַ טאָן פון געבעט, וואָס איז אויסגעמישט מיט פאַר-
אַכטונג, זאָגט זי אים האַרב און מיט וואַרענונג:

— לאַז אים אָפּ! ער פאַרשטייט דאָך אַפילו נישט אונדזער לשון!
האַב רחמנות אויף אים, „טעניאָ דאָ! דו אומפאַרשעמטער, סען-ווערגאַניאָ!“
די רציחה לאַזט אים פאַמעלעך אָפּ. ער שלעפט ירחמיאלן ביי דער
האַנט און, אַרויסנעמענדיק זיין זייגער, פירט ער אים צו צום קאַלענדאַר
און שרייט אים אַריין אין פנים:

— זעסט, רוסאָ? אַט אין דעם טאַג, אין דער דאָזיקער שעה, קום
צו גיין צו מיר אין שטוב מיט העמדער, אַ גרויסן נומער, — דעם גרעסטן, —
און שטאַף אויף אַן אַנצוג! אָבער געדענק צו קומען, איך וואַרן דיר!
אויב דו וועסט נישט קומען וועט זיין ערגער פאַר דיר. יעצט פאַרפאַק
די שמאַטעס און גיי דיר געזונטערהייט!

ער שליסט אויף די טיר און דערלאַנגט ירחמיאלן דעם טשעמאַדאַן,
זאָגט אים נאָך אַ מאָל, ער זאָל נישט פאַרגעסן צו קומען צום באַשטימטן
טאַג און באַשטימטער שעה, נישט אַנדערש!

אַז ירחמיאל איז שוין געווען אין דרויסן האָט ערשט זיין האַרץ אָנ-
געהויבן קלאַפן פון דעם, וואָס ער האָט נאָר וואָס איבערגעלעבט. כאַטש
ער האָט נישט פאַרשטאַנען גאַנץ גענוי די רייד פון מאַן, האָט ער געפילט,
אַז נישט בלויז זיין סחורה איז געווען אין סכנה, נאָר ער גופא...

עס איז געוואָרן טונקל. ער האָט ציללאָז געבלאַנדזשעט צווישן די
אין רויזן אויסגעצירטע פאַרקאַנעס, אין די געדרייטע סטעזשקעס. דאָס
האַרץ האָט אים נאָך אַלץ געקלאַפּט.

ירחמיאל האָט זיך אַ דערשעפטער אַנידערגעזעצט אויף אַ באַגראַזט
בערגל, געקוקט אויפן טשעמאַדאַן ווי אויף אַ לעבעדיקער היה. פון די
דערבייאיקע זומפן האָבן זיך צעגרילצט די גרילן און צעקוואַקעט די זשאַ-
בעס. עס האָט ירחמיאלן אַהיימגעטראָגן נאָך סטאַשעוו, צום ווייב און
קינד, עס האָט אים דערמאַנט דעם פויליש-קליינשטעטלידיקן בין-השמשות
און, דערבליקנדיק דעם טשעמאַדאַן, האָט ער נאָך אַ מאָל אויפגעשוידערט.

ווען ער איז שוין געווען אויף דער סטאציע האָט זיך פלוצלונג באַוויזן, —
 אַ דערפרייטע וואָס זי האָט אָנגעטראָפֿן, זעט אויס, דעם ריכטיקן מאַן, —
 אַ קליין מיידעלע, זי איז צוגעלאָפֿן צו ירחמיאלן און אים דערלאַנגט
 אַ פּאַפּיר.

ביי ירחמיאלן האָט זיך אויף ס'ניי דערוועקט די מורא און ער האָט
 שנעל אַריינגעטאַן דאָס פּאַפּירל אין קעשענע.
 אין שטאַט האָבן אים די לאַנדסלייט איבערגעלייענט און איבערגע-
 זעצט דאָס בריוול :

— „גוטער מענטש! האָב רחמנות אויף זיך און דערוועג נישט צו
 קומען אין מיין שטוב אין דעם טאָג און אין דער שעה, וואָס מיין מאַן
 האָט דיר באַפוילן. זאָלסט זיך היטן פאַר מיין מאַן, ער איז אַ „ברוטאַ“, —
 אַ פּיסקאַל.

אַז דו וועסט זיין אין מיין גאַס אין די פּריע מאַרגן־שעהן, צו קאַברירן
 ביי דייע קונים, באַווייז זיך פאַר מיין הויז, אָבער וואַרט צו ערשט אויף
 אַ צייכן פון מיר.“

ד ע ר פ ע ט ע ר

משה וואָלף האָט זיך נישט געלייגט שלאָפן. נאָר זיך צוגעלייגט אין אַנטוועכץ; סיי ווי האָט ער נישט צוגעמאַכט די אויגן. דער שלאָף האָט נישט גענומען.

דאָס ווייב האָט געבורטשעט, אים געמוטשעט מיט פראַגן, מיט טענות. זיי האָבן זיך געקליבן מיט דער ערשטער פרימאַרגן-באַן קיין סאַנטאָס צום פאַרט, צו דער שיף, וואָס ברענגט יאַסלען, משה וואָלפס ברודער-זון; די שיף קומט אָן פאַרטאָג אין פאַרט.

משה וואָלף האָט געוואָלט פאַרן אַליין, אָן ווייב. זי אָבער האָט דווקא געוואָלט מיטפאַרן, כאַפן אַ קוק אויפן יונג. דער ערשטער קוק איז רער האָט געזאָלט זיין מאַסגעביק, צי טויג ער פאַר איר בת יחידה, צי נישט.

משה וואָלפן האָבן געשטאַכן אירע ווערטער.

נישט דערפאַר האָט ער איינגעלייגט וועלטן ביים „קאַמיטעט“ אַראַפ צוברענגען זיין ווייבס ברודער-זון, ער זאל ווערן זיין יורש. מע ווייסט דאָך נישט צי ער איז אַ לייט, דער יאַסל! „איך האָב געהאַרעוועט שווער און ביטער, ביז זיך „דאָראַביעט“ צו אַ שטיקל מעמד, אַ קליין פאַרמעגנס; זיך געווייקט אין שווייס יאַרן און יאַרן, וועל איך נישט אָנהענגען (גע- וואָלט זאָגן אַ „ווילד-פרעמדן“, אָבער זיך צוריקגעכאַפט) מיין פראַצע אַזוי לייכט איינעם, און דערצו נאָך נעמען אים פאַר אַן איידעם“.

און נישט קוקנדיק צום ווייב, נאָר גלאַט רעדנדיק, האָט ער ווייטער געצויגן:

„יאַסל איז טאַקע דער זון פון זיין געראַטענעם שוואַגער, דעם יחסן און למדו, פאַר וועלכן ער האָט געהאַט דעם גרעסטן דרך-אַרץ. ווייסט מען אָבער אין וועמען ער איז געראַטן? ווייסט מען דען וואָס ער האָט

מיטגעמאכט אין די לעצטע יארן, וואָס ער האָט זיך אָנגעזען, פּאַניע-
ווערעט אין די לאַגערן, אין געטאָ, זעענדיק הונדערטער מאָל דעם טויט
פּאַר די אויגן?"

ווי אַלע יידן, האָט אויך אים צענומען אַ גרויס רחמנות אויף די „אי-
בערגעבליבענע ברידער“. ס'איז אַ הייליקער חוב זיי צו העלפּן. אין זיין
שול, וווּ ער דאַוונט אלע שבת, דרשנט דער רב איבער רחמנות: „יידן
רחמנים בני רחמנים“. אויף די טרויער-פּאַרזאַמלונגען, וועלכע ער פּאַר-
פעלט נישט, צעיאַכמערן זיך די רעדנער, און אַ שטיין קאַן גערירט ווערן.
„האָב איך טאַקע געטאַן ס'מייניקע: אים אַראָפּגעברענגט קיין בראַזיל;
עס האָט נישט ווייניק געקאַסט“.

„אַבער אַריינלאָזן אַ פרעמדן יונג, — נישט געפאַקט, נישט געמאַלט?
משה וואַלף האָט נישט געוואַלט עס זאָל זיך עפעס איבערקערן אין
זיין שטוב, אַ נייער מענטש זאָל איבערשלאַגן זיין איינגעשטעלטן סדר,
זיינע געשעפטן, וואָס נאָר ער פאַרשטייט זיך אויף זיי. ער וועט דעם
בחור טאַקע שטעלן אויף די פיס! — אַבער נישט ביי זיך, נאָר אין דרויסן...
אַי, די טאַכטער, וואָס מאַכט פול די שטוב און דאַרף אַ חתן, אויב
נישט היינט, איז מאַרגן. נאָך צייט! נאָך צייט! ווי אַלט איז זי די מויד?
18 יאָר?

ס'ווייב לאָזט אים נישט פאַרזינקען אין די דאָזיקע מחשבות. הערט
נישט אויף צו טאַטשען און שטורכן:

— וואָס מיינסטו, עס איז אין דער היים, ווען אַ מויד איז זיך אויס-
געזעסן, זיך געליבט מיט אַ בחור, געגאַנגען מיט אים יאָרן און יאָרן און
טאַטע-מאַמע האָבן זי געהאַלטן אויפן אויג, אויף שריט און טריט זי גע-
היטן, אפילו אין די הינטערגעסלעך פון שטעטל? דאָ איז בראַזיליע, דאָ
ברענט אַ פּייער... דאָ קאַן מען אַ מיידל נישט אַרויסלאָזן איינע אַליין
אויף אַ מינוט נישט, דער קאַפּ שפּרינגט מיר אויף טייל מאָל, ווייל איינ-
שליסן זי קאַן מען אויך נישט!

און זי גיט האַסטיק אַ זאַג:

— משה וואַלף, הכלל, אונדזער באַשע דאַרף אַ חתן, האַסט געהערט?
ס'ווייב האָט געקריגן קוראַזש. משה וואַלף איז געבליבן אָפּגעהאַקט

און האָט זי נישט איבערגעשלאָגן, ווי עס איז זיין שטייגער. אַנטווענדיק זיך, האָט זי זיך אַליין צענומען פֿון אירע אייגענע רייד און גרערעדט וויינענדיק:

— עס איז דער איינציקער איבערבלייב פֿון איר יינגסטן ברודער, דאָס קריינדל פֿון דער משפּחה, דער וויל־לערנער — — פֿון די איבער־ריקע ברידער און שוועסטער איז נישטאָ קיין זכר, נישט קיין קבר, נישט קיין אַש...

משה וואָלף האָט זיך געגעבן אַ רייס אויף, ווי אַן אָפּגעברייטער, און אויפ־שטעלנדיק זיך קעגן ווייב איר געדראָט:

— הייבסט שוין אָן?! נאָ, זע, כּל־אָז דיך איבער און כּגיי אַליין צו דער באַן! וואָס נאָך ווילסטו פֿון מיר? כּהאָב דאָך איינגעלייגט וועלטן, אויפֿ.עזוכט, אַרומגעלאָפֿן, די פּיס אויסגעדרייט, נישט געזשאַלעוועט קיין געלט, ביז מיט צרות און לייד אים אַראָפּגענומען, ווילסטו שוין, אויף דער הייסער מינוט, אָפּבאַקן אַן איידעם?...

פֿאַרביסענע, יעדער אין זיין געמיט פֿאַרשלאָסן, האָבן זיי אויפּגע־פֿראַלט די טיר און זיך געלאָזט אין דער שוואַרצער נאַכט, צום וואַקואַל.

ווען משה וואָלף מיטן ווייב זענען צוריקגעקומען פֿון סאַנטאָס מיטן פֿלימעניק, האָט עס אויסגעזען ווי זיי וואַלטן צוריקגעפֿאַרן פֿון אַ יאָריד. צעיאַכטערטע און צערודערטע, האָבן זיי פֿאַרמאַכט די טיר אויפֿן שלאָס, שכנים זאָלן זיי נישט פֿאַרמאַטערן מיט אַלערליי פֿרעגענישן. ווי אַ קעלבּל פֿון יאָריד האָבן זיי געברענגט יאָסלען, וואָס איז געבליבן שטיין אין מיטן שטוב, ווי אַ געפּענטעטער...

יאָסל, אַ קנאַציקער יונגערמאַן, די הויט שטראָם געצויגן איבער די באַקן, ווי אַ רויט־אָפּגעשילטער שאַרבן, מיט דער שמאַלער און ביינער־דיקער נאָז, וואָס האָט פּייכט געפּלאַמט ווי אויף אַ פֿראַסט; מיט אַן אָפּן מויל, ווי איינער וואָס גרייט זיך אַ סך צו רעדן, — זענען אים אַלע ווערטער אויסגערונען, אַרויסגעפּלויגן.

סע האָט פון יונג געשמעקט מיט אַ פאַרלעגענעם גערוך פון לאַגער. די אויסגעטראַגענע טראַנטעס האָבן דערציילט פון אויספאַרעווען, פון „דע־זינפעקציע“, פון קאַזאַרמע, פון איינעם וואָס שטעלט זיך צום פריזיוו. ער האָט מיט אַ מאַל אַ שאַר אַרויף געטאַן דעם אַרבל פון רעקל און אַ ווייז געטאַן אַ שוואַרצלעכע האַנט:

— דער נומער, אויסגעברענט אין לאַגער, אַ כאַליערע זיי אין די ביינער!

אומבאַמערקט פון אַלע איז פּלוצלינג אויסגעוואַקסן די איינאיינציקע טאַכטער, באַשע, זי האָט זיך אַרויפגעוואַרפן אויף דער מאַמע און מיט מיטלייד, געמישט מיט פחד, ווי נאָר וואָס אויפגעכאַפט פון שלאָף, גע־קוקט אויף זיין פאַרשאַצטער און פאַרשוואַרצטער נומערירטער האַנט. יאָסל איז געבליבן פאַרגליווערט מיט דער כאַליערע־קללה אין מויל. משה וואַלף האָט זיך שנעל אויפגעכאַפט פון דער איינגעטרעטענער געדריקטייט און אַ באַפעל געגעבן צום ווייב:

וואָס באַלעמוטשעסטו? פיר יאָסלען אין דער באַניערא, טו אים אָן ווי אַ מענטש און פאַרברען אַלע זיינע שמאַטעס, ווייז אים זיין צימער און דו, באַשע, גיי דיר צו דייע לעקציעס!

אין אייניקע וואַכן אַרום, ווען יאָסלען איז שוין אַרויפגעקראַכן אַ ביסל פלייש אויף די ביינער און ווען ער האָט שוין געכאַפט אַ ביסל דאָס לשון, האָט משה וואַלף געפירט דעם פלימעניק איבער די געשעפטן פון באַם־רעטירא, ער האָט אַנגעזאָגט אים, ער זאָל פאַר די סוחרים פון די גע־שעפטן, ווו ער פירט אים אַריין, נישט צו פיל רעדן פון דעם וואָס ער האָט איבערגעלעבט, אויב זיי וועלן אים אויספרעגן. „זיי ווייסן אַלץ בע־סער ווי דו אַליין“ — האָט ער צוגעגעבן.

משה וואַלף האָט געהאַט אַ גוטן נאָמען ביי די סוחרים און אַ גרויסן קרעדיט. אָן אַרבעטער, אַ „קלאַפער“ שוין אַ פאַר יאָרן, געדענקען זיי נאָר, ווי ער האָט געשלעפט קאַלשאַנען אויפן קאַפּ, שפעטער געשטופט אַ ווע־

געלע מיט קאלשאנען און קאבערטארן און דאן איידעלערע אביעקטן, ביז ער האט זיך אַרױפגעאַרבעט צו אַ גרויסער קליענטעליע.

— זאָלט זײַן ווי דיין פעטער! — האָט מען דעם גרינעם געױגן־טשעװעט, — װעסט אַזױ אַרבעטן װי משה װאַלף, װעסטו זיך אַרױפאַר־בעטן. פאַרגעס אין אַלעם!

יאָסל, מיט די אויסגעקרוימטע דלאַניעס פון דער שװערער קאַטאַרגע אין לאַגער, מיט דעם אויסגעברענטן נומער אויפן אַרעם, האָט אַפילו נישט געװוסט קלאַר, װאַס זײ רופן אָן „זיך נעמען צו דער אַרבעט“ און װאַס הייסט דאָס „זיך אַרױפאַרבעטן“, כאַטש דער פעטער רעדט און בורטשעט פון דער ערשטער מינוט אָן אַט די צװײ װערטער...

משה װאַלף האָט אים אָנגעהויבן מיטצונעמען אויפן „לוגאַר“, אים צו לערנען „קלאַפן“, געװוין אים װי אַזױ מע פאַרקויפט אויף „פּרעסטאַאַן“, װי אַזױ מע דערקענט זיך װער עס איז אַ „טשוואַק“ און װי אַזױ מע פאַר־שרייבט די קונדן אין די קאַרטאַנען, אַזױ, אַז מע זאָל זײ אין אַ חודש אַרום לײכט טרעפן, נישט בלאַנדושען.

נאָך דעם װי משה װאַלף האָט אַרומגעפירט יאַסלען צװײ װאַכן, האָט ער אים איין מאָל אויפגעװעקט גאַר אין דער פּרי, װען באַשע איז שוין געװען אַװעקגעאַנגען אין שול. ער האָט אים אַרײַנגעפירט אין באַשעס צימער.

פּירנדיק זײַן האַנט איבער אַ גרויסער און קאַלירטער װאַנט־מאַפע פון גאַנץ בראַזיל, האָט משה װאַלף, װי אויסטיילנדיק אַ װאַזשנע נחלה, אַ ירושה, אַ זאַג געגעבן צו יאַסלען:

— נאָ, קאַנסט זיך אויסקלייבן אַ „לוגאַר“ װוּ צו קלאַפן... בראַזיליע איז גרויס... פון אויבן, בײ די פאַרטן, װוּ דיין שיף איז אַדורכגעפאַרן, ביז אונטן, בײ די גרענעצן פון אַרגענטינע... אַ גרויס לאַנד בראַזיליע... כּ״האַב דיר געמאַכט אַ לײטיש פעקל, פאַר אַ סך געלט; איך האָב אַ העלפט נישט געהאַט אַפילו, װען כּ״האַב „אַנגעהויבן“, איך האָב אָנגעהויבן מיט שלעפן קאַלשאנען, איך האָב נישט געהאַט קײן פעטער...

און רעדנדיק מער צו דער מאַפע, װי צו יאַסלען, דעם פלימעניק, האָט משה װאַלף פאַרענדיקט:

— דאָ איז בראַזיליע, אין בראַזיליע איז ווי מען וויל; וויל מען, — איז מען אַ פעטער. וויל מען נישט, איז מען נישט קיין פעטער. דו הערסט, יאַסל? נאָ, נעם דעם גרויסן פאַק, וואָס איך האָב פאַר אים באַצאָלט; דו דאַרפסט מיר נישט אומקערן דאָס געלט, נאָר אַ צווייטן פאַק וועל איך דיר נישט געבן.

יאָסל, ברייט צעשטעלט די פיס, מיט צעפלאַמטע, ביינערדיקע באַקן האָט גולמדיק און שטאַר געבליקט צום פעקל, ווי צו אַ מת, און עס האָט אים דערמאָנט די בייטש אין לאַגער, ווי זי סווישטשעט אָפּ מיט די ווערטער פון פעטער:

„אין בראַזיליע איז ווי מען וויל: וויל מען איז מען אַ פעטער, וויל מען נישט, — איז מען נישט קיין פעטער“...

פּיִן-דֵע-מֵעוּז

(סוף חודש)

נחום איז אין דער היים, אין קליינעם ליטווישן שטעטל, געווען אַ סטאַ-ליער, אַ דאַרף-גייער. מיט אַ זעג, אַריבערגעוואָרפֿן איבער דער פלייצע, און מיט אַ רענצל, אין וועלכן עס האָבן זיך געפונען אַ הובל, אַ העמערל און טשוועקעס, איז ער געגאַנגען אויף די דאַרפישע וועגן פון כאַטע צו כאַטע און אויסגערופֿן:

— צו רעכט מאַכן אַ בעט, אַ טיש, איינשטעלן אַ פּאַליצע, אַ פענצטער!
הויך-געוויקסיק און ברייטפלייציק, מיט אַ ביינערדיק-אויסגעמאַגערט פנים, אַן אָפנס, אַ ברייטס און אַ פלאַכס, האָט ער געהאַט דעם אַנבליק פון אַ ליטווישן פּויער. פאַר שווערער אַרבעט האָט ער זיך גישט אָפֿ-געשראַקן.

אַראַפּגעברענגט אים קיין בראַזיליע האָט זיין שוואַגער הירשקע, זיין ווייבס ברודער. נאָך אַ בחור, הגם שוין אין די יאָרן, האָט הירשקע דאָ געפירט אַ „קאַלשאַאַריע“, (אַזעלכע שענניקעס), אין אַ „פּאַראַן“ (קעלער) פון אַ הויז אין אַ בייראַ. קליינגעוויקסיק און רירעוודיק האָט ער זיך ביי די קאַלשאַאַנען געפּאַרעט ווי אַ קינד, וואָס שטיפט אויפן באַרג קאַלשאַאַנען. די ערשטע וואָכן האָט דאָס אימיגראַנטיש געזינדל, — נחום, זיין ווייב מינדל און זייער 12-יעריק יינגל געווינט אין דעם „פּאַראַן“ און זיך געשמאַק אויסגערוט אויפן באַרג קאַלשאַאַנען.

אַ נחום האָט שוין געקראָגן אַלע פּאַפירן און שוין געכאַפט אַ פאַר ווערטער פון היגן לשון, האָט אים דאָס שוואַגערל געגעבן אַ גרויסן, ברייטן וואָגן אויף צוויי רעדער, אַ מין פּלאַטפּאַרמע און עפענענדיק ברייט די טירן פון „פּאַראַן“, — אים אַנגעוויזן:

— זעסט, נחום, די הייזקעס דאַרט צווישן די בערג? וועסט דאַרט

פארצוקערן די קאלשאַנען. מיט זיי וועסטו אָנהייבן, אַז וועסט קומען צו אייגן קאַפיטאַל, וועסטו קלאַפן מיט עפעס פיינערס.

נחום, זשעדנע אויף פרנסה, זשעדנע זיך צו שטעלן אויף אייגענע פיס, האָט אַ שפיי געגעבן אין די דלאַניעס און מיט דאָנק זיך אָנגערופן: — הירשקע, דו ווייסט דאָך, איך בין געוויינט צו שפאָנען 20—30 וויאַרסט אַ טאַג — און, וועלנדיק ווייזן כוח, — אַ שלעפּ געגעבן די פלאַט־פאַרמע קאלשאַנען.

— דער עיקר, זאַלסט נישט אַפּשטיין פון דער אַרבעט, אַרבעט פולע טעג, האָסט אַ ווייב און אַ קינד, — האָט אין אים הירשקע אַריינגערעדט, — אַפּרוען וועסטו זיך „פין דע מעז“.

עס איז אַוועק אַ יאָר, נחומס קליענטעלע איז זיך צעוואַקסן, זיך צע־שפרייט, ער קלאַפט מיטן זעלבן אייפער און אימפעט ווי מיט אַ יאָר צוריק. אָנגעהויבן מיט קאלשאַנען, האָט ער שפעטער אַרויפגעלייגט אויף דער פלאַטפאַרמע קאַלשעס, קאַבערטאַרן (אַזעלכע מיני קאַלדרעס). אַז ער האָט שוין געהאַט אָנגעקלאַפט אַ פאַר הונדערט קאַרטאַנען, שטענדיקע קונדן, האָט ער אויפגעהערט צו שלעפּן און שטופן דאָס וועגעלע באַרג אַרויף און באַרג אַראָפּ, ער האָט עס צוריקגעגעבן הירשקען, געקויפט אַ גרויסן טשעמאַדאַן און אָנגעהויבן קלאַפן מיט פיינערע „אַביעקטן“: „קאַרטלעך“, (שטאַף) העמדער, הויזנס און שירעמס.

אויפגעשטאַנען גאַנץ פרי, מיטן שווערן טשעמאַדאַן אויף די פלייצעס און אַ פאַק קאַרטאַנען אין די קעשענעס, האָט ער זיך געלאָזט צו זיין בייראַ: אין די טאָלן, אויף די הויכקייטן, אין די פאַרשטעקטע ווינקלען, אין די פאַרוואַרפענע ווילאַס פון די קאַנטאַרעיראַ־בערג.

געוויינט האָט ער אויף דער בייראַ אין אַ געדונגען הויז, געזאַמלט אַ מיל צו אַ מיל זיך צו דערשלאַגן צו אַ „טערען“, צו אַן אייגן שטיבל, זיין ווייב, מינדל, אַ פלינק קליין ווייבל, ווי איר ברודער הירשקע, האָט מיטגעדאגהט אין דער פרנסה: „געקלאַפט“ מיט ווייבערשע וועש, אַרויסגעגאַנגען איז דאָס פאַרפאַלק אין דער פרי צוזאַמען, אַבער גלייך זיך צעשיידט: ער איז אַוועק פון דער שטאַט, צו די בערג; זי צו דער שטאַט, צו די ברוקירטע גאַסן, אין שטוב איז געלעגן יוחנקע, זיער בחור.

מיטאג האבן זיי געגעסן טרוקנס, אין גאס, נאך געווען איינגעוויינט דערצו אין ליטע, בעת ער האט זיך געהאט געלאזט איבער די דערפער. חוץ דעם האט ער זיך שוין איבערצייגט, אז פאר א קלאפער טויג גאר נישט איבערצורייסן דאס קלאפן און אהיים קומען אויף מיטאג, דער טאג גייט אוועק אין ניוועץ, ער ווערט צעריבן, דער טאג, אין אוונט האט שוין מינדל אפגעקאכט א ווארעמס.

יוחנקע, וואס האט געלערנט א פאר שעה אין טאג אין דער „גרופא“, (פאלקטשול) האט זיי ארויסגעהאלפן אין צוטראגן באשטעלונגען, „ענ-קאמענדאס“, אין קאברירן, אין ברענגען א שטיקל סחורה. ביי דער פרנסה איז דאס גאנצע משפחהלע געווען איינגעשפאנט און זיי זענען נישט איינ-געזעסן קיין מינוט, זיך נישט פארגונען אפצורוען, נישט פארלוירן קיין רגע, געלאפן פון די „טערקן“ צו די באס-רעטירער יידן, נאך קאבער-טאָרן, נאך קארטלעך, נאך טערנעס, אזש מען האט זיי נאכגעשריגן:

— „קאלמא, קאלמא נאָ בראַזיל!“ (רויק, רויק איז אין בראַזיל!)

זיי האבן צוגעטראָגן די באשטעלונגען, אנגענומען צום טוישן, צוריק צוגעפאסט, געלאפן קאברירן, טייל מאל צוויי און אפילו דריי מאל ביי א קונד; נאכגעצויגן די, וואס האבן זיך „געמודעט“; אפגעווארט ביי די טויערן פון די פאבריקן בעת די „פאגאמענטן“ (צאלונגען); ביי די קא-זארמעס, ווען סאלדאטן קריגן זייער געהאלט; ארויסגעריסן מיט געדולד ביי „טשוועקעס“ דאס לעצטע, ביזן לעצטן „פרעסטאסאָן“ (ראַטע), אכטונג געגעבן עס זאל נישט פארלוירן גיין דאס פארדינסט.

נאך עטלעכע חדשים האט נחום אנגעהויבן אפצושטיין... ער איז פשוט געפאלן פון די פיס און ביינאכט געשפירט א ציעניש, א ברענעניש, א נאָ-גנדיקן ווייטיק אין די אברים. עס איז אים באפאלן יעדן טאג, אין מיטן דער ברענענדיקער היץ, די שרעקלעכע מחלה „וואַלף“, יסורים אין די פאכוועס פון די הענט און פון די פיס. דאס שטענדיקע שוויצן און לויפן פארשרפהט, האט גענומען אין אים נקמה.

אפגערוט האט מען זיך ערשט אין פין דע מען. ארום דעם 25טן פון יעדן חודש, ביזן 2טן — 3טן פון נייעם חודש קומען נישט פאר „פאגא-מענטן“ און עס טרעט אריין א שטילקייט אין דער קליענטעליע, דעמאלט

קויפט קיינער נישט און עס צאלט קיינער נישט. עס איז אַ מין בין הזמנים, אַ מין חודשדיקער בין השמשות. דער פין דע מעז איז באמת אַ ישועה פאַר די קליענטעלשטיקעס אַפצורוען די פאַרמאַטערטע פיס. די פאַרברענטע פאַדעשוועש און אַנצוזאַמלען נייע כוחות פאַרן קומענדיקן חודש.

די ערשטע פין דע מעזן, ווען נחום און מינדל האָבן זיך פאַרגונען אויסצורוען, זענען אַוועק אין פאַרלאַטן אַפגעריבענע הויזן, איינגייען קנעפּ, אַרומקוקן זיך אויף די שיך, צוגרייטן אַנצעס, „אין דעם בראַזיליאַנישן קלימאַט זענען אַנצעס אַ רפואה פאַר אַ קלאַפּער“ — איז מינדל דער גאַנגען...

די קליענטעליע איז אַלץ געוואַקסן, ווייט אַריבער די ברעגעס פון די אַנגעצייכנטע בייאַס. זיי האָבן אויך פאַרקויפט מעבל, גאַנצע „סאַליעס“ (עס־ציימערן) און „דאַרמיטאַריאַס“ (שלאַפּציימערן) און איינצלנע „פעסאַס“ (שטיק).

פון די פין דע מעזן האָבן זיי וואָס אַ מאַל אַלץ מער אַראַפּגעשניטן אַ טאַג, אַ שעה, זיי האָבן זיך לסוף איינגעקורטשעט ווי די קורצע פרייטיקן אין ליטווישן ווינטער... נחום איז געוואָרן אויסגעטריקנטער פון חודש צו חודש און די פין דע מעזן האָבן אים שוין נישט באַקומען...

אין אַ פין דע מעזן האָט מען געקויפט דעם „טערען“, די ערד צו שטעלן דערויף דאָס הויז. נחום האָט צייט געהאַט צו שפּאַנען אין דער לענג און אין דער ברייט און אויסמעסטן די קוואַדראַט־מעטערס.
אַ צווייטן פין דע מעזן האָט מען זיך געדונגען מיטן בוי־מייסטער, — נחום האָט זיך גענומען צייט דאָן און אים געמשלט וויפּל אַריינצורוקן און וויפּל איבערצולאָזן אין אַ זייט, אין מיטן חודש וועט ער דאָך נישט האָבן קיין צייט אים דאָס אַלץ צו דערקלערן. עס האָט זיך אַנגעהויבן אַ באַנייט און פאַרשטאַרקט לויפעניש. די הוצאות זענען מיט אַ מאַל זייער אויסגעוואַקסן, די פאַרפליכטונגען שווערער געוואָרן און די ראַטעס פאַרן

קאנסטרוקטאָר האָבן געדאַרפט פּינקטלעך געסילוקט ווערן. דער עול פרנסה איז שווערער געוואָרן...

אין אַ פּין דע מעז האָט מען געלייגט דעם פּונדאַמענט פּון דער שטוב, צו מזל און צו ברכה, נחומען האָט עפעס אַ שיין געגעבן פאַר די אויגן, — אַן אייגענע כאַטע... צוזאַמען מיט הירשקען האָט מען מיט אַ „פּינגאַ“ (בראַנפּ) באַגאַסן דעם פּונדאַמענט:

— נו, הירשקע, איך האָב דיך איבערגעיאָגט. דו ביסט נאָך אַלץ אין „פאַראַן“, ביי דייע שענניקעס! — האָט נחום זיך באַרימט.
אין אַ האַלב יאָר אַרום האָט זיך נחום אַריינגעצויגן אין נייעם, איי גענעם הויז, פאַרשטייט זיך, אין אַ פּין דע מעז.

געמיינט האָבן זיי, אַז ווײַנענדיק אין די אייגענע פּיר ווענט וועלן זיי אַ ביסל אָפּכאַפּן דעם אַטעם און אַראָפּוואַרפּן פּון זיך די יאַזשמע... גער וואַלט זיך פאַרקלענערן, אַרויסלאָזן אַ סך קונדן, די ווייטע, די קלענערע, עס האָט זיך אָבער נישט געלאָזט: די קונדן האָבן „געמאַנדעוועט“ (אַ דעה געזאַגט), זיי נישט געלאָזט צו רו, געקומען אין דער נייער שטוב מיט מער קוראַזש, ווי פּריער אין דער געדונגענער. זיי האָבן געפּאָדערט, גער מאַנט, געווען היימיש, געקומען אויף דער נאַכט, אין די שפּעטע שעהן, געשלעפט פּון זיי שטיקער סחורה, געמאַכט באַשטעלונגען, איידער זיי האָבן באַוויזן צו ליקווידירן די אַלטע חשבונות; מיטגעברענגט קרובים, פאַר וועלכע זיי האָבן גוט געזאַגט, און נחום האָט געשריבן נייע קאַרטאַנען... די קאַרטאַנען האָבן זיך געמערט... די דריי משפּחהגלידער האָבן זיך אויסגעזעצט שפּעט פאַרן שלאָפּן גיין ביים טיש. נחום האָט פאַרגעלייענט, ווי ביי אַ לאַטעריע־שפּיל, קאַרטאַן נאָך קאַרטאַן, גאַס נאָך גאַס, דאַטע נאָך דאַטע, — צוגעגרייט אַרבעט אויפן מאַרגנדיקן טאָג, באַשטימט וועלכע אַפּצולייגן אויפן קומענדיקן חודש און וועלכע מען קען שוין צולייגן צום פּעקל „טשוועקעס“.

מינדל האָט שוין געחלשט זיך אַפּצורוען, הנאה האָבן פּון איר שטוב, פּון איר מעבל מיט די גאַרדינען, וואָס איז איר אַזוי שווער אַנגעקומען.

נבעדך, זי האט שוין געזוכט אַ קונה אויף איר ווייבערישער קליענטעליע. אין נייעם הויז אָבער האָט זיך נחום איינגעבראַכן.

אויפגעשטאַנען צו דער אַרבעט איז ער ווי תמיד. די ערשטע שעהן אין דער פרי האָט ער געשטעלט זיכערע, פעסטע טריט, ווי אַמאַל אויף די ליטווישע וועגן. אָבער אַרום 10 אַזייגער זענען אים די פיס מיט אַ מאָל שווער געוואָרן און ער האָט מער נישט געקאַנט גיין. ער האָט זיך געמוזט אַפרוען אויף אַ בערגל, ווייל אַריינגיין אין אַ באַר האָט ער שטאַרק נישט ליב געהאַט. נחום האָט געפילט, אַז ער איז נישט מיד פון איצט, פון היינטיקן טאַג, נאָר עס האָבן זיך אַנגעזאַמלט די מידקייטן פון דער ליטע, פון דער פּלאַטפּאַרם „קאַלשאַנען“ און זיי באַשווערן ווי בליי זיינע פיס און דריקן אים אין רוקן. נחום איז אַהיימגעפאַרן מיט אַ טאַקסי, זיך אַוועק־געלייגט אין בעט און מער נישט געקאַנט גיין צו דער אַרבעט.

עס האָט אים געהאַקט אין די שלייפן און געווייטיקט אין געניק. מינדל, אַהיימקומענדיק פון איר קאַבראַנסטווע און טרעפנדיק נחומען אין בעט, האָט זיך אויף אַן אמת דערשראַקן. זייט זי קען אים, איז עס דאָס ערשטע מאָל, ווי ער ליגט אין בעט בעת די אַרבעט־שעהן.

נחום האָט איר געבעטן, זי זאָל דערווייל איבערנעמען זיין קאַב־ראַנסטווע און דעם דאַקטאָר רופן אין אַ פאַר טעג אַרום, פין דע מעז, די ווייטיקן האָבן טאַקע נישט אַפגעלאָזן, מילא, וועט דויערן נאָך אַ פאַר טעג, די וועלט גייט נאָך נישט אונטער...

דער דאַקטאָר האָט באַטראַכט נחומס אויסגעמוטשעטן גוף און האָט געראַטן צו פאַרן דערווייל אין אַ סאַנאַטאָריום אין די בערג, זיך אַפצור־רוען. „דערנאָך וועט מען זען, צי עס איז אַן אַרגאַנישע קראַנקייט, צי אַ דערשעפונג“.

נחום אַליין, אַן מינדלען, האָט נישט געקאַנט פאַרן, האָט מען דאָס אַפגעלייגט אויפן נאַענטסטן פין דע מעז. זי האָט דאָך באמת נישט גע־קאַנט איבערלאָזן פאַרן יינגל אַלע געשעפטן, די קאַבראַנסטע, די „עב־קאַמענדאַס“ (באַשטעלונגען). מען מוז צו ערשט מודיע זיין די וויכטיקסטע קונדן און אפשר אַרויסציען פון זיי אַ פאַר „פרעסטאסאנס“ (ראטעס) פאַרויס.

אין סאנאטאָריום האָט זיך דאָס פאַרפאַלק אויפגעהאַלטן ווי אויף שפּילקעס. נישט געפונען קיין טעם אין גאַרנישט. גלאַט אַרויסגעוואָרפן געלט און פאַרלוירן צייט. ער, נחום, האָט געהאַט אויפן קאַפּ אַלע „פאַ- גאַמענטן“ און מינדל האָט נישט געקאַנט איינזיצן, אים איז אָבער אַלץ ערגער געוואָרן. דאָס אָפּענע, פּלאַכע פנים, ווי פון אַ סלאַוו, איז מיט אַ מאָל פול געוואָרן מיט פינצטערע גריבער. די ווייטיקן האָבן נישט נאַכגעלאָזט קיין רגע אַפילו.

**

פון סאנאטאָריע האָט מען נחומען שוין נישט אַהיימגעפירט, נאָר געברענגט אין שפיטאַל... דער סאנאטאָריע-דאָקטאָר האָט פאַרדעכטיקט אַ שלעכטע קראַנקייט און עס האָט נישט געהאַט קיין זין צו פאַרבלייבן אין סאנאטאָריע. מינדל איז אַהיימגעפאַרן ראַטעווען די קאַבראַנטטווע, וואָס איז שוין געוואָרן „אַטראַזירט“ (פאַרשפּעטיקט), און נחום איז גע- בליבן אַליין אין שפיטאַל.

די אָפּעראַציע האָט מען געמוזט אַפלייגן אויף פין דע מעז... דער דאָקטאָר האָט אַפילו געוואָלט זי זאָל גלייך אַדורכגעפירט ווערן, נאָר מינדל האָט געבעטן צווארטן אַ פאַר טעג נאָר, ביז פין דע מעז. און ווייל ס'האַט זיך געהאַנדלט אין אַ פאַר טעג, האָט דער דאָקטאָר צוגעוואָרט. ווען יוחנקע מיטן פעטער הירשקע זענען איין מאָל, איילנדיקע, אַרויף צום טאַטן אין שפיטאַל, איז נחומען שוין געווען גאָר שלעכט. זיינע אויגן האָבן פאַרלוירן זייער גלאַנץ און זיך באַוועגט נישט רעכטס-לינקס, נאָר אויף אַרויף און אַראָפּ... דער טאַטע האָט צוגערופן דעם זון און אים אַריינגעמורמלט אין אויער:

— זאָג דער מאַמען, זי זאָל צו מיר אויפן בית עולם נישט קומען צו אָפּט... נישט פאַרלירן קיין צייט בחינם. בלויז אַ מאָל דאָרט, אַ פין דע מעז, קען זי קומען...

אַ גאַנצן חודש האָבן נאָך מאַמע און זון „אינטריגירט“, „רעסיבירט“, „קאַבירט“. די לווייה איז גוט אויסגעפאַלן — פונקט צו פין דע מעז...

מצוות

די שער־אדזער לאַנדסמאַנשאַפֿט וואָרט אויף לאַנדסלייט. די מלחמה האָט זיך שוין פֿון לאַנג פֿאַרענדיקט און פֿון שער־אדזער יידן הערט זיך דערווייל גאַרנישט. אויף די זיצונגען פֿון קאָמיטעט שפּרייט דער פּרע־זידענט אויס לאַנגע ליסטעס פֿון געראַטעוועטע יידן פֿון די לאַגערן, פֿון צוריקגעקומענע, אָבער נישטאָ קיין שער־אדזער צווישן זיי.

דער פּרעזידענט פֿון די שער־אדזער איז געווען אַ צעבליטער מאַנס־פֿאַרשוין, הויך, ברייטפלייציק און בלאַנד, מיט גוטע און פּריילעכע, אַ ביסל לצנישע אויגן. ער איז געווען דער מלך פֿון די שער־אדזער, פֿון דער היים אַ שניידער, האָט ער דאָ, נישט־צוזעצנדיק זיך צו דער מאַשין, אויפגע־בויט אַ קאַנפּעקציע פֿון מענער־מלבושים אויפֿן גאַר וואַזשנעם שטייגער. די בראַזיליאַנער פּרעסערקעס און העפּטערינס זענען געווען די כּפּרה פֿאַר אים און אים תּמיד באלאָגערט די ווערקשטעל, בעת ערגעץ אַנדערש איז מען אויסגעגאַנגען נאָך אַ העלפּערקע, אַן אויספֿאַרטיקערין. די מזל ברכה האָט אַריינגעשיינט צו אים און די שער־אדזער האָבן אים געקרוינט פֿאַר זייער פּרעזידענט.

קיין שלעכטער יונג איז ער נישט געווען, כאַטש ער האָט זיך תּמיד אַרויסגעדרייט מיט:

„מ'עט שוין“. אַז די לאַנדסלייט פּלעגן קומען צו אים נאָך אַ טובה, אַ גמילת חסד, אַן אונטערשריפט אין באַנק, האָט ער געהאַט זיין ענטפּער:

„מ'עט שוין“...

עס האָט די איבעריקע שער־אדזער חלילה אויך גאַרנישט געפּעלט. אַלע זענען זיי שוין געווען אויסגעגרינט און היפּש־אָרויפגעאַרבעטע, מיט אייגענע שטובן, געשעפּטן און אַפּילו אויטאָמאָבילן, אָבער מיגעל, דער פּרעזידענט, האָט זיי אַלע געהאַט איבערגעיאָגט.

עס האָבן זיך אָנגעהויבן צו באַווייזן אין סאַן־פּאַולאָ יידן פון דער שארית הפליטה, פון פאַרשיידענע שטעט און לענדער, געציילטע יידן טאַקע, אָבער די אַלערליי לאַנדסמאַנשאַפֿטן האָבן שוין געהאַט מיט וואָס זיך עוסק צו זיין; בלויז פון שעראַדן האָט זיך קיינער נישט אָפּגעזוכט און קיינער איז נישט געקומען. לטוף איז געקומען איינאַיינציקע משפּחה: יאַסל, זיין ווייב און צוויי יינגלעך.

איינגעקוואַרטירט האָט זיי דערווייל דער „דזשאַינט“ צוזאַמען מיט נאָך אַנדערע פון דער שארית הפליטה, ווי נאָר דער פרעזידענט מעכל איז געוואָרן געוואָרן פון יאַסלס קומען, האָט ער איינגעלאָדן אַלע שע־ראַדזער צו זיך אין שטוב, — אַ שיינער ברחבותדיקער „פּאַלאַסעט“ און געברענגט צו פירן יאַסלען מיט זיין פּאַמיליע.

אַז יאַסל איז געקומען מיט זיין צעשראַקן ווייב און האַלב־שטומע, שווייגנדיקע צוויי יינגלעך, וואָס האָבן געהאַט פאַרגעסן אין די פּוילישע סטאַדאַלעס דאָס לשון, האָבן די לאַנדסלייט זיך געריסן צו זיי, אויט־געוועלגערט זיי פון אַלע זייטן, זיך אויסגעפרעגט אויף משפּחות, ברי־דער־שוועסטערס, טאַטע־מאַמע, אויסגעשנאַפט און אויסגעטאַפט זיי ביזן פאַרמאַטערן. אַז די שעראַדזער זענען געוואָרן געוואָרן דעם פּולן אמת, זענען זיי פּלוצלינג אָפּגעקילט געוואָרן, אַזוי ווי די ניי־געקומענע וואַלטן געווען מיטשולדיק...

נאָכן „זשאַנטע“ האָט מעכל, דער פרעזידענט און באַלעבאַס פון זשאַנט־טער זיך אויפגעשטעלט, ער האָט אַרויסגעפירט יאַסלען מיט זיין משפּחה פאַר זיין גאַרטן ביים הויז, אַרומגעפירט אַרום אין דער קליינער אַלייע און אַריינזעצנדיק זיי אין אויטאַמאָביל האָט ער זיי געפירט אין אַ נייעם פענ־סיאַן, בלויז פאַר אים, אָן די איבעריקע פון דער שארית הפליטה, ער האָט זיך געסודעט מיטן פאַרטער און אַריינשטעקנדיק דער יאַסלעטע אין האַנט אַריין אַ ביסל פּאַפּיר־געלט האָט ער צוגעגעבן:

— וועסט האָבן אויף דערווייל אין טאַפּ אַריין, אויף צוויי וואַכן,

„מ'עט שוין“.

ווען מעכל איז אַוועק האָט זיך אין דעם ענגן פענסיאָן־שטיבל אַוועקגעשטעלט אַ נישט־גוטסקייט. אַ טוכלע לופט, ווי אין אַ פּאַליציי־אישער קאַנצלאַריע אין שעראַדזן. שרהן, יאַסלס ווייב, האָט זיך געדאַכט, אַז זי איז ווידער אין אַ פינצטערער סטאַדאַלע. לוסף האָט זי זיך אָפּגע־פונען און גערעדט סתם אין דער וועלט:

— פאַרוואָס, מישטיינס געזאַגט, פאַר וועמען? ...

יאַסלען איז מיט אַ מאָל אויפגעאַנגען דאָס אַמאָליקע לעבן, שעראַדזן: איינגעלייגט וועלטן, געהאַט געשלעפט בעלי־מלאכות, זיך געקאַכט מיטן דאָזאַר פון דער גמינע, אַרויסגעשלעפט פון אים פאַרן ערשטן פּאַק לעדער, איינגערעדט דעם עולם צו אַ קאַאָפּעראַטיוו, צונאַמענגעסקראַבעט כלים, מאַשינען. נישט קיין מיטאַג, נישט קיין שלאָף, נישט קיין שבת.

דאָן, דאָס אָפּפאַרן פון די ערשטע שעראַדזער קיין בראַזיליע. ער האָט זיי געזעגנט אויף אַ באַנקעט, געווינטשעוועט מעכלען אַ „גליקלעכע צור־קונפט“... ברררר. ער ציטערט, ווי אַן אָפּגעאַסענער מיט קאַלט וואַסער, אַ הרפה פאַרן ווייב, פאַר ביידע יינגלעך זיינע.

אפשר געדענקען זיי אים שוין נישט? דאָס האָט ער דאָך געהאַט אַרגאַניזירט דעם שוסטער־קאַאָפּעראַטיוו, אויפגעמונטערט מיט זיין פּלאַם די פאַריאושטע שוסטערס און קאַמאַשנמאַכערס, אויפגעלעבט די גאַנצע שטאַט. וואָס האָט ער זיי איצט געדאַרפט דאָס דערמאַנען? ...

עס זענען אַוועק צוויי וואַכן און דער פרעזידענט האָט אויפסניי איינ־געלאָדן די לאַנדסלייט און געברענגט צו פירן יאַסלען מיט דער משפּחה, שרה, די יאַסלטע, הויט און ביין פון יאָרן אַרומוואַלגערן זיך אין די סטאַדאַלעס מיט אירע צוויי יינגלעך, — אַ דריטס האָבן די דייטשן ערגעץ געהאַט פאַרשלעפט אין אַ לאַגער און איז מער נישט צוריקגעקומען, — האָט נישט געקאַנט באַרויִקן אירע בליקן, וואָס האָבן גערוועזן און אומ־רויִק זיך געוואַרפן, ווי געטריבן דורך עפעס אַ קליין מאַשינקעלע. עס איז פון זיי אַרויס אַן אָפּשיין פון פּחד, פון טויטשרעק, נאָך די צוויי וואַכן

אין פענסיאן איז זי געווען נאך אומרויקער, ווי דאס ערשטע מאָל ביים איבערטערטן די שוועל פון פרעזידענטס הויז. זי האָט געמורמלט:

„יאָסל איז געלעגן אויפן בוידעם, וואָכן און יאָרן אויפן בוידעם.“

זיצנדיק אויפן שטול האָט זי זיך געשאַקלט, ווי זי וואָלט געדאוונט, און האָט מיט אַ ניגון געקלאַגט: „אויפן בוידעם, און איך מיט די קינדער אין סטאַדאַלע, חיימען פאַרשלעפט“...

ביסלעכווייז האָבן זיך צוזאַמענגעקליבן די לאַנדסלייט. זיי האָבן זיך נישט זשענירט פאַר יאָסלען מיט זייער שפע און גוטס, וואָס האָט אַראַפֿ־געשיינט פון זייערע פנימער. זיי האָבן זיך נישט זשענירט פאַר די אַנגער־שטעלטע מעבל און צאַצקעס, פאַר די דיוואַנעס פון פרעזידענטס שטוב, — וואָס דאָס איז נישט געווען צו זען אפילו ביים שעראַדזער נגיד. יאָסל מיט זיין פאַמיליע האָט זיך געזעצט אין אַ ווינקל. עס האָט זיך אַנגעהויבן די זיצונג.

צו ערשט האָבן זיי זיך געסודעט שטיל, עס זאָל נישט דערגיין צו יאָסלען. שפעטער איז דאָס סודען זיך אַריבער אין אַ שמועס און וואָס ווייטער האָט מען העכער גערעדט, ביז מען האָט אַנגעהויבן צו שרייען. די יאָסלעטע, מיט אַ פאַרפלאַמט פנים, אַ ביינערדיקס, האָט אַנגער־שפיצט אירע אויערן, דערשפירט אַ סכנה, ווי אַמאל אין דאַרף צווישן די פויערים.

— ווער האָט אונדז געהאַלפן? אַז מע וועט אים מאַכן אַ וואַרשטאַט, וועט ער וועלן אַ געשעפט אין צענטער, נעבן אונדז. און פאַרוואָס טאַקע נישט? — האָט מיט אַ געאַדערטן האַלדז געשטיקט זיך דעם פרעזידענטס ווייב און די איבעריקע ווייבער האָבן צוגעקוואַלן.

מעכל, איר מאַן, האָט אַוועקגעלייגט אויפן טיש זיינע חשבונות פון יאָסלס האַטעל:

— אַ העלפט דעק איך, פון מיין קעשענע, דאָס איבעריקע וואַרפט זיך אַרויס, איר זענט דאָך עפעס שעראַדזער!

מען האָט זיך געדונגען און געריסן, זיך נישט געשעמט פאַר די אַפֿ־געראַטעוועטע, לוסף האָט מען צוזאַמענגעשטעלט דאָס ביסל געלט אויף מעבל, — אַ טישל, פיר בענקלעך און צוויי בעטן און פאַר אַ שוסטער־

ווארשטאט. כאטש יאסל איז קיין מאל נישט געווען קיין שוסטער אין דער היים, האבן זיי דא אים אפילו נישט געפרעגט.

די יאסלטע האט שווייגנדיק זיך צוגעהערט. פלוצלינג האט זי זיך געגעבן א שטעל אויף. דאס געדריי פון אירע בליקן האט זיך פארשטארט און זי האט זיך פארכליבעט אין א היסטעריע:

— נו יא! מע קען אייך! גבאיטעס! איר האט נישט געבאלעמוטשעט קיין מינוט! מיר האבן געשפילט מיטן לעבן... ווען אייערע ברידער און שוועסטער האבן זיך געסמאלעט, אַוועק מיטן רויך, מיטן רויך...

אירע גרויסע, אומרויקע און נישט דאיקע אויגן, טיף־פארזעצטע אין די ביינערדיקע לעכער, האבן געשאסן מיט שנאה צו די שער־דזער וויי־בער, וואס האבן בשעת מעשה נישט איבערגעריסן דאס קייען פון די פלעי־וועס און די פרות פון טיש. דער יאסלטעס צוויי יינגלעך זענען געזעסן ווי געליימטע, נישט פארשטאנען, וואס די מאמע שרייט אַזוי. מיט די שער־ראדזער יינגלעך האבן זיי זיך נישט געקענט צונויפרעדן, ווייל אין דאָרף האבן זיי געהאט פארגעסן דאס יידישע לשון. זיי זענען געשטאנען הינטער דער מאמען מיט פארגלאַצטע אויגן און געקוקט גלאַט אַזוי; הינטער זיי האבן די קינדער פון די שער־דזער, פריילעכע און שיין־אנגעטוענע, פון זיי געחזקט.

מעכל האט געמאכט א צייכן צו די קינדער: „זייט נישט מאַלקריאַדאָ.“ ער האט זיך אויפגעשטעלט, געמאכט א לחיים און געווינטשעוועט יאסלען מזל אין נייעם לאַנד מיט דער נייער פרנסה. ער האט אַנידערגעלייגט אים פאַר דער נאַז אַ פינפהונדערטער: „דאָס האַסטו פון מיר און דאָס איבע־ריקע — מ'עט שוין.“

געבליבן איז ביי די שער־דזער, אַז יאָסל זאָל זיך נעמען צו שוס־טעריי, ווייל ער האט געהאַט אין שער־דזע אויפגעטאַן א סך מיטן שוסטער־קאַפּעראַטיוו און פיל אויסגענומען דערמיט ביי די באַלמעלאַכעס. אַליין זענען זיי געווען קלאַפּערס־קליענטעלשטיקעס, שוין אַרויפגע־אַרבעטע, עטאַבלירטע און עס האַט זיי עפעס נישט געפאַסט. אַז דער יאָסל, דער העלדישער און ווילערישער אויפטוער זאָל גיין מיטן „פעקל“.

די מעכלטע, דעם פרעזידענטס ווייב האָט גערעדט קלאַרע און שאַרפע

רייד:

— די בעסטע זאָך וועט זיין אים האַלטן ווייט פון זיך, וואָס ווייטער.
ער זאל נישט קאָנען אָפט קלאַפן אין אונדזערע טירן, אַריינשמעקן אין
אונדזערע שטובן, אויפרייסן די אויגן. כּוועל אייך זאָגן דעם אמת: כּהאַב
מורא פאַר זיי! איר ווייסט דען ווי ווילד זיי זענען געוואָרן אין דאָרף? !
איר האָט נישט געזען די סצענע, וואָס זי האָט אָפגעשפּילט? !

מלך־מעכל, דער פרעזידענט, האָט אויסגעזוכט אין אַ הינטערגאַס, אין
אַ ווייטער פאַרשטאַט פון סאַן־פּאַולאַ אַ קליינע וווינונג און אין אַ צווייט
געסל, אַ מער באַוווינטס, — אַ שמאַל געוועלבל, אַריינגעשטעלט אים
אַ שוסטערבענקל, אַ וואַרשטאַט, כלים און געזאַגט:

— יאַסל, נאַ, האָסט אַ ברויט מיט אַ מעסער, שוין צייט זאַלסט זיך
אויסרוען און לעבן אָן שרעק. דאָס איבעריקע — „מעט שוין“!

די יאַסלעט איז געבליבן אין דער ניי־געדונגענער שטוב, אַ גרויסע,
מיט אַ פּאַדלאַגע פון טרעשטשנדיקע ברעטער, מיט נאַקעטע, פּוסטע
ווענט (נאָך נישט געווען קיין עלעקטרישער שטראָם און עס איז באַלד
געוואָרן שטאַק־פינצטער). עס האָט געגאַסן אַ שלאַקסרעגן. יאַסל איז
געבליבן אין דער נייער ווערקשטעל מיטן פרעזידענט. ביידע יינגלעך זען
נען אַרויס מיט אַ געוויין. דער יאַסלעט האָט זיך דערמאַנט די נעכט פון
רעגנס, די שוואַרצע נעכט, ווען זי איז געלעגן אין די גריבער, אין די
סטאַדאַלעס.

די יינגלעך האָבן געריסן פון איר שטיקער, געוואַלט אַנטלויפן פון
דעם הויז, פון דער בודע, זי האָט געזוכט אַ שרץ, אַן אַנהאַלט אָן עפעס.
זי איז אַנידערגעפאַלן פאַר דער צעפראַלטער טיר, פאַרן שלאַקסרעגן. עס
האַט זיך איר עפעס פאַרדרייט דער קאַפּ.

אין אַ ווייל אַרום איז יאַסל אַהיימגעקומען; אים האָט באַגעגנט אַ היס־
טעריש כליפען פון ווייב, באַגלייט מיט אַ געוויין פון ביידע יונגען.

**

קיין מזל ברכה איז אין דער שוסטעריי נישט אַריינגעקומען, כאַטש
שיך צו פאַרריכטן איז געווען לרוב. יאַסלען איז נישט געגאַנגען אין דער

ארבעט, דער שוסטער־מעסער האָט זיך איינגעשניטן נישט אינעם לעדער, נאָר אין זיין האַנט, די אָפּגעפרעמדטע, אָפּגעוויינטע און אָפּגעשוואַכטע, אויסגעדרייטע און אויסגעקרוּמטע, די האַנט האָט נישט געטויגט צו גאָר־נישט.

מעכל־פרעזידענט פלעגט זיך אַנטראַגן אומגעריכט און שנעל, זיך געאיילט:

— יאָסל, דאָ מוז מען זיך אויסטויגן, דאָס איז נישט שעראַדז, עס איז נישט די אַמאָליקע צייטן. פונדעסטוועגן האָט ער באַלד דערנאָך אַרייַב־געשיקט אַ פּורל שפּייז, האַלץ־קוילן און זייף.

דאָס פלעגט אָבער ווערן זעלטענער און זעלטענער, ביז די שעראַד־זער האָבן זיך מער אין גאַנצן נישט באַוויזן. אַנשטאַט זיי האָבן זיך אָפֿ־געפונען ייִדישע שכנים, בעסאַראַבישע פּרויען, וואָס האָבן געוויינט אין יענער געגנט.

צו ערשט האָט די דערשראָקענע שרה נישט אויפגעכאַפּט זייער לשון, אָבער ווען זיי פלעגן אַרויפלייגן אויפן טיש זיסע געבעקסן און טאַקע אויסשפּרייטן אַ טישטוך, וואָס זיי האָבן געשאַנקען דער יאָסלטע, האָט זי זיך צו זיי וואָס אַ מאָל מער צוגעוויינט און די יינגלעך, וואָס האָבן שוין באַוויזן צו נאַשן אַ פאַר פאַרטוגעזישע ווערטער, האָבן שוין גע־ענטפּערט אויף זייערע פּראַגעס און די בעסאַראַבישע ווייבער זענען גע־וואָרן וואָס אַ מאָל היימישער און שרה רויקער, איינגעזעסענער, און די בליקן האָבן שוין נישט אַזוי זיך געוואָרפן.

אין איינעם אַ טאַג קומט אַריין אַ שכנהטע און זאַגט צו איר אַזוי ליב:

— נאַט, טייערינקע, אַ קויש, און קומט, לאַמיר גיין אויף דער „פעירע“... און איר אַריינגעלייגט אין קויש אַ פעקל פאַפּירגעלט.

נאָך זיי איז נאַכגעגאַנגען אַ שוואַרצע דינסט, ביידע ווייבער האָבן אַנגעקויפט אַלדאָס גוטס און דער יאָסלטעס יינגלעך האָבן מיט פּרייד אַהיימגעטראַגן דער מאַמעס נייעם קויש, אַ גרויסן, פּול אַנגעפאַקט מיט פּרוכט און גרינס, פאַר פּרייד האָט עס שרהן פאַרקלעמט אַזש.

— טייערינקע, — האָט די שכנהטע זיך אַנגערופּן, — לייגט אַוועק

ס'שוטטעריי. עס איז נישט פאר אייערע כוחות. איר וועט צו גארנישט קומען און תמיד אונטערהונגען. א רחמנות אויף אייער אויסגעמוטשעטן מאן און די קינדערלעך.

נאך מיטאג איז די בעסאראבערין צוריקגעקומען און, ווי תמיד, נישט מיט לידיקע הענט, עס איז געווען ערב שבת, די יאסלטע האט אין גאנצן פארגעסן ווי זי האלט, וואס פאר א טאג ס'איז. די שכנטע האט אויסגעשפרייט אויף ס'ניי דעם טישטעך און פון געבראכטן פעקל ארויסגעשטעלט צוויי שבת-לייכטער און א פאר פרישע, ברוין-גלאנצנדיקע חלות און א שיסל פיש, יידיש-געפילטע, לכבוד שבת.

— זייט א כשר ווייב צו אייער מאן און א יידישע מאמע צו אייערע קינדער, צו גלייך מיט אונדז — האט זי געזאגט צו דער יאסלטע, — היינט איז ערב שבת, קומט אריין צו מיר גלייך נאך מיטאג, מיט די קינדער, וועט איר זיך גוט אויסבאדן, — א ווארעמע, א הייסע שפריץ ביי מיר. די קינדער אייערע זענען ווי מיינע. איר ווייסט דאך, מיר איז נישט באשערט...

א נייע הויט איז ארויף אויף שרהן און די אויגן זענען שוין נישט געווען מער טיף פארבארגן אין זייערע לעכער. אויך א שמייכל אויף די הארטע, רויטע באקן האט זיך באוויזן. ביסלעכווייז האט זי געכאפט א פאר פארטוגעזישע ווערטער; די יינגלעך האבן שוין נישט גערופן פון איר שטיקער; זיי פלעגן זיך פרי אויפכאפן, צוזאמען מיט יאסלען, און פארגאפט קוקן אויף די בערג, וואס שיילן זיך אויס פאמעלעך פון די וואלקנדלעך, פונעם נעבל. זיי פלעגן גיין בנימוס איבערן שטילן געסל און אלע מאל אנטדעקן א נייע פרי, א ניי בלום, א גרינס.

שרה האט זיך ארומגעזען, אז אויף איר יאסלען קאן זי זיך מער נישט פארלאזן. עס איז נישט דער יאסל פון אמאל. אין אונט קומט ער אהיים א שווייגנדיקער, א פארקלעמטער, שווער פון אים א ווארט ארויס-צוקריגן.

זי האט פארקלאפט יאסלס ווארשטאט און פאר א שיבוש פארקויפט די זאכן, די כלים. זי האט זיך געשלאגן מיט דער דעה, יא, צי נישט אפ-געבן די שעראדזער דאס באקומענע געלט.

— טייערניקע, לאז דינס איבערגיין, זיי האבן דאך געמיינט דיין טובה, — האט די שכנהטע זי באַרויקט.
עמעצער האט צו וויסן געטאָן די שעראַדזער וועגן יאָסלס שוסטעריי, אַז זי איז פאַרקלאַפט.
געשווינט איז געקומען צו לויפן מעכל, דער פרעזידענט. ער האט שאַרף אַריינגעטענהט:
— יאָסלס שוסטעריי האט מיך געקאָסט אַ סך געלט. עס איז אַ בזיון, אַז איצט, נאָך אַלעמען, זאָל „אַזאַ איינער“ ווי יאָסל גיין מיטן פעקל! — „מעט שוין!“

✽

זונטיק נאָך מיטאָג איז דאָס בעסאַראַבער ווייבל געקומען מיט איר מאַן, וואָס האט מיטגעשלעפט אַ גרויסן זאַק סחורה, אַ קראָם אַ גאַנצע. דער בעסאַראַבער, מיט אַ ווייך, שטיל קול, נישט אויפצווועקן דעם שלאַפנדיקן שכן, האט געלערנט דער יאָסלעטע ווי אַזוי צו פירן דאָס מסחר, וווּ צו גיין קלאַפן, וועמען נישט צו פאַרקויפן.
— די ערשטע וואָך, — הערסט, רעזשינע, — זאָלסטו מיט איר מיט־גיין, פאַרטייטשן אַלץ און גוט אַכטונג געבן. עס איז אַ שאַד יעדער גראַשן. זאָל אונדזער מצווה זיי וויל באַקומען, אמן! — האט ער געזאָגט צו זיין ווייב, שרהן האט ער דערקלערט:

— איך באַצאָל אַיך, וואָס איך בין שולדיק אַנדערע יידן, וואָס האַבן מיר אויך געהאַלפן מיט יאָרן צוריק, זאָל אַריינקומען אַ מזל ברכה ביי אַיך, און אייער מאַן זאָל וואָס שנעלער קומען צו די כוחות, און הלוואי וואָלט איך געהאַט — דאָ האט ער מיט אַ מילדן בליק געקוקט אויף שרהס צוויי יינגלעך — צוויי בחורים, ווי איר, כאַטש איינעם, גאַטעניו טייערער!
דערציט זיי אין נחת און אין פרייד, שכנטע!

די יאָסלעטע האט געקוקט אויפן צעשאַטענעם פאַק, אויפן בלאַסן, שלאַפנדיקן מאַן, אויף אירע צוויי יינגלעך און טרערן האַבן זיך געקייקלט איבער אירע באַקן...

ד י ד ר ש ה

— איז נאך אַ מאָל : ווו אַרבעט איר ? האָט איר שוין אַ סך קונדן ?
און ווער נאך גיט אייך, וועלכער סוחר, קרעדיט ? האָ, ווער ? קאָלאָאָוסקי ?
קומט מאָרגן, יונגערמאַן.

עס איז אים, משה ביאָלאָביעסקין, באמת שוין פשיקע אַט דאָס
אויסקוועטשן אים פון אַלע זייטן מצד די סוחרים אויף זשאָזע פּאַוּלינאַ,
וועגן זיין מסחר, „קלאַפּעריי“, כאַטש פילן פילט ער, אַז זיי גייט מער אין
זיין „אַרנטלעכקייט“, ווי אין דעם פּאַקטישן עקאַנאָמישן מצב זיינעם.
אַבער, וואָס הייסט ביי די סוחרים בכלל, און ביי די בעסאַראַבער בפרט,
„אַרנטלעכקייט“ ?

די פּוילישע מאַכן עס גלאַט : פאַרשן נאָך דורך זייערע משרתים,
צי זייערע קונדן, די „קלאַפּערס“, שפּילן ביליאַרד. וויי איז צו יענעם,
וועמען מען האָט געזען שטיין נעבן דעם גרויסן, גרינעם טיש, אין דעם
באַר, צי מיט אַ שטעקן, צי אַן אַ שטעקן. קיין קרעדיט וועט ער שוין
גיט קריגן, ביי די בעסאַראַבער איז עס געווען קאַמפּליצירטער.

אַמאָל איז „אַרנטלעכקייט“ נאָר אין שייכות מיטן פינקטלעכן באַצאַלן,
אַמאָל קען עס הייסן, אַז ער שטאַמט נישט פון „יענע“ משפּחות, פון
די „פּוילישע“, מיטן באַקאַנטן אַנצוהערעניש... ווייל כאַטש עס האָט זיך שוין
געהאַט איינגעשטילט דאָס אומברחמנותדיקע אַרויסשטויסן פון די „חברה-
לייט“, און די לעצטע זענען אין גאַנצן אינאַלירט געוואָרן פון ישוב, ווי
אַ פעסט, — האָט נאָך אַלץ געטליעט דער חשד צו יעדן נייעם פּוילישן.
ווייל אזוי האָבן די בעסאַראַבער סוחרים, דער רוב פון זשאָזע פּאַ-
לינע, גאַרנישט געקאַנט אויסזעצן קעגן משהן. אַז ער פלעגט אַריינקומען
אין די פּאַרנאַכט-שעהן אין די געשעפטן צונויפּשטעלן די „ענקאַמענדאַס“
באַשטעלונגען, פלעגט פון אים אַרויסזעצן די ברענענדיקע זון, וואָס האָט

אין אים געהאט אריינגעשטראלט אַ גאַנצן טאָג און עס האָט אויסגעווען ווי די שטראַלן שטויסן איצט צוריק אַרויס. אַז ער איז געשטאַנען ביים געשעפטס־טיש, איז אַזוי ווי מע וואַלט געעפנט דאָס פאַרקלאַמערטע טירל פון באַק־אויזן. זיין ווייס פנים איז געווען איין גליענדיקע מכה, מיט אַ זיך־שיילנדיקער נאָז, נאָך רויטער ווי זיין גליענדיק פנים.

זענען דאָס געווען גוטע סימנים — אַ „גרינער“ יונגערמאַן אין סאַמע ברען זיך צו עפעס צו דערשלאַגן, זיך וועלן „אַרויפאַרבעטן“. נישט איין סוחר, אפילו אַן „עטאַבלירטער“, פלעגט זיך דערמאַנען זיין אַקערשט־פאַרלאַפענעם נעכטן, ווען ער איז געגאַנגען „קלאַפן“ מיטן פעקל, אַזוי ווי איצט דער פּוילישער. אויך משה ביאַלאַביעסקיס הילוך, זיינע צייגענע הויזן און די גראַבע, פּראַסטע שיד, האָבן פאַרטריבן יעדן ספק בנוגע אים: — אַן אַרנטלעכער, פּלייסיקער „קלאַפער“.

משה האָט דאָס ביסל קרעדיט געדאַרפט ווי דאָס לעבן. קומענדיק אַהער קיין בראַזיל, בעורם וחוסר כל, אַן אַ גראַשן ביי דער נשמה, אויף אַ שיפסקאַרטע, וואָס פריינט האָבן אים געקויפט און וואָס ער האָט גע־דאַרפט צוריקצאַלן, האָט ער נישט געהאַט מיט וואָס אַנצוהייבן. ביי אַר־בעט וואַלט ער זיך קוים־קוים אַליין דערנערט און נישט אימזשטאַנד געווען קיין מאַל אַהערצוברענגען זיין ווייב און קינד, וועלכע ער האָט איבערגע־לאַזט אין פּוילן. באַזן ברירה, האָט ער געפאַלגט די עצה, וואָס אַלע האָבן אים געראַטן און וועגן וואָס ער האָט שוין געהערט אויף דער שיף: „קלאַפ־פּער־יי“.

אמת, עס איז אים געווען דערווידער אַט די פּרנסה, אָבער די חרפה איז נישט געווען זיין פּערזענלעכע. ער האָט זיך נישט געשעמט פאַר זיך פּערזענלעך, נאָר פאַרן גאַנצן כלל און ממילא איז פאַרשוונדן דער איי־גענער בוש־הגעפיל. אדרבא, אים האָט געקערענט ווען ער האָט געהערט ביי מאַנכע: „איך קאָן נישט זיין קיין קלאַפער“. ער האָט אין דעם געזען אַ מין צביעות, אַ מין פּורש זיין פון קהל; דאָס איז אים געווען דערווידער.

נאָר מיט איין זאך האָט ער זיך קאַליע געמאַכט די מערכה און צע־טומלט די פּונדאַמענטן פון די סוחרים קריטעריום לגבי אים: זיי האָבן,

נעמלעך, אָפּט באַמערקט ווי ער, משה ביאַלאַוועסקי, האַלט אַ ביכל אונ-
טערן אַרעם... ער פלעגט דאָס ביכל טראָגן צונויפגעקוועטשט אונטערן
אַרעם, הינטער די פאַכוועס, עס זאָל זיך נישט צו פיל וואַרפן אין די אויגן,
אַבער פאַר די אומצוטרוילעכע און פאַרשערישע בליקן פון די „ראַפּעס-
פּעטיניקעס“, על פי רוב בעסאַראַבער, פלעגט דאָס ביכל נישט אַדורכגיין
אומבאַמערקט.

די בעסאַראַבער יידן האָבן נישט, חלילה, פיינט געהאַט ביכער, יידישע
דערצו. מסתמא איז אין זייערע פריוואַטע שטובן פאַראַן קליינע ביבליאָ-
טעקן, ווי ס'פירט זיך ביי לייטישע מענטשן. עס איז אָבער נישט געווען
אין זייער נוסח אַרומצוטראָגן זיך מיט ביכער, גלאַט אַזוי. יעדער בעסאַ-
ראַבער ייד איז געווען אַ „סאַסיע“ אין אַ צדקה־חברה, „עזרה“, לינת
הצדק, אין דער שול, וואָס זיי, די בעסאַראַבער, האָבן די ערשטע געהאַט
אויפגעשטעלט גלייך ווי עס איז געווען אַ מנין יידן אין ישוב. ביי יעדן
סוחר איז געלעגן אויפן טיש, אין געשעפט, די יידישע באַלעבאַטישע ציי-
טונג פון ריאָ, וואָס אַ בעסאַראַבער האָט רעדאַגירט.

דאָס איינציקע בוך, וואָס פלעגט ליגן אין געשעפט פון אַ בעסאַראַבער
איז געווען דער חיבור פון אַרטיקן רב, וואָס די בעסאַראַבער האָבן געהאַט
אַראַפגעברענגט פון סעקוראַן. אַ חיבור פון הספדים און אזכרות, פון ברכות
און מזל־טובס צו בר־מצוות און חתונות, דערמאָנונגען צו משפחה־געשעע-
נישן ביי די לאַנדסלייט.

דאָס ביכל פון פוילישן, האַלב באַהאַלטן, האָט די סוחרים דעזאָריענ-
טירט. פון איין זייט דאָס פאַרברענטע, אָפּגעשיילטע פנים, וואָס דערמאָנט
זיי אָן אַ ייד, וואָס ראַנגלט זיך, נעבעך, צוליב פרנסה און עס איז אַ היי-
ליקע מצווה אים צו העלפן, פון דער אַנדערער זייט, דאָס ביכל, וואָס דער-
מאָנט זיי די פרעמדע וועלט פון די פוילישע מיט זייערע נייע אַנשיקענישן,
די פּאָליטיק און די פאַרטייען, די רייסערייען: „רעכטע“, „לינקע“!

עס האָט זיך געהאַט נאָר וואָס געשלאָסן דאָס טרויעריקע קאַפיטל
„חברה־לייט“, וואָס די בעסאַראַבער גלייבן, אָן עס איז פאַרשלעפט גע-
וואָרן נאָר דורך די פוילישע, — די לעצטע טוען אָן נייע צרות דעם ישוב:
זיי פאַרפלייצן די יידישע היימען מיט פּאָליטישע בלעטלעך, „לינקע“, מיט

אפיקורסישע טומלערייען, מיט קלובן און ביבליאטעקן. עס זאל זיך נאר נישט אויסלאזן צום שלעכטן פארן גאנצן כלל־ישראל... זיי האבן געגעבן דעם גרינעם, משה ביאלאויעסקין, דאס ביסל קרעדיט מיט ציטערדיקע הענט.

משה גופא האט נישט קלאר פארשטאנען די סחרימס וואקלונגען, כאטש געפילט האט ער, אז דאס ביכל האט עפעס א שייכות דערצו. דער פאר פלעגט ער מיט כוונה קלאמערן דאס ביכל, ווי דערמיט ווייזן, אז כאטש ער טראגט א פעקל און קלאפט אן בעטלעריש און בזיונותדיק אין די פאר שלאסענע טירן פון פרעמדע מענטשן מיט כלומרשטע קאמערציאנעלע אַנבאַטן, אָבער אין תוך מיט אַ תחנונים־טאָן, — האט ער נישט אין גאַנצן אוועקגעוואָרפן זיין נעכטן, איבערגעביטן זיין פרצוף.

ער האט געוואוסט דעם טעם פון פסוק ליה עבד לאיש מלוא... אָבער עס מוז האָבן אַ גרענעץ. האָבן די יידן געהאַט די מינדסטע אַנונג וועגן זיין עבר? עס איז דאָך נאַריש: ער וועט דאָך נישט גיין פויקן אין די גאַסן און שרייען אני שלמה, געווען אַ באַקאַנטע פיגור אין יידישן פּוילן, געפירט די יוגנט, געלערנט, צעצונדן ביי זיי אידעאלן, חלומות, — קען ער דאָס אַלץ אַרייַנוואָרפן אין וואַסער אַריין, בלויז דערפאַר וואָס צוליב חיונה האָט ער געמוזט טוישן פּוילן אויף בראַזיל?

איז דאָס ביכל אונטערן אַרעם געווען דער שטילער און געהיימער צייכן פון זיין נעכטן, פון זיין איך. אַ מין פאַן כלפי דער פאַרמסחרטער וועלט פון בראַזיליאַנישן ייד בכלל, פון בעסאַראַבישע, וואַלינער, ליטווישע. ער האָט זיך נישט אַרייַנגעלאָזט אין שמועסן מיט זיינע סחרים און זיי האָבן לגמרי נישט תּופּס געווען, צו וואָס דאַרף אַט דער פאַרשרפהטער ייד מיטן אָפּגעוועלקטן און אָפּגעבליאַקעוועטן מלבוש אויסמישן זיינע פעק־לעך, וואָס זענען אַ פרנסה־זאָך, מיט... מיט אַ בוך?

אַז עס האָבן זיך אַהערגעטראָגן די וויי־געשרייען פון אייראָפּעיִשע יידן, איז זשאַזע־פּאָלינאַ, באַם רעטיראַ אויפּגעציטערט געוואָרן, בעסאַראַ־בער האָבן מיט אַ מאָל פאַרגעסן די חשבונות מיט די פּוילישע. אַלע האָבן זיך געטוילעט צום שול, צו די אזכרות, צו די פּראַטעסטן. בעת מעשה

האָבן די ראַדיקאַלע קלובן פון די פּוילישע עפעס ווי געפילט, אָז עס איז נישט די שעה פון די קלובן, נאָר פון בית הכנסת...

די באַלעבאַטישע, איינגעפונדעוועטע יידן, לרוב בעסאַראַבער, האָבן אויפגעמישט די אַלטע באַקאַנטע פּסוקים פון תהילים, די „מלאס“, דעם קדיש בציבור; צו „זאָגן“ האָבן זיי צוגעשאַרט די פּוילישע, זיי זאָלן אויס-קלויבן דעם רעדנער.

איז ביי די מענטשן פון די קלובן, ביי די פּוילישע, געבליבן, אָז משה ביאַלאַויעסקי זאָל רעדן. די נעמען פון די קהילות וואָס אין די טעלע-גראַמעס אין דער לאַנד־שפּראַך זענען איבערגעגעבן געוואָרן צעדרייט און אומקלאַר, זענען דורך אים פּאַנאַנדערגעשיפּירט געוואָרן. זיי זענען אים באַקאַנט געווען ווי זיינע צען פינגער. ער איז אין זיי היימיש געווען, ווי ער וואָלט זיי קיין מאָל נישט געווען פּאַרלאַזט. אין דער אמתן האָט ער זיי אין געדאַנק נישט געהאַט פּאַרלאַזט. ווען די בראַזיליאַנישע פרעסע האָט דערמאַנט די אָפיציעלע געאַגראַפישע נעמען לויטן פּוילישן קלאַנג, זענען זיי ביי אים אויפגעשווומען, די יידישע קהילות, אָפט מיט זייערע ראַטמענער, וואָס זענען אים געווען באַקאַנט, די ראשי-קהלס און וואָס יעדער קהילה שטעלט פאַר מיט זיך איצט און אויך אין עבר, מיט וואָס זי איז באַרימט אין דער יידישער געשיכטע.

ווען דער פּוילישער משה ביאַלאַויעסקי האָט זיך געשטעלט צום עמוד, מיטן פנים צום עולם, האָט זיין רויט־אַפגעשיילטע געזיכט פון אַ דאַרפ־שייגעץ עפעס ווי ווידערגעשפּראַכן די אַרומיקע טרויעריקייט, וואָס איז איבערגעגאַנגען צו אַ פייערלעכקייט, ווי ס'וואָלט געווען כל־נדרים.

די סוחרים, טאַג־געבערס פון יידישן באַם־רעטיראַ, אין וועמענס הענט עס זענען געלעגן די טויזנטער האַרעפּאַשניקעס „קלאַפּערס“, אַנקוקנדיק דאָס פּראַסטע, צעברענטע און צעוונדיקטע פנים פון פּוילישן, זענען גע-בליבן אַ ביסל געטראַפּן, וואָס אַזאַ איינער וועט פאַר זיי רעדן, זיין זייער שליח־ציבור. זיי האָבן זיך געפילט מיט אַ מאָל אַ מדריגה אַראָפּ.

„ער גאָר וועט רעדן“? — האָבן זיי זיך דערשטוינט איבערגע-

פרעגט.

דער גרינער האָט אָנגעהויבן מיטן פּאַרטייטשן דעם יידישן פּשט פון די טעלעגראַמעס:

— עס איז נישט קיין פּאַרניכטונג פון פּוילישע שטעט, נאָר פון אַלט־יידישע קהילות. ער האָט געשפּרייזט איבער די מקומות, דערמאָנט זייער יחוס, פּונאנדערגעוויקלט פּאַרן צונויפגעדריקטן עולם די פּולע מגילה פון יידישן אומקום. ער האָט גערופּן צו מעשים, נישט צו פּאַרגליווערן אין הייליקע פּסוקים, נאָר גיין שרייען אין די גאַסן, מרעיש עולם זיין, וועקן דאָס געוויסן פון אונדזערע שכנים, ראַטעווען יענע, וואָס ברענען נאָך נישט.

עס איז געווען ווי דאָס געשריי פון די קרבנות וואָלט זיך דערטראַגן דאָ, אַהערצו, ווי די פּלאַמען פון דעם ברענענדיקן יידישן הויז וואָלטן דאָ געפּלאַקערט, ווי דער שמע ישראל שפּאַלט די הימלען פון דאַנען, פון בראַזיל.

צו מאַרגנס איז ער געקומען, ווי תמיד, אויף זשאָזע פּאָלינאָ מיט די פּעקלעך און מיטן בוך. ער איז געקומען מעשה העלד... כאַטש עס איז נישט די צייט אַרויסצושטעלן זיך. אין דער היים וואָלט ער זיך זיכער נישט אַרויסגעשטעלט. אַבער דאָ, וווּ קיינער קען אים נישט, וווּ יעדער משפּט אים לויט זיין אויסערלעכן אויסזען, לויט זיין הלבשה, און וווּ ער ליגט אין די הענט פון די פּאַר סוחרים, וואָס טיילן אים צו מיט ציטערדיקע הענט אַ ביסל קרעדיט, אַ פּעקל אויף אַ חודש צייט, ביז „פּין דע מעז“, (סוף חודש) האָט אים אַן אינערלעכער חוש געשטויסן זיך צו באַווייזן. ער איז עקסטראַ, כלומרשט מיט אַ תירוץ, געגאַנגען פון געשעפט צו געשעפט. די סוחרים האָבן אים געקוועטשט די האַנט, געקלאַפּט אין פּלייצע, געפּרעפּלט „אַ יישר כּוח“: גאַר נישט געוואָסט, וואָס אין אייך שטעקט — „אור־האַ, איצט וועלן מיר שוין האָבן ווער עס זאָל פּאַר אונדז רעדן“ — אַזעלכע און ענלעכע קאַמפּלימענטן זענען אים צוגעוואָרפּן געוואָרן און די סוחרים, סיי די בעסאַראַבער און סיי די פּוילישע, האָבן בשעת מעשה זשעדנע געקוקט אויף די פּעקלעך...

— איר וועט סיירוי קיין קליענטעלשטיק נישט בלייבן. אַזאַ מענטש מיט אַזאַ וויסן, אַזוי אויסגעלערנט דאַרף גאַרנישט גיין מיטן פעקל, — האָט איין סוחר גענומען זיך קוראַזש און געקוקט גלייך אין משהס אָפּגעשיילט פנים. בשעת מעשה האָט דער סוחר געטראַכט:

מע דאַרף ראַטעווען וואָס עס לאַזט זיך. מע זעט דען נישט דעם סוף פון דעם יונגמאַן? ער האָט אין זינען ביכער, קען האַלטן דרשות: וועט אַזאַ איינער קלאַפן קליענטעלע און באַצאָלן דעם חוב?

אַ צווייטער, גראַד אַ פּוילישער, האָט אים טרוקן צוגעוואָרפּן, — נאָך דעם ווי ער האָט אים געבענטשט מיטן יישר כוח: — „איר וועט מאַכן ליטעראַרישע קאַרטאַנען, „טשוועקעס“, און, אַוועקשאַרנדיק דאָס „פעקל“, צוגעגעבן: „שלאַגט זיך אַרויס פון קאַפּ קליענטעליע, ווערט אַ לערער, אַ מלמד“...

און משה האָט פארלוירן ס'לעצט ביסל קרעדיט...

שכר דער רויטער

זיי זענען געקומען די סאַמע לעצטע און מיט זיי האָבן זיך מיט־געכאַפט, אויף טשיקאַוועס, אייניקע קריסטלעכע אָפיצירן, וואָס זענען גע־קומען הערן דאָס דראַמאַטיש־געטלעכע געזאַנג פון כל־נדרי.
באַלעבאַטים פלעגן זיך קנאַפּ וואָס איבערנעמען פון אַט דעם ערב־רבּ; די דאַוונערס פון די לעצטע בענק, באַלמעלאַכעס און טרעגערס, האָבן אָבער אַנגעקוואַלן:
„אוו־ואַ, ווער ס'קומט צו כל־נדרי!“ און אַממיינסטן האָבן זיי אַנגע־קוואַלן פון שכרן דעם רויטן.
ווער איז געווען דער „רויטער שכר“?

קיינער פון די אויסטערלישע שול־גייער צו כל־נדרי האָט נישט אַרויס־גערוּפּן אַזאַ סענסאַציע, ווי דער „רויטער שכר“.
ווייל ווער איז נאָר נישט געקומען אין שול אַריין צו כל־נדרי? גע־קומען אַפילו דער משומד, דער אַפטייקער, וועגן וועלכן עס זענען אַרומ־געגאַנגען מעשיות, אַז ער איז אַמאָל געווען אַ ישיב־ה־ב־חור און קען נאָך היינט גוט לערנען; געקומען דער מיליטערישער אויגן־דאַקטאָר, דער מסור, וואָס האָט ביטער גערודפּט יידישע רעקרוטן, כאַטש מען האָט שטענ־דיק זיך דערמאַנט, אַז אַ משומד איז ער נישט; געקומען די אַלטע גוואַרדיע פון פאַרגוישטע יחסנים, אַסימיליאַנטן, וואָס האָבן נישט פאַרשטאַנען קיין וואַרט יידיש און קיין שייטל עברי.
אין דער איבערפּולטער און געפּראַפטער שול האָבן זיך ביי דער טיר געשטויסן צענדליקער יידישע סאַלדאַטן פון די „קרעסן“, וואָס האָבן געדינט אין אַרטיקן גאַרניזאָן.

ווער האָט נישט געקענט דעם „רויטן שכר“? זיין נאָמען איז אַפילו דערגאַנגען ביז וואַרשע, געוואָרן אַ שם־דבר אַזש אין די שפיצן פון די

פאָליטישע פּאַרטייען (די פּראָלעטאַרישע) און, — מילא, מע קען דאָך שוין איצט אויסזאָגן דעם אמת, — ער האָט אויף זיי אָנגעיאָגט אַ שרעק, אַן אימת מוות.

געווען איז שכר דער רויטער דער געזונטסטער און אָנגעגענסטער פון אַלע זיינע פּאַרטיי־חברים, די איינגעדאַרטע און אויסגעהונגערטע רע־וואָלוציאַנערן פון דער יידישער געטאַַעקאַנאַמיק, וואָס אַלע זענען זיי געווען כּראַניש אַרבעטסלאָז אָן שום אויסזיכט אויף אַ מאַרגן און רק געוואַרט אויף דער סאַציאַלער רעוואָלוציע, וואָס האָט זיך יאָקאַש נישט געאַיילט אַריינצוקומען אין דער יידישער גאַס.

דער „רויטער שכר“ איז געווען דער איינציקער באַלעבאַטישער בחור, וואָס האָט פּאַרבלאַנדזשעט צו אַט דער גרופּע. ער איז געווען אַ נגידישער בן־יחיד און טאַטע־מאַמע האָבן אים געקעכלט און געפיעש־טשעט, געשטאַפט ווי אַ גענדול. דאָס האָט מען ביי אים אָנגעמערקט: אַ רויטער, געפאַלדעוועטער קאַרק, מיט אַן אַפּאַלעקציע־פּרצוף און מיט קליינינקע אייגעלעך, וואָס האָבן אַזוי אומשולדיק־קינדעריש זיך געבעטן מען זאָל זיי ראַטעווען, נישט דערטרונקען צו ווערן אין דעם פּוכלען פלייש, און ועל כּולם, אַ דין, מעטאַלן־מוזיקאַליש שטימעלע, וואָס האָט זיך אַרויסגעשטופּט מיט כּוח דורך אַ שמאַל גאַרגעלע פון זיין דיקן האַלדז.

דער „רויטער שכר“ איז געווען דער עקסטרעמסטער און אַקטיווסטער רעוואָלוציאַנער אין דער חברותא און האָט טאַקע אַריינגעלייזט אממיינסטן קלעפּ פון דער פּוילישער פּאַליציי. „סאיז דאָ וווּ אַריינצוקלאַפּן“ — האָט זיך פאַר די שטעטלשע קרעמער גערימט דער פּאַליציי־קאַמענדאַנט — „נישט אַזוי ווי די איבעריקע זשידאַוסקע קאַמוניסטעלעך, וואָס אַלע זענען זיי סוכאַטניקעס און קאַנען פּאַלן אונטער די קלעפּ, אַ סכּנה זיי אַנצורירן“. קיין אייגענע פּאַרלעזונגען האָבן די יידישע קאַמוניסטן, ווי עס איז באַקאַנט, נישט געטאַרט איינאַרדענען, האָבן זיי אויסגענוצט די „פּרעמדע טריבונעס“ און דער „רויטער שכר“, אַליין אַ קנאַפּער אינטעליגענט, קוים־קוים געלייענט אַ „בלעטל“, האָט עס איבערגענומען אויף זיך, פאַר זיין מיסיע.

זיינע צווישנרופן האָבן אָנגעשראַקן דעם פּרעלעגענט נאָך אין וואַר־

שע... מען האָט בפירוש, צוליב אים, זיך געקווענקלט אַראַפּצוקומען אין אונדזער שטאַט מיט אַ רעפּעראַט און ערשט נאָך דעם, ווי מען האָט גאָר ראַנטירט דעם וואַרשעווער רעדנער, אַז מע וועט אים שויןען פּון „שכר דעם רויטנס“ צווישנרופן, האָט ער ריזיקירט און מסכים געווען אויפן רעפּעראַט.

די אַרטיקע פּאַרטייען (די פּראַלעטאַרישע; צו די בירגערלעכע האָט דער „רויטער שכר“ נישט געהאַט קיין „אינטערעס) האָבן דעריבער אויס־געקליגלט פּאַרשיידענע תּחבולות קעגן דעם „רויטן שכר“. נישט תּמיד האָט מען געקאַנט אים נישט אַריינלאָזן צו די רעפּעראַטן פּון די וואַרשע־ווער פּרעליגענטן. גראַד ביים אַריינגאַנג, בעת דער פּאַרלעזונג, האָט זיך געיאָוועט אַ פּאַליציאַנט, מעשה שטן, און ער האָט כלומרשט נישט פּאַר־שטאַנען קיין חכמות: געהאַט אַ בילעט? — אַריין!

מען האָט זיך געבעטן רחמים ביים „רויטן שכר“, „פּאַרהאַלט זיך רויק!“ דער „רויטער שכר“, מיט זיינע שמאַלע אויגן־שפּעלטלעך, ווי ביי אַ יאָר־פּאַנטשיק, פּלעגט הייליק שווערן:

„ביי מיין פּראַלעטאַריש ערן־וואַרט; דאָס מאַל וועל איך נישט מאַכן קיין שום צווישנרוף; וואָס האָב איך צו אים, צום רעדנער?“ — און באַ־שיידן, מיט אַ קינדערישער אומשולד זיך אַוועקגעזעצט אויף דער לעצ־טער באַנק.

ווי נאָר דער רעדנער האָט זיך צעוויגט, דערוואַרעמט, באַמיט זיך אויפּצוועקן דעם מידן שבתדיקן עולם, וואָס האָט געחלשט נאָך אַ דרימל, זיך ביטער געראַנגלט נעבעך מיטן שלאָף, וואָס איז זיי באַפּאַלן, — האָט דער „רויטער שכר“ אַנגעהויבן שלידערן זיינע פּיילן, וואָס האָבן גלייך וואַך געמאַכט דאָס שלאַפּנדיקע פּובליקום.

פּון דער לעצטער באַנק האָט ער שוין באַוויזן זיך אַריבערצורוקן העכער אַרויף, נענטער צו דער טריבונע, צום אומגליקלעכן רעדנער. די הענט פּאַרלייגט, מיט די טיפּע חן־גריבעלעך אין די פּליישיקע באַקן, מיט זיין שמאַל קלינגענדיק קולעכל, וואָס האָט זיך ווי מיט כּוח אַרויסגע־קוועשט פּון זיין דיקן האַלדז, האָט דער „רויטער שכר“ אַרויסגענומען פּון זיין אַרסענאַל די צוגעגרייטע כלים, די צווישנרופן:

„ווא זענט איר געווען אין יאָר איין טויזנט ניין הונדערט און אַכצן?“
 די אויסגעצויגענע פּראָזע, וואָס האָט זיך צום רעדנערס טעמע גע-
 קלעפט ווי אַן אַרבעס צו דער וואַנט, האָט אַ וויילע צעמישט דעם לעקטאָר,
 וועמען מען האָט נאָך אין וואַרשע געגעבן אַ גאַראַנטיע קעגן דעם „רויטן
 שכר“... פּרוּווט ער, דער לעקטאָר, צו איגנאָרירן דעם צווישנרוף און צוריק
 איינפּעדעמען דעם איבערגעריסענעם פּאָדעם פון דער טעמע, אַריינטאָן
 זיך אויף דאָס ניי אין דער וואַרעמקייט פון זיינע געדאַנקען, פון זיינע גע-
 פּליגלטע ווערטער. אָבער אומזיסט. דער „רויטער שכר“ האָט שוין אַלץ גע-
 האָט איבערגעפירט מיט זיין סאָפּראַן־קולעכל, וואָס האָט זיך ווי אַ גלעקל
 צעשאַטן איבערן זאַל און פאַרקלונגען די מידע, אויסגעריבענע שטימע פון
 וואַרשעווער אינטעליגענט.

„משרת פון דער בורזשואַזיע“, „שטיוול־פּוצערס ביי די פּע־פּע־עס“,
 „שטרייק־ברעכערס“. ביי די פּראַלעטאַריש־ציוניסטישע רעפּערענטן זענען
 עס געווען פון אַן אַנדערער קאַטעגאָריע:

„כותל־מערב־סאַציאַליסטן“, „איר ווילט אונדז פאַרפירן הינטער די
 הרי־חושך“. „איר פאַרטרייבט די אַראַבער פון זייער ערד“.

איינער אַליין, אַן מיטהילף פון זיינע חברים, וואָס האָבן געזשאַלעוועט
 אַ בילעט אויפן קעגנערס אונטערנעמונג, האָט דער „רויטער שכר“ אויס־
 געקוויטשעט, ווי פון אַ מאַשינקע, זיינע צווישנרופן און ווי אַ גולם גע־
 שטאַנען, ביז ער האָט אויפגעריסן די פאַרלעזונג, סיידן דער רעדנער האָט
 געראַטעוועט זיין בידנעם פּרעסטיזש און בחפּזון פאַרענדיקט.

איצט פאַרשטייען מיר שוין דעם חידוש, ווען דער „רויטער שכר“,
 אין יום־טובֿדיקע מלבושים, מיט אַ נייעם קאַפעליוש. איז געקומען אין
 שול אַריין צו כל־נדרים, מיט אַ קליין, שפּאַגל־ניי מחזורל. עניוּתדיק האָט
 ער זיך אַוועקגעשטעלט נישט ווייט פון דער טיר, אין אַ שורה מיט נאָך
 שטייענדיקע דאַוונערס, צו וויסן „וואו מען האַלט“... זיין סאָפּראַן־שטימעלע
 האָט אַריבערגעקלונגען דעם פולן עולם, זיך אַרויפגעקייקלט העכער, צום
 בעלעמער, צו דער מזרח־וואַנט. „ברוך הוא, ברוך שמו. אמן.“ — דעם
 רויטן שכרס מעטאַלענעם קלאַנג האָט מען אַרויסגעהערט צווישן אַלע
 דאַווענערס.

און אז עס האָט זיך געפונען אַ באַלעבאַס, צי גלאַט אַזוי אַ בחור
אַ דאָרענער און האָט אים געפרוווט טשעפען:

— שכר, ביסט געקומען אין שול אַריין מאַכן אַ צווישנרוף דעם חזן?
האַט שכר, דער רויטער, אויפגעמאַכט די קליינטינקע שליפּיעס, מיט
מורא אַ קוק געגעבן אויף די טריפּנדיקע נשמה־ליכט, אויף די פייערלעכע
הענג־לייכטער, אויף דעם עולם אין די ווייסע קיטלען, אויף דעם בעלעמער,
וואָס איז באַזעצט מיט משוררימלעך אין די טלית־מלעך, זיך איינגעהערט
צו דעם געשטיקטן כליפּן פון דער ווייבערישער שול און, צולייגנדיק
אַ פינגער צו די ליפּן, געשעפטשעט:

— „ששש, שטיל... דאָ איז אַ מקום קדוש“, און דער רויטער שכר
האַט געבלעטערט און געבלעטערט אין זיין קליין מחזורל.

די מאַמע האָט באַשלאָסן, אַז דאָס בעסטע וועט זיין — איר בן־יחיד
משלח צו זיין. און דער בחור האָט זיך צונויפגעקאַמפּאַניעוועט מיט אַ גרופּע
עמיגראַנטן, וואָס זענען געפאַרן קיין בראַזיליע.

עס האָט נישט לאַנג געדויערט און שכר האָט זיך ווידער גענומען צו
זיין אַרבעט, און די באַם־רעטירער פּאַרלעזונגען און קאַנפּערענצן זענען
זעלטן אַדורך אָן זיינע: „ווי זענט איר געווען אין טויזנט ניין הונדערט און
דרייסיק“... ער איז געווען אַבער אויך פון די פלינקסטע ביים בויען דאָס
הויז פון די לינקע, דער פלינקסטער אין די קלובן, דער פלינקסטער אין
די „קאַמפּיינען“.

אַבער אויך אין דער שול, וואָס נעבן לינקן הויז, אין באַם רעטיראַ,
איז דער „רויטער שכר“ צו כל נדרי געשטאַנען נכנעהדיק, ווי אַ בעל־תשובּה,
ביי דער טיר. אַוועקגעלייגט די ליסטעס, די אויפרופן, די קאַמפּיינען, מיטן
קליינעם סאַמעטענעם מחזורל, איז ער געשטאַנען ביי דער טיר און גע־
מישט מיט אַראַפּגעלאָזטע, פאַרזשמורעטע אייגעלעך.

ווען דער פרעזידענט פון דער שול איז צו אים צוגעגאַנגען און אים
געלויבט:

— סעניאָר איך האַלט פון אייך, — האָט אים שכר שטיל געענטפּערט:
— שששש... דאָ איז אַ מקום קדוש...

נ ע ו ר א ז ע

פערנאנדא האט פארלאזט די אויטאָריע באַלד נאָך דעם ווי דער באַ-
רימטער פסיכיאַטראַר האָט פאַרענדיקט זיין לעקציע פון דער סעריע „פסיכישע
אַפנייגונגען אויפן יסוד פון פיזישע אַנטאַרטונגען“.

עס איז אייגנטלעך נישט זיין דיסציפלין. ער האָט זיך פרייוויליק פאַר-
שריבן אויף אַט דער סעריע לעקציעס, כאָטש זיין אויסגעקליבענע צוקונפ-
טיקע ספעציאַליטעט, לונגען־קראַנקייטן, האָט נישט קיין שייכות מיט אַזעל-
כע קאַמפלעקסן. פערנאנדאַ איז געווען דערשיטערט פון דער לעקציע
צוליב דער פיינלעכער ענלעכקייט פון די דעמאָנסטרירטע קאַנסטיטוציעס
מיט אייניקע פון זיינע נאַענטסטע קרובים, פון דער מאַמעס צד.

די לעקציע פון באַרימטן פראַפעסאָר האָט געהאַט אַ גרונט־טעזע:
טייל, אין תוך אומשולדיקע, אַבער בולט־ווילקירלעכע העוויות, אַנטיעסטע-
טישע מאַניערן, זענען נישט אַ רעזולטאַט פון מאַנגל אין גוטער דערציִונג, —
נאָר פון דער אַלגעמיינער צעשווומענקייט און פון דעם פרימיטיוון בוי פון
די געהירן־געוועלבן. אַט די „נעווראָזע“, הגם אומשעדלעך און נישט אַגרע-
סיוו, ווירקן אַבער אירע מאַניפעסטאַציעס באַלעסטנדיק און אומאַנגענעם.
דאָס הויכע שרייען, דאָס הילכיקע לאַכן, די פלאַטפֿיס, די אַנאַרכיע פון
זשעסטיקולאַציעס זענען דערשיינונגען אין רעזולטאַט פון דער סטרוקטור
פון מוח און נישט פון דערציִונג.

נאָך איידער פערנאנדאַ האָט געהערט אַט די אַקאַדעמישע רייד, אילוס-
טרירט מיט געהעריקע אַנאַליזן פון דעם געהירן־בוי ביי פרימיטיווע טיפן,
האָט ער שוין חושד געווען, אַז געוויסע פאַקטאָרן, געירשנטע אין שייכות
מיט די טראַדיציאָנעלע מנהגים און קולטור־מצב, האָבן זיך אַזוי פאַרוואַרצלט
אין זיינע מומעס און פעטערס, אַז קיין דערציִערישע קאַרעקטור וועט נישט

העלפן זיי אויסצווארצלען. איצט איז ער געוויר געוואָרן, אַז זיי זענען אַן אַרגאַנישער טייל פון זייערע קאַנסטיטוציעס, פשוטע קרעטינישע פאַר-קרימונגען און פלאַכע מוח-געוועלבן...

אַט די „וויסנשאַפטלעכע“ רייד האָבן נישט ביי אַלע סטודענטן אַרויס-גערופן אַזאַ הסכמה, ווי ביי פערנאַנדאָן. דער פראַפעסאָר, הגם אַ באַרימטער אויטאָריטעט אין לאַנד, איז געווען אונטער דער קענטיקער השפעה פון די נאַצישע ראַסן-טעאָריעס און פערנאַנדאָ, ווייט פון פּאַליטישער אַריענטאַציע, האָט נישט געקענט חושד זיין, אַז אין דער פאַרהייליקטער אוידיטאָריע פון אַוניווערסיטעט זאָלן דערלאַנגט ווערן פינצטערע טעאָריעס און ער האָט אַנגענומען ווי אַן אמת די דערקלערונגען פון פסיכיאַטאַר.

פערנאַנדאָ איז אַ פעיקער, שאַרף-שכלדיקער סטודענט, איז באַהאַונט אין זיינע דיסציפלינען מיט אַ זיכערער קלאַרקייט, איז אויסגעבונדן מיט אַלע ווינקעלעך פון דער אַנאַטאָמיע, פון דער בירורגישער טעכניק, זיינע פינף יאָר שטודירן האָבן אים געשטעלט אויף זיכערע פיס און ער זעט שוין פאַר זיך זיין צוקונפטיקע קאַריערע אין דער מעדיצינישער פראַפעסיע.

אפילו זיין „נאַמאַראַדאַ“, זיין צוקונפטיקע פרוי, האָט ער זיך צוגע-קליבן צו זיין פראַפעסיע: עס הייסט, אַז עס איז געשען דורך אַ גליקלעכער פאַרליבונג, — מאַרטאַ איז אויפן לעצטן אַוניווערסיטעטיאָר פון פלעגע-רינס-קורס.

ביז איצט איז פאַר אים אַלץ — און אוודאי דער ניצחון-מאַרש צום ציל — געווען קלאַר און זעלבסטפאַרשטענדלעך. דאָ אָבער, ביים אויסהערן דעם פסיכיאַטאַר, איז צום ערשטן מאל אַראָפּ אויף אים אַ צעטומלונג, אַ דערשיטערונג, ער האָט זיך דיסקרעט דערנענטערט צו אַ טואַלעט-שפיגל און באַטראַכט זיין אייגענע פיזיאָנאָמיע...

ער איז געווען אַ הויכווקסיקער, אַ ביסל איינגעבויגן, אַ לאַנגע און געפלאַכטענע נאַז, — קאַלעגן-סטודענטן האָבן וועגן זיין נאַז געפסקנט, אַז זי וואַרט אויף אַ פלאַסטישער אָפּעראַציע... גרויסע, שוואַרצע אויגן און אַ קאַפּ געדיכט-באַדעקט מיט טונקעלע קרויזן-האַר. פון דער משפחה, פון דער מאַמעס זייט, האָט ער געירשנט אַ בולטן סימן: גרויסע, אָפּשטיי-ענדיקע אויערן, ווי קליאַפעס, דאָס גאַנצע פנים, כאַטש רוי און צעוואַקסן,

האָט געהאַט אַ קענטיקן אויסדרוק פון אינטעליגענץ און אַנטשלאַסנקייט. זיין מיידל, מאַרטאַ, אַ ביסל גידעריקער פון אים, האָט געהאַט אַ קליינ־שטעטליק, נאַיוו פנימל, מיט גריבעלעך אין די ווייכע באַקן און מיט מילדע, רחמנות־טיילנדיקע אויגן.

מאַרטאַס עלטערן זענען געווען „יעקעס“, דייטשע יידן, באַלעבאַטישע און פאַרמעגלעכע. פון זיי האָט מאַרטאַ איבערגענומען די סאַלידע באַנעמונג און באַשיידנקייט, וואָס איז אַזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר דייטשע יידן. באַשיידן, פריי פון אַמביציעזע פלענער, האָט זיך מאַרטאַ באַנונגט מיטן האַלב־אַקאַדעמישן קורס פון אַ סאַניטאַר־צוהעלפערין, וואָס האָט זיך צוגעפאַסט צו איר געמיט, — אַן פרעטענזיעס און אחריותן. אין אירע באַציונגען מיט פערדינאַדאָן האָט זי אַריינגעגעבן דעם מילדן טאָן, ווייך געמאַכט זיינע קאַטעגאָרישע, טייל מאַל, בייזע, פאַראורטיילנדיקע מיינונגען וועגן מענטשן און דערשיינונגען.

פון אַן אַנדערער סאַציאַלער סביבה האָט געשטאַמט פערנאַנדאַ. זיינע עלטערן: פוילישע יידן, וואַרשעווער — אַ קאַמפאַקטע משפּחה, פאַלקס־מענטשן, מאַרק־שטייערס אין פוילן, אויפקויפערס פון „שטיקלעך“, „זעקל־יידן“ — האָבן זיי געשאַפן אַ היימישע אַטמאָספער בעת זייערע צונויפ־קומען זיך אין הויז פון דער מומע שפּרינצע. דאָס פאַרביקע, פאַלקלאַריס־טישע לשון, די אַריינזאָגעכצער, „שטעכלערייען“, אויסגעמישטע מיט וואַר־שעווער ווילערישע ווערטלעך, האָט אויפגעלעבט דעם אַמאָליקן היימישן קלאַריט פון דער הינטערנאַס אין פראַגע, פון וואָנען דאָס גאַנצע געזינדל איז געקומען קיין בראַזיל מיט קנאַפע צוויי צענדליק יאָר צוריק.

פערנאַנדאַס עלטערן האָבן זיך פאַרנומען מיט אויפקויפן „שמאַטעס“, אַלטע מלבושים, באַלד אין די פריע שעהן פלעגן זיי זיך לאָזן פון זייער „קאַרטיסאַ“, וואָס איז אַן אַרעמע הינטערנאַס פון באַמ־רעטיאָר, צו די רייכע קוואַרטאַלן, און גייענדיק פון ווילאַ צו ווילאַ, אַנקלאַפּנדיק אין יעדע טיר, פּרעגן צי עס איז נישטאַ קיין אַלט מלבוש. אין די פאַרנאַכט־שעהן פלעגט דער „הויכער לייבעש“, פערנאַנדאַס פאַטער, רעווידירן די איינגעקויפטע זאַכן, אַפּשאַצן זייער ווערט און זיי פאַרקויפן אין די ספּעציעלע געשעפטן

פון אלטע מלבושים, וואס האבן געהאט אן עקסטרע-צענטער ארום די וואקזאלן.

פערנאנדאן פלעגט אויפשוידערן, בעת ער פלעגט אנטרעפן די שטילע טאטע-מאמע, ווי זיי צעשפרייטן די מענערישע הויזן, ווי זיי זוכן אין די פאלדן, קערן אויס די קעשענעס...

וויפל מאל, בעת ער, פערנאנדא, פלעגט זיך באטייליקן אין פאלמעסן א בר-מן אין דעם נעקראטאריום פון אוניווערסיטעט, האט זיך אים גע-דאכט, אז דאס טוט ער בודקן אלטע הויזן און וועסטן... אט די אסאציאציע פלעגט אים פארפאלגן און שרעקלעך פייניקן און עס האט זיך אין אים איינגעווארצלט אן ארגאנישער עקל, וואס איז אפט אריבער אין האס, צו די זייניקע...

וויפל מאל האט ער זיי אפגערעדט פון אט דער באשעפטקונג! אויף טאטע-מאמע האט דעם יינגלס טענות נישט געווינקט און בעתן צונויפ-קום פון דער משפחה, אין דעם הויז פון דער מומע שפרינצע, האבן די שוואגערס און די שוועסטערס זיי בארויזקט: הערט נישט דעם יאלד... פון וואס דען וועט עץ לעבן? — ווען נישט די פרנסה, וואלט ער געקענט זיך לערנען? ווערן א דאקטער? עץ טוט דאך אלעס נאר פאר אים!

די מומע שפרינצע, דער מאמעס עלטסטע שוועסטער, איז געווען די צענטראלע פיגור פון דער משפחה, זי האט געווינט אין הינטערגרונט פון א פיר-עיקן „קארטיסא“ אין באם רעטירא און בעת די משפחהדיקע צו-נויפקומען האט זיך דאס געזינדל צעזעצט אויפן הויף און אויף א היציקן שטייגער איבערגעווארפן היימישע ענינים און עסקים, וואס די שכנים האבן זיך צו זיי גערן צוגעהערט. מיט דער צייט זענען די שכנים אריינגע-צויגן געווארן אין אט די ענינים און זענען געווארן זייערע ראטגעבערס, אין מיטן איז תמיד געווען די מומע שפרינצע. א הויכע, שטאלטנע, א ביסל איינגעבויגן, א באדעקטע מיט פיעגעס, אזוי ווי אנגעקלעפטע שטיק-לעך שטרוי, א רירעוודיקע און רעדעוודיקע, האט זי איינגעהאלטן און באלאנסירט די היציקע און שטרייטנדיקע משפחה, זי האט גוט און געשמאק געקאכט און געבאקן און כאטש איר פארטעך איז נישט תמיד געווען פינ-קלידיק רייך, האבן די געסט גערן טועם געווען פון איר כיבוד און אויך

הנאה געהאט פון איר מאמע־לשון. כאַטש זיי האָבן דערביי געציטערט פאַר איר שאַרף צינגל:

„מע זאָל חלילה. נישט אַריינפאַלן אין איר מויל אַריין...“

פון אַט דער סביבה האָט זיך פּערנאַנדאָ אַרויסגעריסן מיט רוגז, מיט אימפעט און מיט אַ שבועה אין האַרצן קיין מאָל נישט זיין ענלעך צו זיי. וואָס מער די מאַמע האָט אים געשלעפט צו דער מומע שפּרינצע, אַלץ מער האָט עס אים אָפּגעשטויסן און ער האָט כּסדר אַנטדעקט נייע און נייע פיזיש־עסטעטישע דעפּעקטן ביי איר. דאָ די „לעבערלעך“ אויפן האַלדז, — וואָס איז גראַד געווען הויך און שייך, — דאָ די אַרויסשטאַרצנ־דיקע פּיענטעס, די העסלעכע פּלאַטפּיס, וואָס האָבן צוריקגעשטויסן די אָפּצאַסן; די כּראַנישע קאַטאַרן; ער האָט זי תּמיד געווען אַנאַטאַמיש, ווי ער וואָלט דורכגעפירט איבער איר אַ פּאַלמעסונג...

עס איז אים בכלל געווען פּשיקע אַנטייל צו נעמען אין די משפּחה־דיקע צונויפקומענישן, וווּ קיינער האָט נישט רעספּעקטירט קיינעמען; וווּ יעדער האָט מיט כּוח זיך אַריינגעריסן אין אַנדערנס רייד, וווּ די גרעסטע חכמה איז באַשטאַנען אין כּאַפּן יענעם ביי אַ וואָרט, אים „אַריינזאָגן“.

ביי אים, דעם אַקאַדעמיקער, האָט אַט די גאַנצע וועלט פון טאַטער־מאַמע, פון די פעטערס און מומעס, אַרויסגערופן אַ ווידערגעשמאַק... אים איז אויסגעקומען, אַז די סביבה איז אַ רעשטל פון אַ צעפּאַלענעם דור, וואָס איז נעבעכדיק און נישטיק אַקעגן די מעכטיקע שטראַמען פון דער קולטור און וויסנשאַפט פון דער נייער וועלט אין וועלכער ער, פּערנאַנדאָ, איז אויך באַטייליקט.

ביז מיט אַ צייט צוריק פּלעגט ער, פון דעסטוועגן, מיטנעמען זיין מיידל, מאַרטאַן, אויף די דאָזיקע משפּחה־צונויפקומענישן, צוליב־טוענדיק טאַטער־מאַמע. דאָס דייטש־דערצויגענע מיידל איז פון אַט די וויזטן געווען אַנטציקט, — ווי מאַדנע דאָס האָט נישט אויסגעווען ביי פּאַרנאַנדאָ!

גראַד דאָס פּשוטקייט פון אַט די מענטשן, דאָס כּאַאַטישע שמועסעריי און הילכיק געלעכטער האָט מאַרטאַן באַצויבערט. זי האָט ווי דורך אַ קוים־געפּנט שפּעלטעלע דערבליקט אַ וועלט, צו וועלכער עס האָט איר געצויגן...

איין מאל אין א פארנאכט האט ער זי געברענגט גראד אין דעם דראס־טישן מאמענט, בעת מען האט בודק געווען אויפן הויף א טראנספארט פון איינגעשאכערט אלטווארג. אין מיטן הויף איז געלעגן א בארג שמאטעס. פערנאנדאס טאטע, מיטן צופרידענעם שמייכלע אויף די וואנסעס, האט גראד אויפגעהויבן אקעגן דער זון א פאר לאנגע, אויסגעריבענע מענער־הויזן. מיט א געלעכטערל האט ער זיך אנגערופן צו זיינע שותפים; — א וואזשנע מציאה, מע זעט אדורך פראגע..

מארטא האט זיך נישט געקענט בארוינקן פון געלעכטער איבער אט דער גראטעסקער סצענע...

אין פארגלייך מיט דער עלעגישער שטימונג אין איר היים, מיט דעם רעגלמעסיקן און אנגעצויגענעם מעכאניזם, האט אט דאס הויז, מיט די הילכיק־שרייענדיקע, תמיד פריילעכע און הייטערע לייט, געטראגן פרישקייט און לעבן.

מארטא פלעגט אריינפאלן צו פערנאנדאס עלטערן נישט־געבעטע־נערהייט, נישט צו וויסן געבנדיק פערנאנדאן, גראד אין די מאמענטן, בעת זיי האבן אויסגעשפרייט די איינגעקויפטע בגדים, ביים אויסשאקלען דעם זאמד פון די פאלדן, פון די קעשענעס. א באגייסטערטע פעלגט דאס „יע־קיש“ מיידל באווינדערן דעם פלייס פון אט די באשיידענע מענטשן, וואס קריגן ארויס זייער „הויזהאלט“ דורך מי און ארבעט, נישט אזוי ווי אירע עלטערן, וואס לעבן אין רו און אין לאנגווייל פון „רענטן“. מארטא האט שטאלצירט וואס איר באשערטער פערנאנדא שטאמט פון אועלכע ארבעטס־זאמע לייט און זי פלעגט זיך באציען מיט גרויס דרך ארץ צו אירע צו־קונפטיקע שוויגער־עלטערן.

גראד א פאר טעג פאר דער פארלאבונג איז געקומען צו א העפטיקן קאנפליקט צווישן חתן־כלה. די לעצטע לעקציע, — א פראפעסארס א לעק־ציע איז ביי פערנאנדאן געווען קודש קדשים, — האט אים מיט א מאל „געעפנט די אויגן“ אויף זיין משפחה, — דערפאר איז ער קאטעגאריש

באשטאנען דערויף, אזו צו זייער פארלאבונג זאלן נאר געלאדן ווערן טאטע־מאמע.

די גוטמוטיקע מארטא האט נישט געזען קיין סיבה, פארוואס איר חתן קלייבט איבער די משפחה און ווארפט אפ די מערהייט. מארטא האט ממש געוויינט, אבער גארנישט געקענט אויסדינגען ביי פערנאנדאן. — טאנטע שפרינצע איז א קלאסישער טיפ פון א נעווראזע, ממש א מאדעל פאר א לעקציע פון פסיכיאטערע. מען דארף זיך נישט ווייזן מיט איר. זי איז ווי אן ארויסגעוואקסן געוויקס פון דער „קארסיטא“ — האט פערנאנדא געווארפן זיינע וויסנשאפטלעכע דעפיניציעס קאטעגאריש און אומאפפרעגבאר.

מארטאס עלטערן האבן געבעטן אפיציעלע תנאים. עס האט זיי הנאה געטאן, וואס פערנאנדא האט אויסגעשטעלט א ליסטע פון א ריי קאלעגן־מעדיקערס און אויך אייניקע פראפעסארן. עס האט זיי נאר געוונדערט, הלמאי פערנאנדא געפינט פאר אוממעגלעך איינצולאדן זיין פיל־צעצווייגטע משפחה.

מארטא האט עס נישט פארטראגן :

— מע שעמט זיך נישט מיט אייגענע, אדרבא, זאלן די קאלעגן זען פון וואנען דו שטאמסט און זיי וועלן נאך מער שעצן דיין ווילנסקראפט, דיין אינטעליגענץ — האט זי אים געוואלט איבערצייגן, באהערשנדיק דעם אינערלעכן אויפברויז אין זיך, — און ווען נישט זייער אַנשטרענגונג, זייער אַפּפּערוויליקייט, וואָלסטו נישט דערגרייכט דיין היינטיקע פּאַזיציע... — האט זיך אָנגענומען מיט מוט מארטא.

— נאר קולטור־מענטשן זענען אימשטאנד צו פארהוילן זייערע אומ־פארמיידלעכע מומים און נישט צו דעמאָנסטרירן מיט זיי, — האט ער, מעשה גרעסערער אויטאָריטעט, געפסקנט, אַ באַרויקטער, וואָס אים איז געלונגען צו דעפינירן פאַרמעל־וויסנשאַפטלעך זיין בייזקייט און ווידער־ווילן.

פערנאנדא האט אין דער אמתן זיך מער געשעמט פאר זיינע מחותנים, ווי פאר זיינע פריינט פון דער אַקאַדעמישער וועלט. וויפל מאל האט ער אין געדאַנק פארגליכן זיין נעבעכדיקע היים, די פול־אַנגעשטאַפטע מיט

אלטע הויזן, — מיט דער סאלאן־אטמאספער פון מאַרטאָס שטוב. מאַרטאָס עלטערן האָבן קאָנסערווירט דעם סטיל פון „דריבן“, דעם סטיל פון אַמאַל. די סימעטרישע אויסשטעלונג פון די קלייניקייט־צירונגען, די לאַנדשאַפט־בילדער, דאָס זילבער־באַשטעק, די בלאַנקענדיקע טישטעכער; די גע־מיטלעכע און דרך־ארצדיקע דיאַלאָגן...

מאַרטאָס עלטערן זענען באמת געווען אַנגענעמע מיטשמעסערס און גאַסטגעבערס. גוט־באַהאַונט אין די טראַדיציאָנעלע יידישע מצוות: צדקה בסתר, ביקור חולים, הכנסת כלה, האָבן זיי מקיים געווען אַט די פליכטן מיט „באַשיידענער“ און אויפריכטיקער וויליקייט און פאַרנעמעכקייט.

דער זייער פאַרשפּרייטער פאַראורטייל לגבי „אַסטיודן“ איז ביי זיי נישט געווען אַנגענומען. אדרבא, פון באַקאַנטע דייטש־יידישע אויטאָרי־טעטן האָבן זיי געהערט גוטע מיינונגען וועגן די ברידער פון אַסטן. דאָס איינציקע, מיט וואָס דייטשע יידן האָבן זיך געקענט איבערנעמען, — די מערב־קולטור — האָבן זיי דאָך געירשנט פון די דייטשן. אבער איצט, נאָך דעם נאַציום, איז שוין נישטאָ מיט וואָס צו שטאַלצירן און פּראַווען העכערקייט לגבי „פּאַלנישע יודן“.

דעריבער האָבן זיי רעספּעקטירט זייער קינפטיקן איידעם, דעם „הער דאַקטאָר פּערנאַנדאָ“, און נישט אָן שטאַלץ פּרעזענטירט פאַר זייערע פריינט די פאַרלאָבונג, אין גרויסן זאַל פון מאַרטאָס עלטערן, איז געווען פייד־צוגעגרייט. באַשיידן, אָבער מיט ראַפּינירטן געשמאַק. מאַרטאָס עלטערן האָבן אויסגעדריקט זייער טיפּסטע פאַרווונדערונג, וואָס דער הער דאַקטאָר האָט נישט איינגעלאָדן זיין גאַנצע פאַמיליע, אפילו נישט די ווונדערבאַרע טאַנטע שפּרינצע“... מאַרטאָס אויגן זענען געווען פייכטער ווי תמיד.

נאָך דעם קורצן רעליגיעזן אַקט האָבן די יונגעטשקע דאַקטוירימלעך, מיט די אויפגעהויבענע גלעזער, זיך פונאַנדערגעווייגט אין גוזמאָדיקע ווינ־טשערייען, אַנגעפּראַפט מיט מליצה־דיק־רעטאַרישע פּראָזן, דערמאַנענדיק באַזונדערס דעם וועג פון אימיגראַנטישע קינדער, וואָס טרעטן אויף פרייע און זוניקע וועגן פון גרויסן בראַזיל.

דעם חתן איז געווען אַ ביסל אומאַנגענעם אַט די אַנצוהערעניש פון די קאַלעגן וועגן זיין אַפּשטאַם... זיין נאָז, וועגן וועלכער די קאַלעגן פּלעגן

זיך וויצלען און זי ווארט אויף א פלאסטישער אָפּפּראַציע, — האָט געגלאַנצט און די אויערן, וואָס האָבן אויסגעזען ווי קליאַפּעס, זענען נאָך מער אָפּ־געשטאַנען...

צו מאַרגנס גאַנץ פּריי, אָן וויסן פּון חתן, האָט מאַרטאַ געאיילט צו דער טאַנטע שפּרינצע, אומגעריכט האָט זי דאָרט אָנגעטראָפּן די שריים פּון אַ סעודה:

— נאַ, מאַרטע־קרױן, פּאַרװוד דעם קוכן, וואָס מיר האָבן אָפּגעבאַקן צו דייע תּנאים, מוזל טוב דיר, האַרציק־געטרייע, — און די טאַנטע שפּרינ־צע האָט באַדעקט מיט קושן די וויינענדיקע כּלה...

**

די חתונה איז פּאַרגעקומען גלייך נאָך דער גראַדואירונג. דאָס מאָל האָט מאַרטאַ קאַטעגאָריש פּאַרלאַנגט פּון פּערנאַנדאָן ער זאָל די איינלאַדונג צו דער גראַדואַציע און צו דער חתונה צעטראָגן פּאַר אַלע פּון זיין משפּחה, אָן אויסנאָם.

ד״ר פּערנאַנדאָ האָט עס גלייך גישט אַראַפּגעשלונגען. אָבער עס האָט אים גאַרנישט געקענט העלפּן.

ווי אַזוי וועט זיך זיין משפּחה, פּון אַלטוואַרג־אויפקויפּערס, פּון אַמ־בּוֹליאַנטן, די שרייערס און אויסלאַכערס, מיט זייערע שטופּענישן אין די זייטן, מיט די ווילגאַרע אויסרופּן זיך אויפּפירן אין דער פּיינער געזעלשאַפּט פּון מחותן?...

אין דער סינאַגאָגע, אַ העל־אַנגעצונדענע און מיט בלומען דעקאַרירטע, האָט זיך די משפּחה גרופּירט אויבן־אָן, אַרום דער עסטראַדע. דאָס גרויסע געזעמל, אין ברוינע און אין געלע שיר, האָבן זיי אויסגעזען ווי אַריינ־געטריבענע מיט כּוח פּון דער גאַס, פּון מאַרק... די טאַנטע שפּרינצע מיטן הויכן, שלאַנקן האַלדז, וואָס אַ שאַל האָט פּאַרדעקט די „לעבערלעך“ און האָט צופּעליק אַראַפּגעשאַקלט דעם פּודער פּון איר מיט פּיעגעס באַדעקטן פּנים. די משפּחה האָט זיך אָנגענומען מיט קוראזש און זיך געקליבן אַרויס־צוגיין צו דער בימה, אַזוי ווי עס פּירט זיך אין פּראָגע, אַרומצוריינגלען דעם חתן. אָבער זיי זענען אַלע געשטאַנען פּאַרבליפט און אין שרעק...

מיט אַ מאָל באַווייזט זיך דער חתן מיט טאַטע־מאַמע, דעם חתנס הויכע געשטאַלט, אַ ביסל איינגעבויגן, מיט ברוגזן בליק, וואָס האָט אַראָפֿ־געקוקט אויף זיין געפלאַכטענער נאַז, האָט געגלאַנצט פון שוואַרצקייט. די אָפּשטייענדיקע, אָפענע אויערן, ווי קליאַפעס, האָבן אונטערגעהאַלטן דעם חתונה־קאַפּעליוש, ווי זיי וואַלטן עקסטרע צוליב דעם אַנגעקלעפט געוואָרן. ער איז אַדורך דעם וועג פון דער טיר צו דער עסטראַדע, באַמערקנדיק צווישן די בענק זיין גאַנצע משפּחה, וועלכע האָט זיך געגרייט אַרויפּצוגיין מיט אים צו דער בימה, האָט ער שטרענג אַ ווינק געגעבן צו דער טאַנטע שפּרינצע און צו טאַטע־מאַמע און געגעבן אַ ברום אַרויס צווישן די ציין: — וואָסער פּלעבעיש ספּעקטאַקל איז דאָ?

טאַטע־מאַמע האָבן אָפּילו גישט פאַרשטאַנען דאָס וואָרט, אָבער זיך אַנגעשטויסן, וואָס זייער דאַקטאָר מיינט. די טאַנטע שפּרינצע האָט געפּילט, אַז פּערנאַנדאָ מיינט עס איר, איז זי אַוועק פון דער עסטראַדע, זיך אָפּגע־רוקט טיפּער אין די רייען בענק. זי האָט געוואָרט אויפן אַנהייב פון צערעמאָניאַל.

ערשט שפּעטער, נאָך דעם ווי דער חתן האָט פאַרענדיקט די ברכות און דער חתן האָט צעקלאַפּט דאָס גלאָז, האָט טאַנטע שפּרינצע, אויסגע־מישט מיטן איבעריקן עולם, פאַרביימאַרשירט פאַר חתן־כלה, מאַרטאָ, מיט אַ מטושטשדיקן און ווייכן בליק אין אירע פייכטע אויגן, האָט באַדעקט דער טאַנטעס פנים און איר אַנטבלויזטן האַלדז, — דער שאַרף האָט זיך געהאַט אַראָפּגעגליטשט, — מיט נאַסע און פעטע קושן...

אין אַ יאָר אַרום האָט מאַרטאָ געבוירן אַ מיידל. נאָך אין קימפּעטאַ־ריין־אַנשטאַלט האָט זי אַנטדעקט בולטע ענלעכקייטן ביי איר קינד צו דער טאַנטע שפּרינצע: אַ ברייט פּנימל, מיט ליפּעלעך פון איין עק ביזן צווייטן. אויפן העלדזל האָט מען נישט געקענט אָפּוואַשן די טונקל־געלע פּלעקעלעך, „לעבעולעך“. אויך די פּיענטעלעך פון קינד זענען געווען אַרויסגעשאַרצט אויף צוריק.

מיט אַ פּיל־וואַגנדיק שמייכלעלע האָט די קימפּעטאַרין אַנגעוויזן איר מאַן, דעם דאַקטאָר פּערנאַנדאָ, אויף אַט די מערקווירדיקייטן...

ב

דא נישט לאנג...

שׁוועס טער

א.

ברכה האָט דערהאַלטן אַ שרעקלעכע ידיעה, אַז איר איינציקע שוועס־
טער, מינע, וואָס איז „גרויס געוואָרן“ אין בראַזיל, — געווען דאָס גע-
זעלעכע ווייב פון אַ רייכן איטאַליענישן יובעליר — האַלט ביים שטאַרבן.
האַט זי, ברכה, איבערגעלאָזט איר רייכן האַטעל, וואָס זי פירט די
לעצטע יאָרן איינע אַליין אין דער פּאַרטוגעזישער קאַלאָניע לאַרענסע
אין אַפריקע. דעם האַטעל, וואָס איז געווען אַנגעביטשעוועט מיט די טייַ-
ערסטע טעפּיכער, וואָזעס און גאַרדינען, אויפגעקליבענע אין די מוראדיקע
יאָרן פון שאַנד און געהיטן געוואָרן פון איר ווי הייליקייטן, ווייל יעדע
צאַצקע איז געווען אַרויסגעריסן פון דער וועלט מיט כעס, פאַר איר פאַר-
שטויסן און באַליידיקט לעבן.

זי האָט דאָס פאַרמעגן איבערגעלאָזט אויף דער השגחה פון איר מאַן,
דעם ליטוואַק, וואָס האָט זיך צו איר צוגעטשעפעט שוין אויף דער עלטער,
זיך געלייגט אויף אירע פלייצעס. זי האָט אַלץ איבערגעלאָזט און אַ דער-
שראַקענע, אַ צעטומלטע זיך אַרויפגעכאַפט אויפן ערשטן אַוויאַן, וואָס
איז געפּלויגן אין דער ריכטונג פון בראַזיל, צו איר שוועסטער, וואָס האַלט
ביים שטאַרבן.

דרייסיק יאָר האָבן זיי זיך נישט געהאַט געזען. געווען פאַרבונדן
בלויז דורך די בריוועלעך, אינטימע און סודותדיקע בריוועלעך, וואָס זיי
האָבן כסדר געשריבן צו אַנאַנדער. וועגן יעדער קלייניקייט און וועגן
גרעסערע געשעענישן זענען אַוועק לאַנגע אויסגיסענישן מיט „טייערע
שוועסטער לעבן“, „האַרציקע קרוין מיינע“, „טאַטע זיסער, פאַטער אין
הימל“ און „שאַסטרע קאַכאַנעדיקע“. די בריוועלעך האָבן אויסגעגלייכט

זייער גורל, כאטש איינע האָט געלעבט אין זינד אין אַפריקע, די אַנדערע, שוין אַן אויסגעלייזטע, — אין בראַזיל.

ברכה איז געפלוּיגן צו דער שוועסטער און איר גאַנץ לעבן איז איר אויפגעגאַנגען. זי האָט זיך דערמאַנט אַלע פרטים, זינט איר פאַרשווינדן פון דער היים ביז איר צעשיידן זיך מיט דער שוועסטער אין דעם פאַר-נעפלטן פאַרט, וואָס זי געדענקט נישט זיין נאַמען. זי האָט נישט גערשענקט קיין שום אויפמערקזאַמקייט די לייט, וואָס זענען מיט איר געזעסן אין אַוויאַן און וואָס האָבן געחלשט צו צעשמעסן זיך; דאָס הוידען זיך פון אַוויאַן זענען געווען אַפּקלאַנגען פון די עטאַפּן אין איר שלעפּן זיך אַיבער דער גרויסער אַפריקע.

מיט פאַרמאַכטע אויגן, פאַר בושה, קומט איר קאַפּויער יעדער בייט פון אַרט... גראַד די שווערסטע דערינערונגען פאַראַנקערן זיך איצט אין איר זכרון... פאַרלאַזן זי נישט במשך פון דער גאַנצער רייע. זי עפנט טייל מאל די אויגן, צי די מיטפאַרער האָבן נישט באַמערקט דאָס בילד, וואָס לעבט איצט אין איר...

און ווען ס'האָבן זיך ענדלעך געענדיקט אַלע עטאַפּן פון דער לאַנגער רייע און דער אויטאָמאָביל האָט זיך אַפּגעשטעלט פאַר מינעס הויז און ברכה האָט גענומען שטייגן איבער די ווייסע מירמלנע טרעפּ פון איר שוועסטערס פאַלאַץ, די זונטיק־רעזידענץ פון וויטאַריאַ מאַצוט, וואָס אין אַריסטאָקראַטישן ווילען־קוואַרטאַל ביים ים, — האָט איר געשניטן ביים האַרץ, ס'איז איר אויפסניי אויפגעגאַנגען איר פאַרשפּילט לעבן און עס האָט איר געשטיקט אין האַלדן.

ס'איז גאַרנישט ווערט דאָס עשירות און די זיסע היים, ווען מען האַלט בייַם שטאַרבן.

ב.

די שוועסטער מינע האָט זיך נאָך געהאַלטן גוט אויף די פּיס און ס'האָט גאַרנישט אויסגעזען, אַז ס'איז מיט איר אַזוי שלעכט. שלאַנק און הויך, ווי אַמאַל, מיט דרייסיק יאָר צוריק, אין אַ הויכער קוילעטש־פּריזור, וואָס האָט זי געמאַכט נאָך העכער, מיט אַנגעדראַלענע, שאַרפע און מיט פאַרדאַכט־אַנקוקנדיקע אויגן, — האָט זי געכאַפט, אין ברכהס ערשטן בליק,

דעם אויסזען פון זייער מאמען — אין אַ וויסער בלוזקע, צניעותדיק פאַר-
שנירלט ביזן האַלדז, אין אַן אויסגעלייגטן קאַלנער, האָט זיך טרויעריק
געשאַרט אין די גרויסע, קילע סאַלעס פונעם פּאַלאַץ, וואָס איז געווען פול
מיט קישעלעך, אויסגעשטעפטע מיט מלאכימלעך און קריסטלעכע מאַדאַנעס.
אַן אויסגעלאָשענע האָט זי זיך באַוועגט אין די געוועלבעטע סאַלעס,
אַדער געהוידעט זיך אויף אַ וויג־שטול, בלעטערנדיק אַ גרויסע, גאַלד־באַ-
צירטע, אילוסטרירטע עוואַנגעליע, וואָס איר מאַן האָט איר געקויפט ביי
אַן אַנטיקוואַר.

ברכה האָט נישט געוואַלט מאַכן אַן איינדרוק, אַז זי ווייסט עפעס וועגן
מינעס האַפּענונגסלאָזער לאַגע. זי האָט זיך אָנגעטאַן יום־טובדיק, מינע
זאַל גאַרנישט אַרויסלייענען פון אירע בליקן. ס'האָט פון דער אַפּריקאַנער
שוועסטער אויפּגעריסן מיט שמעקעכצער. איר קורץ קליידל, דאָס טענצל-
דיקע גענגל, האָבן פאַריינגערט אירע יאָרן. דער העכער זעכציק־יעריקער
ברכה האָט מען אַ ליאַדע מינוט געקענט אָננעמען פאַר אַ פינף און דרייסיק
יעריקע. די שוואַרצע זאַקן, זיידענע לעטשעלעך האָבן צניעותדיק פאַריינט-
גערט איר אויסגעגלאַטיקט, מיט אַן עלעקטרישער מאַשינקע אויסגעמאַסאַ-
זשירט פנים, וואָס איז געווען גלאַטיק און גלאַנציק, ווי די הויט פון
אַ לימענע.

ברכה האָט געשלאָסן קאַנטשאַפט מיט איר שוואַגער, דעם איידעלן
איטאַליענער, סעניאָר וויטאַריאַ. ער האָט דער געקומענער שוועסטער פון
זיין ווייב אַנפאַרטרויט דעם שרעקלעכן סוד: דאָס רעוומאַטיש־געשוואַלן
האַרץ פון מינען וועט נישט לאַנג קאַנען אַרבעטן און דאָס אומגליק קאַן
קומען זייער פרי.

האַבן זיך ביידע שוועסטער צוגעקלעפט איינאַנדער. נישט אַפּגעריסן
זיך אויף אַ מינוט, זיך אויסגעוויינט צענדליקער מאל אַ טאַג. פאַר יעדע
זינד, פאַר יעדן דערמאַנטן בזיון. זיי האָבן זיך אַראַפּדערציילט, מתווה
געווען, ווי איצט וואַלט געקומען די צייט פון אַנטפּלעקן די אויסבאַהאַלטענע
אוצרות.

יעדע סטאַרעט זיך צו ווייזן ווי ביטער און זינדיק זייער לעבן איז
געווען.

אָנגעהויבן האָט ברכה, איר שוועסטער מינע, מיטן טאַרבלידן פנים, אין דער צניעותדיק פאַרשלאָסענער בלוזקע, ווי אַן אַריסטאָקראַטישע סאַ-לאַן-דאַמע, מיט די פאַרשערישע בליקן, וואָס האָט זיך פאַרלוירן אין דעם אַרומיקן רחבות און עשירות, האָט שטיל און שוואַך צוגעפליסטערט צו דער שוועסטערס היימישע ווערטער פון יידישן מאַמע-לשון, וואָס זי האָט שוין זינט יאָרן און יאָרן נישט געהערט.

ברכה האָט אָנגעהויבן פון דער נאַכט, ווען זיי זענען ביידע אַוועק פון נאוואַראַדאַמסק מיט יידלען, דעם שפּיליטער, וואָס האָט זיי אַריינגע-שטעקט פעסער און גרויסע זילבערנע רובלס אויף הוצאות...

ג.

... ביידע זענען געזעסן אין דער היים, ביי דער שווייגנדיקער מאַמען און דערצאָרנטן טאָטן, וואָס האָט זיי קיין מאָל נישט געזאָגט אַ גוט וואָרט. גרויס צעוואַקסן, מיט געדיכטע, ווייסע קאַפּ-האַר און שפאַר-פאַרוואַקמענע ברעמען מיט פוך אויף די פליישיקע באַקן, האָבן ברכה און מינע מיט פּערציק יאָר צוריק פול געמאַכט די ענגע שטיבלעך פון ר' אַלטער לע-קעכבעקער, וואָס כאַטש ער האָט נישט געהאַט פאַר זיי קיין גדן, האָט ער פונדעסטוועגן געטריבן פון זיך די בעקער-געזעלן, וואָס האָבן זיך געשדכנט צו זיינע טעכטער, די בוגרותן. פאַרקערט: יעדער בעקער-יונג, וואָס האָט געוואָרפן אַן אויג אויף איינער פון זיינע איבערגעוואַקסענע מוידן, האָט ער גלייך משלח געווען פון דער אַרבעט.

אַזוי זענען געגאַנגען חדשים און יאָרן און ר' אַלטער האָט נישט אויפ-געהערט צו וואָרטשען דאָ צו זיין ווייב, די גולמטע, דאָ צו די צוויי טעכטער, און ווען יידל, דער שפּיליטער, איז אַמאָל שפּעט אין אַוונט אַריין צו ר' אַלטערן און פאַרגעשלאָגן אַ שטעל פאַר זיינע צוויי מוידן אין טשענס-טאַכאָו, ביי אַ באַקאַנטן חסידישן באַלעבאַס, — איז ר' אַלטער מרוצה געוואָרן.

דער יידל שפּיליטער האָט געבראַכט באַשטעלונגען פון דער פרעמד, סע האָט שטענדיק געווייעט פון אים מיט אויסלאַנד, מיט פרייסישן שניפ-

טאבאק, פרייסישן ליקער און בראגפן, וואָס ער האָט געבראַכט אין ווייסע פלעשער מיט זילבערנע פראָפנס, אין בוזעם־קעשענע האָט ער תמיר גע־ האָט מאָדנע פאַפירן מיט ליאַק־התימות, געשריבענע אויף פרעמדע לשונות, דאָס שטעטל האָט אים חושד געווען אין אומקלאַרע חטאים, „טונקעלע געשעפטן“. פון זיינע געציילטע רייד, פון זיין אויסגעפרעסט אויבערהעמד, פון די גאַלדענע ברילן, האָבן יידן אַרויסגעפילט אומהיימלעכס, ווי פון אַ גלח, אָדער מיסאַנער, אין שמועסן האָט זיך קיינער מיט אים נישט אַריינגעלאָזט, אַפילו נישט מיט זיין בני־בית.

פונדעסטוועגן איז ער שטענדיק, ביי די „קלפות“, אויסגעקליבן גע־ וואָרן פאַר גבאי אין דעם יחוסדיקן חברה־הילים שולכל, וואָס איז טאַקע געווען אין יידל שפּיליטערס מויער, און וואָס האָט שוין זינט יאָרן נישט באַקומען קיין דירה־געלט, און זיי האָבן אים געמאַכט פאַר גבאי, אי אויס מורא פאַר זיינע אויגן מיט די דינע, רזיטע אָדערן אין זיי, — אי צוליב זיינע גרויסע נדבות ביי די עליות.

כאַטש שפעטער, אין די וואַכעדיקע בין־מנחה־למעריבס, ווען יידל שפּיליטער איז געווען אין „פרייסן“, האָבן די דאָזיקע גרויסע נדבות אַרויסגערופן אַ סך נאַכקלערענישן ביים עולם.

אַ יידל שפּיליטער איז אין עפעס געפערלעך, — איז געווען קלאַר פאַר אַלעמען, אָבער קיין שום באַלעבאַס האָט נישט געהאַט קיין מחלוקת מיט אים און ער האָט קיינעמען נישט באַעוולט, גאַנץ־גאַנץ שטיל האָט מען זיך משער געווען אויף צוויי עסקים זיינע:

שפּיאַנאַזש און „לעבעדיקע סחורה“. זיין שפּיליטערישקייט איז נאָר אַ צודעק.

מען האָט זיך אָבער געטרייסט, אַז אַ היימישן מענטשן, פון דער איי־ גענער שטאַט, האָט ער קיין שלעכטס נישט געטאַן, אדרבא: טרעפט ער אַ בן־עיר אין דער פרעמד, אין פרייסן, וואָס איז בשכנות, קלעפט ער זיך צו צו אים, באַזאָרגט אים שוין מיט בכבודיקן גמילות־חסד, איז אים מכבד מיט אַ פעטער סעודה אין דעם איינציקן רעסטאָראַן, וואָס האָט אַן אויפ־ שריפט „כשר“.

אַ צייט שפעטער, ווען ר' אַלטערס מוידן זענען אַוועק דינען אויף

דער שטעל, קיין טשענסטאָכאָוו, האָט זיך דאָס שטעטל אַ וויג-געטאָן מיט געמורמל.

דאָס געמורמל האָט זיך אָנגעהויבן פֿון קאַליע-געוואָרענע בחורים, צו די בעקער- און קיילער-יונגער, פֿון די יאַטקעס צו די פּשעקופּקעס, די מאַרק-שטייערינס.

ערשט, אַז יידן-באַלעבאַטים האָבן אייניקע מאָל אָפּגעשטעלט ר' אַל-טערן און אים געפּרעגט, ווי גייט עס זיינע טעכטער אין דער פּרעמד און וואָס זיי שרייבן, — זיי האָבן אים אין דער אמתן גאַרנישט געשריבן, — האָט זיך ר' אַלטער אויפּגעהויבן אַ פּאַרטאַגס און איז אַוועק קיין טשענ-סטאָכאָוו.

צוריק איז ער שוין נישט געקומען. זיין גולמדיק ווייב האָט פּאַר-קויפט פּאַר אַ שיבוש די בעקעריי און דאָס שטעטל האָט נישט געוווּסט, ווי פּותר צו זיין דעם סוד פֿון ר' אַלטערן מיט זיינע צוויי איבערגעוואַקסענע, לאַנג-צעפעדיקע מוידן.

יידל שפּילטער האָט זיך אין יענער צייט לענגער געזוימט אין פּרייסן. אַז ער איז צוריקגעקומען האָט מען שוין כמעט ווי אויפּגעהערט צו רעדן וועגן ר' אַלטערס משפּחה, נאָר די רויטע פּעדעם אין זיינע אויגן האָבן געוואָרפֿן מער אימה ווי ביז אַהער.

ד.

שוין אַ סך יאָרן זענען אַוועק זינט מען האָט ביידע שוועסטער אַרויס-געפירט פֿון זייער נאָוואַראַדאַמסק אין דער וועלט פֿון שאַנד און דערני-דערונג, שוין אַזוי פּיל יאָרן פּאַרלאַפֿן פֿון יענעם פּייכטן פּרימאַרגן אין דער פּאַרגעסער פּאַרט-שטאָט, וווּ מען האָט זיי צעשיידט.

און אַט איז ברכה צוריק מיט מינען, פֿון איר טאַרבלדיק פּנים, פּליי-שיקער נאָז איז שווער אַרויסצוברענגען דאָס אַמאַליקע ליכטיק פּנים פֿון איר שוועסטער, וואָס דערוואַרעמט זיך, צעגייט ווי לויזער טייג, ווען ברכה צערעדט זיך אין איר היימישן נאָוואַראַדאַמסקער מאַמע-לשון.

ברכה רעדט יידיש, וויטאַריאַ, איר שוואַגער, צי די משרתים, זאָלן נישט אויפּכאַפֿן אַ וואָרט פֿון איר לאַנגער געשיכטע, וואָס זי וויקלט איצט

אויף פאַר מינען, — די געשיכטע פון איר שפלות, אירע אויסשטייענישן און וואַגלענישן איבער דער אַפריקאַנישער ערד, און ווי אזוי זי האָט זיך אַרויסגעראַטעוועט פון תהום.

„... איצט, גאָט צו דאַנקען, בין איך שוין אַ בכבודיקע באַלעבאַסטע פון אַ האַטעל אין לאַרענצע־מאַרקעס, אַן אַנשטענדיקער האַטעל, כ׳האַב אַן אייגענעם מאַן, וואָס כאַטש ער האָט זיך געלייגט אויף מיינע פלייצעס, איז ער מיר געטריי. ער איז אויך אַנגעזען אין דער שטאָט, ווייל ער קען די פאַרשידענע לשונות פון די פאַרט־מענטשן.

אין לאַרענצע־מאַרקעס איז מען ביזן היינטיקן טאָג נישט געוואָר געוואָרן גאַרנישט פון מיין לעבן. און אפשר ווייסן זיי יאָ עפעס, גייט עס קיינעם נישט אָן, — ס׳איז נישט נאָוואַראַדאַמסק.

... איך פיר די שענסטע שטוב אין דער שטאָט, ס׳איז דאָ ביי מיר פון שענסטן און טייערסטן מעבל, די טייערסטע גאַרדינען און גרויס־אַרטיקע וואַזעס און אַנדערע צאַצקעס.

קומט אַ רעדנער, אַ ליטווישער רב, — גאַנץ אַפריקע איז פאַרכאַפט פון די ליטוואַקעס, — קומט אַ „זייאַניסט“, — מאַכט מען ביי מיר דעם באַנקעט.

איך גיב די גרעסטע נדבות אין שטאָט, פאַר יידן און פאַר גויים. אַז די צוואַנציק ליטוואַקעס האָבן אַנגעהויבן צו בויען זייער סינאַ־גאַגע און געבליבן שטיין אין דער מיטן, ס׳האַט זיי אויסגעפעלט געלט, — האָב איך זיי אַרויסגעהאַלפן.

דער דאָך פון דער לאַרענצע־מאַרקעסער סינאַגאַגע איז מיינער, ווען עס קומען מיר צום געדעכעניש מיינע אַמאָליקע יאָרן, — שפיגל איך זיך אין דעם דאָזיקן דאָך.

געדענקסט דעם תקיעת־כף, וואָס יידל שפּיליטער, ימח־שמו, האָט פון אונדז גענומען, צו עסן מצות פסח און צו פאַסטן יום־כיפור, — נו, האָב איך נישט שטרענג אָפּגעהיט?

די טריפהנע ליטוואַקעס שאַכערן אַפילו אום הייליקן יום־כיפור. דער ליטווישער רב וואַלט שוין לאַנג געוואָרן אַ שאַכער איבער די הייזער, איך זאָל נישט אויסצאָלן אַלע חודש אַ שיינע פאַר פּונט.

ברכה באַמערקט ווי אירע רייד רירן אָן מינען, רודערן זי אויף און פירן זי צוריק צו אַ לאַנג־פאַרלאַזטער וועלט. לאַזט זי איבער דאָס דער־צייילן פון אירע מעשים־טובים און גייט צוריק צו די ערשטע יאָרן, ווען זיי האָבן זיך צעשיידט אין נעפלדיקן פרימאַרגן, אין אַן אָפגעפאַרעטן פאַרט, וואָס זי ווייסט נישט זיין נאַמען. געמיינט דעמאָלט, אַז ביידע גייען זיי אַרויף אויף דער זעלבער שיף. ערשט ווען די שיף האָט זיך געגעבן אַ ריר, — נישטאַ מינע!...

ברכה באַגיסט זיך מיט טרערן. כליפעט אויס די ווערטער. איר אויסגע־מאַסאַזשירט פנים, ווי אַ לימענע־הויט, ווערט טונקל. דער אויסגעפערפּור־מירטער גוף קאַרטשעט זיך איין זקנותדיק:

“... ווער ווייסט, צי די יידישע צרות זענען נישט געקומען צוליב מיר... מינע, שוועסטער, לאַכטעקע שאַסטרע מיינע...”

אַפריקאַנישע נעכט, געוואַלד געשריגן, טאַטע אין הימל... שוואַרצע הענט שטרעקן זיך צו מיין ווייסן האַלדז, מינע, קרוין מיינס... מיט גראַפּטשעס, טויזנטער שוואַרצע הענט שטרעקן זיך צו מיין ווייסן האַלדז, טאַטע ליכטיקער, — און קרענגלען מיר, קרעלן מיר... גראַפּטשן מיין לייב, די שוואַרצע בעסטיעס, און שטיקן מיר. ווי כּוואַלט זיי אַ כּישוף אַנגעטאַן. אין די אַפריקאַנישע שטעטלעך, — ווער ווייסט זייער נאַמען, — כליפעט ברכה, — האָט זיך צעטראָגן מיין נאַמען. מיין טרפהנער נאַמען, ס'זאָל זיין אַן אַפּקומעניש פאַר אלע יידי־שע זינד...

געדענקסט מיינע צעפ... ווייסע... סאַמעט — פאַרשאַלטן זענען מיר גציען פון געבוירן אָן...

מיינע ליכטיקע צעפ אין די שוואַרצע הענט... אַ בראַך צו מיר... זיי קומען צו חלום מיר נאָך היינט: אויסגעשטרעקטע שוואַרצע הענט גראַפּטשען אין מיין גוף און מיינע האַר, רייסן שטיקער פון מיין לייב... שלאַנגען פלעכטן זיך אַרום אין מיינע נעכט, ווען איך קלער איבער מיין זינדיקן לעבן... שלאַנגען איבערן בויך... בינדן מיר, פענטען מיר... ראַטעווע מיר, מינע־קרוין, פון די חלומות... פון די שוואַרצע הענט, וואָס קומען קאַפּויער נאָך אַזוי פיל יאָרן פון תשובה־טאַן, נאָך אַזוי פיל

וויינען... זיי קנייפן מיין פארשעמטן בויך — האַרציקע שוועסטער...
 כ'האַב געקאַנט אַ מאַמע זיין, אַ יידישע פרוּמע מאַמע, איצט מסתמא
 שוין אַ באַבע, האַבן אייניקלעך, סוחרים, דאַקטוירים, ווי די טריפהגע
 ליטוואַקעס.

אַ גליק וואָס זיי ווייסן נישט פון מיינע חלומות, פון די שוואַרצע
 לאַפעס...

איין מאָל האָט זיך מיר געחלומט יידל שפּיליטער מיט שוואַרצע הענט,
 בעגערישע, דוכט זיך אַ בעגער. ניין, ס'איז יידל שפּיליטער..."

ברכה פאַרענדיקט מיט אַ ספּאַזמאַטיש געוויין. מינע ציט זי צו צו זיך
 און גלעט זי.

ביידע אַלטע ווייבער טוליען זיך צונויף, ווי זיי וואַלטן געווען צוויי
 יונגע מיידלעך. ס'הערט זיך דאָס אויפגערעגטע דעכן פון מינען.

ח.

מינע רעדט נישט אַזוי שטראַמיק ווי איר שוועסטער, זי איז אויך
 עלטער פון איר. זי האַלט זיך כסדר ביי דער לינקער ברוסט, איינצושטילן
 דאָס „ציעניש" ביים האַרץ. אין דער שטייפער, אַריסטאָקראַטישער סביבה
 פון איר מאַן און זיין משפּחה האָט זי דורך יאָרן צופאַסונג זיך אויסגעלערנט
 ווייניק צו רעדן.

ברכה ווייסט שוין ווי ס'איז געשען:

... ביים „פענצטער", דעם שטייג, וווּ מינע איז מיט כוח אַריינגעזעצט
 געוואָרן דורכן „מענטש", וואָס יידל שפּיליטער האָט זיך מיט אים באַוויזן
 דעמאָלט, ווען זיי זענען צעטיילט געוואָרן אין פייכטן, נעפלדיקן פאַרט,
 וואָס זיי ווייסן נישט זיין נאַמען, — האָט זיך אייניקע מאָל אָפּגעשטעלט
 אַ שווייגנדיקער און טרויעריקער קאַוואַליער, אַ פּריציטיק גראַגעוואַר
 רענער. ער האָט זיך צוגעקאוועט מיט זיין בליק אויף מינען און שעהן
 לאַנג זיך נישט גערירט פון אַרט.

...איך האָב געקוקט אים גלייך אין זיינע אויגן, ער זאָל אויף מיר
 רחמנות האַבן. ער איז שוין נישט געווען דער ערשטער... שוין געהאַט

זיך אָנגעלייטן גענוג. — פאַרמאַכט מינע די אויגן און שלינגט אַראָפּ די ווערטער.

גאַנצן יאָר נאָך אונדזער ערשטער באַגעגעניש בין איך אַלץ אָפּגע־זעסן אין „פענצטער“, ביז ער האָט מיך פון דאָרטן, אין אַ קאַטש, אויף שטענדיק צו זיך אַהיים גענומען“...

וויטאַריאַ איז דער איינציקער ברודער פון אַ סך שוועסטער, וואָס האָבן אים שרעקלעך ליב געהאַט. זיי האָבן געציטערט פאַר זיין צוקונפט. ער האָט אַ גוט האַרץ, אַ נאַאיווע נשמה פון אַ קינד און איז אומבאַהאַלפן, ווי אַ קינד.

די שוועסטער, שוין דעמאָלט פאַרהייראַטע און רייכע, מיט קינדער, האָבן נישט אויפגעהערט צו זאָרגן פאַר זייער וויטאַריאַ, דעם ערלעכן און שטילן ברודער, וואָס האָט אויסגעמיטן יעדע פרויען־געזעלשאַפט און זיך געפילט שעמעוודיק אין זייער אַנוועזנהייט. נאָך היינט דערציילן זיי זיך אָן וויצן, ווי ער האָט זיך אַנומלט אַרויסגעדרייט פון דער שטוב, ווען ס'איז איינגעלאָדן געוואָרן אַ מיוחסדיק פרייליך, זיי זאָלן זיך באַקענען. מינע דערציילט און אירע זעקעלעך אויף די באַקן גלעטן זיך אויס. דער פייכטער נעפל אין די אויגן לייטערט זיך אויס.

„ס'געשעפט האָט ער איבערגענומען בירושה פון זייער פאָטער. די שוועסטער האָבן געירשנט די הייזער און גיטער. ער — ס'מסחר. דאָ איז ער גראָד יאָ „אין דער היים“. ער פירט די געשעפטן מיט ענערגיע און מיט שכל. האָט קיין מאָל נישט באַפלעקט דעם פאַמיליען־נאַמען, וויטאַריאַ ווערט גערימט אין דער משפּחה פאַר זיין געשעפטלעכער חכמה און איידע־לער באַציאונג צו מענטשן.

...ווען איך בין אָנגעקומען אין זייער שטוב אָן אויסגעשמאַכטעטע, אין די זיידענע שמאַכטעס, מיט קאַלירטע זאַקן, אין די פערפומירטע וויעכ־טשעס, מיט די אונטערגעהאַקטע אויגן, — האָט זיך געטאָן חושך ... ער האָט זיי געהאַט פריער צו וויסן געטאָן און זיי אָנגעזאָגט, אָן זיי זאָלן מיך אויפנעמען פריינטלעך. נאָך היינט קען איך מיר נישט דער־קלערן, ווי אַזוי צו דעם שוואַכן און בושט־פנימדיקן וויטאַריאַ, דעם קינד, וואָס האָט זיך גערויטלט ביים מינדסטן שמרעס וועגן פרויען, — האָט זיך

גענומען זאל העלדישקייט, מיך אריינצופירן גלייך פון „פענצטער“ צו זיי, צו זיין אַריסטאָקראַטישער משפּחה, צו די פאַרריסענע שוועסטער.

...האַבן זיי אים אַריינגעשלעפט אין אַן אַנדערער שטוב, מיך איבערגער לאַזט אַליין אין געהאַקטע ווונדן. כ'האַב פון דאָרט געהערט קולות, וואָס כ'האַב זיי נישט פאַרשטאַנען. כ'האַב נאָר געפילט, אַז זיי וועלן מיך צער שלאָגן, צערייסן מיך מיט מיינע וויעכטשעס און אַרויסוואַרפן פאַר דער טיר.

ברכה־קרוין, כ'האַב נאָר אויף דעם געוואָרט: ס'איז ביי מיר שוין געווען אַ גאַנצער פּלאַן, אַ ביסל געלט, באַהאַלטן אין בוזעם, האָב איך שוין געהאַט און וווּ ס'איז אַ וואַקזאַל — האָב איך שוין געוואָסט...

וויטאַריאַ, כאַטש דעמאָלט שוין אַ פּאַלנער מענטש, האָט זיך צעוויינט ווי אַ קינד, צעכליפּעט, ווי אַ יינגעלע, וועמען מען וויל נישט קויפן קיין שפּילצייג. ער האָט געסטראַשעט אַז ער וועט זיך ס'לעבן נעמען, דערשיסן אָדער איבערלאָזן דאָס געשעפט און ווערן אַ וואַגאַבונד, אַ שלעפּער.

...ער האָט געקעמפט ווי אַ גיבור, זיין גאַנץ לעבן האָבן אַנדערע זיך מיט אים געשאַפן און ער האָט אַלע נאַכגעגעבן, דעמאָלט, אין יענער שעה, — האָבן אַלע אים געמוזט נאַכגעבן.

איך האָב נישט געגלויבט, אַז וויטאַריאַ וויל טאַקע מיך נעמען פאַר אַ געזעצלעך ווייב, ווייסט נישט: ס'טרעפן זיך פאַרשידענע... געמיינט, אַז ער וועט מיך נאָך אַ פאַר טעג, אָדער וואַכן, אַרויסוואַרפן, צוריקשיקן צום פענצטער... אפשר מיר אָנהענגען אַ ביסל געלט... שפעטער זאל איך זיך אים נישט געבן צו דערקענען אין אַ געזעלשאַפט...

דער רב־נוי־של־עולם האָט אַנדערש געוואָלט... ס'איז געווען אַ זיווג מן השמים... איד, מינע, פון נאַוואַראַדאַמסק, זאל פאַרשלעפט ווערן דורך יידלעך שפּיליטער קיין בראַזיל און זאל דאָ געפינען מיין באַשערטן, מיין שטערן..."

מינעס טאַרבליקע אויגן ווערן ווידער אויסגעלייטערט און די פייכט־קייט פאַרשווינדט, דער ווייסער שטערן גלעט זיך אויס, איר לאַנגע, פליי־שיקע נאָז ווערט ווי אויסגעטאַקט, זי שיינט אַרויס פון דער צניעותדיק־פאַרשנירלטער בלוזקע, ווי פון אַ געמעל.

מינע זוכט אויס דעם פאמיליע־אלבום, בלעטערט די בילדער און איר געזיכט ווערט פייערלעכער.

„...געטרייער ווי וויטאָריאַ איז צו מיר, — קאָז קיין שום מאַנספּערשוין נישט זיין; אַזוי ווי איד וואָלט אים אַרױפּגעפירט אויף דעם ריכטיקן וועג, אַרױסגעצויגן אים פון דער שמוציקער בלאַטע און נישט ער — מיד.

אַפילו ייִדישקייט האָט ער מיר דערמאַנט. שטענדיק געבעטן, איד זאָל אָפּהיטן אונדזער אמונה. געהייסן דאַוונען פון אונדזער געבעט־בוך, וואָס ער האָט מיר געקויפט: אַ סידור מיט אַ תחינה. זיינע שוועסטער רעספּעק־טירן מיר, ווען זיי זעען, אַז איד גיי אין סינאַגאָגע.

אַפּט שטייט וויטאָריאַ דערנעבן, ווען איד צינד אָן די שבת־ליכט, ווי אונדזער מאַמע, פרייטיק־צורנאַכטס...

די ערשטע צייט בין איד טאַקע געגאַנגען יום־כיפור אין „אונדזער“ שול אַריין, צו כל־נדרי. שפּעטער האָב איד אויפּגעהערט. ווייסט דאָך מיט וועמען, מישטיינס געזאַגט, מען טרעפט זיך דאָרט. כּהאַב אויך נישט געוואָלט מצער זיין וויטאָריאַ, טאַמער גיט אים עמעצער צו פאַרשטיין, אַז דאָרט איז נישט די ריכטיקע סינאַגאָגע, נאָר פון די „פּאַליאַקאַס“...

צו „זיי“, ברכה־קרוין, האָב איד זיך נישט דערוועגט צוצוגיין... ס'האָט אָבער אַזוי געצויגן, ווי אַ מאַגנעט. זייער שטאַלצער טעמפל אין סאַמע מיטן פון באַם־רעטיראַ, נישט פאַרשטעלט, נישט פאַרשמירט, מיט די ברייטע טרעפּ, ווי די שענסטע קירך. נאָר דאָרט טרעפט מען ריכטיק צום רבּונר של־עולם...

און טייל מאָל האָט זיך געדאַכט — ווער ווייסט? כּוועל אפשר דאָרט טרעפּן דעם טאַטן, די מאַמען, וואָס מ'האָט אַזוי פאַרשעמט... זיי זענען אודאי צו פרי פון דער וועלט אַוועק...

אַ האַלבן פאַרמעגן וואָלט איד אַוועקגעגעבן אויסצוקויפּן אונדזער זינד, צו העלפּן שטיצן אַ באַדערפיקן, טיילן צדקה פאַר אַרעמע, פאַר קראַנקע...

אפשר ווערט עס פאַררעכנט אויף יענער וועלט...

...אוי, ברכה־לעבן — כ'האָב נאָר מורא אויף יענער וועלט זיך צו טרעפן מיטן טאָטן. ווי וועל איך קאָנען אים קוקן אין די אויגן?
 אַז איך וועל שוין זאָגן אַז איך בין רייך, באַהאַנגען מיט בייטשן קרעלן און פערל, בריליאַנטן, — וועט ער שרייען:
 — אַוועק, טריפהנע מויד, אומלויף...”

ביידע שוועסטער ווישן זיך די אויגן. מינע, נאָך אַ וויילע אַפרוען זיך, ווי זי וואָלט זיך אויף ס'ניי דערמאָנט. ציט ווייטער איר ווידוי:
 „...אונדזער רב, דער גנב, האָט נישט קיין פאַוואַזשעניע ביים רבונר־של־עולם. ווייסט דען נישט גאָט, ווער ער איז?

צו „זייערן“ האָב איך מורא געהאַט צו גיין. ס'גאַנצע לעבן מורא גע־האַט. אוי, ווי מקנא בין איך די פּראָסטע יידענעס, די „אַכנעס“, וואָס קאָנען קומען דאַוונען אין די שולן וויפל זיי ווילן, ווען זיי ווילן. זייער אויפגערוימט גיין צו אַ כּל־נדרי, אַ „סאַנע טויקעף“, הערן זייער שופּר־בלאָזן, מזכיר נשמות זיין, טונקען זיך אין זייערע מקוות...”

די פּריער אויפגעלעבטע פּאַרב פון מינעס געזיכט איז אַוועק ווי מיט אַ בלאָז. דער לאַנגער מאַנאַלאָג און דאָס פולע וויינען האָט זי צוריק פּאַר־וואַנדלט אין אַ חולה־מסוכהנע זקנה. זי ציט ווייטער, מיט די לעצטע כוחות, דעם פּאַדעם פון שמועס:

„זייט ס'איז אויפגעקומען ס'ראַדיאַ איז מיר אַ סך לייכטער, אַ גאַנצע וואָך בין איך מיר אַליין אין שטוב, וויטאַריאַ איז נישטאַ. אַז ס'שפּילט די יידישע שעה, — איז מיין בעסטער פּאַרגעניגן, די טייערסטע חזנים, דאָס שענסטע דאַוונען פון שעראַטאַן הערט מען. די כּל־נדרי, דאָס קדש־זאָגן, דאָס קידוש־מאַכן, דערנאָך ווי מען לאַכט אָפּ פון די פּאַרשלוּמ־פּערטע ווייבער און פון די עובר־בטלדיקע מאַנסבילן.”

ס'ווערט טונקל אין די גערוימע חדרים, וואָס זענען געוועלכט ווי אַ קירך. שאַטנס קאַליערן זיך אויס אין אַלע ווינקלען. פון ים בלאָזט אַ שאַרפּער ווינט. ביידע שוועסטער וויקלען זיך איין אין וואַרעמע קאַל־דרעס און דרימלען איין אין די וויג־שטולן מיד פון די ווידויס, מיט אַ גע־פּיל פון זאַט־זיין, וואָס מען האָט נאָך אַ סך תּפּילה־זאָגן.

7.

אָנגעלענט צום קריסטלעכן צמענטאָזש „שאַראַ-מעניאַ“ („וויין, קינד“). אָפּגעזונדערט מיט אַ פּאַרקאַן און באַדינט פּון אַן אייגענעם אייזערנעם טויער, — ליגט אויפן באַרג דאָס „חברהשע“ פעלד.

אַמפּיטעאַטריש הייבט זיך דאָס בית־עולם אויפן באַרג. ביים טויער, נאָך דעם אַרויפגאַנג אויף ברייטע טרעפּ שטייט אַן אוהל מיט אַ גרויסן מגן־דוד, די שפיצן אילומינירט מיט לעמפלעך און מיט אַן אייביק געשאַנק פּון איידעלן סעניאָר פּלוגי בן פּלוגי... פאַר דער „סאַסיעדאָדע פּון קעגנ־זייטיקער הילף“...

דאָס חברהשע פעלד בלאַנקט פּון אויסגעפּוצטע און אויפּגערוימטע מצבות, שוואַרצע און ווייסע שטיינער אין גאַלד־געליישטע אותיות, באַ־האַנגענע מיט פּאַטאַגראַפּיעס, מיט פּיל אויפּשריפטן און ווידמונגען. אין דער פּרויען־אַלייע ווינקן אַראָפּ יונגע, פּרישע בילדער, אויפּגע־רוימטע, לוסטיקע. עס זעט אויס, ווי זיי וואַלטן אַריבערגעפירט געוואָרן פּון זייערע פענצטערס אויף דער „זאַנע“, וווּ זיי זענען אַ לעבן לאַנג געווען צוגעשמידט צו די „ווענעזיאַנעס“ ווי חיות אין אַ שטייג, — אַהערצו, אויף פּרישער לופט.

רייענווייז ליגן זיי, איינער העכער פּון דער צווייטער, אַמפּיטעאַטריש, איינע זאָל דער צווייטער נישט פאַרשטעלן, מען זאָל אַלע זען מיט אַ מאַל... די פּנימער אויף זייערע בילדער זענען יונגעטשקע, נאָך נישט געשענ־דעטע, נאָך נישט באַליידיקטע, צניעותדיקע, קליינשטעטלשע יידישע מיידלעך, פּון אַלע עקן פּוילן און רוסלאַנד שטאַמען זיי, די „שוועסטער“: אַדעסער, טשערנאָוויצער, קעשעניעווער, פּראַגער, לאַדזשער.

די אויפּשריפטן אויף די מצבות דערציילן אַפּילו וועגן אין היפּשן עלטער געשטאַרבענע, אַבער די בילדער זענען יונגעטשקע, זייער טיף־באַהאַלטענע, אויפּגעהיטענע הייליקייטן פּון זייער מיידלשער יוגנט. די מצבות האָבן ווידמונגען פּון „פּריינדינס“, איבערגעגעבענע חברה־טעס, וואָס שטעלן די שטיינער אין אויסדרוק פּון טיפּער ליבע צו דער געשטאַרבענער, צו איר אייביקן אַנדענק. אין די דאָזיקע ווידמונגען ליגט

באהאלטן דער באגער, מען זאל די שטעלער אויך נישט פארגעסן אין דער טרויעריקער שעה פון דעם איינזאמען אפשטארבן און ס'זאלן זיך אפרופן נאכפאלגנדע פריינדינס, וואס זאלן זיי שטעלן דעם „שטייזן“. ווייל קיין משפחה לאזט די שוועסטער נישט איבער... די יונגעטשקע מיידלשע קעפעלעך קוקן זיך אריבער און ס'דוכט זיך, אז זיי רופן דא דעם פארבייגייער, ווי דארטן, ביים פענצטער, ביי דער „ווענעזיאנע“. און שטיל רוימען זיי איין אין אויער : „צו מיר... שיינער... ווייסינקער... ליבינקער...“ פון די ווייסע און שווארצע מארמאר-שטיינער גייט אויף דאס שטענר דיקע פליסטערן, ווי א געבעט בציבור.

באזונדער ליגן די מאנספערשויןען, — אין א מענער-אליע. אויך מיט די בילדער : גראבע פנימער, אנגעזויפענע, כאטש עלעגאנט-אויפגערוימטע ביים אפפאטאגראפירן זיך. די אויפשריפטן אויף די מצבות, טרוקענע, אן ווידמונגען און אן די אויפשריפטן, וואס אויף די וויבערישע : „פ. נ. האשה החשובה“. ווי פאר די ממזרים, אדער זעלבסטמערדער זענען די געציילטע מענער-מצבות, — אן קיין שום אויפשריפט.

.ז

דער טויט איז געקומען אין אן אונט. מינעס געטרייער מאן, וויטאריא, איז שוין זייט אייניקע טעג נישט געגאנגען אין געשעפט אריין ; נישט אפגעטראטן פון איר וויג-שטול. מינעס הארץ האט וואס א מאל ווייניקער און ווייניקער געארבעט. די אלערליי בארוישנדע און היפנאטיזירנדע רעצעפטן, וואס די דאקטוירים האבן נישט געזשאלעוועט, זענען געווען בלויז צו פארלענגערן אירע טעג און אירע יסורים. די פילע קריסטלעכע שוועגעריןס, פרומע, האבן אין גרויס צער און מיט טרערן אין די אויגן, אומבאהאלפענע, זיך צוגעקוקט צו מינעס גסיסה, ברכה, אין דער פרעמדער געזעלשאפט פון איר שוועסטערס קרובים, האט זיך ארומגעדרייט א פארשעמטע און פארלוירענע.

פון דער ווייטנס האָט זי באַטראַכט דעם ווייסן קאַפּ פון איר שוועסטער, וואָס האָט ווי אַ פאַרחלשטע גאַנדז, פאַרשמאַכט זיך געוויגט אויף דעם לאַנגן שיינעם האַלדז — די אויגן, פאַרשיכורט פון די מעדיצינען, האַבן ברכהן גערופן צו זיך.

מינע האָט באַוווּן זיך צו געזעגענען אויף יידיש מיט דער שוועסטער. ברכה האָט אויך געהערט אירע לעצטע ווערטער צו וויטאַריאַן. זי האָט אים אויסגעדריקט אַ דאַנק פאַר זיין ליבע צו איר. ביי אַ טויט־שטילקייט פון אַלע וויטאַריאַס שוועסטער האָט מינע געבעטן איר געטרייען מאַן, ער זאָל דערלויבן דער שוועסטער, ברכהן, מקבר צו זיין זי צווישן „איזראַ־עליטן“ אויפן איזראַעליטישן בית־עולם.

ס'האָט נישט געהאַלפן דאָס לויפן פון ברכהן צום פרעזידענט פון דער חברה־קדישאַ און אַפילו נישט די גראַבע סומעס, וואָס זי האָט אים פאַר־געלייגט פאַר אַ קרקע. זאָל כאַטש זיין ביי דער וואַנט, גאַר אונטן, פאַר איר שוועסטער, וואָס איז געשטאַרבן, ווי זי האָט אים דערקלערט, אין גרויס־פרומקייט.

דער דאָזיקער סעניאָר, דער פרעזידענט פון דער חברה־קדישאַ, האָט זי אויפגענומען אין זיין געשעפט פון טאַפּעטן, וואָס אין צענטער שטאַט, ער האָט געשמייכלט אין זיינע גויישע וואַנצעס אַריין און נעמענדיק דער געשטאַרבענערס פאַמיליע־נאַמען פון ברכהן, וואָס האָט גערעדט האַלב־ענגליש און אַ ביסל פאַרטוגעזיש (יידיש האָט דער פרעזידענט נישט פאַר־שטאַנען). האָט ער פאַרדעכטיק אַנגעקוקט ברכהס אויסגעמאַסאַזשירט פנים, געל־גלאַטיק ווי אַ לימענע־הויט, באַמערקט איר טענצלדיק גענגל און די שוואַרצע זיידענע לעטשלעך. ער האָט זי אויף ס'ניי דרייסט אַפּגע־מאַסטן פון אויבן ביז אַראַפּ, אַזש ס'האָט ברכהן אַנגעכאַפט אַ גוואַלדיקע רציחה.

גלייך אויפן אָרט האָט זי פאַרגליכן איר מערכה דאַרט, אין לאַרענצע־מאַרקעס, צו דעם בזיון, וואָס זי שטייט אויס דאָ, ביים וועלן מקיים־זיין דער שוועסטערס צוואה — צו ברענגען זי צו קבר ישראל... איר שוועס־טער, וואָס איז געווען דאָס כשרע ווייב פון איידעלן וויטאַריאַ וויטאַריאַ.

וואָס האָט געגעבן אַזאַ גרויסן קרבן... מסכים געווען צו באַערדיקן זיין געליבט ווייב אויפן איזראַעליטישן בית־עולם, כאַטש ער האָט צוגעגרייט אַ פאַמיליע־קבר אויפן אַריסטאָקראַטישן קריסטלעכן צמענטאַזש. ס'איז ברכהן ענג געווען די וועלט. ווי קאָן מען דאָס דערציילן ווי־טאַריאַן, אַז די „איזראַעליטן“ זאָגן זיך אָפּ צו באַגראַבן זיין איידעלע פרוי אין דער ערד פון זייער בית־עולם?

ס'איז איר געווען אַ בזיון פאַר דער גויישער משפּחה מינעס, וואָס האָט שוין לאַנג געהאַט פאַרגעסן, אַז זייער שוועגערין איז געווען אַ „פאַליאַקאַ“. זיי זענען געקומען צו פאַרן אין אייגענע שוואַרצע אויטאָמאָבילן און האָבן געקושט דאָס טויטע, אין ליידן־אויסגעקרימטע פנים פון זייער ברודערס פרוי, וואָס איז געוואָרן ווייס־דורכזיכטיק, ווי דינער, ווייער פאַרצעלאַן. ברכה איז דעריבער גלייך אַוועק פון דעם פּרעזידענט צום פּרעזידענט פון „חברהשן“ בית־עולם, כדי איר שוועסטער זאָל למען־השם געברענגט ווערן צו קבר ישראל און זי האָט געציטערט, וויטאַריאַ מיט איר משפּחה זאָלן דערווייל נישט באַשליסן זי איבערצופירן צו דעם קריסטלעכן פאַ־מיליע־קבר.

ווען דער לאַנגער צוג פון שוואַרצע אויטאָמאָבילן איז צוגעקומען צום טויער פון בית־עולם איז שוין געווען שפּעט־פאַרבאַכט. די מגן־דוד־שפיצן האָבן שוין געלויכטן מיט זעקס־קאָלירטע לעמפעלעך... אַ געדונגענער ייד האָט געזאָגט קדיש; דער באַשטעלטער חזן פון דער חברה „קעגנזייטיקע הילף“ האָט געזונגען אַ קאַפיטל תהילים און געמאַכט אַן אלמלאַ־רחמים.

ברכה איז אַליין אַרויסגעגאַנגען אַ צעבראַכענע פון בית־עולם, וואָס איז געלעגן אַמפיטעאַטריש צוקאַפּנס פון דער שטאַט, וואָס האָט זיך נאָר וואָס געהאַט אַנגעצונדן מיט אַ ים ליכט. פון די וואַלקנקראַצערס האָבן געשימערט די קאָלירטע רעקלאַמע־פּייערן.

ס'איז ברכהן נאָך אַ מאָל קלאַר געוואָרן, אַז דאָס לעבן איז גאַרנישט ווערט.

די מאַנאָ ליזא

„נאַסאַ סעניאַרא! נאַסאַ דאַס דאַרעס! דאַס פאַרטאַס... דאַ באַם פענבֿ
סאַמענטאַ! נאַסאַ סעניאַראַ דאַ אמפאַראַ! נאַסאַ סעניאַראַס פאַר אַ ביליקן
פרייז!“

הייליקע! הייליקע! די הייליקע פון ווייטיקן! די הייליקע פון קימֿ
פעטן... די הייליקע פון גוטע כוונות! די הייליקע פון אונטערשטיצונג!
אברהמס קול צעטראַגט זיך איבער די זאַמדיקע און טרוקענע שטחים,
אין דער קופערנער לופט אָן אַן אַפּקלאַנג. די פענצערלעך פון די שיטערע
היילעך זענען צוגעקאוועט און מען זעט נישט קיין ילוד אדם אַרום און
אַרום.

ער איז אַ ביסל צו ווייט פאַרקראַכן היינט, דאַ אין דעם פרישן מקום,
ווי ער איז געווען צום ערשטן מאַל מיט אַ חודש צוריק און ער פאַרלירט
זיך וואָס אַ מאַל מער צווישן די פאַלדן פון די בערג, ווי דער שטעג פירט
אין אַנגעגליטע זאַמדן, פאַרביי ווילאַס, און ער פאַרשט די שפורן פון
די קונדן, וואָס ער האָט דעמאַלט „אַנגעקלאַפט“. ער קוקט אין די קאַרֿ
זאַגען, ווי חוץ דעם נאַמען האָט ער נאָך צוגעשריבן אַנדערע סימנים ווי:
„הינטער דעם באַרג“, „נעבן קוואַל“, „ביי ציפרעס־ביימער“ אדג״ל.

די לופט איז שטיקער פייער און ציטערט אַזש פון אַנגעגליטקייט. עס
איז שפעטער בראַזיליאַנער ווינטער. זייט חדשים און חדשים איז נישט
געפאַלן קיין טראַפן רעגן, בלויז אין דער פרי, פאַרטאַג, שפרייט זיך אויס
די „סירענאַ“, דער געדיכטער נעפל, וואָס באַנעצט אַ וויל דאַס גראַז;
באַלד ברענט די זון און די גראַזן. און קשאַקעס, ווי קרוז־האַר אויף נעגערֿ
קעפּ, ליגן פאַרשרפהט. די לעדערנע בלעטער פון די געציילטע פאַרֿ
בלאַנדזשעטע ביימער, דאַ און דאַרט, זענען באַדעקט מיט אַ שיכט גראַבער

ערד, אַ גראַבע, הויטע הויט. די לופט איז פול מיט צעמאַלענעם, פיינעם שטויב, ווי טאַבאַק, און קיצלט.

אין אברהם שווערער וואַליזע ליגן פאַרפאַקט די „הייליקע“, די „געטער“, ווי זיינע חברים רופן עס. עס איז אַ סחורה ווי אַלע סחורות, ווי „קאַרטלעך“ זייד, וואָס די רייכערע און סאַלדערע קליענטעלשטיקעס, די מיט אַ גרויסן קרעדיט, „קלאַפּן“ מיט זיי.

אברהם איז געטראַגן געוואָרן צוזאַמען מיט פיל אַנדערע אויפן שטראָם פון די אַלערליי גליקזוכערס, — „גאַלדקלאַפּערס“ — אויפקויפערס פון „אַלט“ גאַלד און „געטער“-הענדלער. קיין גרויסע געלטער האָט מען דער-צו נישט געדאַרפט און אויך נישט אויסשטיין בזיונות ביים בעטן דאָס ביסל קרעדיט ביי די יידישע אַרױפגאַרבעטע סחורים פון „באָם רעטיראַ“, זיינע חברים, וואָס האָבן געווינט צוזאַמען מיט אים אין איין „פענסיאָן“, האָבן אים געשטעלט קרעדיט ביים פאַרטוגעזער, דעם גוטן ברודער, וואָס האָט אים איבערגעשטאַפט מיט סחורות...

דאָרט, ביים פאַרטוגעזער, איז געווען אַנגעלייגט אין אַן ענגן סקלאַד, אין שטויב, אין שימל, גאַנצע בערג אַלערליי קאַשטשעלנע חפצים: צלמים, שטערנדלעך, שוואַרצע, אומהיימעכע פאַטשערקעס פון פאַרשיידענער גרייס און אומענדלעך לאַנגע אָן אַ שיעור קאַטעכיזמעס, בראַשירטע און מיט גאַלד און זילבער געליישטע, — אַלץ שפּאַט ביליק, ממש חצי חינם. דער פאַרטוגעזער, אַ פלינקער און באַרעדעוודיקער, אין אַ סאַמעט וועסטל, וואָס האָט געשפילט עפעס לגבי אברהמען אַ פאַטערלעכע ראַלע און אַנ-דערש ווי „זונעניו“ אים נישט גערופן, — האָט רק געוואַלט אברהמען אַריינשטופן סחורה פון אַלע מינים, — אַנגערופן זיי דערביי מיט גאַרנישט קיין שיינע נעמען... גאַרנישט קיין הייליקע עפּיטעטן.

אברהם, אונטער פאַרשיידענע אויסריידן, האָט זיך אַוועקגעדרייט פון אַט די אַרטיקלען און בלוז גענומען, ווי די אַנדערע יידישע חברים זיינע, די „געטער-קלאַפּער“, צו פאַרקויפן הייליקע די „נאַסאַ סעניאַראַס“; פיל-קאַלירטע ליטאַגראַפיעס אין ראַמען און אויך אין בליי-געאַסענע, באַ-שמירטע מיט לאַק און גלאַזור.

אברהם איז אַ טשענסטאַכאָוער. אין דער היים האָבן יידן מיט אַנאַ

סחורה נישט געהאנדלט. אפשר בלויז מיט גאלדענע צלמים, כאטש די שטאט איז פול געווען מיט קאשטשעלנע פיגורלעך, הייליקע „מאטקע באַס־קעס“. דאָ איז אָבער נישט טשענסטאָכאָו און ער זעט גוט מיט וועלכע צונעמענישן דער פּאַרטוגעזער רופט אָן די בילדלעך און פיגורן... סיי ווי ווייסט נישט זיין משפחה, וואָס איז געבליבן אין דער היים, פון דער פשיק־רער פרנסה זיינער. אין גאַנצן בשלום מיט זיך איז ער פונדעסטוועגן נישט געוועזן און אָן אומבאַשטימטער געפיל פון בושה האָט אים באַגלייט און געגריזשעט. וויפל מאָל ער האָט באַשלאָסן, אַז ווי נאָר ער וועט פאַרקויפן דעם „טראַנספּאַרט“, וועט ער שוין קיין נייעם נישט איינהאַנדלען. און וויפל מאָל איז ער שוין ווידער ביים פּאַרטוגעזער! עס האָט אים געצויגן און צוגעשמידט.

ביים אויסלייגן פאַר די ווייבלעך די אויסגעמאַנופאַקטורירטע, ביליקע בילדער און צאצקעס האָט אברהם געזען זיינע יונגעטשקע קונהטעס אין זייערע דיסקרעטסטע, פאַרבאַרגנסטע נשמה־ווינקלען... זייערע אינטימע וועלטן און זייערע דראַמעס, יעדע „נאַסאַ סעניאָראַ“ איז דאָך פאַר אַ באַ־זונדערן מין יסורים... ער (און דער פּאַרטוגעזער) ווייסט, אַז זיי האָבן אַלע איין פנים און דאָס לאַנג־געכוואַליעטע קלייד ביז די פיס, ווי אַ פיראַ־מידע. דער חילוק איז נאָר אין דער אויפשריפט.

עס איז אין דער דאָזיקער פרנסה געווען פאַר אברהמען עפעס פּי־קאַנטס און מאַנגעטישס, אַוואַנטוריסטישס, וואָס אים אַליין איז עס נישט געווען אין גאַנצן קלאָר. אפשר דערפאַר, ווייל דאָס האָט אים צונויפגעפירט מיט יונגע פרויען, געבראַכט צו דיסקרעטע שמועסן מיט זיי, און מע ווערט אַזוי אַריינגעוועבט אין זייערע צאַרטע נעצן?...

ווייבער קויפן די הייליקע בילדער און פיגורן זייער גערן, בפרט פון אַזאַ יונגן „רוסאַ“. זיי קוקן צו אים אַנדערש, — אַזוי דוכט זיך אים, — ווי צו געוויינלעכע „קלאַפּערס“. זיי קויפן די הייליקע בילדער פאַר די לעצטע פרוטות און שמייכלען צו אים, ווען ער קומט צו זיי אַהער, אין פאַרלעגענע און פאַרגעסענע ווילאַס, ווייט פון שטאָט.

אין די שעהן פון איינזאַמקייט און אין די שעהן פון ליידן, אין די נעכט, ווען זיי ווערן איבערגעלאָזט, צי פאַרלאָזט פון זייערע מענער, ווענדן

זיך די אַרעמע ווייבער צו די „הייליקע“, נאַסאַ סעניאָראַס“ דע באַם פאַרטאַ, דע באַאַ וואַנטאָדע פון אַ גוטער קימפעט, פון אַ גוטן רצון... נישט איין ווייבל דערמאָנט זיך דאָ דעם שייַנגעשטאַלטיקטן יונגן רוסאַ, וואָס האָט איר דעם הייליקן אַרייַנגעברענגט אין שטוב...
*#

עס איז שוין שפעט נאָך מיטאַגצייט, אברהם האָט נאָך היינט גאַרנישט „אַנגעקלאַפּט“. אין דער וואַליזע ליגט ביי אים דאָס פאַרגרעסערטע בילד פון דעם נייעם קונד, דער סעסיליאַ, וועמענס הייזל דאַרף דאָ ערגעץ ליגן פאַרשטעקט צווישן בערגלעך. זוכנדיק עס, רופט ער דערווייל מאַנאַטאַן דעם איינגעחזרטן פיזמון:

„הייליקע, הייליקע פון ווייטיקן, פון גליקן, הייליקע פון גוטע כוונות, הייליקע פון שיינקייט“...

און אַט האָבן זיך מיט אַ מאַל געגעבן אַ שאַט אַרויס פון שטיבל אַ גרופע יונגעטשקע ווייבער; פאַרזאַמלט געווען, זעט אויס, ביי אַ שכנה, פרויען יונגע, כמעט נאָך קינדער, האָבן זיי געשלעפט אויף די אַרעמס פיצלעך עופהלעך.

די יונגע מאַמעס רינגלען אַרום אברהמען און פרעגן אים אויס וועגן די פיגורן, וועגן די בילדער, ווי ער וואַלט געווען פון איין משפחה מיט די הייליקע, ווי ער וואַלט געווען אַ געשיקטער פון זיי... אברהם נעמט אַרויס די גלאַטע, צאַצקעדיקע, גולמדיקע „הייליקע“ מיטן אַפגעבליאַקעוועטן און פאַרשטאַרטן בליק און קלערט זיי אויף מיטן לאַנג-איינגעחזרטן שפרוך:

— די איז פאַר אַ לייכטער קימפעט; די אַנדערע אויף צו האָבן ריינע מחשבות; און אַט-אָ די, — פאַר זוכה בגורל זיין...

דער ערשטער ענטוויאָזם איז פאַרביי. קיין איין ווייבל באַשליסט נישט צו קויפן. פון דער אייגענער פראַקטיק און פון די דערציילונגען פון זיינע חברים ווייסט אברהם, אַז ווען אַ סך ווייבער זענען צוזאַמען, היטן זיי זיך צו קויפן „הייליקע“, כדי נישט מגלה-סוד זיין פאַר זייטיקע, וואָס עס קוועלט און דריקט זיי... זיי קויפן נאָר, ווען זיי געפינען זיך אויג אויף אויג מיטן פאַרקויפער.

ס'איז אנטשטאנען א קאלטע שטילקייט. אין גאנצן אפזאגן דעם פאר-
 קויפער האט זיי אויך נישט געפאסט, ווי דער שטייגער איז ביי די בראך
 זיילאנער פרויען, די זייער איידעלע, אברהם קען שוין אזא סיטואציע
 און ער האט אנגעגרייט דערויף די הייליקע „נאסא סעניארא דע בעלעזא“,
 דאס איז די מאנא ליזא... זי ליגט אויפן סאמע דנא פון דער וואליזע. אברהם
 דערווייטערט זיך אויף א פאר שריט און הייבט הויך אויף דאס שטאלטנע
 בילד פון דער ווונדערלעכער פרוי, „די הייליקע שיינקייט“ — „נאסא
 סעניארא דע בעלעזא“. די ווייבלעך ווערן צעטומלט... ער דערקלערט זיי,
 אז דאס בילד איז א סגולה איינצוהאלטן די יוגנט שיינקייט און אויך צו
 פארענדערן דאס פנים פון יענער, וועמען די נאטור האט „קויטאדא“ פאר-
 טיילט...

אברהם פארקויפט אייניקע מאנא ליזאס, פארפאקט זיין קראם „געטער“
 און פרעגט, ווו געפינט זיך דא ערגעץ דאס הייזל פון דער דאנא סעסיליא.

**

דער בארימטער און געניאלער איטאליענישער מייסטער האט זיך
 זיכער נישט פארגעשטעלט סארא ראלע זיין ווערק וועט שפילן... דער
 פארטוגעזער, דער באלעבאס פון הורטסקלאד, פארנעמט זיך אויך מיטן
 פארגרעסערן און פארוואנדלען אין אלערליי קאלירן פאטאגראפישע ביל-
 דער און די פארקויפער פון די „געטער“ זענען זיינע אגענטן, וואס נע-
 מען אן צו פארגרעסערן און צו פארשענערן בילדער פון דער כלה
 צייט, צי פון דער יוגנט, איידער דאס ביטערע לעבן האט באוויזן צו
 צעאקערן דאס געזיכט. די „דוזאקאנדע“ ווערט ביי אזא משא-ומתן פאר-
 וואנדלט אין א מאדעל. די הינטערשטאטישע, נאיווע בראזיליאנער פרויען
 קאן מען אלץ איינרעדן...

איצט שלעפט זיך אברהם צו זיין לעצטן קונד. איר הייזל דארף זיין
 אויף יענער זייט דארף, וואס איז אין דער ווילא און וואס שטייט אליין, גע-
 דענקט ער, און פראוועט איינזאמקייט אזוי ווי די דאנא סעסיליא. זי איז
 א קינדערלאזע און אן אלמנה זייט יארן. מיט א חודש צוריק, ווען אברהם
 איז געווען אין אט דער געגנט צום ערשטן מאל, האבן די פרויען, וואס

ארום אים, געהאט געבעטן ער זאל נישט אויסמיידן די דאָנאַ סעסיליאַ, „קוטאַדאַ“, ווייל ערשט זי נייטיקט זיך אין דעם מיטלייך פון די „נאַסאַ סעניאַראַס“, אויך פון די מענטשן, מחמת זי איז פול מיט „יסורים“ און קומט אָפּ פאַר פאַלשע שריט און קרומע וועגן, „וואָס בעסער נישט צו רעדן וועגן זיי“...

אַזוי האָבן דאָן די שכנים וועגן איר אָנגעוויזן און עס איז אים שווער געווען צו דערקענען צי זענען עס אויפריכטיקע רייד, צי איראַנישע.

ער האָט דאָן לענגער זיך פאַרזאַמט ביי איר, להיפוך צום אָנגענומענעם שטייגער ביי די ווייבער אין בראַזיל, וואָס לאָזן קיין מאָל נישט אַריין אינעווייניק אַ פרעמדן מאַן, אַפילו נישט ביי אַ קאַמעראַציעלן משאַומתן, האָט די דאָנאַ סעסיליאַ אים דאָן אַריינגעבעטן אין שטוב, ווען אברהם האָט געהאַט אויסגעלייגט די גאַלעריע „הייליקע“, האָט דאָן די דאָנאַ סעסיליאַ זיך פאַרקרימט און בלויז זיך געלאָזט צורעדן צו פאַרגרעסערן אירס אַ בילד אויף אַ גרויסן וואַנט־פאַרטרעט. ער האָט צייט געהאַט זיך אַרומצוקוקן אויפן אויפגערוימטן צימער, אין וועלכן עס האָט גערוט אַ מיי־דלשע ציכטיקייט און געווייעט אַ געדיכטע לופט פון בלומען־ריח, די דאָנאַ סעסיליאַ, שוין אַ פאַרוועלקטע, האָט נאָך, פונדעסטוועגן, קאָנסערווירט עפעס אַ געוועזענעם רייץ, די בליקן פון אירע גראַע אויגן האָבן געזייעט צער און דערוועקט דאָן ביי אברהמען רחמנות, געמישט מיט נאָך אַנדערע געפילן.

ער האָט זיך דעמאָלט לענגער פאַרזאַמט ביי איר און צוליב דעם פאַרשפעטיקט דעם לעצטן צוג. זי האָט אים דאָן באַגלייט אין די שטאַק־פינצטערע דורכגענג פון די בערג, ביז צו דער עסטראַדע, צו אַן אויטאַבוס, זיי האָבן זיך דאָן צעשמועסט וועגן גורל פון איינזאַמע מענטשן, איז דאָך אברהם אויך אַן אַלייניקער...

איצט האָט ער זיך דערנענטערט צו איר מיט אַ געפיל פון שפּאַנונג, זי האָט שוין געוואַרט אויף אים, ווייל עס האָבן זיך דערטראַגן צו איר הייזל די קלאַנגען פון דעם מסחר, וואָס זענען נאָר וואָס פאַרשטילט גע־וואָרן ביי אירע שכנות.

זי איז, ווי דעמאלט, מיט אַ חודש צוריק, געזעסן אויף די טרעפלעך פון איר גאַניק, ווי אַ קינד. פון דער ווייטנס האָט זי אין אברהםס אויגן אויסגעזען ווי אַ פאַרעלטערטע, אויסגעטריקנטע פרוי. פון די צעלאַזענע האָר האָט דאָס פאַרנאַכטיקע ווינטל אַוועקגעבלאַזן דאָס ביסל יונגקייט און זי נאָך מער פאַרעלטערט. אָבער ווען אברהם איז געשטאַנען פנים אל פנים מיט איר האָט ער אויפסניי דערפילט דעם בליק וואָס מיט אַ חודש פריער, דעם זעלבן צער און דאָס זעלבע פייערל פון אַ, אין גלוסטן־טליענר דיקער, פרוי.

— באַאָ טאַרדיע, דאָנאַ סעסיליאַ, קאַמאַ וואי סעניאַראַ? (אַ גוטער פאַרנאַכט דיר, וואָס מאַכסטו?) — באַגריסט זי אברהם און שלעפט אַרויס פון דער וואַליזע דאָס פאַרגרעסערטע בילד, וואָס איז געווען פאַרפאַקט צוזאַמען מיטן קליינעם אַריגינאַל.

— קאַמאַ וואי, סעניאַראַ? (וואָס מאַכסטו, סעניאַראַ?) — ענטפערט אים אַפ די פרוי — קום אַריין אין שטוב, אינעווייניק איז קיל, וועסטו זיך אַפרוען אַ ביסל.

אברהמען קומט אַנטקעגן אַ דערקוויקנדיקע קילקייט. אין שטוב איז נאָך געשטאַנען דער זעלבער אַראַמאַט וואָס מיט אַ חודש צוריק און די זעלבע רוֹיקע ציכטיקייט. די דאָנאַ סעסיליאַ דערלאַנגט אים אַ האַנטעך זיך אַפצוווישן דעם שטויב און דעם שווייס. זי גיסט אים אַן פון פילטער אַ גלאַז קאַלט וואַסער.

אברהם, אַן איבערגענומענער פון דער פריינטשאַפט, פון דער שטיל־קייט און קילקייט אין שטוב, רוט זיך אַפ. ער וויל אינפעדעמען דעם שמועס אויף דער איבערגעריסענער טעמע: איינזאַמקייט, אָבער ער גע־פינט נישט דעם פאַדעם... נישט געפינענדיק קיין ווערטער, דערלאַנגט ער איר גלייך דעם צונויפגעוויקלטן פאַקעט:

— נאַ, זע, ווי געראַטן און ענלעך דו ביסט אַרויסגעקומען, דאָנאַ...

בעת דער פאַרטוגעזער האָט איינגעפאַקט דאָס בילד האָט אברהם עס נישט געהאַט געזען. ווען נישט, וואַלט ער עס זיכער נישט געווען צוגע־טראַגן צו דער דאָנאַ סעסיליאַ. פון דעם אויפגעוויקלטן פאַרטרעט האָט אַרויסגעגרויט אַ פאַרקנייטשט באַשעפעניש, מיט צונויפגעפרעסטע ליפן און

בייזע, צאָרנדיקע בליקן, געווענדט אַראָפּ, צום אייגענעם געזיכט, — אַ מאַטס, אַ פאַרזאָרגטס, ווי אַ בילד פון אַ פאַרשטאַרבנער. אברהם איז געבליבן אַ פאַרקלעמטער... די שפּאַנונג פון גאַנצן חודש־ צייט זיך אויף ס'ניי צו באַגעגענען מיט דער דאַנאַ סעסיליאַ און שפינען דעם נישט פאַרענדיקטן שמועס, איז פּלוצלינג פאַרשווונדן, אויסגערונען. אַ גרויס רחמנות האָט זיך אין אים אָנגעצונדן אי צו דער פרוי, אי צו זיך... די דאַנאַ סעסיליאַ האָט געמישט אין דער וואַליזע פון אברהמען, כדי צו באַהאַלטן די פאַרשעמונג און באַליידיקונג, זי האָט מיט צער און פאַר־ אַכטונג אַוועקגעשטויסן די ביליקע בילדער פון די געטער, די פיגורן פון די הייליקע, ביז זי האָט זיך אָנגעשטויסן אין דעם שמייכלענדיקן פרויען־ קאַפּ, מיט די צעלאָזענע האַר־פאַסן, מיט דעם גליקזעליקן בליק פון דער מאַנאַ ליזאַ.

אַפווענדנדיק זיך פון אברהמען האָט זי צעקנייטשט איר אייגענעם פאַרגרעסערטן פאַרטרעט. זי האָט זיך געשפיגלט אין דעם אָפּבילד פון זער פרעמדער פרוי און ביסלעכווייז האָט זיך איינגעשטילט דער צער אין אירע בליקן, ווארעם האַבן זיי דאַן געלויכטן צו אברהמען... —

איציקל דער גאלדקלאַפער.

ער איז נישט דזשעק לאַנדאָנס אַ העלד, פון די גאלדזוכערס. צי גאלד־גרעבערס, וואָס האָבן געוואַנדערט אין די קאָליפּאָרנישע און אַלאַסקישע מדבריות מיטן גאלד־הונגער אין האַרצן, מיט אַ פּיבער, און מיט מעסערס און פּיסטאָלן אין די גאַרטלען.

איציקל איז אַ סטאַשעווער, פון פּוילן. איינער פון יענע יידן, וואָס לאָזן זיך אין די בראַזיליאַנישע ישובים זוכן שריים גאלד, פאַרוואַלגערטע אין דאַרפישע שטיבער, ביי מענטשן, וואָס קענען זיך נישט אויפן פרייז פון געלן מעטאַל און עס ליגט ערגעץ, ווי ברוך, אין די אַלטפּרענקישע מעבלשטיקער, נאָך פון די קאָלאָניאַלע צייטן, א זכר פון די פאַרטוגעזישע שווערד־העלדן. איבער די וועגן חזרן זיי איבער מאַנאַטאַן :

„כ'קויף אַלט, צעבראַכן גאלד, פאַרזשאַווערטס; אַלטע גאלדענע ציין, צעבראַכענע קייטלעך“.

באַקומט אַ גאלדקלאַפער אין האַנט אַריין אַ שטיקל „אַלט, פאַרושאַ־ווערט“ גאלד, — מעגט איר זיכער זיין, אַז עס בלייבט ביי אים. צי ער באַצאָלט יושרדיק, צי ער נאַרט אויס, — עס איז זיינס.

משפּחהדיקס איז פאַראַן צווישן יידישן גאלדקלאַפער און די דזשעק־לאַנדאָנישע גאלדגרעבערס און אַוואַנטוריסטן: די צעהיצטע פאַנטאַזיע. די דזשעק־לאַנדאָנישע העלדן זענען אָבער פאַרביסענע שווייגער און די יידישע גאלדזוכערס — באַרימערס און „דיכטערס“...

אַז איציקל איז געקומען פון סטאַשעו דאָ אַהער, האָבן זיך אַ סך בני־עיר זיינע שוין געהאַט גוט אַרויפגעאַרבעט, אַ טייל ביי קליענטלעך און אַ טייל טאַקע ביי „גאלד“. איציקל, נאָכן מוטשען זיך אַ צייט ביי אַנ־דערע געשעפטן, איז אַריין אין מסחר פון גאלד מיטן גאַנצן לעבן און מיטן באַקאַנטן הונגער נאָך פּרנסה.

צי האָט ער זיך אַרויפגעאַרבעט נאָך יאָרן „קלאָפּן“ ווייסט מען נישט.
 ער איז אָבער דער העלד פון די באַרימערײען און פּאַנטאַזיעס צווישן אַלע
 סטאַשעווער גאַלדקלאַפּערס.

קומט דער זונטיק, קלייבן זיך אַלע צוזאַמען ביי אַ טישל אין קאַפּע-
 הויז און איציקל דיכטעט:

— אַז כ'בין געווען אַ גרינער, האָב איך פּאַרדינט אַ קאַנטע אַ טאַג,
 אַ קאַנטע אַ טאַג.

— ביי גאַלד, איציקל?

— נאָך נישט געווען דעמאָלט קיין גאַלד... דעמאָלט איז געגאַנגען „אַן
 אונטערעגאַנגענע שיף“: איך נעם מיר אַ גומיקאַפּע אין באַם רעטיראַ,
 פאַר אַ 40 מיל, וואָרף זי אַריבער אויף די פלייצעס און שפּאַציר אַרויף
 און אַראָפּ אין סאַנטאַס, ביי דער פּראַיע, דאָרט, ביי די רייכע האַטעלן
 און קאַסינאַס, שפּאַציר איך אַזוי לאַנג ביז די הערשאַפטן ביי די טישלעך
 ווערן אויפּמערקזאַם און פרעגן מיך:

„וויילסט עפעס, סעניאָר, זוכסט עפעס?“

— דערצייל איך זיי אויף ענגלישן שטום־לשון:

„מיסטערס! מיין שיף איז אונטערעגאַנגען... פאַרמעגן פאַרלוירן. אין
 קעשענע נישטאַ קיין פעני, אַ גומימאַנטל פון מאַנטשעסטער, געקאַסט 12
 פונט, פאַר 8 פונט פאַרקויף איך.

זיצן זיך דאָרט אין די קאַסינאַס, — דיכטעט אַלץ איציקל, — די
 רייכע פּאזענדעיראַס, ווי איר ווייסט, אויסגעשוואַליעטע, וואָס ווילן זיך
 אויספיינערן פאַר זייערע נקבות, געהערט אַן ענגלישן גומימאַנטל, „ריין
 מאַנטשעסטער“, ווערט ביי זיי אַ דינגעניש און אַלע ווילן קויפּן. האָב איך
 שוין געקריגן קאַסטן־פּרייז: 12 פונט!

פאַרטיק געוואָרן מיט איין קאַסינאַ, גענומען נאָך אַ מאַנטל און ווידער
 דאָס אייגענע ביי אַ צווייטער קאַסינאַ: „אַ שיף אונטערעגאַנגען“... אַזוי
 האָב איך פּאַרדינט אַ קאַנטע אַ טאַג, אַ קאַנטע אַ טאַג.

די טישזיצערס ווערן ברייטער און לענגער פון הנאה פון איציקלס
 גוזמאות, וואָס זיי האָבן שוין געהערט מער ווי איין מאל. איינער אַ סטאַ-
 שעווער, אַ פעסט יידל, אַ גאַלדקלאַפּער, וואָס האָט זיך גוט אַרויפגעאַרבעט

און האָט ליב, לויטן שטייגער פון אַ גביר, צו הערן באַרימערשע מעשיות פון קבצנים, רופט זיך אָן:
— לאָז שוין אָפּ די דערטרונקענע שיף, איציקל, דערצייל בעסער די מעשה מיט די שעלקעס!

— וואָס איז דאָ צו דערציילן, — אַ פשוטע מעשה:

„אַז כ'בין צוריקגעפאָרן פון מינאס, וווּ כ'האַב אַנגעקלאַפט אַ מאַסע גאַלד, בין איך אַראָפּ אויף דער סטאַציע אין מאָזשין־דאָס־קרוזעס כאַפן אַ קאַוועלע. ערשט געטראָפן אַ באַקאַנטן פּאַזענדעיראַ און פאַרפירט מיט אים אַ שמועס, מיר פאַררייכערן אַ סיגאַרעט, ערשט פּלוצלינג — דער צוג רירט זיך, נו, שפּרינג איך אַרויף אויפן צוג, — כ'האַב דאָרט געהאַט איבער־געלאָזט מיינע פעק גאַלד, — גיט זיך אַ שעלקע אַ זאַטשעפע אין אַ סלופ פון מאָזשינער־סטאַציע... די באַן פאַרט און די שעלקע ציט זיך און ציט זיך...“

ערשט, אַנקומענדיק אין אַ שעה אַרום צו דער סטאַציע דע נאַרטע, קריג איך אַ שנעל פון דער שעלקע. זי איז דעמאָלט אַפגעשפרונגען פון מאָזשין!“

איציקל קוקט זיך אַרום אויף דער אוידיטאָריע, חברה, אַרויפגעאַרבעטע גאַלדקלאַפערס, קוועלן פון זיינע מעשיות, פון זייערע פּנימער לייענט מען אַראָפּ די גראַבע הנאה, ער אַליין, איציקל, איז אַ בלאַסער, מיט גרוי־סע טיפע אויגן, אַ מעפיסטאָפּעל־מאַסקע, וואָס מע קען קיין מאָל נישט דערגיין דערפון דעם אמת! צי האָט ער געלט, צי איז ער אַ דלפון, טייל זאַגן, אַז ער האָט געלט, אַ סך געלט „אין די בענק“, טייל זאַגן אַז, אדרבא, ער איז אַן אַרעמאַן, וואָס האָט אפילו נישט אויף אַ רעמעדיע פאַר די קינדער.

— נו, איציקל, און די וואָך האָסטו עפעס געמאַכט? געהאַט אַ גוטע וואָך? וווּ ביסטו געפאַרן קלאַפן? ווידער אין מינאס? — פרעגט אים דער זעלבער „קלאַפער“.

— הייסט דערלאַנגען אַ קאַוועלע, וועל איך אייך דערציילן, ווי אַזוי כ'האַב געמאַכט דעם חודש מיט איין מאָל, מיט איין קלאַפ, און איציקל שפּינט:

„געווען איז עס אין דער שטאָט פון טוביהס ו לח ל ק ל ק ר ת, ווי הייסט זי: אַראַקאַסאַבאַטובאַ. אַמאַל איז דאָרט געווען אַ סך גאַלד... גער-וואַלגערט זיך אין אַלע שאַקרעס. דאָס מאַל גיי איך אַזוי אַ גאַנצן טאַג פון איין שאַקרע צו דער צווייטער, פון פאַזענדע צו סיטיע און — גאַרנישט, נישטאַ קיין פעטשאַטעק.

קוים זיך געשלעפט, נישט געהאַט קיין כוח אפילו צוריקצוגיין צו דער סטאַציע אַהיימצופאַרן, איר ווייסט דאָך; אַז מע מאַכט גאַרנישט, ווערט מען מיד, פאַרלירט מען די כוחות, די זון שרפהט, — אַ פייער פון הימל, נישטאַ אַפילו וווּ אַ טרונק צו געבן. קלער איך, כּוועל נאָך צוגיין צו דער גרויסער פאַזענדע, צו דער לעצטער, אויף דער עסטראַדע. קוים זיך צוגעשלעפט צו דעם טויער, קלאַפּ איך אָן דריי מאַל מיטן שטעקן!

קומט מיר אַרויס אַ שוואַרצער און פרעגט:

„קע דעסעזשאַ? ווער ביסטו, וואָס ווילסטו?“ ענטפער איך:

„כּהאַב אַ געשעפט צום פּרייַץ, צום פאַזענדעיראַ. גיי זאָג דיין דאַנאַ,

אַז אַ רוסאַ האָט צו אים אַ געשעפט.“

איציקל שטעלט זיך אָפּ. קוקט מיט פאַראַכטונג אויף זיינע צוהערערס:

„איר ווייסט דאָך, אַז איך האָב פיינט האַבן צו טאַן מיט משרתים. איך

גיי שטענדיק צום דאַנאַ.

מיין פּרייַץ האָט געהערט אַ רוסאַ, קומט ער אַראָפּ, דערלאַנגט מיר מיט

פאַוואַזשעניע די האַנט און פרעגט מיך:

„וואָס ווילסטו פאַרקויפּן? און אפשר ווילסטו עפעס קויפּן?“ ענטפער

איך קורץ און שאַרף:

„איך קויף־אויף גאַלד! אַלט גאַלד. און איך עפּן אויף מיין פאַרטפעל

און ווייז ס'פאַפּיר פון היגן מלכות, אַז איך, איציקל פון סטאַשעוו, בין רער

קאַמענדירט אויפצוקויפּן גאַלד פאַר דער „באַנקאַ דע בראַזיל“. מילאַ, איר

ווייסט דאָך ...

רופט זיך אָפּ דער פאַזענדעיראַ:

„ועסט די קייט, וואָס דער הונט איז מיט איר צוגעבונדן צו דער בודע?

זאָג, רוסאַ, וויפּל איז זי ווערט?“

כ'גיב אַ קוק, — אַרױואַ! — אַ גאַלדענע קייט, זװב טהור... אפּשר אַ פּוד די וואַג... כ'נעם מיין צווענגל, וואָס כ'טראַג שטענדיק מיט זיך און ביים באַטראַכטן די קייט פּרוביר איך אַפּצובייסן אַ פּאַר רינגען. ס'הייבט זיך נישט אָן! האַרט ווי שטאַל! דער פּריץ באַפעלט צו ברענגען אַ קאַוואַדלע מיט אַ שווערן האַמער און מיט אַלע כּוחות האַקן מיר אַפּ אַ שפּאַר ביסל רינגען פּון דער קייט. מיט אַ פּורל האַב איך זיי צוגעשלעפט צו דער סטאַ- ציע פּון אַראַקאַסאַבאַטובאַ. באַצאַלט אַ שיבוש דעם פּאַזענדעיראַ, זיך געזעגנט מיט אים ביי אַ כּוסה פינגאַ (בראַנפּן), און אַהיימקומענדיק האַב איך אַנגעזאַגט ס'ווייב אַ בשורה: געמאַכט ס'יאַר! אַ פּוד גאַלד!

איציקל זאַגט עס טרוקן, כמעט מעלאַנכאָליש און עס דוכט זיך אַפּילו, אַז ער האַט גאַר שטיל אַפּגעזיפּצט, חברה גאַלדקלאַפּער דערשרעקן זיך פּונדעסטוועגן, כאַטש זיי קענען שוין איציקלס גוזמאות, אַבער אַ קשיאַ: אויף איציקלען? אפּשר איז עס אמת?

איינער קאַן עס נישט פּאַרטראַגן, אַ קלייניקייט, אַ פּוד גאַלד? ! און

שטייט צו:

— וויפל וועסטו אַרונטערלאַזן? אפּשר איז עס אַ ביסל ווייניקער.

— מילאַ, זאַל זיין ווייניקער, אַ האַלבער פּוד איז זיכער געווען...

— אַ האַלבער פּוד? ! גאַרנישט ווייניקער?

— מילאַ, זאַל זיין ווייניקער, אַ קילאַ איז זיכער געווען...

ווערט דער עולם שוין פּריילעך, אַראַפּ אַ שטיין פּון האַרצן... דער

דיקער סטאַשעווער נעמט זיך צו איציקלען שטרענג:

— זאַג דעם אמת, איציקל, וויפל גאַלד האַסטו געמאַכט ביים פאַ-

זענדעיראַ אין אַראַקאַסאַבאַטובאַ?

איציקל הייבט אויף זיינע גרויסע, טיפע און טרויעריקע אויגן, באַ-

טראַכט דעם גראַבן לאַנדסמאַן זיינעם און ענטפּערט אים געלאַסן:

— ווילסט וויסן? — פאַר אַהין, וועסטו געוויר ווערן, אַ שטיקל קייט:

איז דאָרט נאָך געבליבן; נאָר גיב אַכטונג אויפן הונט...

מיון ערשטע באגעגעניש

...שוין אויסגעשפילט אלע שפילן און אויסדערציילט אלע וויצן. אויס-
געטרונקען אלע, פון דעם לעצטן פארט מיטגעבראכטע געטראנקען. א גער-
וועזע אומגעדולד האט אונדז, עמיגראנטן, ארומגענומען צום „אומבאקאנטן“.
די שפאנענדע שעהן פון איבערפארן דעם עקוואטאר, וואס מיר האבן
געוואלט אויפכאפן ווי מע כאפט אויף דאס קוויטל הושענה רבה ביינאכט,
בעת דער הימל עפנט זיך, כידוע, אויף איין אויגנבליק, — זענען מיר
פארשלאפן. די ווייטע מוויק פון ערשטן קלאס איז צו אונדז, אין דעם
דריטן, נישט דערגאנגען. עס איז געווען דער לעצטער עטאפ פון דער לאַנג-
גער נסיעה: מיר זענען ענדלעך צוגעשווומען צום ערשטן בראזיליאנער
פארט: פערנאמבוקא.

מיר, זארגלאזע, צי כלומרשט זארגלאזע, עמיגראנטן, זענען זיך נהג
געווען אראפצוגיין אין אלע פארטן טועם צו זיין דעם לאַנדס פרות און
וויינען. א פשיטא שוין — בראזילס, דעם לאַנד פון אונדזער מאַרגן. און
עס דערמאָנט זיך מיר אין דעם בעל קורא, אין אונדזער בעל-מלאכהשן בית-
מדרש, בעת ער האט פאטעטיש אַנגעזאָגט די אַנזאָגעכצער צו די מרגלים:
„השמנה היא או רזה“. ווי זעט אויס די ערד? וואס זענען די מענטשן? ...
און מיר גייען אַראָפּ פון שׂף.

דער האַפן איז אַן אויסשטעלונג פון מאלפעס און שלאַנגען, אַ מאַזאיק
פון פירות און באַשעפענישן, חיות און פייגל. פאַמעראַנצן, גרויסע ווי
דיניעס (אַבער אינעווייניק אַ זיסלעכער שטרוי); טשערעפאַכעס און לילי-
פוט־קראַקאָדילן, עקדישן, „פיפערנאָטערס“ אַזעלכע, און טויזנטער ים־שיי-
סעלעך, שטעקעלעך, פאַרדאַרטע סקאַרע פון חיות, — אַלץ אויסגעמישט,
ווי פאַרב אויף אַ פאַליטערע.

אויסגעצוואַגענע באַאַמטע, אין ווייסע אַנצוגן, שטייען אומבאַוועגלעך

ביי די אימפאזאנטע צאל-געביידעס, צום ערשטן מאל זענען מיר די כאראקטעריסטישע פנימער פון ווייסע, וואס לעבן אין דער טראפיק: אזעלכע גורמענע מוסקלען פון אשקאליר, פארקנייטשטע, ביי אונדז אין שטאט האט דער גוי פון דער שוויץ-באד געהאט אזא פרצוף, — ער האט געארבעט א צוואנציק יאר אין דער פארע...

גייען מיר אראפ אין האפן, וואס איז פול מיט געזעמלען פון מענטשן, שווארצע, דער רוב, און שרייענדיק-קאלירטע, די לופט כוואליעט אונדז אנטקעגן מיט היץ און פארע. מיט א מאל באווייזט זיך א יונגערמאן, קאנטיק א ייד, און פרעגט אונדז אויף יידיש טאקע, צי מיר זענען פון פוילן און צי איז עמעצער פון דער שטאט וולאצלאוועק?

אלע עמיגראנטן שרייען מיט שמחה:

„אטא דער איז א וולאצלאווקער“

איז מיך באפאלן א גוואלטאוונע פרייד... נאך געהאט אין הארץ שטיי קער פון דער שטאט, דעם טרויער פון די געזעגענונגען און די אויפגעוועקטע בענקענישן בעת דער רייזע — און דא אזא אומגעריכטע באגעגעניש, — אן אייגענער, פון מיינ שטאט, דער ערשטער ייד, וואס איך באגעגן אין נייעם לאַנד, אייגנטלעך, דער ערשטער מענטש, — א וולאצלאווקער! האט אונדז ארומגענומען אזא פרייד, ווי מיר וואלטן געווען צוויי ברידער, וואס האבן זיך ארומגעזוכט זייער גאנץ לעבן און לסוף זיך געטראפן צופעליק.

אויף מיינ פראגע, ווי קומט ער אזש קיין פערנאמבוקא, ענטפערט ער ווי דער קונצנמאכער ביי פרצן:

— איך קום פון אפריקע און פאר קיין פאריז...

ווער איך געווייר, אן ער רוט זיך אפ אין אט די מקומות פון דרום-אמעריקע. א פאס און וויזעס האט ער — צו פארן „ווי ער וויל נאר און מיט יעדער שיף“ — זאגט ער מיט חשיבות. מיינ לאַנדסמאן, איינקונדיק זיך גוט אין מיר און נאך מער אין דער קליינער גרופע פרויען-עמיגראנטן, מיידלעך און יונגע וויבלעך, וואס זענען געפארן צו זייערע מאַנען, — רופט אויס:

— האב איך שוין געטראפן א לאַנדסמאן, וועל איך מיטפארן אויף זיין

שיף, זיך קוויקן מיט זיינע גרוסן פון מיין שטאָט, צו וועלכער איך גיי אויס פאַר בענקעניש. געמוזט זי פאַרלאָזן מיט צוואַנציק יאָר צוריק. מיין בן־עיר איילט צום האַטעל זיינעם און עקספּעדירט אַרויף זיין באַגאַזש אין אונדזער שיף. דערווייל דינגען מיר אַן אויטאָ און פאַרן אַרום אין דער ווייסער שטאָט, וואָס האָט אַזאַ האַרטן נאַמען: פּערנאַמבוקאַ. מיר גאַפן מיט אונדזערע קליינשטעטלדיקע אויגן: אויף יעדער גאַס מאַנומענטן פון מענטשן מיט אַזעלכע אויסטערלישע נעמען, העלדן מסתמא, פון וועלכע מיר הערן צום ערשטן מאל. צי איז מירמלשטיין אַזוי ביליק, צי איז דאָס לאַנד טאַקע אַזוי רומרייך אין איר געשיכטע און די מענטשן איבערפולט מיט בירגער־פליכט לגבי זייערע העלדן?

פאַר די וואַרשעווער עמיגראַנטן גילט אַן אַנדער מאַסשטאַב צו מעסטן דאָס לאַנד: די האַליעס, מיר פאַרן צו די פּערנאַמבוקאַנער האַליעס (מער־קאָדאַ) און שטייען פאַרגאַפּט פאַר יענער מאַשינקע, וואָס כאַפּט אַ צוקער־רער און קוועטשט פון איר אַרויס אַ טונקעלע פליסיקייט, אַ זיסלעכע, ווי לאַקריץ. די וואַרשעווער רופן אַן די מאַשינקע „וויזשימאַטשקע“. דערווייל שוויצן מיר אַזוי שטאַרק, ווי אויף דער אייבערשטער באַנק אין אַן אַנגע־הייצטער באַד, בעת אַ געוועט, ווער וועט לענגער אויסהאַלטן...

ווען די שיף האָט זיך גערירט פון פּערנאַמבוקאַ, ווייטער צו דרום, אין דער ריכטונג פון ריאָ דע זשאַנעיראַ, האָב איך זיך נענטער באַקאַנט מיט מיין לאַנדסמאַן.

אַ הויכער, טונקעלער, קאַנטיק אַ מידער, אַ נישט־אויסגעשלאַפּענער, אַ ביסל „שניפלדיק“ („פאַנפאַטע“), וואָס האַרמאַניזירט מיט זיין פייכטער נאַז, ער רייכערט און שפייט, שפייט און רייכערט. זיצט מיט שטראַם־אויס־געשטרעקטע און צעשפרייטע פיס און דערציילט, דערציילט מעשיות, נסים, „האַר און נעגל“ ממש:

— איך בין אַ פראנצויזישער מלוכה־אַגענט, פון קאַלאָניאַל־מיניס־טערום. מיין שטענדיק וווינאַרט איז פאַריז, „אויף די בולוואַרן“... דאָרט איז מיין פּרוּוואַטע דירה און נישט ווייט, — מיין אַרבעטס־ביוראָ. צוויי יאָר פאַרברענג איך אין פאַריז און איין יאָר אין איינער פון פראַנקרייכט

מדינות, „צו פֿאַרשטאַרקן פֿראַנקרייכס איינפלוסן צווישן די איינגעבוירענע“... איצט קום איך פון אַפֿריקע און פון דער פֿראַנצויזישער גוויאַנאַ, וווּ איך האָב זייער פֿיל אויפגעטאַן פֿאַר די ווילדע דאָרט. ער רעדט סודותדיק, די אוידיטאָריע אַרום איז פֿאַרבלעפט, דערשייטערט, כאַטש אין דער שטיל קנייפן זיך די עמיגראַנטן. דער שיפס־אַפיציר, וואָס פֿאַרשטייט אַ ביסל ייִדיש, הערט זיך צו אַ וויילע צו זיינע מיט פֿראַנצויזיש פֿאַרבראַקטע געשיכטעס. ער גיט אַ מאַך מיט דער האַנט, ווי איינער זאָגט:

„דערצייל דער באַבען...“

און מיין לאַנדסמאַן הערט נישט אויף צו דערציילן:

— מיר, איך און אַ חבר מיינער, וועמען אַ שלאַנג האָט פֿאַרגיפּטעט צום טויט מיט אַ ביס, — אַט־אָדאַ האָב איך זיין בילד וווּ ער ליגט אַ טויר טער, — קומען אַריין אין אַ נעגער־דאָרף, באַלאַדנט מיט מתנות: פֿייפּלעך, קרעלן, שפּייגלען, מעסערלעך, טאַשן־לעמפלעך. מיר הייסן זיך פֿירן צום נעגער־מלך. נו יאָ, די נאָז מוז מען גוט צוהאַלטן אין מלכס פֿאַלאַץ... אַניי דערגעלייגט פֿאַר אים די מתנות אין נאָמען פון דער פֿראַנצויזישער מלוכה, פֿאַרשרייבן מיר זיין נאָמען, — אַט־אָדאַ האָב איך אויפגעשריבן אַ סך נע־מען, זיי זענען אַזוי שווער, אַז איך קען זיי נישט איבערהזון פון אויסנ־ווייניק. איך פֿאַטאַגראַפֿיר אָפּ דעם הויף, דאָס דאָרף, נעם צונויף וויפּל ס׳זענען דאָ פֿרויען, פֿאַטאַגראַפֿיר אָפּ אַ טייל, — יאָ אַנגעטאַן, נישט אַנ־געטאַן, נעם עפעס פון זייער כלי־זין און בין טועם, פון יוצא וועגן, פון זייער רע מאכלים, — אויב איך ברעך עס נישט באַלד אויס... די נעגער, פון זייער זייט, זענען אונדז מכבד: העלפֿאַנטביין, פויגל־פעדערן און... מיט יונגעטש־קע מיידלעך, כמעט קינדער...

מיין לאַנדסמאַן פֿאַקט אויס פון זיינע טשעמאַדאַנעס פֿאַרשיידענע חפצים, צו דערווייזן, אַז ער איז נישט קיין ליגנער. ער ווייזט אונדז פֿאַטאַ־גראַפֿישע בילדער, ווי ער איז אַנגעטאַן אין ווייסן, מיט אַ קיורער, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פֿאַר אַ ווייסן פֿאַרשער אין דער טראַפֿיק, מיט לע־דערנע „שטולפֿן“, מיט ביקס און שווערד, צווישן אַ מחנה שוואַרצע. מיין לאַנדסמאַן זאָגט אגב־אורחאדיק:

„פון איינס פון מיינע דערפער“...

ער האלט אין איין ווייזן פעסער, באפעלן, ארדערס, וואס דארפן פאר-
יאגן די ספקות בנוגע זיינע רייד.
ער קומט צוריק צו דער שלאנג, וואס האט אים און זיין חבר צעביסן.
זיין חבר איז געשטארבן. מיין לאנדסמאן, צו פראנקרייכס גליק, איז אויס-
געהיילט געווארן... ער ווייזט אַ בילד וווּ ביידע ליגן אויף אַ ראַגאַזשע.
ער רופט אַן אַלערליי נעמען פון דער עקזאָטישער געאָגראַפיע —
„אומעטום געווען, אומעטום עפעס איבערגעלאָזט“, ווי אויגוסטוס, אין
קנוט האַמסונס „וואַגלער“.

אַבער דער עולם האָט אים אויפגעהערט צו גלייבן, כאַטש אַלץ איז
„כמעט“ געווען דאָקומענטירט. עפעס האָט מען דערשמעקט אין אים. וואָס?
— וועגן דעם האָט קיינער נישט געפרוּווט זיך אָפגעבן אַ רעכענונג.
אפשר זיינע פראַפאַנישע רייד, מיט וועלכע ער האָט זיך נישט זשער
נירט אַפילו פאַר מיר, זיין „געפונענעם לאַנדסמאַן? גיכער ווי אַלץ אַבער,
דוכט זיך, זיין קבצנות: וועדליק אַ פאַרשטייער פון אַזאַ באַרימטער
מלוכה, איז ער געווען צו שנאַרעריש, כאַטש אויך אויף דעם האָט ער אַ דער-
קלערונג: „נאָך נישט געקומען דאָס געהאַלט פאַר אַ גאַנץ יאָר און אַ סברה,
אַז עס קען אַנקומען טאַקע אויף דער שיף, אין מיטן פאַרז...“
עס איז מיר געווען אַ רחמנות אויף מיין לאַנדסמאַן, וואָס ער מוז,
לאַ עלינו, שנאַרען אַ פאַפיראַס, אַ גמילת חסדל, דאָ ביי דעם, דאָ ביי
יענעם.

אונדזערע מיידלעך און די אַליין־פאַרנדיקע פרויען האָבן זיך דער-
ווייטערט פון מיין בן־עיר. די רייזע פערנאַמבוקאַ־ריאַ דע זשאַנעיראַ דויר
דויערט 4 טעג, אויפן צווייטן טאַג, נאָך דעם ווי ער איז „איזאַלירט“ געוואָרן

פון אונדזערע פרויען, איז ער אריין אין אן אפאטישער גלייכגילטיקייט... ער האט מער נישט דערציילט און עס איז פאר אונדז פארבליבן פאר- הוילן דער ריכטיקער אמת פון זיינע וואגלענישן, פון זיינע אואנטורעס, ער האט אבער נישט געהאט קיין מזל צו אונדז.

געווען צווישן די עמיגראנטן א ווארשעווער „ווילער יונג“, אן אסי- מילירטער, א פויליש-רעדער און נישט פארשטאנען גארנישט פון מיין פיל- בארייזטן בן-עירס מעשיות. א דאקטארס א זון, א וויבערניק און הולטיי, האט אים דער טאטע פארשיקט קיין בראזיל, אזוי ווי עס איז געווען דער שטייגער אין יענע צייטן. אט דער דאזיקער האט גוט גערעדט פראנצויזיש, צו מיין לאנדסמאנס אומגליק... דאס האט אים אין גאנצן אועקגעקוילעט. אז די שיף האט זיך אפגעשטעלט אין ריא דע זשאנעירא („דאס פא- ריז פון זאדעק-אמעריקע“ — ווי מיין חברמאן האט עס אנגערופן), איז מיין לאנדסמאן פארשוונדן אן א זייגעזונט.

דאס איז געווען מיין ערשטע באגעגעניש אויפן וועג צו דעם קאנ- טינענט, וואס האט דעמאלט געהאט נאך דעם באוויסטן שם, וואס איז פאראייביקט ביי שלום עליכמען אין „א מענטש פון בווענאס איירעס“... מיין פארוואגלטער און אויסגעגליטשטער לאנדסמאן איז, זעט אויס, געווען א לעצט-ראנגיקער משורת ביי אט די „מענטשן“. אפשר איז ער שוין געווען פון די לעצטע פון יענע פארשויענען? — ווייל מער האב איך שוין אזעלכע נישט באגעגנט.

א

שכנים

לאַדראָן דע גאַליניאַס

(דער הינער-גנב)

זיי האָבן געהאַלטן אין מיטן „דערהרגענען דעם וואַרעם“. אין דער ווענדע, וואָס איז געווען די שענק פון דער ווילאַ, האָט זיך אָנגעהויבן דער געוויינלעכער פּזמון:

„מיניאַ טעררא, סוא טעררא, אַ טעררא דע עללע“ (מיין ערד, דיין ערד, יענעם ערד...) דאָס מאָל איז דער שמועס נישט געגאַנגען וועגן דעם, ווי אַזוי און מיט וואָס מע טרינקט וויין אויף „מיין ערד“, אויף „דיין ערד“ אא”וו, נאָר וועגן שרעקלעכן הינער-גנב, וואָס האָט זיך פאַרלייגט אויפן דאַרף.

דער פאַרטוגעזער, מיט אַ פנים פון אַ ציגיינער און מיט שאַרפע אויגן פון אַ וואַלד-גולן, וואָס מי יודע וואָס פאַראַ רציחה ער איז אומשטאַנד צו באַגיין, אָבער אין דער אמתן אַ רוז און פריינטלעכער פאַרשוין, איז אמר מיינסטן באַרעדעוודיק:

„אויף מיין ערד, אַז אַזאַ הינער-גנב פאַרפלאַנטערט זיך אין קרימינאַל...“
„אויף מיין ערד“, — רייסט אים איבער דער שפּאַניאַל, — אַ באַר וועסער, מיט פאַרשאַרצטע הויזן, וואָס איז נאָר וואָס אַרויסגעקראַכן פון דעם ברונעם, וואָס ער האָט געגראָבן אין אַ שכנותדיק הויז, — „אויף מיין ערד“, ביילט ער די מאַגערע פּויסטן, „פאַרוואַרפט מען אים אין קייטן, ווי דעם לעצטן רוצח און ער פינצטערט אַפּ אַ וואַך צוויי אין אַ תּפּיסה־לאַך“.

„אויף מיין ערד“, — בלייבט נישט שולדיק דער איטאַליענער, — דער שוסטער פון דער ווילאַ, — „משפט אים אַ טריבונאַל פון ווייבער, קענט איר זיך שוין פאַרשטעלן ווי אַזאַ איינער שניידט אַפּ!“

„בו, זשאפאנען, און אויף דיין ערד, ווי איז?" — פרעגט דער שענר קער, אַ האַלב־טונקעלער, פון מינאס, דעם אין דער זייט־שטייענדיקן יאַפּאַנטישק.

„כײַכײַכײַ" — ציט דער יאַפּאַנטישק זיין קאַפּ אין די פלייצעס אַרײַן, בייגט זיך אַראָפּ, ווי עפעס אויפצוהײבן, גיט אַ פיר אַ פינגער איבערן האַלדז און מע ווייסט גישט צי ער מײנט דעם גנב, צי די הינער...
עס איז נאָך געווען פרי. אין די טאָלן איז נאָך געלעגן דער טומאַן; עס איז אויפגעאַנגען אַ פאַרע פון די גראָזן, און אויף די בלעטער פון די ביימער האָט דער טוי זיך צונויפגעקײקלט אין טרערן. פאַר דער טיר איז געשטאַנען אומבאַוועגלעך בענעדיטא, מיטן גרויסן שטאַק אין דער האַנט. מיט אַ געלעכטערל האָט ער זיך צוגעהערט צום שמועס „מײן לאַנד, דיין לאַנד, יענעמס לאַנד“.

אַ באַרוועסער, אַרומגעטוליעט אין שמאַטעס, מיט אַ צעכראַשטשעט העמד, פון אונטער וועלכער עס האָבן אַרויסגעקוקט די וואַלענע האַר־קרויזן פון זיין גרויער ברוסט; מיט קראַנקע פאַרראַפעטע אויגן, באַ־גײסטערטע און יום־טובדיקע, ווי ער וואַלט אַנגעקוואַלן פון די בערג, פון דער סירענע, פון דעם שמועס, וואָס ווערט באַגאַסן מיט אַ „פּינגע“. די הויט געקנייטשט און געפאַלדעוועט אין טויזנטער קליינע שפעלטלעך און צײכנס זיג־זאַגיקע, ווי בײ אַן אַלטן העלפּאַנט. די פּיס קורצע און דיקע מיט פּיר־קאַנטיקע פינגער, ווי אַ וואַרצל, וואָס האָט זיך אַרויסגעסקראַבעט פון דער ערד אויפן אויבערפלאַך.

בענעדיטאַ איז געווען דער עלטסטער תושב אין דער ווילאַ. ער גע־דענקט גוט די שקלאַפּעריי. מע ווייסט נישט ווער עס האָט אים דאָ איר בערגעלאָזט אין דער ווילאַ און אַפילו ווו ער וווינט. קומט דער פּריער אַוונט פאַרשווינדט ער אין די בערג און אין דער פּרי באַווייזט ער זיך פּלוצלינג פון דער סירענע אַרויס, פאַרן קוואַל, צי פאַר דער ווענדע.
גאַר נאַענט צו זיך לאָזט מען אים נישט צו, — עס שפּירט זיך פון אים... אָבער מע זעט אים גערן און מע פּילט זיך זיכער בעת מעשה.
קען מען זיך פאַרשטעלן די ווילאַ אין די קאַנטארעיראַ־בערג אַן בענע־דיטאַן? ער איז אַ רעקוויזיט־טייל פון דער לאַנדשאַפט, אַזוי ווי דער קוואַל.

אזוי ווי די הויכע קרוין־סאָנעס, וואָס גליווערן אויף די האַריוואָנטן פון די נאַקעטע, אָפּגעקראַכענע, מיט פעלדזן פאַרזייטע בערג.

קיין פאַמיליע־מענטש איז ער נישט און מע געדענקט נישט, צי ער האָט געהאַט אַמאָל אַ ווייב, ער שלעפט מיט זיך תמיד אַ טאַרבע וואַרצלען, ווילדע ציטרינען, זיסע קאַרטאָפּל, גרינעם טאַבאַק, מע דערלאַנגט אים, פאַר די שוועלן, אַ ביסל געקעכץ; אין דער ווענדע איז מען אים אָפט מכבד מיט אַ טעפל בראַנפן, א שיקרא (טעפל) קאַווע.

עס איז קיין מאָל נישט געווען קיין גנבות אין דער ווילאַ, נישט אַוועק־געקומען קיין הינדעלע, קיין טויב, קיין קאַנאַריקל, ווער שמועסט — אַ ציגל, צי אַ זעקל מיליאַ, מען האָט עס צוגעשריבן דער שכינה פון שוואַרצן בע־בעדיטאַ, ווי ער וואַלט געווען דער פאַנטאַסיאַ (הייליקער) פון דאַרף, טייל האָבן אַפילו דערציילט, אַז ביינאַכט באַוואַכט ער דאָס דאַרף, אַראַפּלאַזט־דיק זיך פון די בערג.

זייט עטלעכע טעג ווי די ווייבער האָבן זיך אָנגעהויבן איבערצושמועסן:
— סאבי... זי ווייסן.... דוכט זיך מיר, אַז דער געשפרענקלטער האָן מיינער, דער ראַסאַווער, האָט זיך פאַרקליבן צו פרעמדע ווייבער... אפשר איז ער ביי דער דאַנא?

— אינגראַסאַדאַ! מיר פעלט מיין פערקאַל־הון! געמיינט, אַז זי איז גאַר אַוועק אויף נאַכט אין דער „שאַקרע“. בין איך אַוועק אַהין, האָט מיר דער דאַנאַ אָנגעזאָגט אַ פינצטערע בשורה: אים פעלן פראַנגעס (הינדלעך).

* *

אזוי האָבן זיך די שמועסן געקייטלט, געפלאַכטן, אַריבערגעשפרונגען פלויטן, ביז זיי האָבן זיך צעוואַקסן איבער דער גאַנצער ווילאַ און אַנ־געיאַגט אַ טויט־שרעק אויף אַלע איינוווינער:

אַ הינער־גנב!

מען האָט זיך געסודעט ביי די שוועלן, ביים דורכפאַרנדיקן ברויט־צושטעלער, אַ געפיל פון חשד האָט פאַרסמט די גוטע באַציונגען. קינדער האָבן אויפגעהערט זיך צו שפילן מיט קינדער פון שכנים, די הינער האָבן

נישט אויפגעהערט צו פארשווינדן נאכט נאך נאכט, דאָ ביי דעם, דאָ ביי יענעם.

✽

צו דער ווענדע איז פלוצלינג צוגעלאָפן אַ שווער־אַטעמענדיקער פרעמ־דער מאַן, אַריינגעריסן זיך מיט פאַרצווייפלונג, אַ בלאַסער, ביז צו גריך געל, אַנגעטאָן אין ווייסן ברין און אין האַרמאַניקע־שטיוועלעך. נאָך אים זענען נאָכגעלאָפן אַ המון ווייבער, „מאַלעקעס (שקצימלעך) און געשריגן:

„כאַפטס אים, כאַפטס אים, דעם הינער־גנב!“

פון אַלע סאַבידעס און דעסידעס זענען אַרויף אויף דער עסטראַדע פאַר דער ווענדע די לייט פון דאָרף. באַמבר־שטעקנס און בייטשן האָבן געפאַכעט אַנטקעגן דעם שרעקלעכן פאַרברעכער, וואָס האָט צוגערויבט זייער רו און פאַרגיפטעט די גוט־שכנישע פריינטשאַפטן. ווייבער האָבן געקוויטשעט:

— מיין געשפרענקלטע שאַקע (קוואַקע)!

— מיין קאַראַזשאַ־האַן

— מייןע קאַטשקעלעך! ניין שטיק! — האָט איבערגעשריגן אַלע אַ יונג ווייבל מיט אַן איטאַליענישן ניגון.

אין דער ווענדע איז געוואָרן פול, די ווייבער האָט מען נישט אַריינ־געלאָזט. דער עולם מאַנצבילן, — זיי האָבן דורך דער צייט דעם „וואַרעם“ צום צווייטן און דריטן מאל דערהרגעט, — זענען געבליבן קאַלט צום וויי־בערשן טומל. אָבער אויך זיי זענען געוואָרן ערנסט.

מען האָט פאַרהאַקט די ווענדע, דער גנב זאָל נישט אַרויס.

די ווייבער און די „מאַלעקעס“ זענען נישט איינגעשטאַנען. עס האָט זיי באַהערשט אַ לינטש־פסיכאָן.

דער פרעמדער האָט זיך געדרייט אין קראַמפן און קוים אַרויסגעפליס־טערט מיט אַ פאַרקרומט מויל:

— קע לאַדראַן (ווער גנב)... קע גאליניאס (וואַסערע הינער)... קע פאַטיניאס (וואַסערע קאַטשקעס), כ׳בין נישט קיין גנב!

די ווערטער זענען אַרויסגעברענגט געוואָרן אין גוואַלט־קע יסורים.
די מאַנצבילן האָבן איינגעשטילט די ווייבער:

— קעטאָ! קעטאָ (שטיל, שטיל)!

עס איז געוואָרן שטיל. ערשט איצט האָט מען דערהערט דייטלעכער
זיינע אָפּגעהאַקטע רייך:

— כ'בין פון אינטעריאָר... פון דער ראַסע (פעלד)... כ'האָב אַ גע-
שוויר אין מאַגן... שוין וואָכן נישט געגעסן... פאַרטראַג נישט קיין עסן...
געקומען צו פּוס... וויל זיך דערשלעפּן ביז סאַן־פּאַולאַ, צו אַ שפּיטאַל... זיך
לאָזן אָפּערירן... אַ ווונד אין מאַגן...

— טאָ וואָס האַסטו זיך דערקליבן צו מיין הינער־שטאַל, אין מיין
קינטאַל (הויף)? — איז נישט אָפּגעשטאַנען דאָס איטאַליענישע ווייבל,
מיט איר זינגעוודיקן געבייזער.

— געזוכט קרייטעכצער, שיקאַריע (אַ מין וואַרצל) געזוכט... מע
זאָגט סע שטילט די ווייטיקן, שיקאַריע, — האָט דער פרעמדער אַרויסגע-
קרעכצט. — ווער הינער, ווער קאַטשקעס? די דאַנאַ, וואָס וויל זי פון מיר?
די ווערטער זענען אַרויסגעזאָגט געוואָרן מיט גרויס אַנשטרענגונג,
דאָס פנים האָט זיך אים פאַרקרומט ביי יעדן וואָרט. עס איז שטיל גע-
וואָרן צווישן די ווייבער.

— ווייז די האַנט — האָט דער אַלטער בענעדיטאָ פּלוצלינג אַרויסגע-
פּלאַצט און די צונויפּגעדריקטע אין דער ווענדע האָבן ערשט איצט אים
באַמערקט.

דער פרעמדער האָט אויסגעשטרעקט די הענט, די דלאַניעס, בענעדיטאָ
האַט זיי באַטאַפּט, געפירט זיינע קלעציקע שוואַרצע פינגער איבער יענעם
דלאַניעס, איבער די אַנגעדראַלענע אַדערן, ווי אַ כיראַמאַנט, וואָס ציילט
איבער יעדן נערוו און יעדן קנייטש פון דער האַנטפּלאַך. דער עולם האָט
איינגעהאַלטן דעם אַטעם.

— ער איז נישט קיין גנב, אַ גנב האָט איידעלע הענטלעך, גלאַטינקע,
גראַן־פינאַ (אַריסטאָקראַטישע), איר זעט דאָך, — און בענעדיטאָס פנים
האַט זיך נאָך מער צעשטראַלט, — זיינע הענט זענען פול מיט מאַזאַליעס!

— פון דער ראַסע, פון דער ראַסע — האָט דער פרעמדער אַרויס־
געקרעכצט.

די ווייבער האָבן זיך פאַרשעמט. די „מאַליעקעס“ האָבן אין דער
שטיל און הינטערוויילעכץ אַוועקגעוואָרפן די באַמבוס. די מאַנצבילן האָבן
אים געשטופט אין מויל אַריין בראַנפן, וויין, קאַניאַק; פאַרן טישל האָט
זיך באַוויזן אַ הויפן „דאַסעס“ און וורשט. יעדער האָט אים געוואַלט מכבד
זיין.

די ווייבער זענען זיך צעגאַנגען. פון אַלע מיילער, פון אַלע זייטן, פון
אומעטום האָט זיך צעטראָגן:

— קויטאַדאַ, קויטאַדאַ, מאַיס קויטאַדאַ (נעבעך, נעבעך, אַ גרויס
רחמנות)...

דיא דאָס נאַמאַראַדאָס

(דער טאָג פון געליבטע)

ווען זשאָאָנאַ האָט איבערגעריסן מיט איר נאַמאַראַדאָ — איבערגעריסן אויף שטענדיק, ווי זי האָט דערקלערט, — איז זי געקומען צו דער אַר־בעט כלומרשט אַ פריילעכע, מיט אַן אויפגעהויבענעם קאָפּ, אַ העלדין. קעגן די הברטעס אין ווערקשטעל, וואָס האָבן אַלע געהאַט געליבטע (נאַמאַ־דאָדאָס), האָט זשאָאָנאַ אַנגענומען אַן אַרויסרופנדע האַלטונג, כדי זיי זאָלן זי נישט מאַטערן מיט צו פיל פראָגן :

— נאָן מי אַמאָלע, פאַר פאָוואָר (לאָזט מיך צו רו, כִּבעט אייד). סיי ווי האָט זשאָאָנאַ ווייניק דערציילט אירע אַרבעטס־הברטעס פון איר בחור, כאָטש מען האָט ראָבערטן גוט געקענט. ער האָט זי דאָך אַפט אַפֿ־געוואָרט ביים טויער פון דער העמדן־פאַבריק וווּ זשאָאָנאַ אַרבעט, די מיידלעך האָבן נישט געקאָרגט קיין קאַמפּלימענטן אויפן אַדרעס פון זשאָ־אַנאַס אויסדערוויילטן :

— באַגריטאָן, ראַפּאָז סעריאַ (אַ שיינער, אַן ערנסטער בחור). כאָטש צווישן זיך האָבן זיך די מיידלעך גאַנץ געשמאַק געסודעט וועגן דאַבערטאָן — וואָס איז דאָס פאַר אַ שטייגער פון אַ בחור זיך צו פירן ווי אַ מאָליעקאַ (אַ יינגל, אַ לאַבּוז) : קומען צעשוּיבערט, מיטן פּולאַווער אַר־בערגעוואָרפן איבער דער פלייצע, אַ צעכראַשטשעטע ספּאַרט־בלוּזע, מיט פּראַנדיזן און שנאַלן אָן עלעגאַנץ און „קאַרטעזיע“, אַ שלעפּ געבן די קליינע זשאָאָנאַ מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט, אָן גראַציע און אָן פיעטעט.

ראָבערטאַ האָט אָבער געהאַט אויסערגעוויינלעכע, שעלמישע אויגן... כאָטש מיט אַ געדיכט־באַדעקטן און קיין מאָל נישט אויפגעקעמטן קאָפּ, איז

זיין פנים געווען בלוט און מילך, מיט אַ ווייכן און קינדערשן טעם און זיין גאַנצער הילוך פון אַ „וואַגאַבונד“ איז געווען ראַפּינירטע געמאַכטקייט, אַנשטעל.

די קלוגע זשאַנאַ האָט זיך פאַרשטאַנען דערויף און זי האָט אים שטאַרק געליבט דערפאַר. אָבער שפּעטער האָט זשאַנאַ פאַרלאַנגט מער ערנסט און מער עלעגאַנץ און העפלעכקייפט, דערהויפּט אין די זונטיקן:
— מע קען מיינען אַז דו ביסט אַ וואַגאַבונד, אַ מאַלאַנדראַ (אונ־טערוועלטניק), אַן אַנטלאַפענער פון דער קאַדעיאַ (תּפּיסה)...
ראַבערטאָ האָט אַ וואַרף געגעבן זיין פּולאַווער אין דער לופּט און גע־ענטפּערט:

— נאָן מע ענקאַמאַדע (כ׳פּייף אויף דער וועלט).

פּונדעסטוועגן האָבן די חברטעס געהאַלטן אַז זשאַנאַ האָט גוט גע־טראָפּן: ראַבערטאָ איז געווען אַ ווילער פאַרדינער און אַ גוט־האַרציקער, צוגעוואַרפן זיין שעלמיש שמייכעלע יעדן איינציקן, צי אַ בחור, צי אַ מיידל. ווען זי איז היינט, מאַנטיק, אַריינגעקומען צו דער אַרבעט אַ ביסל פאַרשפּעטיקט, מיט אומרו אין אירע אויגן, האָט מען זי באַוואַרפן מיט פּראַגעס: „וואָס איז געשען? מיטן ווילגאַרן, מאַנדאַ פּלאַנטאר באַטאַטאַס (האַסט אים געשיקט פּלאַנצן קאַרטאַפּל)?“ אירע שאַרפע בליקן, מיט וועל כּע זי האָט אָפּגעענטפּערט אירע חברטעס, האָבן ווי געזאָגט: „אַ שאַד אייער נייגער; איך וועל אייך גאַרנישט דערציילן, נאָן אדיאַנטאַ (ס׳וועט אייך גאַרנישט העלפּן).“

האַבן זיך די מיידלעך איבערגעוויזנקען און ווייטער געפירט די גע־וויינלעכע פּלוידערייען, באַרעדט די נאַמאַראַדאַס (געליבטע). איבערצור־רייסן מיט אַ בחור איז אַפּילו נישט מי יודע וואָס, מע נעמט אַראָפּ דאָס רינגל פון דער רעכטער האַנט און... אָבער געוויינלעך איז דער ברוגז אַ קורצער און אין אַ פאַר טעג אַרום שטאַלצירט שוין דאָס מיידל מיטן גאַלדענעם רינגל אויף ס׳ניי.

זשאַנאַ האָט נאָך נישט געהאַט אַנגעטאַן קיין רינגל: ראַבערטאָ האַלט נישט דערפון, ער האַלט אַפּילו נישט פון פאַדרע (גלח), — „ציגאַנאַ דע ראַבערטאָ (אַ ציגיינער אַט דער ראַבערטאָ).“

ביז מיט א צייט צוריק האט נאך זשאָאָנאַ אַראָפּגעשלונגען זיין הפקירות, אָבער מענטשן האָבן אָנגעהויבן צו ווייכן פון איר און דאָס האָט איר גע־קרענקט און ס'איז דערגאַנגען צו אַ סקאַנדאַל.

מיט טרערן אין די אויגן האָט זי זיך געבעטן: „ראַבערטאַ, שעגאַ, שעגאַ (גענוג, גענוג),“ אויף וואָס דער לאַכנדיקער יונג האָט מיט זיין סוועטער פאַרבונדן איר די אויגן און זי געוואָרפן אין דער לופטן: „שעגאַ נאָדאַ? קען דיסאַ (ווער גענוג? ווער האָט דאָס געזאָגט?)“ און אפשר זענען געווען נאָך אַנדערע סיבות?

**

ווען עס האָט זיך דערנענטערט „דער טאַג פון די געליבטע“, איז דער געפילדער אין דער ווערקשטעל געווען אַזוי גרויס, אַז ער האָט פאַרטומלט דעם גערויש פון די ניי־מאַשינען. די מיידלעך־כלות האָבן איבערגעשריגן איינס ס'אַנדערע. און ווער איז נישט געווען קיין כלה? ווער האָט נישט געפינקלט מיטן גאַלדענעם רינגל אויף דער רעכטער האַנט?

דער געפילדער איז געווען וועגן קויפן מתנות פאַר די חתנים. צו ערשט איז געווען אַ געדאַנק צו באַשטעלן אַ סטאַנדאַרט־מתנה פאַר אַלע חתנים. דאָס האָט אָבער נישט אויסגענומען, ווייל יעדער בחור האָט דאָך אַן אַנדערן כאַראַקטער...

איז געבליבן, אַז מע זאָל נעמען יעדן בחור באַזונדער און צוקלייבן פאַר אים די פּאַסיקע זאַך. גענומען און פאַרשריבן אויפן פּאַפּיר: „דער נאַמאַראַדאַ פון דעם מיידל קריגט די און די מתנה“.

זשאָאָנאַ האָט מוראדיק געליטן. איין־און־איינציק אין דער גאַנצער „אַפּסינע“ פאַר וועמען מע דאַרף גאַרנישט צוקלערן... זי האָט געפילט ווי די אַרומיקע האָבן רחמנות אויף איר. זי האָט שוין געוואָלט עס זאָל זיין נאָכן האַרמידער. יעדער פרייד־אויסגעשריי פון אירס אַ חברטע האָט גע־שטאָכן אין האַרצן. זי האָט בכלל נישט געווסט וואָס צו טאָן מיט זיך.

אפשר איז זי געווען צו אייליק אין יענעם אַוונט און צו וואָס דאָס צעשיידן זיך? זיינע בליקן פאַרפאַלגן זי די גאַנצע צייט... אוי ראַבערטאַ, וווּ ביסטו איצט? ...

אין דעם אַוונט, וואָס איז ערב דעם „טאָג פון געליבטן“, האָט מען צונויפגעלייגט די טאַטאַלע סומע פון אַלע אויסגערעכנטע און פאַרשריבענע פרעזענטן. אויך זשאָאַנאַ האָט צו שטייער געגעבן צו דער אַלגעמיינער סומע איינצוקויפן די זיידענע קראַוואַטן, די קראַקאַדיל-פאַרטפּעלן, די פּאַסט-קעס פון פיינעם לעדער, צעהיצטע און באַגייסטערטע כלות האָבן אַרומ-גענומען און געגלעט די קליינע זשאָאַנאַ און איר פאַרזיכערט: „דיין שטערן וועט נאָך שיינען“.

מען האָט אויסגעקליבן אַ דעלעגאַציע, כדי ביליקער איינצוהאַנדלען די מתנות, זשאָאַנאַ, אַ געבראַכענע, אַבער אַ שטאַלצע, וועלנדיק דער-שטיקן איר טרויער, האָט זיך פרייוויליק געמאַלדן אין דער דעלעגאַציע. קליין, ווי זי איז געווען, האָט זי זיך זייער רירעוודיק און מיט שכל גע-דונגען אין דעם הערן-מאַגאַזין און איינגעקויפט אַלץ, וואָס איז געווען אויף דער ליסטע.

אויפן צוגערוימטן טיש, הינטער וועלכן עס שטאַרצן אַרויס די קעפּ פון די ניי-מאַשינען, ווי לעבעדיקע ברואים, האָט מען אויסגעסדרט די מתנות:

די קראַקאַדיל-טאַש — פאַרן געליבטן פון מאַריאַ; דער שלאַנגען-פּאַסעק איז פאַר גאַבריעל, אַן אַנצוהערעניש פאַר זיין פּאַלשקייט; דאָס זיידענע העמד מיטן ווייסן קראַוואַט — פאַרן חתן פון דאַנאַדינאַ, די עלטסטע שניידערקע פון דער אַפּסינע, איצט, אויף דער שוועל פון פאַרזענסקייט, פון ווערן אַ „סאלטעיראַנאַ“ (אַ פאַרזעסענע), האָט זיך אַלבערטאַ באַזינען און שוין באַשטימט דעם חתונה-טערמין.

נאָכן פאַרטיילן די מתנות האָט זיך זשאָאַנאַ אַרויסגעשאַרט און אַנגע-הויבן בלאַנדזשען איבער די גאַסן. פון די שוין-פענצטערס אין די הערן-און דאַמען-מאַגאַזינען האָבן „אַרויסגעקוקט“ בחנטע כלה-מיידלעך, וואָס דערלאַנגען זייערע באַשערטע מתנות, מיט אויסדרוקן, אַז דאָס האַרץ צעגייט...

רעקלאַמעס, אין פּאַעטיש-לירישע שורות, רופן מיידלעך און בחורים אויסצוקלייבן געשאַנקען פאַר זייערע אויסדערוויילטע, עס הערן זיך ראַ-דיאַ-קולות מיט אַלערליי סענטימענטאַלע ווענדונגען און שפרוכן.

מיט אַ מאָל איז די שטאַט פול געוואָרן מיט ליבע־אידיילע, פאַרביקע רעקלאַמעס פון איידעלע בתולות, גלאַצנדיקע און פאַרשטאַרטע, אַנגעהאַנג־גענע אויף מענערישע העלדישע געשטאַלטן — די אויסדערוויילטע זייערע, — רופן פון אַלע ווינקלען, פון אַלע געשעפטן, אפילו פון די סלופעס אין די גאַסן.

די מיידלשע מאַסע האָט זיך אַ ריר געטאַן... די מאַגאַזינען ווערן באַ־לאַגערט פון נאָר וואָס „אַרויסגעשפּראַצטע“ כלות, נאָך גאָר יונגעטשקע קינדער. דאָ, אַפּגעזונדערט פון די יונגעטשקע שטייען די עלטערע מיידן, די „סאָלעטע־ראַנאַן“, די פאַרזעסענע, — דער שרעק פון די מאַמעס — און שמועסן פאַרשעמטע.

זשאַאַנאַן האָט עס געברייט און געשטאַכן. עפעס האָט זי מורא געהאַט פאַרן מאַרגנדיקן טאָג...

צו מאַרגנס, אין „טאָג פון געליבטן“ איז זשאַאַנאַ גישיט געקומען צו דער אַרבעט. אַנשטאַט אין פאַבריק איז זי אַוועק אין שטאַט זוכן... וועמען זוכן? זי האָט אַליין געוואוסט...

די שטאַט האָט גערוישט, ווי אין אַ הינערשטייג, יונגעטשקע מיידעלעך, מיט מתנות אין די הענט, האָבן זיך געטראָגן רייען־ווייז, מתנות גאַנצע. זשאַאַנאַ איז געגאַנגען פון מאַגאַזין צו מאַגאַזין, אומעטום האָט איר גע־שטאַכן דער געפילדער פון די האַפּערדיקע און לוסטיקע מיידעלעך. אַ פאַר־לוייענע האָט זי געבלאַנקעט אין די גאַסן און טרערן האָבן געשטראָמט פון אירע אויגן.

מיט אַ מאָל האָט זי זיך געפונען אין ראַיאָן פון איר אַמאָליקן שפּאַציר־טור, בעת זי איז נאָך געווען מיט ראַבערטאַן. זשאַאַנאַס פיס ברעכן זיך... זי שטעלט זיך אָפּ, זי קען ווייטער גישיט גיין.

אַט זעט זי שוין דעם באַריער פון וויאַדוקט, מיט די לעצטע כוחות, העשנדיק און וויינענדיק, דערגייט זי ביז אַהין, עס באַפאַלט זי אַ דרייסיטער

געדאנק : אראפשפרינגען... א וויילע באהערשט זי דאס כליפען, און אט
 איז זי שוין מיט איין פוס אויפן באַריער...
 פלוצלינג לייגט איר עמעצער, הינטערוויילעכץ, ארויף צוויי הענט
 אויף אירע אויגן. זשאַאָנאַ רייסט זיך אַרויס.
 — אַ, ראַבערטאַ! האָט זי כליפענדיק אַרויסגעשלוכצט — ראַבערטאַ,
 מעאָ סאַנטאַ... מיניא ווידא (ראַבערטאַ, הייליקער מיינער, ראַבערטאַ, לעבן
 מיינס!)
 — זשאַאָנאַ, — כ'האַב געוויסט, אַז מירן זיך היינט באַגעגענען...
 נאַ. אַט האָסטו דיין מתנה, — און ראַבערטאַ טוט איר אַן אַ רינגל אויף דער
 רעכטער האַנט...

**

אינעם געדערענג פון דער מענטשן־מאַסע אויפן וויאַדוקט, איז דעם
 הויכן ראַבערטאַ און דער קליינינקער זשאַאָנאַ שווערלעך אַנגעקומען צו
 באַהעפטן זייערע ליפן...

זולעיקא און רעבעקא.

(פון א יידישער שמוב)

חיי מן המעט, אין איר ליכטיקן אנדענק.

צווישן די יידישע באַלעבאַסטעס פון דעם באַרעטירער געסל איז די „טונקעלע“ דינסט, זולעיקא, וואָס האָט געדינט ביי די רייכע הורוויצעס, געווען זייער באַליבט. זיי האָבן זיך נישט געקאָנט אַנלויבן פאַר איר ציכ־טיקייט, פאַר איר אַרנטלעכקייט, פאַר איר געטרייקייט צו דער מאַדאַם. „גאַל־דענע הענט“; „אַ דינסט — אַ ברכה צו מאַכן“, „טוינט טעם“, און נאָך פון אַזאַ שטייגער לויבענישן זענען געזאַגט געוואָרן אויף זולעיקאַס אַדרעס. זולעיקא איז געקומען פון ערגעץ וווּ פון מינאַס. געווען איז עס אַזוי:

די פרוי הורוויץ, נישט האַבנדיק מער קיין כוח אויסצוהאַלטן סיי מיט דער אַרבעט אין געשעפט און סיי מיט די „אומלויפנדע שיקסעס“, — דינסטן, וואָס היינט זענען זיי דאָ און מאַרגן ערגעץ אַנדערש, — האָט זיך אַנט־שלאָסן צו זוכן אַ משרת צווישן די „נאַרטיסטן“, וואָס קומען מחנותווייז, אַפגעריסענע, אַפגעשליסענע, באַרוועסע און נאַקעטע פון סאַראַקאַבאַ־סטאַ־סאַן און לויפן איבער, ווי געיאַנטע, צום „סטאַסאַן דע לוז“. צווישן אַט דעם עולם האָט איר געניט אויג אַנגעמערקט צוויי פרויען, אַן אַלטע און אַ יונגע, און זי האָט פאַרקניפט מיט זיי אַ שמועס.

פרוי הורוויץ, מיטן שאַרפן בליק פון אַ מבינטע, האָט גלייך באַמערקט, אַז דאָס זוכט די אַלטע פרוי אַ שטעל פאַר דער יונגער, אַ וואַרעם ווינקל, אַן אַפרו און אַ דאָך. ביי דער יידישער פרוי איז ממש אויפגעאַנגען אַ פרייד:

„עס איז סחורה, ווער מיר גוטס ווינטשט“...

דאָס מיידל, אַ טונקלס, מיט אַן איידעלן, לאַנגן פנים, מיט פלוימען־

אויגן, טיף־פּאַרזעצטע, האָט געמאַכט אַ רושם. זי איז געווען אַ טיפישע פּרויען־געשטאַלט פון מינאַס: שלאַנק און מאַגער און כאַטש טונקל־הויטיק, האָט זי מער דערמאַנט אין ביבלישע פיגורן, אָדער קירכלעכע מאַדאַנעס איידער אין אַ נעגעריין אָדער אינדיאַנעריין.

אַן פּרוי הורוויץ האָט זי שוין געהאַט ביי זיך, האָט זי פאַרשלאָסן די

טיר און גענומען אויספרעגן:

— קאַכן קענסטו?

— סי, סעניאַראַ!

— און באַקן?

— סי, סעניאַראַ!

אַלץ האָט דאָס מינאַסער מיידל געקאַנט: אי רוימען, אי וואַשן, אויף אַלץ האָט זי געענטפּערט „סי סעניאַראַ“.

פּרוי הורוויץ האָט זיך מושווה געווען מיט דער אַלטער פּרוי. געגעבן איר אַ היפשע געלט־מתנה, אַ קלייד אַנצוטאָן און זי אַהיימגעשיקט קיין „מינאַס“. זולעיקא איז געבליבן ביי די הורוויצעס. געאַרבעט שטיל: דאָ אין דער קיך, דאָ ביים פּלעטאייזן, ביים געשיר; נישט קיין שפּרענקעלע, נישט קיין שטויבעלע, נישט קיין פּליג, נישט קיין אָפּפאַל!

די הורוויצעס האָבן געהאַט איין איינציק קינד, רעבעקאַ, אַ וויל און געראַטן מיידל, אַ שטיל און אַ פּלייסיקס. זיך געלערנט אין די פּאַרנעמסטע שולן. איצט איז שוין רעבעקאַ אין ערשטן יאָר „סיענטיפיקאַ“.

אַ בלאַנדע, מיט אַ רונדן קאַפּ העלע, אַ ביסל שיטערע האַר, ווי פּוד, איז רעבעקאַ געווען אַ בנעימותדיק קינד און זיך זייער באַשיידן געקליידט, ווי אַ שילעריין. זי האָט זיך פון דער ערשטער רגע צוגעבונדן צו דער זולעיקאַ.

איז עס דען אַ ווונדער? ווער האָט נישט ליב געהאַט זולעיקאַן? זי האָט געזינט, ממש, גוט־האַרציקייט מיט איר צופּרידענעם און גליקלעכן בליק, מיט אירע גאַלדענע הענטלעך און „בריליאַנטענע פינגער“, ווי פּרוי הורוויץ פּלעגט זיך אַפּרופן וועגן איר דינסט.

פּלעגט אָפּט רעבעקאַ איבערלאָזן אירע העפּטן און שטודיר־ביכער און זיך אַריינכאַפּן אין דער קיך, — די גערוימע קיך פון די רייכע הורווי-

צעס האָט געבלאָנקט און געזילבערט. — צוצוקוקן ווי דאָס מינאַסער מיידל
 באַוועגט זיך אַזוי פלינק, אַזוי שוועבנדיק, ביי איר ווישן און וואַשן, ביים
 פּוּצן און רוימען און ווי זי ברומט בעת מעשה אַ נאַגנדיקן ניגון פון איר
 „טעראַ“, פון די מינאַסער בערג, פון די פאַסטעכער, פון די גאַלד־זוכערס,
 „גארימפּעיראַס“, פון דעם זשאַאַן:

זשאַאַן געזוכט האָט אין דער טעראַ,
 געפונען זשאַאַן האָט אַ פּעראַלאַ,
 זשאַאַן געזוכט האָט אין דער גלעבא,
 געפונען זשאַאַן האָט אַ מאַדעאַ.

די מטבע פאַרן פאַטער,
 פאַרן אַלטן וויינער,
 און די פּערל פאַר זיין כלה,
 פאַר דער יונגער שיינער.

מיט באַווונדערונג פלעגט זיך רעבעקא צוקוקן ווי זולעיקא גרייט צו
 דאָס פאַפּולערע מינאַסער מאכל „עמפּאדאַס“. ווי אַ מאַשינקעלע האָבן דער
 מאַלט אויסגעזען די לאַנג־אויסגעצויגענע הענט פון דעם טונקעלן מיידל,
 די הענט, צעשניטענע סימעטריש אויף לאַנגע פינגער, ווי טאַשמעס...
 זי האָט די פינגער נאָך לענגער אויסגעצויגן, כדי שפּעטער צוזאַמען
 צופלעכטן די פינגער פון ביידע הענט, וואָס האָבן אינעווייניק געמישט
 קונציק, דריידלדיק, שנעל־שנעל, ווי אַ שרויף אין אַ מילעכל, און עס זענען
 אויפן טיש געוואַקסן, זיך געמערט די „עמפּאדאַס“. זי האָט זיי אַרויסגע־
 וואַרפן, ווי אַ בעקער ציט אַרויס מיט אַ שויפל ברייטלעך פון אויוון.
 באמת ווערט געווען רעבעקאַ איבערצורייסן איר שולאַרבעט און זיך
 צוקוקן צום שאַפּונגס־פּראַצעס פון דעם מינאַסער מיידל...
 שנעל האָט זיך זולעיקא אויסגעלערנט פון דער פרוי הורוויץ שניידן

היימישע, יידישע לאַקשן. דאָס מעסער איז געלאָפן האַרט נעבן אירע פינ-
גער, אַט, דוכט זיך, שניידט זי אַריין בלוט אין דעם טייג... אָבער ווי פון
אונטער אַ מעכאַנישער שנייד-מאַשין האָט זיך דאָס טייג גערוקט פאַרויס.
פאַרויס און דער טיש איז פול געוואָרן מיט לאַקשן.

2.

נאָך מיטאַג, זולעיקאַ האָט שוין אָפּגעוואָשן דאָס געפּעס. שוין אויפ-
גערומט, אָפּגעשטויבט, צוגעבעט. קיינער, חוץ רעבעקאַ, איז נישטאַ אין
שטוב.

רעבעקאַ זיצט אָן איינגעבויגענע איבער אירע העפּטן. די העל-צעלאַ-
זענע און שיטערע האָר באַגילדן דאָס שרייבטיש. זי שרייבט שבעל, שבעל,
אַזוי ווי זולעיקאַ פּורעמט די עמפּאדאַס, ווי זי שניידט די לאַקשן.

שטיל, נישט צו שטערן דעם מיידל, גנבעט זיך אַריין זולעיקאַ אין
צימער און אַ פאַרשטעקטע הינטערן טיול, בליקט זי צום העפט פון דער
„סעניאַריטאַ“. אויפן ווייסן בייגעלע פאַפיר פליסן אַרויס „לעטראס“, קייק-
לען זיך רונדיקע אותיות, מישן זיך נישט אויס... זענען אַט די „לעטראס“
אָפּגעזונדערטע איינע פון דער אַנדערער? איז פאַראַן אַ דיפּערענץ צווישן
זיי? זי ווייסט, אַז דאָס זענען אותיות, וואָס דערציילן, וואָס אַנטפלעקן פון
דער וועלט, פון אַמאַל, פון חלומות, אויך פון גאַט, „מעַע דעוּם“...

עס האָבן זיך איר דערמאַנט די לעטרעס פון דער קאַפעליע אין איר
שטעטל אין מינאַס. אויך דאַרט האָט דער נייגער איר געגריזשעט: וואָס
שטייט אויפגעשריבן אויף דעם טירל פון דעם בית-התפילה? און וואָס
איז אויפגעשריבן אויף די סלופּעס? די טעקסטן זענען איר מער אַנגעגאַנגען,
ווי דער טעקסט אין די קליינע „קאַטעכיזמעס“, וואָס די דאָוונערס האָבן
מיטגענומען. דאַרט, האָט זי געוואָסט, זענען געשריבן, געדרוקט תפילות,
זיי האָט זולעיקאַ געמורמלט אויסנווייניק, ווייל דער „פאַרע“ האָט זיי
איינגעזען מיט די מיידלעך יעדן זונטיק. אָבער די געשריבענע צעטעלעך
האָט זי נישט פאַרשטאַנען.

אַ הונגער נעמט גריזשען זולעיקאַ... אין שאַפּע, ביי רעבעקאַ, שטייען
אַזוי פיל ביכער. יעדעס מאָל, ווען זי רייניקט זיי, ווישט פון זיי דעם שטויב

כאפט זי בגניבה אַ קוק אינעווייניק. זי האָט מורא לאַנג זיך אַפצושטעלן, לאַנג צו קוקן אויף די בילדער, וואָס זי טרעפט אין די בלעטער. זי האָט מורא פאַר דער סעניאָריטע און אויך פאַר די אומבאַקאַנטע כוחות, וואָס עס פאַרמאַגן אין זיך די „לעטראַס“. זי האָט מורא, אַז דאָס זענען צייכנס, וואָס קענען זי פאַרפירן... אָבער דער דורשט אַון דער הונגער צו פאַר־שטיין איז שטאַרקער פון דעם פחד־געפיל און זי וואַלט געוואַלט אויפ־עפענען די געדרייטע „לעטראַס“, זיי דערקענען און, אפשר „סע דעוס קיזער“, — אַליין זיי שאַפן...

אָבער לאַנג האָט זיך זולעיקא נישט געקאַנט פאַרווימען אין מיידלשן צימער. די „דאַנאַס“ קומען אַהיים נאָכן שליסן דאָס געשעפט. די שעה איז שוין נאָענט, זי מוז צוגרייטן דעם זשאַנטאר. לויפט זי שנעל צום אייזקאַסטן און טוט איר אַרבעט. דער אַוונט איז שוין אַ פאַרנומענער: דערלאַנגען, וואַשן, אויפרוימען. קיינער העלפט איר נישט. רעבעקאַ וויל איר העלפן, לאַזט זי נישט די מאַמע.

ביינאַכט, אין איר קליין צימערל, שטייען איר די לעטרעס פאַר די אויגן און שטערן איר דעם שלאָף. זיי שטעלן זיך אויס שאַרף און שפיציק ווי אין דער קאַפעליא, אין איר דאַרף.

זולעיקא פאַרטראַכט עפעס: זיך דערמאַנט אַ ניי מאכל, וואָס זי האָט נאָך ביז איצט נישט געוויזן רעבעקאַן, „פאַמיניאַ“. זי רופט אַריין רעבע־קאַן אין קיך און גרייט צו דעם פרימיטיוון נאַש פון די מינאסער: אַ גע־קעכץ פון מיליאַ.

זולעיקא נעמט זיך אָן מיט קוראַזש און אַ פאַרשעמטע, אַ נישט־דרייסטע, ווענדעט זי זיך צו דער סעניאָריטאַ:

— זאָל מיר די סעניאָריטאַ אויסלערנען די „לעטרעס“, שרייבן און לייענען, וועל איך איר אויסלערנען אַלע מינאסער מאכלים... די עמפאדאס, פאַמיניאַס, די מאַקאַראַנאַס...

מיט פארגעניגן האָט זיך רעבעקא דערצו גענומען. וויפל מאָל האָט זי געוואָלט בעטן זולעיקאן, זי זאָל איר ווייזן אירע מאַגישע קונצן ביי די לאַקשן, ביי די עמפאדאס... איצט האָט זי מיט חשק באַגעגנט זולעיקאס בקשה.

יעדן נאַכמיטאָג, בסוד, די פרוי הורוויץ זאָל נישט געוויזן ווערן, האָט זי, צו ערשט מיט קרייך אויפן טאַאל און שפעטער מיט טינט אויף פאַפיר, געצייכנט די „לעטרעס“. צוויי מיידלעך, צוויי מיידלשע קעפּ האָבן זיך געבויגן איבער דעם שרייבטיש, איבערן העפט. די שוואַרצע, פעטע האָר פון זולעיקאן האָבן זיך אַריינגעפלאַנטערט אין די גאַלד־ווינקע הע־רעלעך, די פּוּכיקע, פון רעבעקאַן. עס האָט זולעיקאן געברייט דער באַרייר פון אָט די צאַרטע, גאַלדענע הערעלעך...

זולעיקא איז געווען אַ גוטע שילערין. שנעל תּופּס געווען די קלאַנגען און זייערע צייכנס. אין דעם קורצן נאַכמיטאָג, דאָס האַלבע שעהלע, זיך איינגעחזרט דעם אַלף־בית, די ציפּערן, אין אַ חודש אַרום האָט זי שוין גע־לייענט אַ זייטלע פון אַ כּרעסטאַמאַטיע און אין די נעכט, אַ פאַרשלאַסענע אין איר מיניאַטור־צימערל, האָט זי פאַרפאַסט די ערשטע שורות פון אַ בריוו אַהיים, צו דער מאַמען...

זי האָט מער נישט אַרויסגעוואָרפּן אין מיסט גענוצטע „רעוויסטאַס“. דאָס שטיבל אירס איז פול געוואָרן מיט זשורנאַלן, מיט ביכער. זי האָט דורשטיק געשלונגען אַ געדרוקטן וואָרט, אומעטום, אויף די רעקלאַמעס פון די פּראָדוקטן, אויף די שילדן. ווען רעבעקאַ האָט זי איין מאָל גענומען אין סינעמאַ, האָט זי שוין געוויסט ווי איבערצוליינען די אויפּשריפטן.

אַנדערש, גאַר שווער איז עס צוגעגאַנגען ביי רעבעקאַן, נעבעך... וויפל מאָל זי האָט געוואָלט נאַכמאַכן זולעיקאן, איז עס איר נישט געלונגען. אויף אירע ווייסינקע און פּוּכיקע פינגער פּלעגן בלייבן קלעפּן דאָס טיי־געכץ, דאָס שמירעכץ, דער אייל, ס'פלעגט ווערן אַ בלאַטקעלע, אַ פאַטשקע, זולעיקאַ פּלעגט בעת מעשה שטיין אין אַ זייט, מיט דרך ארץ צו דער סעניאָריטאַ, און איר דערלאַנגען אַ האַנטעך אַפּצווישן דאָס קלעפּיקע טייג, דאָס צעהאַקטע פלייש פון די „עמפאדאס“ און מיט אַ שמייכל זי טרייסטן:

— דעוואַגאַר, דעוואַגאַר, מיט דער צייט וועט זיך די סעניאָריאַ אױס־
 לערנען. קאַם סערטעזא...
 רעבעקאַ פלעגט אַ פאַרצווייפלטע באַטראַכטן איר פאַרשמירטע בלוזקע,
 און אַפּלעקנדיק אירע פאַרקלעפטע פינגער ענטפּערן:
 — נונקא, נונקא... —

✱

עס האָט זיך באַוויזן ביי דער זולעיקאַ אַ בחור, אויך אַ האַלב־טונקע־
 לער. אין איר צימער איז געווען אַנגעהויפט אַ שטויס רעוויסטאַס; זי האָט
 זיי שנעל געבלעטערט, פונקט אַזוי שנעל ווי זי פלעגט אַרויסוואַרפן די עמ־
 פאדאַס... געטייטלט פאַרן קאַוואַליער דאָ אויף אַ בילד, דאָרט אויף אַ ציי־
 כעננג, נאָכגעקוקט דעם רעפּערטואַר פון די סינעמאַס.
 אויך ביי רעבעקאַן, דער טאַכטער פון די רייכע הורוויצעס, האָבן זיך
 באַוויזן בחורים. קיין עמפּאדאַס, קיין לאַקשן שניידן, האָט זי שוין נישט
 באַוויזן זיך אױסצולערנען...

א מ ו ל א ט ק ע

זשיימע האָט פאַרהאַקט די אייזערנע טירן פון זיין מעבל־געשעפט אויף אַלע זיבן שלעסער זעקס אַ זייגער פאַרנאַכט, פאַר דער צייט, נישט ווי ער איז זיך נוהג געווען תמיד, — צו פאַרבלייבן מיטן פאַק שליסלען אין האַנט אויפן שוועל פון געשעפט, טאַמער וועט נאָך אַ פאַרשפּעטיקטער קונה געבן עפעס צו לייזן, אָדער באַצאָלן אַ „פרעסטאַסאָן“.

ער איז גלייך אַרויף אין שטוב, אין די גרויסע סאַלעס, וואָס ציען זיך לענג־אויס און זענען אָפּגעטיילט מיט גלעזערנע טירן, האָט געהערשט אַ שטילקייט, אַ ליידיקייט. דאָראַ, זיין ווייב, מיטן זון, וואָס האָט נאָר וואָס, אַזאַ יונגעטשקער, פאַרענדיקט די אוניווערויטעט און וואָס מען האָט דער־פאַר זיי, טאַטע־מאַמע, אָנגעווינטשעוועט אין די צייטונגען און אין דער יידישער ראַדיאָ־שעה, — זענען אַוועק אין די בעדער, זאָל זי קומען צווישן מענטשן מיט איר געראַטענעם זון, אפשר וועט זיך טרעפן אַ לייטישער שידוך, ווי עס איז איר געלונגען מיט די צוויי טעכטער, די גליקלעך־אויס־געגעבענע אין לייטישע יידישע הייזער.

די שוואַרצע דינסט האָט נאָך די מאַדאַם באַצייטנס אַוועקגעשיקט און איר אָנגעזאַגט צוריקצוקומען ערשט דאָן, ווען זי וועט שוין זיין אין דער היים.

ער איז איצט איינער אַליין.

דער פּופּציק־עריקער זשיימע פילט זיך נאָך יונג, בחוריש, ער איז איצט פריי, ווי נאָר וואָס פון אַ טורמע אַרויס, ווי פון קייטן אַוועק.

געשווינד טוישן זיך ביי אים די געדאַנקען: פאַרן אין רעסטאָראַן, וואָס אין צענטער שטאַט, — איז אַ פאַרלוסט פון צוויי שעה, בעסער געבן

דא א כאפ פון די שריים, וואס אין דער זשעלאדעיראָ. ער וועט האָבן אַ פולן אָונט פריי!

אין מיטן שלוקן דעם הייסן טיי דערהערט ער אַ קלונג.

זשיימע, צולויפנדיק צו די טרעפּ, זעט דורכן טיר־גלאַז אַ רויטלעך גע־
וואַנט: אַ סימן פון אַ פרויען־קלייד. די רויטע פאַרב, אַ כוואַליענדיקע דורך
די שויבן פון דער טיר, האָט אים אַ רייץ־געטאַן...

יינגלעריש פלינק גליטשט ער זיך שנעל אַראָפּ מיטן פאַרענטש און
עפנט: יאָ אַ פרוי. אומגעריכט, די דאָנא בענעדיטא.

די דאָנא בענעדיטא פלעגט אים תמיד באַאומרויקן... אַן אַרעמע פרוי,
אַ פאַבריק־אַרבעטאַרין, צי אַ וועשין, אַ מאַמע פון אַן אונטערגעוואַקסער
נער טאַכטער, איז זי זיינע אַ קונהטע שוין פון יאָרן און זי פלעגט אַרייַב־
קומען אין געשעפט אַפילו דאָן, ווען זי האָט נישט געהאַט וואָס צו קויפן
און איז אים גאַרנישט שולדיק געווען. אין די ענגע דורכגענג פון דעם
מעבל־געשעפט איז זשיימען געווען אַזוי וואַרעם צו שמועסן פנים אל פנים
מיט איר...

בעת דאָנא בענעדיטא פלעגט אַרייַנקומען אין געשעפט מיט איר מיידל,
איז עס געווען ווי צוויי שוועסטער, אפילו ווי צוויילינגס־שוועסטער. וואָס
אַ מאַל איז דער חילוק צווישן דער מאַמע און טאַכטער געוואָרן קלענער.
דאָנא בענעדיטא, הגם אַן אַרבעטערין, אַ וועשין, האָט איינגעהאַלטן איר
יוגנט. שלאַנק און בייגעוודיק, אַ קליין ביסל נעגעריש, פון אַ מישונג, אפשר
מיט דורות צוריק האָט זיך דאָס נעגערישע קאַנצענטרירט אין דער געגנט
פון אירע אויגן און ברעמען. די שוואַרצקייט האָט זיך אויסגעשפּרייט ווי
שאַטנס, אַ ביסל נידעריקער, און דאָס האָט באַצירט איר איידל פנים.

פון אירע בליקן האָט געטליעט אַ נישט־אויסגעלאָשענער לעבנס־חשק,
וואָס האָט מיטגעשטימט מיט איר מילד, ווייך און תמיד פריינטלעך פנים.
דאָנא בענעדיטא האָט געהערט צו יענע גוט־געזענע, ליבע און אַנגענעמע
מענטשן, מיט וועלכע ס'איז אַ מחיה צו טוישן אַ וואַרט, אַ בליק.

יאָרן־לאַנג ווי זי איז אַ קונהטע ביי זשיימען. ווען זי פלעגט פאַרלאָזן
דאָס געשעפט, פלעגט ער האָבן אַפט חשק זי נאַכצויאָגן, זי איינהאַלטן.

זשיימע פלעגט זיך אָבער איינהאַלטן און באַהערשן, נישט אויפצופירן זיך ווי אַ יינגל, חלילה...

און אַט שטייט זי איצט, די דאָנא בענעדיטא, אָן איר טאַכטער-„שוועס־טער“ אויף די טרעפּ פון זיין שטוב, מיטן ווייסן קאַרטאָן און אַפענעם בייטל, גלייך צו צאַלן.

— אַ! קאַמאָ וואי, דאָנא בענעדיטאָ?! קום אַרויף אין שטוב, ערשט די מינוט פאַרמאַכט דאָס געשעפט. — פאַרנויגט זיך זשיימע טיפּער ווי געוויינלעך און דערלאַנגט איר וואַרעם און קוועטשנדיק די האַנט. — איך בין געבליבן אַליין, — שיסט פּלוצלינג אַרויס זשיימע, — מיין פאַמיליע איז אַוועק...

זשיימע נעמט אָן די דאָנא בענעדיטא ביים ווייכן אַרעם און פירט זי אַרויף אויף די מיט פּלויש־באַשלאַגענע טרעפּ, אַזוי ווי מען פירט אַריין אַן איינגעלאַדענעם גאַסט, אויף וועלכן מען האָט שוין פריער געהאַט גע־וואַרט.

דאָנא בענעדיטא, אַ פאַרגאַפטע פון דער שטוביקער רייכקייט, איז קענטיק צעטומלט פון סעניאָר זשיימעס דערקלערונג, פון זיינע אומגעריכטע רייד. אירע שוואַרצע, ציגיינערישע אויגן פינקלען, און די שאַטנס אַרום אירע אויגן פאַרגרעסערן זיך.

זשיימע איילט זיך נישט צו דערליידיקן דעם קאַרטאָן, צו נעמען דאָס געלט, ער געפינט נישט קיין פעדער, ער קען נישט באַרעכענען. לסוף נעמט ער זיך אָן מיט קוראַזש און, איינהאַלטנדיק דעם קאַרטאָן, זאָגט ער שטיל:

— אפשר סערווירן אַ קאַוועלע, דאָנא בענעדיטא...?

די ראַז־בלאַסע פאַרב פון איר פנים ווערט צינטער־רויט און דער פּלעק פון די אויגן־שאַטנס ברייטערט זיך אויס, פאַרדעקנדיק כמעט די אויגן־פאַרטיפּונגען. זי קנייטשט איין דעם קאַרטאָן, שטופט עס אין בייטל אַריין און געזעגנט זיך:

— אַ דאַנק, אטעלאַגאַ, — און זוכט די טרעפּ צום אַרויסגאַנג.

זשיימע באַגלייט זי נישט מער ביז אַראָפּ צו דער טיר, נאָר ווייזט

איר אָן:

— אַטאָ דאָ. וועסט וויסן ווי זי צו עפענען? — זיין קול איז אַרוקן און עס דוכט זיך אים, אַז זאָמד איז געבליבן שטעקן אין דער קעל.

שנעל איז דאָס רויט פון איר קלייד פאַרשווונדן אויף יענער זייט גלאַז־טיר. זשיימע בלייבט ווידער אַליין. דאָס ברויט און דאָס רעשטל טיי האָט שוין דעם טעם פון ליים און ער קען עס נישט אַראָפּשלינגען. עפעס האָט ער נישט קיין צונג, נאָר אַ שטיק לעדער אין מויל. „החיים והמות ביד הלשון“ — דערמאָנט ער זיך דעם באַקאַנטן פּזמון.

איצט וויל ער זיך דערמאָנען, ווער איז דער מאָן פון אַט דער בענע־דיטאָ: נישט אַמאָל יענער קאַמפּאַקטער, אימפעטפולער פּוטבאַל־פּראָפעסיאָ־נאַל? ... אַט דער, וואָס האָט אַמאָל געזאָגט צו אים באַפעלעריש: „נאָ, נעם דאָס געלט, איד האָב זיך פיינט צו דינגען?“ ער הערט נאָך איצט דעם אַפּקלאַנג פון זיינע רייד...

בולט און בולטער דערשיינט פאַר אים אַט דער קרעפטיקער גוי. דער רוצחדיקער גוי. זשיימען ווערט קאַלט און וואַרעם.

ער לויפט אַראָפּ אין גאַס, אפשר וועט ער נאָך טרעפן די דאָנאַ בענע־דיטאָ און מיט אַנדערע רייד פאַרווישן די פריערדיקע. ער איז זיכער, אַז זי האָט זיי אויסגעטייטשט טאַקע ווי ער האָט געציילט, אַז זי האָט פאַר־שטאַנען זיין כּוונה... ער קען נאָך פאַרבעסערן, זיך אַנטשולדיקן. ביי דער אויטאַבוס־סטאַציע האָט ער זי שוין מער נישט געטראָפּן.

בעסער פאַרן איצט אין שטאָט, נאָר נישט פאַרבלייבן אין דער היים... אויפן וועג, זיצנדיק אין אויטאַבוס, קען ער זיך נישט מוחל זיין: צוליב רייד, וואָס האָבן געדויערט אַ האַלבע מינוט, איז איבערגעפירט געוואָרן זיין גאַנץ לעבן. מע וועט אים רופן אין פּאַליציי. דאָס איז קודם־כל, און גאַנץ באַשטימט. די צייטונגען וועלן שרייבן: „אַן אויסלענדער, — אפשר נאָך אַ זשודעאָ, — פאַרנאַרט אין זיין רייכער שטוב אַ באַשיידענע און ערלעכע פּרוי, אַ מאַמע פון אַ כּלה־טאַכטער.“ אַט אַנומלט ערשט, איז געווען אַן ענלעכע נאַטיץ קעגן אַ יידישן באַלעבאַס, אויך אַ מעבל־סוחר, כאַטש יידן־שכנים שווערן זיך, אַז עס איז אַ בילבול פון אַ גוי לגבי אַ רייכן זשודעאָ. אויך ער וועט איצט זיין אַ קרבן פון אַ כּסדרדיקן שאַנטאַזש. דער

מאן אירער, דער פוטבאליסט, וועט שלעפן און שלעפן, ציען און ציען פון אים, דעם זשודעאָ, וואָס האָט חשק געהאַט צו זיין ווייב.

זשיימע פאַרקערעוועט צו דער שול „אהבת ישראל“, פון זיינע לאַנדס־לייט. שוין אַ צייט ווי ער קומט נישט צו די זיצונגען פון דער „קאָמיטיאָן“. היינט, דאָנערשטיק, איז די זיצונג.

זשיימע איז געזעסן ביים טיש און אים האָט זיך געדוכט, אַז אויף זיין שטערן איז אויפגעשריבן: מולאַטקע... מען האָט געשמעסט וועגן דעם אַנאַנסירטן חזן, אין וועלכע שטעט און וווּ ער האָט שוין געהאַט געדאוונט. ווען מען האָט ביי זשיימען אַנגעפרעגט זיין „אַפינאַן“, האָט ער אויף ס'ניי דערשפירט דעם טרוקענעם זאַמד אין דער קעל.

עס איז זיין לעצטע זיצונג. זיין געזעלשאַפטלעכע קאַריערע אין דער שול און אין דער באַנק, אויך אין פאַריין פון די קאַמערסאַנטן, איז פאַר־ענדיקט. פאַרענדיקט, נאָך דעם ווי ער איז אַזוי ווונדערלעך אויפגעשטיגן. זשיימע שטעלט זיך אַליין אַ פּראָגע: נו, און טאַטע? עס נעמט אים שטיקן אין האַלדן, דאָ ביים גרינעם טיש. ווי האָט ער געקאַנט אַזוי פאַר־שעמען זיין נאָר וואָס דיפלאַמירטן זון, די בלום פון זיין משפּחה, דעם שפיגל? און די צוויי טעכטער, וואָס זענען אַזוי יחוסדיק אַריינגעפלאַכטן געוואָרן אין דער „סאסיעדאדע“?

און ווי שווער איז אַנגעקומען דאָס אַרויפ־דראַפּען זיך, זייט ער איז אַנ־געקומען קיין בראַזיל... פרטים פון זיין שווער לעבן טויכן איצט אויף אין זיין זכרון, איצט, ביים ראַנד פון אַפּגרונט... אווענדעדאַר ביי יענעם... דער־נאָך אַ קלאַפּער פאַר זיך... דאָס ערשטע פאַבריקל פון קאַלשאַנען... ביז ער איז אויסגעוואַקסן צו „קאזא רעי דאָס מאָוועיט“ (דאָס הויז „דער מלך פון מעבל“)...

די מיטזיצערס חידושן זיך וואָס זייער שטענדיק־פריילעכער און באַ־רעדעוודיקער זשיימע, דער וויצלער, איז פאַרזונקען אין זייטיקע רעיונות, נישט צוהערנדיק זיך צום ענין חזן. זשיימען דוכט זיך, אַז זיי ווייסן שוין אַלע פון דער קאַטאַסטראַפּע. ער זעט עס בחוש, פון זייערע פּנימער. אַן שום ספק: זיי פילן אים מיט, „געווען אַ ווילער ייד, דער זשיימע, נעבעך, אַריינגעפאַלן“.

ווען ער איז אין דער שפעטער נאַכט־שעה אַהיימגעפאָרן האָט ער פון דער ווייטנס דייטלעך געזען אַ געזעמל ביי דער אַראָפּגעלאָזטער טיר פון זיין געשעפט, דאָס צענטראַלסטע אין גאַס, דאָס פּאַפּולערסטע אין ביי־ראָ. איצט קאַמענטירט מען, זעט אויס, זיין האַנדלונג, פּונקט ווי דעמאָלט דעם פּאַל מיטן קצב, וואָס האָט געהאַט פּאַרפּאָלגט אַן אשת איש און וואָס האָט געכאַפּט אַ פּסק, שיר נישט געלינטשט געוואָרן, טאַקע דאָ, נישט ווייט פון זיינעם, זשיימעס, געשעפט... יאָ, דייטלעך זעט ער פּלעקן, שאַטנס ביי די ווינקלען פון זיין געשעפט, דער ווייסער געביידע.

זשיימע, מיטן אויסגעטוענעם רעקל אין האַנט, גרייט אויף אַלץ, איז אַראָפּגעשפרונגען פון אויטאָבוס און זיך געלאָזט צו זיין הויז, צו די שוואַרצע סילוועטן, וואָס ביי זיין געשעפט.

אַרום איז געווען אויסגעשפּרייט אַ שוואַרצע, נאַכטיקע פּוסטיקייט, בלוז אַ פּאַפּירל, געטריבן פון ווינט, האָט שטיל געשאַרשעט.

דער שליסל אין דעם טיר־שלאָס האָט געסקראַבעט, ווי אַן אויסגעטריי־קנטער ביינ...

ר א ס ע

(א דערמאָנונג פון יענע ציימן)

אויפן פאַרלאָזענעם וועג, אגוא פונדא, צווישן די קאנטארעירא־בערג, איז געשטאַנען אַ טאַפלט הייזל. ס'האַבן דאָרט געווינט צוויי דייטשע פאַר־מיליעס. מיט איינער בין איך געווען באַקאַנט, כמעט ווי באַפריינדעט.

דעם דייטש האָט מען גערופן פּאָולאַ. ער איז געווען אַן אויסגעדינטער שיפסקאַפיטאַן. דרייסיק יאָר נאַכאַנאַנד האָט ער געדינט אין עפעס אַ ראַט־שילד־קאַמפּאַניע אויפן טייך ריאַ נעגראַ. ער האָט אַפּגעשפּאַרט פון זיינע דריי צענדליק יאָרן אַרבעט אַ היפשע סומע, 30 טויזנט פונט שטערלינג, וועלכע ער האָט דעפּאָזיטירט אין דער ענגלישער מלוכה־באַנק און געלעבט ברווח פון די צינדזון פון אַט דעם קאַפיטאַל.

איך האָב געהאַט געשלאָסן קאַנטשאַפט מיט אים אויפן געוויינלעכן שטייגער פון אַ „קלאַפּער“: געפאַטשט הילכיק אין די דלאַניעס, ביז עס האָט זיך באַוויזן עמעצער פון הויז. דאָס מאַל איז עס געווען אַ מאַנצביל. ער האָט גלייך געפּרעגט אויף דייטש, דווקא אַן רוגז, ווי עס איז דער שטייגער, ווען עס באַווייזט זיך אַנשטאַט דער באַלעבאַסטע, דער באַלעבאַס: — וואָס ווינטשט זיך דער הער?

כ'מאַך אַן אַנשטעל, אַז כ'פאַרשטיי גישט קיין דייטש און אים אַנגער־וויזן אויפן פעקל העמדער, הויזן, שירעמס. דער באַלעבאַס, פאַרבעטנדיק מיך אין הויז, האָט מיר דערלאַנגט אַפן און פריינטלעך די האַנט און זיך פאַרגעשטעלט:

— פּאָול האַאָזע, פענסיאַנירטער שיפסקאַפיטאַן.
ער האָט אַפּגעקליבן אייניקע העמדער, אַ שירעם, באַצאַלט דאָס גע־

באטענע געלט און גלייך באשטעלט ביי מיר צוויי אַנצוגלעך פאַר אַכט־
צען־יעריקע יינגלעך, זיינע זין.

איך האָב זיך אַרומגעקוקט: אַ פּוסטע שטוב, אַ ליימענע פּאַדלאַגע,
אַבער אַרום די נישט־באַמאַלטע ווענט זענען געהאַנגען פּאַליצעס פון נישט
געהוּבליעוועטע ברעטער און אויף די פּאַליצעס — ביכער, זייער פיל
ביכער.

דער דייטש גופא איז געווען אַ בעל־גוף, אַ שווער־לייביקער מיט
אַ רויט־אַנגעלאַפּן געזיכט. אַ שיכור־נאַז מיט אַ בראַדעווקע אין דער מיט.
פון אַ זייטיקער טיר האָט אַריינגעקוקט אַ גרויסער קאַפּ מיט אַ פנים
פון אַ דערשטוינטער סאַווע. דער סעניאָר פּאַולאַ, ווענדנדיק זיך צו מיר,
האַט מעכאַניש אַרויסגערעדט:

— דאָס איז מיין ווייב: אַ באַליוויאַנערין. זי געברענגט פון אמאַזאָנאַס־
געביט. קען נישט קיין דייטש און נישט קיין פּאַרטוגעזיש.

פון יענעם טאַג אָן האָב איך זיך נענטער באַקענט און באַפריינדעט
מיטן דייטש. אייגנטלעך, פּאַרקערט: דער דייטש האָט זיך באַפריינדעט
מיט מיר, דעם יידישן „הויזרער“. פון מיין זייט זענען די באַציונגען מיט
אַט דעם שפּעדיקן קונה געווען באַגרענעצט ביז ריין־קאַמערציעלע עסקים.
אַבער עס איז נישט געווען אַזוי פשוט.

וואָס אָן אמת, זענען מיר זיינע באַשטעלונגען זייער צו נוץ געקומען.
איך האָב זיי געקריגן אויף אַ לאַנגן קרעדיט און דער דייטש האָט זיי מיר
גלייך געסילוקט. פאַר אַ קלאַפּער־אַנהייבער, וואָס ליידט שטאַרק פון מאַנגל
אין די מזומנים, איז עס אַ גרויסע הילף.

דער דייטש האָט כסדר באַשטעלט מענער־אַרטיקלען. קיין מאָל נישט
פאַרן ווייב, וואָס ער האָט געבראַכט פון אַמאַזאָנאַס. — גערעדט וועגן איר
האַט ער תמיד ווי וועגן אָן עקזאַטישער חיה פון דער טראַפיק, הגם זי
איז געווען די מאַמע פון זיינע צוויי בני־זקונים, איך האָב געהאַט די מעג־
לעכקייט צו באַמערקן. אַז זי איז געווען מער דינסט און שקלאַפּין, ווי ווייב.
אַבער נישט דאָס איז געווען מיין דאגה.

אַז איך פלעג ברענגען די „ענקאַמענדאַס“, פלעגט דער דייטש גלייך
באַצאָלן דאָס געבעטענע געלט. פאַר אַט דער גרויסצוגיקייט האָט ער אַבער,

-- צו נישט מאַכנדיק מיין איילעניש, — פאַרלאַנגט אַ טובה: זיך פונאַנר־
דערשמועסן מיט מיר. עס זאָגט זיך אזוי „שמועסן“. אין עצם האָט גע־
רעדט נאָר ער, דער דייטש.

אין משך פון אייניקע וואָכן האָב איך שוין געוואָסט זיין גאַנצע ביאָר־
גראַפיע: אַ האַמבורגער, געענדיקט אַ ים־שול, געאַרבעט אויף שיפן פון
באַרימטע שיף־אייגנטומער, יידן, — דאָס האָט ער באַזונדערס אונטער־
געשטראַכן, — ביז ער איז אַנגאַזשירט געוואָרן פון ראַטשילדס אַ גומיקאָמ־
פאַניע צו פירן טראַנספּאָרטן פון די פּלאַנטאַציעס ביז צו די עקספּאָרט־
פּאַרטן.

דער דייטש פּאָלאַ האָט תמיד געלויבט יידן. געהאַט אַ „פּול מויל מיט
זאַפט“, ממש, ווען ער האָט דערמאַנט זייערע נעמען: ערלעכע, קאַלעגיאַלע
באַלעבאַטיס; גוטע, אונטערנעמערישע, קולטורעלע אַראַגאַניזאַטאָרן, פעיקע,
עקספּאַנסיווע.

ער איז נישט געווען קיין דאָרפישער איגנאַראַנט. דער דייטש, ווי ער
וואַלט געווען אַליין אַ ייד, האָט ער דערציילט מיט שטאַלץ וועגן דייטש־
לאַנדס יידן, אַנגערופן אַ היפשע צאָל ים־פּאַרשערס, אַפּריקע־אַנטדעקערס,
טראַפיק־מעדיקערס, — אַלץ נעמען פון ספּעציעלע געביטן, וואָס זענען
דער עפנטלעכקייט ווייניק באַוואָסט. כידוע, זענען די יידישע נעמען
פון דער פּאָליטיק, ווירטשאַפט און ליטעראַטור פּאַפּולער. מיין דייטש האָט
מיר אויפגעוויזן, וואָסער ברכה און וויפל פרעסטיזש די יידן פון דעם ים
און פון דער טראַפיק האָבן פאַרשאַפט זייער פּאַטערלאַנד, דייטשלאַנד. פון
אייניקע האָט ער געהאַט בילדער; וועגן אַנדערע האָט ער מיר פאַרגעלייענט
פון זיינע ענציקלאָפּעדיעס און געאַגראַפישע צייטשריפטן, פון ווילהעלמישן
פּעריאָד נאָך.

אַט דעם קאָנטאַקט מיטן דייטש האָב איך אַנגעהאַלטן אין סוף פון די
דרייסיקער יאָרן, בעתן היטלער־משוגעת, וואָס האָט זיך אויך געהאַט אי־
בערגעטראַגן אַהער, קיין בראַזיל.

די היגע דייטשן, וואָס פריער זענען זיי געווען לרוב סאַציאַל־דעמאָ־
קראַטן, צי סתם אומשולדיקע מוזיק־ליבהאַבערס און ספּאַרטלערס, — זענען

אלע, ווי דורך נאכט, סטאנדארטיזירט געוואָרן, „גלייכגעשאַלטעט“, און ווי אויף אַ קאָמאָנדע־רוף, היטלעריזירט.

איז עס פאַר מיר געווען, וואָס אַן אמת, אַ שטיקל פאַרגיטיקונג און פאַרגלעטונג, אָט דאָס פאַטעטישע השתפכות־הנפש פון פּאָולאַן. קיין שום חניפה און פאַלשקייט האָב איך ביי אים נישט באַמערקט. צו וואָס האָט דער אויסגעינדער ים־מענטש, מיטן באַליוויאַנער האַלב־ווילדן ווייב, וואָס ער האָט זיך איינגעשאַפן אויף דער עלטער, — געדאַרפט זוכן פריינט־שאַפט ביי אַ פּוילישן ייד, אַ „קלאַפּער“, וואָס הויזירט איבער די פאַר־וואַרפענע וועגן פון די קאָנטאַרעיראַ־בערג? צוליב זיינע 30 טויזנט פּונט, דעפּאָזירטע אין דער ענגלישער באַנק? מישטיינס געזאַגט, מיין השפּעה אין די פּאָליטישע קרייזן פון דער ענגלישער אימפּעריע...

בין איך געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז פּאָולאַ איז איינער פון די געציילטע דייטשן, וועלכע זענען נישט מיטגעריסן געוואָרן מיט דער היטלע־היסטעריע, כאַטש ער האָט קיין מאָל נישט באַרירט אין זיינע לאַנגע טיראַדעס ענינים פון דער אַקטואַליטעט און נישט פּורש־בשמו געווען דעם נאָמען פון ימה שמו.

עס איז טאַקע געהאַנגען איבער אים די סכּנה, אַז די ענגלענדער וועלן קאַנפּיסקירן זיין געלט, ווי פון אַ דייטשן בירגער. ער האָט געהאַט זיין אָפּגעשפּאַרט און ערלעך פאַרהאַרעוועט געלט פאַרטרויט די ענגלענדער, כאַטש ער איז געווען דורך און דורך אַ שונא זייערער. פון זיין אוניווער־סאַלער פּראַקטיק האָט ער געקענט די סטאַבילקייט פון דער ענגלישער באַנק, „באַנק אָף לאַנדאָן“, וואָס האָט פיל איבערגעשטיגן די בענק פון זיין דייטשלאַנד, איבערהויפּט זינט מען האָט באַזייטיקט דעם ייִדישן קאַנטראַל איבער זיי... פונדעסטוועגן האָב איך אַרויסגעפילט פאַטריאַטיזם מצד אים פאַר זיין פאַטערלאַנד, אָבער אין היסטאָרישן זין בלוין.

איין מאָל האָב איך אָנגעטראַפן מיין באַרעדעוודיקן פּאָולאַ אין אַ שלעכט געמיט. דאָס איז געווען בעת דער באַווסטער ים־שלאַכט אין דרום־אַט־לאַנטיק, ווען די ענגלענדער האָבן נאָך אַ לאַנגן געיעג באַזיגט דעם דייטשן פּאַנצער „גראַף שפּענע“, וואָס דער קאַפיטאַן אַליין האָט געלאָזט זינקען ביי מאַנטעוידעאַ.

פּאָלאָס רױט־אַנגעגאַסן פנים איז געווען טאַרבעדיק און וואַסערדיק, ווי נאָך שלאָפּלאָזע נעכט; איך האָב, נאַטירלעך, נישט געקענט באַהאַלטן מיין פרייד. איז עס דאָך געווען די ערשטע מפּלה פון נאַצי.

פּאָלאָ האָט אַ וויילע געשוויגן. ער פירט מיך צו צו אַ גרויסן נישט־געהובליעוועטן טיש, אויף וועלכן עס איז געווען זייער בולט און מיט גע־ניטיקייט אויסגעקנאַטן פון ליים אַ ברייטע געאַגראַפישע פּאַנאָראַמע. — ים־ברעגעס, בערגיקע, אָפּגעפאַרבעטע אויף גרין; אַ ים, אייניקע שיפן אין פּאַרשיידענע סטראַטעגישע פּאַזיציעס.

דאָס האָט דער אַלטער ים־וואַלף רעסטאָורירט די שלאַכט ביי מאַנטע־ווידעאַ, אויף זיין ערלעך פנים, — וואָס האָט זיך מיר דעמאָלט אויסגעוויזן קינדעריש, — האָב איך באַמערקט דעם אינערלעכן געראַנגל, וואָס איז אַנגעגאַנגען אין אים: דער געראַנגל פון ים־מענטש און דייטשן פּאַטריאַט, פון איין זייט, און פון אַנטי־נאַצי, פון צווייטן זייט.

פּאָלאָ בלייבט שטיין ביים טיש אָן ווערטער, פירנדיק בלויז מיט זיין ברייטער דלאַניע איבער די פּאַזיציעס. אין אַ וויילע אַרום פירט ער מיך צו צו אַ זייטיק קעמערל, וואָס איז געשטאַנען צווישן ביימער אויפן הויף. פון צווישן די ביימער באַווייזט זיך זיין ווייב, זי שפּרינגט אָפּ ווי אַ דער־שראַקענע היה און שטעלט זיך נעבן דער פּורטקע פון דאַרפישן וועג, אויס־צושפירן, צי עמעצער דערנענטערט זיך נישט.

פּאָלאָ האָט געעפנט דאָס טירל פון קעמערל און איך האָב דערזען אויף אַ סטאַליערישן אַרבעט־טיש אַ נאָך־נישט־פּאַרענדיקטע מאַדעל פון אַ שיף, אַ קריגס־שיף, קינסטלעריש און בעל־מלאכהש צונויפגעשטעלט פון האַלץ. בלויז די כלי־זיך זענען געווען אויסגעקנעטן פון ליים: האַרמאַטן, טאַרפעדאָס און אויך פּונאַדערגעשטעלטע מאַטראָסן.

— איך רעקאָנסטרוויר דעם „גראַף שפּעע“, וואָס די ענגלענדער האָבן פּאַראומגליקט, האָט פּאָלאָ, נישט קוקנדיק מיר אין פנים, דערקלערט מיט אַ פּאַרשיקט קול און איז אַרויס אין הויף, איבערלאָזנדיק מיך אַליין אין קעמערל...

אַבער נישט צוליב פּאָלאָ אַליין האָב איך פּאַרצייכנט אַט די דער־אינערונג, אגב איז זיין סוף געווען זייער אַ טרויעריקער; די ענגלענדער

האָבן טאַקע קאַנפּיסקירט זיין געלט און ער האָט אויפגעהערט צו קריגן זיינע צינדזון. דער ריזיקער און בראַווער מאַן האָט זיך איינגעבראַכן. קראַנק געוואָרן אויפן האַרץ און געשטאַרבן. איבערלאַזנדיק זיין גולמדיק ווייב און די צוויי יינגלעך אין אַ שרעקלעכער נויט. ממש אויף הפקר. די יינגלעך האָבן זיך שפעטער אַרומגעוואַלגערט נאַקעט און באַרוועס אויף די זאַמדן פון דאַרפישן וועג. אָבער לאַמיר זיך אומקערן צוריק צו יענער צייט, בעת איך האָב אים פעריאַדיש געליפערט זיינע ענקאַמענדאַס.

ב.

ווי מיר האָבן געשריבן אין אָנהויב פון דער דערציילונג, האָט פּאָלאַ פאַרנומען איין טייל פון אַ טאַפּלט־הויז. אויך אין צווייטן האָט גע־ווינט אַ דייטשע פּאַמיליע. היות איך האָב אָנגעלייגט אַ סך צייט און אַר־בעט ביים דערגרייכן אַט דעם פאַרוואַרפענעם וועג אין די בערג, האָב איך געוואַלט פאַרבינדן אַ קאַנטשאַפּט אויך מיט פּאָלאַס שכן, צוליב ריין־קאַמערציאַנעלע טעמים. האָב איך געפרעגט איין מאַל פּאָלאַן, צי ער קאַן מיך נישט רעקאַמענדירן פאַרן „נאַכבאַר“.

— פּרוי ענגעל? — ביטע שיינ! איך מאַך עס זאַפּאַרט! — האָט פּאָלאַ אויפריכטיק און וויליק געענטפערט. ער טוט אָן זיין בכבודיקן ראַק, בערשט אָפּ דעם שטויב און מיר גייען אַרויס צו דער שכנותדיקער פּאַרטקע. מיר קלינגען אָן.

להיפך צו פּאָלאַס פאַרוואַרלאַזטן פּאַרקאַן, איז זיין שכנס גוט פאַר־פעסטיקט, אַ הויכער און איבערגעוואַרפן מיט קלעטער־פּלאַנצן. די פּורטקע גופא איז געווען פאַרשלאָסן. פּאָלאַס פּורטקע איז תמיד געווען האַלב אָפּן. עס קומט אַרויס אַ פּרוי, פּרוי ענגעל: אַ ווייסע שערץ, אַ באַלעבאַטיש, באַשיידן קלייד. אַ הויכע, שטאַלטנע, אַ בלאַנדע, כמעט געלב, מיט דיקע ווייסע ברעמען, מיט אַ שמייכל וואָס קריכט פון די באַקן אין די אויגן אַריין, אין די גאַר־דיקע ווייסע ברעמען.

זי בלייבט שטיין אין דרויסן, צולענענדיק די פּורטקע. מיר איז אַ חידוש,

וואָס זי פאַרבעט אונדז נישט אַרײַן. פּאַולאַ מאַכט זיך פון דעם גאַרנישט, זעט אויס.

— פּרוי ענגעל, געשטאַטן זי, אָט דער הער איז אַ סאַלידער, פאַרנונפֿֿ טיקער אַמבולאַנט, איך רעקאַמענדיר אים פאַר אײך. איר קענט בײַ אים קויפן מיט צוטרוי פאַרשיידענע באַקליידונגס־שטיק, בײַ אונדזער פאַר־וואַרפּנקײט און שלעכטער פאַרבינדונג איז עס אײנפאַך און באַקוועמלעך — האָט פּאַולאַ, אַרומקוקנדיק זיך, געוויזן מיט די הענט, ווי געוואַלט דער מאַנסטריין זײער פאַרוואַרפּנקײט.

עס איז נאָך געווען פּרי. אויפן דאַרפישן פאַרשטויבטן וועג האָט זיך נאָך קײנער נישט געהאַט באַווײזן. פּרוי ענגעל, דורך וועמענס געדיכטע ברעמען האָט אָפּערגעשלאָגן אַ געלעכטערל, האָט געענטפּערט:

— נור־אַ... דאָס האָט געקאַנט הייסן, סײַ יאָ און סײַ נײַן. אַבער גלײך האָט זי מיך געפּרעגט:

— האַבען זי הערן־העמדען? ברענגען זי אײניקע מוסטערן, נומער זיבן און דרייסיק.

כ׳האַב געברענגט די ערשטע באַשטעלונג. ווי תּמיד, פּלעג איך אויפֿֿ־שטיין צו דער אַרבעט, צום „קלאַפּן“ זײער, זײער פּרי, ווי נאָר עס איז טאַג געוואָרן. צוויי סיבות זענען דערויף געווען: ערשטנס, — אַרום עלף־צוועלף, ווען די חמײמה איז נישט צום אײבערטראַגן, האַב איך שוין גע־האַט באַזוכט אַלע קונדן פון דעם טאַג; צווייטנס, מיין ליצענסיע, — אויב כ׳האַב געהאַט אַזעלכע, — איז געווען בלײז אויף אײן אַרטיקל. די מורא פאַר די פּיסקאַלן האָט מיך פּרי אַרויסגעטריבן פון שטוב...

אַז איך בין געקומען צו פּרוי ענגעל גאַר פּרי און אַנגעקלונגען, איז זי גלײך אַרויס צו מיר, ווי זי וואַלט שוין געוואַרט. איך האַב איר גע־געבן דאָס באַשטעלטע און זי האָט מיר גלײך באַצאַלט מיט אַנגעגרייט געלט. נישט געדונגען זיך, נישט אויסגענומען קײן תּנאי „פּאַסן־נישט פּאַסן“. געווען פאַר מיר אַן אַנגענעמע אײבערראַשונג.

— פּיללײכט ברויכן זי נאָך אַנדערע קליידער־שטיקער: הויזן, וואַל־פּולאַוערס, רעגנמאַנטלען, פּיזשאַמעס? — האַב איך, שוין אויף אויסנ־ווייניק געזאַגט מיין פּיזמון, אַ ביסל פאַרטוגעזיש, אַ ביסל דײַטש.

פרוי ענגעל פארדעקט אירע שווערע ברעמען־פארהאנגען, קלערט א וויילע און ענטפערט:

— גרייך, ברענגען זי א קאפע, א פיזשאמע, וועלן מיר זען.

פון דאן אן בין איך געווען כמעט א טעגלעכער באזוכער ביי פרוי ענל געל. זי האט זיך נישט געדונגען, נישט געוואלט אויף אויסצאל, „פרעסטא־סאן“ און מיר געגעבן מזומן גלייך.

אין יענעם פעריאד, — און אויך שפעטער, — איז עס געווען א גרויסע פארלייכטערונג אין מיין מצב. כ'בין געווען דער דאזיקער דייטשקע, פרוי ענגעל, זייער דאנקבאר.

דייטשקע? כ'בין נישט געווען אין גאנצן זיכער, צי זי איז באמת א דייטשקע. די מאטעריעלע טובות, וואס מיר איז ארויסגעקומען פון אונר דוערע קאמערציאנעלע באציונגען, האבן משפיע געווען, אן כ'זאל זען אין איר גאר אן אנדער געשטאלט; און עס האט זיך איינגעקריצט אן אילווע, אן אסאציאציע פון א יידישער פרוי ביי אונדז אין שטאט וול, אן אנגע־זענע און רייכע באלעבאסטע, וואס האט אויך געהייסן ענגעל!

איר קארעקטע און פריינטלעכע, כמעט ווארעמע באהאנדלונג ביי דער פורסקע אין דער פארווארפענער גאס, דעם דארפישן וועג, האט מיך שטארק גערייט, איך האב כסדר און וואס א מאל אלץ מער געקלערט, אן דאס מוז זיין א יידישע פרוי פון דער דעמאלטיקער כוואליע דייטשידישע עמיגראנטן און וואס איז געבליבן שטעקן אין אט דעם העק, כאטש אלע „יעקעס“ האבן זיך איינגעארדנט אין די צענטראלע און פארנעמע גאסן פון שטאט.

די איידלקייט, די פארנעמקייט פון דער פרוי ענגעל, וואס איז דאך זי כער א יידישע, וואס העלפט ארויס אן ארעמען פוילישן ייד, א הויזירער, האט מיר דערמאנט אזש אין א גליקל פון האמעלן, אין דער גאלערע פון אפאטאשוס „א טאג אין רעגענסבורג“, — כאטש שטעל איר אונטער צוויי שבת־ליכט צום בענטשן. אין שטוב האט זי מיך ווייטער נישט אריינגערופן, נאר תמיד פארענדיקט דעם משא־מתן פאר דער צוגעווארפענער פורסקע, אין די פרימארגן־שעהן.

זי האָט מיך איין מאָל אויסגעפרעגט פון וואָנעט איך קום, וועגן מיין כּשפּחה. דאָס איז געווען אין די שפּעטע דרייסיקער יאָרן, אָנהויב פּערציק. די וועלט, אַ צעטרייסלטע אין סאַמע בהלה; מיר, יידן, ביים ראַנד פון ההום, געיאָגטע, געטריבענע. איך האָב איר דערציילט די ידיעות פון אַט דעם „ידישן פּראָנט“, ידיעות וואָס אַלע צייטונגען האָבן געשריבן. פּרוי ענגעל, מיט אויגן צוגעדעקטע פון אירע דיקע ברעמען, האָט געענטפּערט: — נרײַאָ...

איין מאָל פּרי, קומענדיק צו איר מיט אַ גרעסערער באַשטעלונג, האָב איך געבעטן ביי איר, אַן שום ספּעציעלער כּוונה, זי זאָל מיר עפּענען די פּורטקע, כדי אינעווייניק איר איבערצוגעבן די סחורה, ווייל אין דרויסן איז אַ סכּנה פאַר די פּיסקאַלן. פּרוי ענגעל האָט גלייך געעפּנט פּריינטלעך און מיט אַ שמייכל: „נרײַאָ, ביטע! געקענט גלייך דערקלערן!“

להיפּך צו פּאַולאַס הויף, וווּ עס האָט געוועלטיקט צעוואַרפּנקייט, איז דאָ געווען געצאַצקעט און געצירט, געבלימלט און באַגראָזט. פון דעם גאַרטן־טיפּעניש, צווישן די בייטן בלומען און ביימען, האָבן זיך געזען צוויי אַלטאַנקעס און בענק. פּרוי ענגעל האָט אָפּגעקליבן איר באַשטעלונג, באַצאַלט, גוט באַצאַלט, און ווייטער אויפגעגעבן אַ נייעם אויפּטראַג. איך בין דאָס מאָל, ווי תּמיד, אַרויס אַ צופּרידענער, — געהאַט צו באַצאַלן די חובות.

ג.

זי איז מיר נאָך אַלץ געבליבן אַ רעטעניש. ווער איז זי, וואָס איז זי? פון אירע באַשטעלונגען בין איך דערגאַנגען, אַז זי איז אַ מאַמע פון אַ זון און אַ טאַכטער און אַז דער מאַן איז אַן אינושינער. כּ׳האַב זיי קיין מאָל נישט געטראָפּן.

עס איז ביי מיר וואָס אַ מאָל פּעסטער געוואָרן דער געדאַנק, אַז די פּרוי ענגעל איז אַ יידישע כּשרע טאַכטער, אַ דערצויגענע אויף רחמנות און צדקה, ווי עס איז די טראַדיציע ביי די איינגעפונדעוועטע דייטשע יידן, זייט דור־דורות. כּ׳האַב באַשלאָסן צו פרעגן פּאַולאַן.

— סעניאר פאולא, פרוי ענגעל איזט דאך איינע ידין? —
 — מענטש, מאיער !! — האט זיך פאולא אויפגעריסן פון זיין שטול,
 ווי פון א דונער, ער האט פארמאכט טיר און פענצטער און שטיל מיר
 אריינגעשושקעט, אראפבייגנדיק צו מיר זיין שווערן גוף, אין אויער אריין:
 — ווייסטו ווער זי איז? — פרוי ענגעל איז פארזיצערין פון דער
 נאצי־פארטיי, ארטס־גרופע סאנט־אנא; זי אליין שטאמט פון די פאר־
 פלוכטע סודעטן־דויטשן, פון וועלכע עס איז ארויסגעקומען דאס גאנצע
 אומגליק, איר מאן, דער אינזשינער, איז א לאפן, א פאנטאפל ביי איר,
 איר הויז איז דער צענטער...

פאולא האט מיט א מאל אפגעהאקט, עס האט אויסגעזען ווי ער וואלט
 גאר וואס חרטה געקריגן אויפן אויסזאגן מיר דעם סוד, א וויילע האט ער
 זיך באזינען און לסוף געזאגט:

— אין אַט דעם ענגעל שטעקט דער טייוול!...

פאולאס דערקלערונג האט מיך צעטרייסלט, איך האב זיך געפילט
 שולדיק און פארמיאוסט ביי זיך אליין.

איך האב געהאט געקריגן פון איר א באשטעלונג, כ'האב באשלאסן צו
 ליפערן איר אַט די בעשטעלונג, ס'לעצטע מאל.

כ'בין געקומען צו איר, נישט ווי תמיד זייער פרי, נאר שפעטער,
 ארום 10 פאר מיטאג; כ'האב געוואלט מיט מיין תירוץ „פיסקאלן“ אריינ־
 דרינגען טיפער אין איר פארמאכטער שטוב און כ'האב געשלעפט אויך
 א גרעסערן פאק סחורה, עס זאל מער צייט פארנעמען, מיט איילנדיקע
 טריט, ווי כלומרשט א געיאגטער, זיך דערנענטערט צו איר הויז, זי האט
 שוין געווארט אויף מיר, ווי תמיד, אין דרויסן.

איך האב איר אַנגעוויזן אויפן שווערן פאק און געוונקען זי זאל מיך
 וואס שנעלער אריינלאזן, מיט א שמייכל, וואס האט זיך אדורכגעריסן דורך
 די שווערע ברעמען, ווי דורך פארהאנגען, האט זי מיך אריינגעלאזט אינע־
 ווייניק, אין גערטנדל, איך האב איר געבעטן זי זאל עפענען די הינטער־
 טיר פון איר שטוב.

— נריא, ביטע...

כ'האב זיך געגעבן אַ ריס אַריין, איבערלאָזנדיק די פרוי פון הינטן.
אַדורכגייענדיק די קיך און אַ קאַרידאָר, בין איך אַריין אין דער סאַליע
און כ'האב אַנידערגעלייגט דעם פאַק אויפן טיש.

אויפן זעלבן טיש, טאַקע נעבן מיין פאַק, איז געשטאַנען איינגערעמט
דאָס בילד פון ימח־שמו. אַן אַ ראַק, אין אַן אויבערהעמד מיט אַ קראָואַט.
נישט דאָס פאַרשפרייטע בילד פון אַ צעיושעטן יאַטקע־קלאַץ־העצער, נאָר
אַן אינטים בילד פון אַ דאַרפישן חתן, מיט אַן איינגעשמירטער טשופרינע.
דער חתן פון פרוי ענגעל, ימח שמו!

אין די בערג, ווו קוואלן שטראמען

א. השגחה פרטית.

לויפט דער פולגעפאקטער אויטאבוס איבער גלאטיקע וועגן האפער־
דיק באַרג־אַרויף און באַרג־אַראָפּ, שלינגט די קילאַמעטערלעך, ווי האַלעש־
קעס, פאַרקלענערט דעם שטח, פאַרקירצט די ווייטקייט. שניידט זיך אַריין
טיפער און טיפער אינעם קאַלאַס פון דער בראַזיליאַנער פראַווינץ. לאַזט
הינטער זיך די געציילטע שטעטלעך, — פליט ווי אַ יונג לאַשעקל.
באַרג־אַראָפּ, צום ים, גליטשט ער זיך לאַנגזאַם, מיט אַ שטיל ליריש
געזאַנג; באַרג־אַרויף — סאַפעט ער הויך און מאַיעסטעטיש, ווי אַ פויער
ביים טיי־טרינקען.

געווען פאַר מיטאַג, געוואָרן פאַרנאַכט, אַט טונקלט שוין. דער וואַגן
דראַפעט זיך זיכער און קרעפטיק אַריין אין די בערג.

עס פעלט בלויז אַ האַלבע שעה און מיר וועלן זיין ביים סוף פון דער
נסיעה, דוכט זיך, אַז פון ווייטן פינקלען שוין די פלעמלעך פון דער שטאַט.
דער וואַגן איז איבערפאַקט: אויפגענומען דאַרפישע פאַסאַזשירן אויפן
וועג. ער פליט איצט האַרט ביים ראַנד פון אַפגרונטן.

מיט אַ מאַל קריגט דער וואַגן אַ זעץ. אַ רגע, און מיר פאַלן אַרויף איי־
נער אויפן אַנדערן. היסטערישע אויסברוכן פון אַלע זייטן. דער וואַגן, ווי
אַ פאַרגליווערטער, בלייבט ליגן אין ראַוו, אַנגעלענט אויף אַ זייט.
דער שאַפער, מיט צעמזיקטע אויגן, אין קאַלטע אַנגסטן, ציטערט
מיט די ליפן:

„דערראַפּאַ!“

די פאסאזשירן, אין בהלה און פחד, דרענגען זיך ארויס פון וואגן און בלייבן שטיין אויפן באַרג, אין דער פינצטערניש.
נאָנעס אין שווערע קאָפּטאַנעס און שירעמדיקע היט; סוחרים-וואַיאַ-זשאַרן, געניטע רייזנדערס, וואָס האָבן שוין אויסגעמאַסטן בראַזיל אין דער לענג און אין דער ברייט, — זיי זענען רויקער און קוקן, ווי מבינים אויף „אַרטיקלען“, אויפן צעוירענעם און צעוויקטן-צעגאַסענעם שאַסיי, וווּ אונדזער וואַגן ליגט אַן אויסגעלאַשענער און טויטער; יונגעטשקע מאַמעס, מיט זייערע קינדערלעך, פון וועלכע עס איז פלוצים פאַרשוונדן דער גלאַזער פון אויסגעצערטלטיקייט, טוליען זיך צו דעם פראַסטן, פויערישן עולם.

די מאַסע, אין דער פינצטערער אומבאַקאַנטקייט, אַ צוגעדריקטע איינס צו אַנאַנדער, הערט נישט אויף צו פרעפלען: „ווען עס געשעט אַ ביסל העכער, צי אַ ביסל אַראַפּצו — וווּ עס הויערט דער אַפּגרונט... שטייט נעבן אונדז אַ יונגער הער, וואָס איז געפאַרן בשכנות מיט אונדז דעם גאַנצן וועג, מירן נישט געוואָסט אַפילו אַז ער איז אַ ייד. אין דער שוואַרצער געדיכטעניש גלאַנצט איצט ארויס זיין פנים, וואָס איז אַ ביסל פאַרקרימט אין אַ לייכטן שמייכל: „סיאיז אַלץ פון פריער באַשערט; איך גלייב אין השגחה פרטית“.

ב. קווינען טרעפן זיך.

געווען צעשיידט יאָרן... יעדער אַוועק אויף אַנדערע וועגן און געלעבט אין גאַר פאַרשיידענע לענדער.
איינער, אַ פליישיקער און ברייטאַקסלדיקער, אַ הויך אַרויפגעשאַסענער, מיט פלוימען-אויגן, ווי ביי אַ מדבר-פויגל, — איז אַהער געקומען פון די אַזאַטישע און אַפריקאַנישע וויסטע זאַמדן; דער צווייטער, גער-קנייטשט און געבויגן, שמיידיק און שלאַנק, רירעוודיק ווי אַ וועווריק, מיט איבערגעשראַקענע אויגן, — איז געקומען פון די סלאַווישע פליינען איז מזרח-איראַפּע.
יעדער באַזונדער האָט זיך געדראַפּעט אויף אַלע פיר אין דעם נייעם,

אומענדלעכן לאַנד, זיך פונאַנדערגעגאַנגען איבער די ווייטסטע מקומות. העט אויפן צפון אַרויף און ביו די לעצטע גרענעצן פון דרום, אַראָפּ. „געקלאַפט“, געפעדלט מיט נאָדל־פּאַדעם, מיט „געטער“, מיט קראַ-וואַטן, מיט וועש און מלבושים, מיט שירעמס און מעבל. מיטן ערשטן אַנגעקליבענעם קאַפיטאַל פאַרלייגט אפּסיינעס, אויפגע-שטעלט פאַבריקן.

אַראָפּגעוואָרפן פון זיך די טראַנטעס, אַרויסגעסקראַבעט זיך פון די נאַרעס, די „קאַרטיסעס“ — מיט די בליקן אַרויף, — אויפגעשטעלט אַפּאַר-טאַמענט־הייזער, באַנגאַלעס — מיט אייגן געלט, מיט פרעמד געלט, אָן געלט.

ביידע קווינען זענען אין דינאַמישן טראַנס... נישט קוקנדיק איינער אויפן צווייטן, זענען זיי ווי מוראַשקעס אין אַ מוראַוויק, פאַרטאָן און פאַראַרבעט: ביי די אַריינגענג פון זייערע געשעפטן הויפן זיך קאַסטנס געוואַנט, פעק מלבושים, לאַסט־אויטאַס מיט וועש און כלים, וואָס שיפן און אַוויאַנען, באַנען און וועגענער, צעטראַגן ביו די גרענעצן פון ווענע-זועלאַ אין צפון, צו די „טשאַקאַס“ און „פאַמפּאַס“, ביי דער אַרגענטינישער גרענעץ, ביו דעם איך־סוף מאַטאַגראַסאַ, גאַיאָ...

און איצט כאַפן זיי אָפּ דעם אַטעם דאָ, אין פּאַסאַס דע קאַלדאַס, די צוויי קווינען, וואָס זענען ברוגז צווישן זיך...

דאָ, אין די האַטעל־פּאַלאַצן, אויפגעבויעט פאַר די עקסקלוזיווע אַריס-טאַקראַטן, די יחוסדיקע פעאַדאַלן, פילן זיך די צוויי קווינען באַקוועם, זעצן זיך ברייט און זיכער אויפן פּריצישן מעבל.

פון די אַלייען איז שוין לאַנג פאַרשוונדן דאָס פּריצישע פּריילין פון פּאַזענדעיראַ און פון „פּאַנטאַן, וואָס שפּריצט אין גאַרטן“ — די פאַר-חלומטע און פאַרבענקטע סולטאַנס טאַכטער...

פלעבעיש און דעמאָקראַטיש רוישן און גוואַלטעווען, דיסקוטירן און פּאַליטיקירן די צוויי קווינען פון חומש (יעדער פאַר זיך און צווישן זיך!). צוויי לשונות: דאָס גאַרגלדיקע אַראַביש און דאָס שנירלדיקע יידיש פילן אויס דעם חלל פון פאַרק.

צוויי קווינען: די ישמעאליים און ישראלים, טרעפן זיך ווידער, די

ערשטע זענען אָהער געקומען פון אַראַביע; די צווייטע האָבן געמאַכט, נעבעך, אַ לענגערן וועג, ברוגזע און אָפגעשלאָסענע טרעפן זיי זיך ווידער. אויסגעכאַליעטע און פעטלייביקע טרעטן זיי אויף די סאַמעטענע טעפֿי־ כער אין די האַטעלן, וואָס זענען נישט פאַר זיי אויפגעבויט געוואָרן, — נאָר פאַר היימישן יחוסדיקן שטאַנד פון פלאַנטאַטאָרן און פאַליטיקער. די לאַקיינע געדענקען נאָך די פריערדיקע געסט... יענע האָבן פול געמאַכט די רולעטע, וואָס איז היינט פאַרשלאָסן אויף 7 שלעסער. אָבער צאָלן דען נישט די היינטיקע „טורקאַס“ און „רוסאַס“, פונקט אזוי ווי די פריערדיקע שטאַמגעסט, רייכע און פעטע „גאַרזשעטעס“?...

ג. די יונגע פרוי פון אַלטן דיפלאָמאַט.

דער פאַלאַס־האַטעל רוישט דעם גאַנצן מעת־לעת. ווען 4 פאַרטאָג פאַרלאָזט די טישן דער נאַכט־שיכט, דערשיינען, אַ ביסל שפעטער, די פרי־ מאַרגן־פאַרטנערס. דאָס איז בנוגע קאַרטן־שפילער. זענען די הונדערטער געסט פאַרטאָג און באַטויבט פון די טאַג־לוסטן, ווי די איינטאַג־פליג אין אירע ראַמאַנסן, אויסגעשטאַטע אין די פאַנטאַסטי־ שע גאַרדעראַבן, אין די איידלסטע טואַלעטן. הונדערטער רייצנדע, גראַציעזע דאַמעס... על־פיר־רוב אין די פערציי־ קער. וועגן איינער סודעט מען זיך כסדר, ווייל גאַרנישט גייט פאַרהוילן דאָ, אין קאַזיקן און פאַרקאַרטנטן האַטעל. כאַטש פאַרטאָג ביזן איבער די פלאַמיקע אויערן אין שפיל און אין גאַרדעראַבע־קאַנקורס, ווייסט מען גאַנץ גענוי אַלץ וועגן אַט דער דאַמע.

אַ רונדיק דאַרפיש פנים, מיט פליישיקע מוסקולן, אָבער אַן סימנים פון האַרעוואַניע; אַ דיק־קרעפטיקע און קורצע האַלדז, הגם נישט דיס־ פראַפאַרציאָנעל — שטרעבט אַט די דאָזיקע העל־ראַזע פרוי, מיט רויטע אַדערלעך איבער דער באַק איבערגעצויגן, אַראַפצוואַרפן פון זיך די לעצטע סימנים פון פראַסטקייט און דאַרפישקייט און ווערן אויך שלאַנק, איידעלער און בלאַסער, ווי אַט דער גאַנצער געזעמל פון שטאַטישע סאַלאַן־ווייבער. דאָס איז אַ וועזן געקליידט אין די סאַמע פיינסטע און טייערסטע

קאסטיומען. מען ווייסט, אין די קולוארן פון אט-דעם האטעל-בינשטאק, אז זי איז דאס ווייב פון אן עלטערן, זעכציק-יעריקן דיפלאמאט, וואס האט ריזיקירט און ארויסגעשיקט זיין יונג ווייבל אליין אין אט דעם אלט-טרא-דיציאנעלן יחוסדיקן האטעל און, זעט אויס, נישט געווסט פון העלישן פייער וואס פלאקערט דא, וואס לאקערט אויף אזעלכע אומדערפארענע ווייבלעך.

אבער באווארנט האט ער זיך, דער געניטער דיפלאמאט: יעדן אוונט, אין די שפעטע נאכט-שעהן, זאל איינער פון די אלטע און טרייע האטעל-משרתים אַנקלינגען טעלעפאניש אין דעם צימער פון דיפלאמאטס פרוי. דאס ווייסט מען גאַנץ גענוי דא אין דעם זשומענדיקן און ברומענדיקן ים פון די האטעל-געסט.

זינט אייניקע טעג האט זי זיך נישט באוויזן. געווען פארשלאסן אין איר אַפּאַרטאַמענט. דערציילט מען אַט וואָס:

איר מאן, דער אלטיטשקער דיפלאמאט, דער גאר נישט דיפלאמאט-טישער מאן פון יונגן ווייבל, האט פרובירט אליין און דירעקט פון זיין פאלאץ, ערגעץ אין עקסטן צפון פון לאַנד, ווען ס'האט אין אים זיך אויפ-געוועקט די אלטע ליידנשאפט פון קנאה געמישט מיט פאַרדאַכט, — זיך טעלעפאניש איבערשמועסן מיט זיין ווייב, אין די שפעטע נאכט-שעהן, ווען זי האט שוין לאנג געדארפט געניסן פון שלאָף און רו, האט ער צו איר טעלעפאנירט, און זי — זי איז אין האטעל-צימער דאן נישט געווען. דער טעלעפאן האט קאלט און פרעמד געשוויגן.

דערציילט מען ווייטער:

דער דיפלאמאט האט שנעל ווי אַ בליץ געגעבן אַ פלי פון זיין עלנטער זקנותדיקער היים און נאך באוויזן אין דער זעלבער נאַכט, אין די פרי-מאָרגן-שעהן, אַנצוקלאָפּן אין האַטעל-אַפּאַרטאַמענט פון זיין ווייבל...

דעמאלט איז זי שוין געווען אין צימער.

ד. דער פאַרק

ווי אזוי קאנען מענטשן פאַרן ערגעץ אַנדערש, ווען דא איז פאַראַן אַזאַ פּאַסאַס מיט אַזאַ פאַרק?

די ווינטלעך, וואָס ווייען דאָ, קומען נישט צו פליען פון ערגעץ אַנדערש. זיי ווערן געבוירן דאָ. דאָ איז די לאַבאַראַטאָריע פון די וועטערן פאַרן גאַנצן לאַנד.

דער פאַרק האָט גאַרנישט פון די טראַפישע און סוב־טראַפישע געדיכטע און שווייסיקע אַראַמאַטן מיטן כאַראַקטעריסטישן פאַרענעם און שוויצבאַד־קלימאַט. דאָס איז דער קלאַסישער אייראָפּעאישער פאַרק, אַזוי ווי די דיכטער האָבן אים באַזונגען, אַזוי ווי די ליבע האָט אים אויסגעטרוימט און, פאַרקערט, — דאָס זענען פאַרקן, וואָס טרוימען אויס די ליבע...

אַזאָ רייכע באַטאַנישע קאַלעקציע טרעפט מען נישט אין קיין שום בראַזיליאַנער פאַרק. דאָ איז היינעס סימבאַל וועגן דער „נאַדל־פּיכטע אין צפון וואָס בענקט צו דער פאַלמע אין דרום" — פאַרוואַרשיינלעכט געוואָרן — צי איז אַבער אַ דיכטערס בענקשאַפט דערמיט געשטילט געוואָרן?

גראַד דאָ, אין די באַבלימלע און באַצווייגטע אַלייען, דערוועקט זיך די בענקשאַפט (צו וואָס? צו וועמען?) מיט אַזאַ טרויער און מיט אַזאַ עלעגיע, אַז איר קראַפט יאָגט אָן אַן אומעט און אַ צווייפל.

פרומע מענטשן האָבן זייער השתפכות ביי דער תפילה, אין הייליקע טעג, מיר, וועלטלעכע, נאַקעטע פון התחייבותן און פון מצווהס, פאַרלירן זיך אין אַנבליק פון אַ האַרבסטיקן בלעטער־פאַל און פון די פאַרלאַזטע בענק אין די שטילע סודותדיקע אַלייען.

און אַ „פאַנטאַן שפּריצט אין גאַרטן" ... און אַן אַלטאַנקע... אויך די שוואַלבן זענען די זעלבע, וואָס זענען געשפרונגען אַמאָל אין אונדזער אַלטן שטאַט־גאַרטן, ביים ברעג פון דער ווייסל...

אַלערליי אויסטערלישע קאַשטאַנעס און ווערבעס, דעמבעס און סאַס־נעס פון קאַלטן אייראָפּע האָבן דאָ וואַרצלען געשלאָגן, אין דעם קילן און ווינטיקן, פרישן פאַרק, וואָס אויפן בערגיקן פאַסאַס־דע־קאַלדאַס.

האַלב־פאַרגעסענע טענער פון יידישע דיכטער, געבוירענע אין קראַנקע שטימונגען, דערמאַנען זיך מיט אַ מאָל: „נישט זוך מיר דאַרט, וווּ בלומען בליען"...

... געגאַנגען אַמאָל אין מחנות, שבת נאָך מיטאַג אין גאַרטן, אויסגע־

זונגען דעם גאַנצן ראָזענפעלד און ווינטשעווסקירעפערטואַר. בגניבה אַפֿֿ געפליקט אַ צווייג בעז, אַ „פאַרגעס מיך נישט“.

איצט בין איך אַ קאַמערציעלער גאַסט אין אַזאַ ווייטן פאַרק. וווּ זענען די יונגע יאַרן? וווּ זענען די חברים? וווּ זענען די פאַרשטומטע טענער פון די פאַרשניטענע פּאַלקס־לידער? ...

אין פאַרק ווערט טונקל. פון ווייטן צעצינדן זיך די קרישטאַלענע קאַנ־דעלאַברעס פון די רייכע האַטעלן. אַ היימישער זשאַבע־געזאַנג צעקוואַקעט זיך פון קאַנאַל, וואָס שווענקט אַרום דעם פאַרק. עס קומען אָן די ערשטע ליבע־פאַרלעך ...

ה. 10 אָקסן

סיי די אַקסן און סיי די מענטשן זענען אַנדערש ווי אין סאַן פּאַולאַ. דאָ, אין פּאַסאַס, איילט מען זיך נישט און מע דאגהט נישט. דאָ איז דאָס היימלאַנד פון יענעם פרייעם נאַטור־מענטש, וועמען די סאַציאַלע אר־דענונג האַט נאָך נישט פאַרקלאַמערט אין אירע אייזערנע געזעצן־קייטן. ערגעץ אין די אומענדלעכע שטחים פון בראַזיליאַנער מדבר בויט ער זיך אַ נעסט פון צווייגן און ליים. ווי ווייט דאָס אויג דערבליקט, ביזן האַריזאָנט, איז די ערד זיינע. אוודאי איז ערגעץ ביים נאַטאַר פאַרשריבן דער „דאָנאַ“ פון אַט דער ערד; ביז וואָס־ווען פאַרוואַרפט ער אַ פאַר קער־נער, צוימט אַרום אַ שטחל ערד אין טאַל: קאַרמעט אַ פאַר הינער פאַר די האַטעל־באַזינער. פאַרן געלט ברענגט ער אַהיים אַ פּלאַש „פינגאַ“ און אַ ביסל צוקער און זאַלץ.

דעם „מינעיראַ“ — אַט דעם באַרג־מענטש, — דערקענט מען גלייך: אַ מוסקולירטער און שלאַנקער, אַ פאַרשלאַסענער און קליין־אויגיקער, אַ געקאַרבת פנים. ער רעדט דאָס בראַזיליאַנער לשון אַנדערש, אָן די סוף־וואַקאַלן, ווי זייענדיק פּויל אַרויסצורעדן דייטלעך דאָס גאַנצע וואַרט. ענלעכס איז אָבער דאָ צווישן אים און די „קאַיסאַראַס“, — דעם ים־מענטש, דעם ברעג־באַווינער: — די פאַמעלעכדיקייט און פּוילקייט — ביידע פילן נישט קיין שום סאַציאַלע בייטש, וואָס זאַל זיי טרייבן, צי שמייסן.

וועט אים דער „דאָנאַ“ אַראַפּטרייבן פון זיין ווינקל, וועט ער זיך פאַר-
 קלייבן אין אַן אַנדערן, ערגעץ צווישן די פּאַלדן פון די בערג.
 אַזוי איז דער מענטש דאָ און אַזוי איז דאָ זיין שטוב־חיה. דער אַקסן-
 טרייבער פון פּאַסאַס האָט צייט און זיינע אַקסן האָבן צייט.
 10 אַקסן זענען איינגעשפּאַנט אין אַ קליין וועגעלע, וואָס פירט אַ בינטל
 האַלץ. די צעוירענע און געשפּאַלטענע קלאַען טרעטן אַזוי קראַפּטלאָז איר
 בערן ברוק, ווי זיי וואַלטן קראַנק געווען אויף רעוומאַטיזם און געהאַט
 פּלאַטפּיס... עס דוכט זיך אַז זיי שלעפּן נישט דאָס שייטל האַלץ, נאָר זיי
 שלעפּן זיך אַליין, איין אַקס שלעפּט דעם צווייטן...
 און אין מיטן גאַס, פּאַזע דעם אויטאָ, איז זיך פּלוצעם מיישב אַן אַקס,
 בייגט איין פּאַמעלעך און פּאַרויכטיק, אַזוי ווי אַ זקן אַ חלוש, זיינע קני
 און נידערט אַנידער, רוט זיך אָפּ.
 כאַטש יעדער אַקס שלעפּט זיין באַזונדערן כאַמעט, איז ער אָבער איינ-
 געשנירט אין דער אַלגעמיינער „קאַלעקטיווער“ שטריק, מוזן בהכרח אַלע
 10 אַקסן אַנידערקניען אויפן אַספּאַלט פון דער הויפּט-גאַס, וואָס אין
 פּאַסאַס־דע־קאַלדאַס.
 דאָס געפּיף פון דעם אַנטלויפּנדן אויטאָבוס, וואָס האָט פון סאַן פּאַולאַ
 געברענגט נייע און נייע קור־געסט, דערשרעקט נישט די 10 אַקסן, זיי רוען
 זיך אָפּ פון דער „שווערער“ משא און מעלה־גירה...

ג. יידיש

די פייגעלעך אין שטאַט־פּאַרק פּאַרשטייען שוין יידיש... די יידישע
 קור־געסט זענען פון אַלטן דור און יידיש איז זייער באַקוועמסטער לשון.
 קלינגען אונדזערע דיאַלעקטן פון אַלע בענק.
 מיט אַ מאָל איז פּאַרשוונדן דער שפּלות־קאַמפלעקס לגבי אונדזער שיי-
 נער און רייכער שפּראַך. אַ קאַמפלעקס וואָס האָט זיך אַזוי זשאַווערדיק
 איינגעוואַרצלט אין די יידישע היימען און אַמבולטסטן געווען ווען „עמך“
 איז געפּאַרן אין די „בעדער“ — מען האָט צעקאַלעטשעט די לאַנד־שפּראַך,
 אַז עס איז געווען אַ בוין פּאַרן בראַזיליאַנער.

צי האָט מען זיך ענדלעך אַרומגעקוקט. אַז עס איז בכבודיקער און מענטשלעכער, ווען מען רעדט צווישן זיך די אייגענע שפראַך, און מען האָט זיך קולטורעל „אַרויפגעאַרבעט“ (ווי מען האָט זיך אַרויפגעאַרבעט מאַטעריעל) און דורך יידיש שטילט מען דעם גייסטיקן הונגער און דורשט? אַ פאַקט איז, אַז די זיסע און האַרציקע קלאַנגען פילן אויס יחוסדיק דעם אַרומיקן לוקסוס פון די האַטעלן און פאַרקן. אַוועק די צייט, ווען יידיש איז געווען די אַסאַציאַציע פון שנאַרעריי און קבצנות, פון נאָך־נישט אויסגעגרינטע, נעכטיקע אימיגראַנטן.

טרעפט מען פיל זיצנדיקע און שפאַצירנדיקע מיט יידישע ביכער אין זייערע הענט און עס איז געווען עפעס מער ווי זעלבסטפאַרשטענדלעך און לאַגיש אַ יידישע טעאַטער־פאַרשטעלונג, ווי אַ טייל פון דעם פאַרגעניגן, וואָס דער קור־גאַסט שטעלט זיך אויס אין זיין פראַגראַם פון פאַרברענגען אין פאַסאַס־דע־קאַלאָס.

אין דעם פרעכטיקן זאַל פון דעם פריצישן „פאַלאַס־האַטעל“ האָבן צוויי יידישע בינע־קינסטלער אַרויסגעברענגט אַן פאַרקרימענישן און שאַרזש, נאָר מיט געפיל און טאַלאַנט, פאַר דעם יום־טובדיקן עולם דאָס שענסטע, וואָס די יידישע ליטעראַטור און דאָס באַחנטסטע וואָס דער יידי־שער פאַלקלאַר פאַרמאַגט.

ווי רייך איז אונדזער לשון, ווי פאַרביק: — מיטלען פאַראַן פאַר די פאַרשיידנסטע סאַציאַלע, קולטורעלע און געאָגראַפיש־שפראַכלעכע ניואַנסן פון מענטש און סביבה, פון האַנדלונג און אויסדרוק.

די פרעכטיקע זיילן און די שפיגלדיקע ווענט פון פריצישן סאַלאָן האָבן זיך נישט אַ וואַקל־געטאַן הערנדיק דאָס עקזאָטישע לשון פון די אימיגראַנטישע „רוסאַס“ — אַזוי ווי אונדזער שפראַך וואַלט געווען אַ טייל פון אַרומיקן רחבות, פון גאַלדענעם עשירות.

אַבער נישט בלויז איז יידיש אַנערקענט פון די רייכע האַטעלן און זייערע „דאַנאַס“, אַפילו פון דעם קליינעם „באַר“. דער האַלב־מולאַטער מי־נעיראַ־מענטש, וואָס האָט אויפגעשטעלט בחיפּזון אַ הילצערנע סוכה און אינסטאַלירט דאָרט אַ באַר, פאַרשטייט נושא־פנים צו זיין זיינע יידישע געסט פון די מער פאַלקסטימלעכע שיכטן.

איז דאָ אַ געטל אין פּאַסאַס, הינטער דעם שטאַטישן פּאַרק, וואָס האָט בלויז ייִדישע האָטעלן, כשרע און האַלב־כשרע, דער עולם איז אַ טיפּיש־פּאַלקסטימלעכער — פון טשאַלנט און לאַקשן, פון געפּילטע פּיש און לעבערלעך.

אַט דעם עולם האָט דער האַלב־שוואַרצער דערשנאַפּט ווי גוטע און ערלעכע קונים און געבעטן מסתמא איינעם פון זיינע טיִטרינקער, האָט יענער אים אָנגעשריבן אויף אַ ברעטל אַזאַ אויפּשריפט:

„דאָ קריגט מען אַ געשמאַק גלעזל טיִי“.

דער אויפּשריפט איז פול מיט גרייזן, אָבער נאָך קיין מאָל האָט מיר טיִי נישט געשמעקט אַזוי ווי אין דעם באַר, און די גרייזן האָבן אַזוי חנעוודיק און האַרציק צוגעצוקערט...

ז. דער וואַסער־פּאַל

אין די בערג רוישן קוואַלן... זאַמלען זיך די וואַסערן אין שטיינערנע שיסלען, צי פעלדזן, און מיט „געמיינזאַמע כוחות“, ווי אונטערדריקטע און געפענטעטע סטיכיעס, קאַנצענטרירן זיי זיך צו אַן אָנגריף, צו באַפּרייאַונג, אַרויס (צי אַראָפּ) אין דער גרויסער רחבותדיקער וועלט.

הינטער דעם קאַמערץ פון באַד און פּאַרוויילונג, אין די פּאַרוואַרפענע פּאַלדן פון די בערג, שפּילט זיך אָפּ דער דאָזיקער רעוואַלוציאַנער־מיסטיִ־שער פּראַצעס: די אָנגעזאַמלטע סטיכיעס האָבן זיך אַדורכגעשלאָגן דורך די ענגע דורכגענג פון די פעלדזן און מיטן הוראַ־נצחון זיך אַראָפּגעשליידערט אַראָפּ, אַראָפּ.

די „קאַסאָדאַ“... וווּ ווערן געבוירן די וואַסערן? פון וואַנען קומען זיי אומאויפהערלעך, אומאויפהערלעך? ווערן זיי נישט מיד קיין מאָל? פון ווי ווייט הערט מען דעם אַריגינעלן גערויש, ווי עפעס אַן אונ־טערערדיש געברום, פון וואַסערפּאַל, נאָך איידער מע דערזעט אים, און דערבליקט מען אים, ווערט מען — בטל, צו נישט, די מאַיעסטעטישקייט פון אַט דעם מעכטיקן נאַטור־כוח פּאַרקלענערט און פּאַרנישטיקט דעם צר־קוקער, עס גנבעט זיך אַריין אַן אילוזיע, אַז עס איז אפשר אַזאַ ספעקטאַקל.

א צייטווייליקער, פאר צושויער, און אט וועט עס אויפהערן. ניין, עס איז כסדר, סיי ווען עס זענען דא צוקוקער און סיי ווען עס זענען נישטאָ.

דאָס וואָסער צעפיצלט זיך נישט בלויז אויף מילי-מיליאָסן טראָפנס, נאָר אויף אַזאַ מין וואָסער־שטויב. נאָכן אַראָפּפאַלן פון פעלדז, שטופן זיך און שטויסן זיך די זילבערנע, שוימיקע כוואַליעס שנעל, ווי זיי וואַלטן זיך געאיילט נישט צו פאַרשפעטיקן. און אַזוי אָן אויפהער, תמיד, פון סאַמע יומי בראשית און ביון סוף כל הדורות.

עס גייט אָן אַ קאַמף צווישן וואָסער און פעלדז, די שטיינער פאַרבאַריי-קאַדירן דעם „לעגיטימען“ דראַנג פון שטראָם און זיין לויף. שלאָגן די וואָסערן, צעזעצטע שוין אין מיליאַרדן אַטאָמען, די פעלדזן, וועמענס שפיצן ווערן אין לויף פון הונדערטער און טויזנטער יאָרן אָפּגעפאַלירט און פאַררונדיקט און אפשר אין גאַנצן צעריבן. אויף זייער אָרט באַווייזן זיך נייע פעלדזן און דער אַראָפּפאַל פון שטראָם קומט פון אַ גרעסערער הויך, ווייל דער אָפּגרונט פאַרטיפט זיך כסדר און כסדר.

די שטימונג פון צוקוקער ווערט קוהלתדיק. ס'ווערן פאַרבלאַסט אַלע סאַציאַלע און אינדיווידועלע חשבונות אין אַנבליק פון אַט דעם נאַטור-שפּיל. דער ערשטער איינדרוק פון באַוונדערונג גייט פאַמעלעך איבער אין אַ... מורא. און ביי אַ ציוויליזירטן מענטש פון 20סטן יאָרהונדערט, דער-וועקן זיך לאַנג-פאַרלאַשענע רודימענטן פון דעם הייל־מענטש, וואָס האָט אַזוי דערשראַקן אויפגענומען דעם גאַט פון די נאַטור־קאַטאַסטראָפּעס.

ד

אם אשכחך...

נ ק מ ה

— א ברודער? אן אראבער?

אין טונקעלן געוועלב פון מוסא צידקי, וואס איז איבערווייניק פאר-
האנגען מיט אן א שיער קארטינעס, האט זיך אריינגעשלייכט, ווי א קאץ,
אן אראבישער גייסטלעכער, א שמאלער און זייער הויכער, ווי אן אויס-
געצויגענער קמץ. צידקי איז גראד געזעסן איבער דער טעגלעכער צייטונג
און אָנגעקוואַלן פאַר פרייד: יידישע גיבורים ספראָווען זיך אַזוי מוטיק
מיט די אַראַבישע גולנים און מערדער, וואָס האָבן זיך, ווי מדבר־וועלף,
געלאָזט אויפן ישוב פון אַלע זייטן. מע ברייט זיי אָבער פון אומעטום אַרויס.
ער האָט זיך דערמאָנט די בויונות אין זיין געבוירן־שטאָט, דמשק, וווּ
די צידקיס, אַ טראַדיציאָנעלע יידישע משפּחה זייט דורות, זענען פאַגראַ-
מירט געוואָרן פון צעיושעטע אַראַבער, אָנגעלאָפענע פון מדבר בעדואינער.
ווען זיין פאַטער, דער אַלטער צידקי, פון אַ פאַרנעמער און נאָבעלער יחוס-
קייט, אַ דורכגעפלאַכטענע מיט דער אַרטיקער אַריסטאָקראַטיש־סירישער
געזעלשאַפּט, מיט דער אילוזיע פון זיין גלייך צו זיי, — ווען ער האָט
זיך געוואָנדן צו דער מאַכט און געפאַדערט שוץ און שטראַף פאַר די
רוצחים, — האָט מען פון אים ציניש אָפּגעחוקט:

— זיי, די בעדואינער, זענען דעם נביאס קינדער, וועמענס תורה
איז די שווערד, און איר זייט יהודים און איר פאַרדינט נישט קיין גענאָד
אויף דער וועלט, פונקט ווי איר פאַרדינט נישט דעם גן־עדן אויף דער
קומענדיקער...

די צידקיס, דער נייער דור, האָבן אַ שפיי געטאָן אויף דעם אַראַבישן
דמשק און זיך געלאָזט איבער דער וועלט. ווער קיין אַפריקע, ווער קיין
אַמעריקע, ווער קיין בראַזיל. געמסחרט, רייך געוואָרן, געבויט פאַמיליע-
נעסטן, דערצויגן די קינדער אין אַ שטרענג־רעליגיעזן גייסט, אָבער די

הייס־שפראך איז געבליבן אַראַביש, פונקט ווי זייער נאַמען אין גאַס און אין דער קאַמערציאָנעלער וועלט — „סיריאַ“, „אַראַבי“. מוסא צידקי האָט פאַרלייגט זיין מסחר אין אַ קליין פאַרשטעטל און רופט עס „קאַנאַ לעַר וואַנטע“. דער בעל־הבית האָט אומעטום געגאַלטן ווי אַן אַראַבער, אַפילו צווישן די נאַענטסטע שכנים.

זיצט ער איצט, ברייט צעוואַקסן, מיט די צעבליטע גרויסע וואַרצלען, וואָס אויף זיין היפשער גאַז, און לייענט די פראַנט־נייעס און קאַן זיך נישט זאַט אַנלייענען פון די נצחונות, וואָס זיין יידיש לאַנד פייערט איבער די שונאים. אַליין קלאַר און אויסגעבאָדן אין די הינטער־קוליסן פון די אַראַבישע „הייפן“, די אַלערליי קליקעס, וואָס איינער וויל דעם אַנדערן דאַס ווייסל פון אויג אויסדראָפן, — רעכנט ער אויס, אַזוי ווי ער וואַלט זאָגן די הגדה פסח צום סדר: די מצרים קריגן זייערע שלעק פאַרן פחדנות און פאַרראַט; דער פורים־מלך, אַבדאַללאַ פאַר די געדונגענע רוצחים, פאַר די בעדואינער און פאַר די קעפסווייבער זיינע; די סיריער — דעם היס־טאַריש־פאַרדינטן פסק פאַר די בלוט־בלבולים, פאַר דעם הפקרות, פאַר הונדערטער יאָרן בויונות, וואָס יידן האָבן געליטן, מישטיינס געזאַגט פון וועמען, — טראַכט זיך צידקי, פון די אין האַרעמישן זנות פאַרדאַרבענע, אין שוואַרצע שלייערן פאַרדאַסטע אַראַבישע גנבטעס, וואָס זענען זשעדנע אויפן יאַהודס אַ מלבוש, אַ כלי, אַ בהמה.

ביי אים אין צימער, איינגעראַמט אין אַ רעמל, הענגט דער שיינער, ליכטיקער עמבלעם פון דער „הגנה“: אַ יידישער בחור מיטן אַקער און מיט דער ביקס שפאַנט איבער דער הייליקער ערד, גרייט צו אַרבעט און קאַמף קעגן שונא. ער, צידקי, האָט זיינע קינדער נאָך נישט געקענט שיקן צום הייליקן לאַנד, זיי זענען נאָך צו יונג. ער וועט זיי זיכער שיקן, ווען זיי וועלן גרויס ווערן. דערווייל איז זיין געוויסן ריין, זיין חוב האָט ער דערפילט, אויפן רוף פון דער ספרדישער „עדה“ האָט ער געגעבן אַ גרויסע באַשטייערונג פאַרן הייליקן לאַנד, פאַר דער „הגנה“. און אַז מע וועט זיך נאָך אַ מאָל ווענדן צו אים, וועט ער נאָך אַ מאָל געבן, ווי אַלע יידן... — אַן אייגענער? אַן אַראַבער? — האָט זיך דער אַריינגעקומענער אויף ס'ניי אויסגעצויגן און ערשט איצט דערגרייכט זיין ריכטיקע הייך, —

מיר זענען געשיקט צו אלע אונדזערע ברידער, זיי אויפצוהוועקן פון זייער שלאָף: דער „יאָהיד“ גייט אויפשטעלן אַ יאָהודישע מלוכה, ער פאַרכאַפט אונדזער ערד און צעשטערט אונדזערע מעטשעטן. אַ יאָהודישע מלוכה איז אַ טויט־קלאַפּ פאַר אונדזער אמונה, פאַרן גרויסן אַראַבישן פּאַלק, וואָס ציט זיך פֿון קאַספּישן ביזן מיטללענדישן ים; פֿון רויטן, איבערן נילוס, ביז טיף אין אַפֿריקע. מיר וועלן די קליינטשינקע יאָהידן צעקוועטשן, ווי מע צעטרעט אַ מוראַשקע, ווי אַ פּליג, וואָס פאַרנעמט זיך צו קריכן אויפן גע־זיכט פֿון סולטאַן...

— איז וואָס ווילטו? — האָבן זיך צידקיס נאַרוואַרצלען געגעבן אַ שטעל־אויף, ווי הערנער, איבערהאַקנדיק די גאַרגלדיקע, געפּלאַכטענע, די גלאַט־איינגעחזרטע דרשה פונעם אַראַבישן גלח.

שנעל, ווי אַ טייִוול, האָט דער אַראַבער געגעבן אַ כאַפּ אַרויס פֿון זיין משרתל, וואָס איז געווען פֿון אים אַזוי פאַרשאַטנט, — אַז מען האָט אים נישט באַמערקט, — די טעקע מיט די פּאַפּירן פֿון „אַראַבישן קאַמיטעט“.

— יעדער ברודער־אַראַבער באַשטייערט זיך פאַר דער הייליקער מלחמה... אויך דו, ברודער, פֿון דער „קאַזאַ לעוואַנטע“, וואָס איז אַזוי באַ־רימט מיט דער ערלעכקייט אין דער קאַמערציעלער וועלט, וועסט, לויט דיין שטאַנד און פּאַזיציע, בייטראַגן פאַר דעם מזבח דיין קרבן, — און ער האָט פאַרענדיקט מיט אַ חניפּהלע, אויפוויקלענדיק די בויגנס פּאַפּיר. צידקי האָט אַ כאַפּ־געטאַן פֿון גלחס האַנט די מאַטעריאַלן, ווי עס וואַלט געווען דאָס געווער פֿון שונא, ווי דאָס וואַלטן געווען די פינצטערע פּלענער זיינע, דער אַראַבער האָט געקנייטשט זיין הויכן צלמדיקן קער־פּער נידעריקער, צום זיצנדיקן צידקי.

דער ייד איז שנעל געלאָפּן איבער די אין אַראַביש געשריבענע שורות פֿון נעמען, פֿון געלט־סומעס. עס זענען געווען קליינטשינקע, לעכערלעכע סומעס, ממש צו שפּאַט, בעטלערישע נדבות, ער האָט פאַרשיקט אין זיך די אומגעריכטע פּרייד און געפּרעגט דעם „שליח“:

— און וויפּל האָט געגעבן דער אינדוסטריעלער שאַפּיק? דער הורט־סוחר לאַטוף? דער מיליאַרדער אַבדאַללאַ? וויפּל די „קאַזאַ סיריאַ“?

דער אַראַבער האָט שנעל אויפגעזוכט די געפרעגטע נעמען און גע-
ענטפערט: 100, 50, 75, 20...

צידקי ווערט לענגער און ברייטער. זיינע בליקן שיינען אַריין אין
זיין מיט וואַרצלען צעבלייטער נאָז... פאַרשטעלט און באַזאָכט, ציט ער דעם
אַראַבער ביים צונג:

— וואָס האָבן זיי געגעבן אַזוי קנאַפּ?

דער גלח ווערט אויפגעלעבט... ער צערעדט זיך גאַרגליך אויף אַראַ-
ביש און זיין גוף הוידעט זיך אַרויף-אַראַפּ:

— יעדער האָט זיין תירוץ. דער זאָגט אַז מיר וועלן סיי זוי מיטן
יאַהיד פאַרשפּילן; דער ענגלענדער האָט פאַרשפּילט, וועלן מיר אויך פאַר-
שפּילן. אַן אַנדערער זאָגט, אַז אַבדאַללאַ און פּייזאַל זאָלן אָפּשאַפּן
די האַרעמס, פאַרקלענערן די הוצאות פון זייער הילטיסטווע און פאַרן
געלט באַוואַפּענען די אַרמיען; אַנדערע ווייטער, זענען נישט זיכער, צי די
געלטער וועלן דערגיין צום מופּטי; גאַר אַנדערע מיינען, אַז אַן דער אויס-
לענדישער הילף וועלן זיך די ברידער סיי זוי אַן עצה געבן; גאַר אַ גרויסער
טייל פון אונדזערע ברידער זענען אַזוי געשלאָגן מיט שלעכטקייט, אַז זיי
וויילן גלאַט נישט געבן און טו זיי עפעס.

צידקי האָט געלאָזט די לאַנגע צונג פון לאַנגן גלח רעדן וויפל ער
האָט געוואַלט. וואָס מער יענער האָט גערעדט, אַלץ קלאַרער איז אים גע-
וואָרן, אַז דער יידישער נצחון אויף די פעלדער פון ישראל איז אַ געזי-
כערטער. דער גלח האָט פאַר אים נאָך אַ מאָל אויפגעדעקט די פולע צע-
פאַלנקייט און צעפוילטקייט פון דער אַראַבישער וועלט, — אַ זאָך וואָס ער
האָט סיי זוי גוט געוואוסט.

לסוף רופט זיך אַן דער גלח:

— נו, וויפל באַשטייערט זיך דער „האַוואַדזשאַ צידקי“?

צידקי האָט שוין אויסגעקוקט אויף דער מינוט און גרייט געווען צו
דערפירן דאָס שפּיל ביון סוף:

— איך גיב מער! 10 מאָל מער! צוואַנציק מאָל מער!!!

דאָס משרתל איז שנעל צוגעשפרונגען מיטן קבלה־העפּטל. דער גלח
האָט חניפהדיק־זיס זיך איינגעבויגן צו צידקין:

— וויפל פארשרייבן?

צידקי לאזט איבער ביידע אראבישע שליחים אין געוועלב, אין א מינוט ארום קומט ער צוריק מיטן איינגערצאמטן בילד פון דער „הגנה“. דער אקערנדיקער און באוואפנטער יידישער פויער האט א בלענד־געטאן פאר די אויגן פון אראבישן גלח.

— נא, זע, איך האב שוין געגעבן! און וועל נאך געבן! זע: 10,000!
נאך א טייל!

פון איבערגעוואקסענעם גלח איז געווארן אן איינגעשרומפענער שאטן, זוי א „וואלט־דיסני־פיגור“. ער האט זיך פארפלאנטערט אין די פראנדזן פון די צעהאנגענע פארהאנגען אין דער „קאזא לעוואנטע“. וואס שנעלער ער האט געוואלט אנטלויפן פון געוועלב, אלץ מער האט ער זיך פארפלאגט טערט, זיין משרתל האט אויפגעקליבן די צעשאטענע פאפירן פון „אראבישן קאמיטעט“.

אויף דער שוועל, מיטשלעפנדיק א קארטינע, האט דער גלח, טויט־בלאס, זיך געטרייסלט: „א יאהיד... א יאהיד...“
— יא, א יאהיד! — האט צידקי געפייערט, — קלאפ, חמור, צו דיין מופטי, דעם רוצח, א דעפעש, ער זאל זיך נישט מאכן באריש. די מלחמה מיטן יאהיד האט ער פארשפילט!

דער נדן און די מתנה

די הויך־ארויפגעשאסענע דאָראַטעאַ האָט געשטעלט טריט ווי קלאַפֿ־טערס. אין די צו גרויסע שיד, ווי קאַלאַשן, האָט זי נישט געשפּרייזט, נאָר געשלונגען דעם באַדן אונטער זיך. די בלוזקע לויז, דער מאַנטל צעווייעט, די ביכער צעשאַטן, — אַלץ האָט אויסגעזען ווי זי צעפּלייט, זי לייזט זיך אויף.

נישט דערוואַרטנדיק זיך אויפן ליפט, איז זי אַרויפגעפּלויגן איבער די שטיגן, איבערהיפּנדיק צו צוויי מיט אַ מאַל.

— מאַמע, איך לערן נישט מער! גענוג! אַ שאַד מיין צייט! מירן

באַשלאַסן מער נישט צו לערנען! מירן גיין אויף הכשרה!

ברכהן האָט עס געטראָפּן ווי אַ דונער. זי האָט שוין אַ צייט הושד געווען איר טאַכטער אין עפעס. איר פאַרשייטקייט לעצטנס איז נישט לויטן שטייגער פון תמיד. זי איז אויפגערוימט, „באַטראַפּלט“, ווי ברכה פּלעגט זאָגן. נאָר ווער דאָרף זיך פאַרנעמען מיט אַ טאַכטער, וואָס שטודירט, האָט אַ גוטן קאַפּ און גייט איבער יעדעס יאָר? זי דאָרף דאָך שוין היי־יאָר באַקומען דעם דיפּלאָם פון קאַלעדזש.

די שמועסן צווישן באַקאַנטע סוחרים, אַז יונגוואַרג וואַרפט אַוועק דאָס שטודירן, האָט זי פאַרפּולט מיט שרעק: עס זאָל איר כאַטש נישט טרעפּן דאָס אומגליק! און אַט איז דאָראַטעאַ אַריין ווי אַ וויכער און דער דונער האָט אויסגעשאַסן!

אין אַ פאַר טעג אַרום איז געקומען דער צווייטער קלאַפּ: די יונגע דאָראַטעאַ. הגם אַזאָ איבערגעוואַקסענע און אַרויפגעשאַסענע, אָבער נאָך גאָר אַ יונג קינד, האָט זיך צונויפגעקאַמפּאַניעוועט מיט פאַרשיידענע בחורים, צווישן וועלכע עס האָט זיך באַזונדערס אויסגעטיילט זשיימע, אַ זונדל פון איר, ברכהס, אַ שניידער, זיינוול פרעסער. אַ פּריילעך יידל, אַן ערלעכער

אפילו, אבער אַ ביטערער אַרעמאָן. ברכה האָט זיך געגעסן דערפון די לעבער...

צוזאַמען מיטן מאָן, הערמאַן, דעם באַלעבאַס פון „מאַנופאַקטוראַ דע קאַלסאַס“, טרעט זי נישט אָפּ פון דאַראַטעאַן צו מאַרגנס נאָך דער גוטער בשורה:

— טאַכטער לעבן! ווער זענען מיר און ווער איז זשיימע? ביי אונדז אַרבעטן 20 „וויאזשאַנטן“. אונדזערע הויזן צעגלייען זיך איבער מינאַס, ריאַ גראַנדע דע סול, אין ריאַ... אין אַלע צייטונגען זענען דאָ אונדזערע אַנאַנסן... זע די היינטיקע „גאַזעטאַ“...

דאַראַטעאַ קוקט אויפן אַנאַנס מיטן קאַוואַליער אין די אויסגעפרעסטע הויזן. איר בליק פאַלט אויפן קאַלענדאַר פון קרן־קיימת: אַ סטאַדע שאַף, אין פאַרנאַכטיקער דעמערונג, קומט צוריק אין קיבוץ.

— ווילט איר איך זאָל אויסטוישן, — ווייזט זי אויפן קאַלענדאַר, — אָט דאָס שיינע לעבן פאַר אַ פאַר אייערע הויזן? געשווינטער וועט איר זיך גטן מיט אייער „מאַנופאַקטוראַ דע קאַלסאַס“, ווי איך מיט מיין בחור...

‡

עס איז געוואָרן אַ צעפאַרענע שטוב: דאַראַטעאַ האָט מיטגעבראַכט צו די מיטאַגן נישט בלויז זשיימען, און נישט בלויז חברים פון די באַס־רעטירער אַרעמע יידישע גאַסן, נאָר אויך חברים פון דער פרעמד. נישט תמיד זענען זייערע בגדים געווען לויטן באַלעבאַטישן שטאַנד... און די חברות אירע פלעגן בלייבן נעכטיקן מיט איר צוזאַמען, עס זענען אַוועק גאַנצע נעכט אין שמועסן. די דיסקוסיעס און געלעכטערס פון דאַראַטעאַס שלאַפצימער האָבן פאַרקלונגען אַלע איבעריקע שטובן. עס האָט קיינער קיין אויג נישט צוגעמאַכט, אויפגעוועקט אפילו די שכנים פון די אַפאַרטאַ־מענטן. ביז שפעט ביינאַכט האָבן זיי לידער געזונגען!

אָבער נאָך ערגער איז געווען, ווען דאַראַטעאַ איז אין גאַנצן נישט געקומען אַהיים שלאָפן. טאַטע־מאַמע האָבן זיך געגריזשעט, אַזא איבער־קערעניש: אָט האָט זי געזאָלט היי־יאַר „ענדיקן“, אַ באַלעבאַטישער שידוך האָט זיך שוין געהאַט געשניטן. דורך דער טאַכטער האָבן זיי גערעכנט זיך

אַריינצופלעכטן אין די בעסערע הייזער, אין די שענערע גאַסן, אין די
 „זשאַרדינס“, אין אַריסטאָקראַטישן קוואַרטאַל פון סאַן־פּאַולאַ...
 ברכהס קאַפּ איז געגאַנגען ווי אויף רעדער. זי האָט באַשלאָסן אַהינצוגיין,
 צו זיינוולען, איר הויזנפרעסער.

— זיינוול, איר ווילט טאַקע ווערן מיין מחותן? איר וויסט דערפון,
 אַז אין בראַזיל איז דער מנהג אַז דער חתן, גישט די כלה, גרייט אַן דעם
 נדן?

זיינוול איז אירס אַ לאַנדסמאַן. אַן אַרנטלעכער ייד אַפילו, נאָר אַ פאַר־
 שלעפטע קרענק, אַ טעאַטער־שפּילער, אַ זינגער אין כאָר, אַ וויצלער,
 אַ מענטש פון די „קלובן“, און ס'ווייבל זיינס שטייט גישט אַפּ פון אים,
 דערפאַר טאַקע איז ער געבליבן ביים פרעסן הויזן און זי ביים נייען קנעפּ,
 אַרבעטן פאַר יענעם.

— נו, וואָס זאָגט איר, זיינוול, צו דעם? איר זענט דאָך גישט קיין
 נאָר, — האָט ברכה אים געקוקט אין זיין גראַער טשופּרינע אַריין און
 געטרייסלט דערביי מיטן אויפגעהויבענעם קאַפּ.

— ברכה לעבן, איר זאָלט מיר געזונט און שטאַרק זיין, — האָט
 זיינוול מיט אַ שמייכל איר געענטפּערט און איר צוריקגעקוקט גלייך אין
 פנים אַריין, — מיין זשיימע האָט גאָר אַ וואַזשנעם נדן. אַ רייכן נדן, וואָס
 ער האָט אים געקריגן בירושה פון מיין זיידן און ער איז אַפּגעהיטן געוואָרן
 ווי אין אַן אייזערנער קאַסע, און דער נדן איז מער ווערט ווי אייער „מאַנופאַק־
 טורא דע קאַלסאַס“, און איר וועט נאָך געווייר ווערן סאַראַ מחותן מיר
 האָבן. כאַטש מיר זענען ביידע אַפּאַליער, ווייסט איר נאָך גישט אַלץ וועגן
 מיר...

ברכה בלייבט געפלעפט. זי ווייסט, אַז זשיימע איז אַ גרויסער לץ.
 אָבער ער זאָגט עס מיט אַזאַ ערנסט און אַן אַ פינטל מיטן אויג אַפילו.
 ווער ווייסט, אפשר ליגט טאַקע די מתנה פון לאַנג אַנגעגרייט פאַר זיינוולס
 ברייחיד — אַ נדן, אַ ירושה?

**

און דאָראַטעאָ האָט זיך דערווייל געטראָגן ווי אַ וויכער אויף די לאַנגע, ווי ביי באַטשאַנעס פּיס, איבער די גאַסן פון באָם רעטיראַ, דעם יידישן קוואַרטאַל, צום בייז ווונדער פון די סוחרישע באַלעבאַטיים. איר מאַנטל, קיין מאָל נישט קיין פאַרקנעפּלטער, האָט געפּלאַטערט, ווי זי וואָלט געווען אַ פּאַן. זי האָט געוואָלט פאַרשלינגען די גאַס, מענטשן. מיט נאָך חברים און חברות האָט זי זיך אַריינגעריסן אין יידישע שטובן, צוגערעדט די קינדער אַוועקצוואַרפן די לימודים, די שול־בענק, דאָס באַם־רעטירער גלות־לעבן. אויב טאַטע־מאַמע וועלן נישט באַשטיין און פּרוּוון שטערן, — אַוועק וואַרפן די היים! נישט פון איין יידישער שטוב האָט מען זי דערפאַר די טיר געוויזן...

אַז ברכה האָט געזען, אַז דאָס אומגליק האָט נישט בלויז איר „באַ־טראַפּלט“, האָבן זי און הערמאַן שלום געמאַכט מיטן געדאַנק. אַ ברייה האָבן זיי געהאַט? אויס לערנען, אויס יחוסדיקער שידוך. זיי האָבן אָבער נישט געקענט צווען דאָס אַרומפּליען פון זייער טאַכטער, און דאָס, וואָס דאָס צעכראַטשטע פּאַרל האָט אפילו נישט קיין צייט לייטיש זיך אָנגע־צוטאַן. דאָראַטעאָ, ווי זעגל אויף אַ שיף בעת אַ געווייטער, האָט אָנגע־טראָגן, צוזאַמען מיט זשיימען, אַ שטורעם אין די יידישע גאַסן, אין די יידישע היימען. מען מוז געפינען אַ תּכלית פאַר זיי.

פון זיינוולען איז זי געווייר געוואָרן, אַז חברה קלייבט זיך אויף הכשרה און דערנאָך אַוועקצופאַרן אין דער יידישער מדינה, אויף דער הכשרה. האָט איר דער פרעסער אויפגעקלערט, אַרבעטן די מיידלעך און יינגלעך שווערע אַרבעט, כדי צוגעוויינען זיך צום נייעם לעבן פון ישראל, „וואָס איז נישט בראַזיל“. זיינווייל האָט איר דערציילט, אַז אַ טייל האָט שוין חתונה באַלד ביים גיין אויף דער הכשרה, און אַ טייל ערשט האָרט ביים אָפּפאַרן קיין ישראל.

ברכהס קאַפּ איז געגאַנגען ווי אויף רעדער: אַזוי לאַזן דאָס פּאַרל אַרומ־שלעפּן זיך, — אַז אַך און וויי צו אַזאַ פּאַרל — טאָר מען נישט! „איר בין אַ מאַמע“... בעסער מאַכן אַ קנסמאַל, אַ „וואַרט“, אפשר וועלן זיי זיך אַזוי אַנאָך אָפּקילן, אַפרוען. אפשר אין גאַנצן זיך אַרויסשלאַגן פון קאַפּ די הכשרה מיט דער „עליה“?...

אפשר איז די „מאווימענטא“ זייערע נישט מער ווי א צודעק צו די ליבעס, וואָס די חברים און חברות פירן? זעט מען דאָך, ווי עס האָבן זיך אויסגעשיילט אַ סך פאַרלעך, נישט בלויז דאַראַטעאַזשימע? עס איז ביי איר, ברכהו, וואָס אַ מאָל קלאַרער געוואָרן, אַז יונגוואַרג מיינט נאָר „דאָס“. זי איז נאָך אַ מאָל אַוועק צום הויזנפרעסער, דאָס מאָל צו באַשטימען אַ קנסמאַל.

— נו, מחותן, איר האָט שוין אַרויסגענומען דעם נדן? — האָט זי געשמייכלט איראַניש און דאָס וואָרט „מחותן“ אויסגעצויגן. לאַמיר צו קלאַפן דעם זיוווג, שרייבן תנאים, צי גלאַט אַזוי אַ „וואָרט“.

זיינוול לייגט אַוועק דאָס אייזן און רייסט איבער דאָס לידל, וואָס ער האָט תמיד געצויגן ביים פרעסן:

— מיטן שענסטן כבוד, ברכה לעבן, דעם נדן וועל איך אויסצייילן ביים „וואָרט“. איך בין נישט קיין אַנזעצער, — האָט ער צוגעגעבן מיט אַן אַנזעהערעניש, אַז ברכהו איז אַזש דאָס בלוט געקומען אין די באַקן אַריין...

ווען דאַראַטעאַ מיט איר קוועקזילבערדיקן זשיימע זענען אַמאַל אַרויף אין שטוב צו געבן אַ כאַפּ אין מויל אַריין, — לייטיש אַפּצועסן האָבן זיי קיין מאָל קיין צייט נישט געהאַט, — האָט מען זיי בכוח אַנדערגעזעצט. ברכהו האָט געגעבן אַ סיגנאַל און פון דער אַנדערער שטוב האָבן זיך באַ-וויזן זשיימעס עלטערן, אויפגערוימטע, אויסגעפּוצטע.

— מזל טוב, קינדער! מזל טוב חתן-כלה!...

דאַראַטעאַ האָט מיט איר קערפּער פאַרדעקט דעם גאַנצן טיש, אַזוי ספּאַזמאַטיש האָט זי זיך צעלאַבט, שטורכנדיק זשיימען: „אַט קליינבירגער! האַהאַ קליינבירגער!“

אַז דאַראַטעאַ האָט זיך באַרויקט, גיט זיינוול פרעסער אַ קלאַפּ אין טיש און רופט אויס:

— האַרציקע מחותנים! טייערע חתן-כלה! איך האָב צוגעזאַגט אייער

מאמען נדן, ווייל אזוי פירט זיך אין בראזיל, דער חתן גיט דעם נדן. דא
האָט איר דעם נדן...

אלעמען פאַרכאַפט דער אָטעם. ס'זוערט טויט־שטיל...

זיינוול נעמט אַרויס פון זיין רעקל אַ צילינדערדיק שאַכטל. עפנט
אויף באַזאַכט דעם דעקל און נעמט אַרויס פון דאַרטן אַ פּאַפּיר, געראַליעט
ווי אַ מגילה. ער וויקלט עס אויף פאַמעלעך, פאַמעלעך, מיט ערנסט און
פאַרכטלעכקייט. עס דערשיינט לסוף די מאַפע פון מדינת ישראל.
אזועקשטעלנדיק זיך מעשה אַקטיאָר, הייבט ער אָן מיט אַ פּייער־
לעכן טאָן:

— רבותי! זייט וויסן, איך גיב מיין טייערן בן־יחיד, מיין זשיימען,
אַ וואַזשנעם נדן, אַן אוצר, וואָס דער רייכסטער ייד מעג זיך דאָס ווינטשן:
ארץ ישראל גיב איר, מדינת ישראל! און איך בין איינגעטאָן אין יחוס:
דער מחותן איז נישט קיין אַנדערער ווי פּראָפּעסאָר חיים ווייצמאַן!
נישט געבנדיק קיין פינטל מיטן אויג, ווענדעט ער זיך צו ברכהן:
— נו, וואָס זאָגט איר איצט, מחותנתטע, צום נדן, האָ? איז עס נישט
אַ ירושה פון דור־דורות? אַ גרעסערער נדן ווי די „מאַנופאַקטורא דע
קאַלסאַס“...

— בראַוואַ, פּאַפּאַי! בראַוואַ, — שרייט אויס אַנטציקט זשיימע און
שפּרינגט אַרויף, ווי אַ קינד, אויפן טאַטן, — בראַוואַ מדינת ישראל!
ברכה איז צעטומלט און ווייסט אַליין נישט צי וויינען, צי לאַכן.
אַ וויילע האָט זי געשוויגן, דאָן האָט זי אַנגעהויבן בראַקן אין יידיש און אין
פאַרטוגעזיש, — אין אַזאַ שעה איז עפעס שענער פאַרטוגעזיש, האָט זיך
איר געדאַכט, — און זי נעמט זיך פאַרען אַרום אַ שאַכטעלע און הערמאַן, איר
מאַן, העלפט איר אַרויס. זי עפנט אַ פּליושענע פּושקע, אין זיידן אויסגע־
בעט, אינעווייניק האָט זיך געשלענגלט אַ גאַלדן קייטל.
ברכה ציט און ציט דאָס גאַלדענע קייטל. צום סוף באַווייזט זיך
אַ זייגערל.

— דאָס איז אונדזער ערשטע מתנה פאַר אונדזער חתן, — נא, זשיימע,
עס איז אַ טייערע „זשאַיאַ“, נישט פון פּאַפּיר, — האָט זי אַ שטאַך געגעבן
זיינוולען.

דאַראַטאַ שטויסט זשיימען, — דערנענטערנדיק זיך צו ברכהן רופט ער
אויס:
— בראַוואַ, סעניאָראַ! בראַוואַ, שוויגער! עס איז אַ מתנה צו דער
ריכטיקער צייט. עס וועט זיין פאַר דער לישכה! פאַרן „מאָויענטאַ“ וועט
עס זיין, בראַוואַ!

ר ש ע י ם

עס איז געווען אַ טומלדיקע פּאַרזאַמלונג, אַזוינס האָט נאָך דאָס שטעטל
ביזן דאָן נישט געזען. ראשית, האָט קיינער נישט געפּעלט. געקומען
פון קלענסטן ביזן גרעסטן, והשנית, האָבן אַלע איבערגעשטיגן די אַנגע-
צייכנטע באַשטייערונגען. איין קלייניקייט: דאָרט, אין הייליקן לאַנד,
שלאָגן זיך אונדזערע העלדן אַזוי ווונדערלעך, אַז עס האָט אַזש פּאַר-
חידושט די וועלט! — זאָלן מיר קאַרגן אונדזערע פּרוטות?

די דעלעגאַציע פון סאַן-פּאַולער הגנה קאַמפיין האָט שוין מער ווי
זי האָט זיך געהאַט פּאַרצייכנט, העט, העט אַריבער! און דאָ היצן זיך
נאָך די פּראַווינצער און זוכן, נישטערן, אפשר איז עמעצער געבליבן
פון דרויסן. זיי נישטערן, ביז זיי האָבן זיך דערמאַנט אָן דעם אויסטערלישן
אַלטן פּאַרפּאַלק, וואָס גיט נישט. — נישט פּאַר די לעבעדיקע און נישט
פּאַר טויטע.

זיי גיבן נישט פּאַר דער שול און נישט, להבדיל, פּאַרן בית עולם, —
האָט מען דערקלערט די הגנה-שליחים.

איז געבליבן אויסצוקלייבן אַ גרעסערע דעלעגאַציע, פון אַרטיקע און
פון די געסט, זיי זאָלן צו מאַרגנס אין דער פּרי באַזוכן די דאָזיקע פּאַר-
שטיינערטע מענטשן, וואָס האָבן זיך פּאַרפּאַנצערט קעגן יעדן רוף, פּאַר-
קלייבנדיק זיך אין סאַמע עק פון דער שטאָט.

בעת די גרויסע דעלעגאַציע האָט צו מאַרגנס איבערגעטראָטן די שוועל
פון דעם גרויסן און רייכן הויז, כמעט אויפן פעלד הינטער דער שטאָט,
— איז דאָס אַלטע פּאַרפּאַלק געזעסן ביים ראַדיאָ-אַפּאַראַט און אַנגעקוואַלן
פון דער „ידישער שעה“... זייערע פּנימער האָבן זיך געשמאַלצן פּאַר תּענוג,
מיטגעכיקעט מיט די וויצן און קופּלעטן — נישט באַמערקט אַפּילו דאָס
אַריינקומען פון די פּרעמדע יידן.

נאָר אַט האָט פּלוצלונג אַ בלייכקייט פאַרצויגן די רויטע בעקלעך פונעם אַלטן ייד, — ווי ער וואָלט דערבליקט דעם מלאַך המוות, די ליפּן האָבן אָנגעהויבן צו פרעפלען און, אויסשטרעקנדיק מיט קראַמפּן זיין בייַ נערדיקע האַנט צום ווייב, האָט ער פאַרוואָרפּן זיין קאַפּ און זיך אַראַפּ געגליטשט פון שטול.

דער בעל־הבית האָט געחלשט.

די באַלעבאַסטע, נישט פּרעגנדיק אפילו נאָך וואָס דער גרויסער עולם יידן איז געקומען; נישט ענטפערנדיק אויף די באַגריסונגען זייערע, נישט פאַרבעטנדיק צו זעצן זיך, — האָט צעשפּרייט איר פאַרטעך צו פאַרשטעלן און באַשיצן איר אין חלשות פאַרשמאַכטן מאַן. פאַרמאַכנדיק דעם ראַדיאַ האָט זי מיט אַ געבייזער דערקלערט:

— מיר געבן נישט! איר ווייסט דאָך: מיר געבן נישט!

ס'איז אַרויסגערעדט געוואָרן פיינטלעך, אַנטשלאָסן און טרוקן: „מיר געבן נישט“.

זי וויל בכלל נישט אַריינגיין אין דעם ענין. נישט אויפנעמען קיין שום בקשה אויף לכתחילה. עס איז איר גלייכגילטיק אויף וואָס און פאַר וועמען די דעלעגאַציע איז זיך מטריח.

דער עולם איז געבליבן אָן לשון און צעטומלט. וווּ נאָר זיי זענען גע־קומען, האָבן די פאַרגעסענע, איינזאַמע יידן, וואָס וווינען ווי פאַרוואָרפענע, אַפט איין און איינציק, אין די פּראָווינץ־שטעטלעך, אויסגעליידיקט זייערע שופּלאַדן און טייסטערס, זיך משתתף צו זיין כאַטש מיט געלט אין דער יידישער גבורה, וואָס האָט אַזוי געטרייסט אונדזערע פאַרחלשמע הערצער. און דאָ אַזאַ רשעות?

— אַרויס פון מיין שטוב, שנעלער! איר זעט דאָך: מיין מאַן שפּילט מיטן לעבן! אַרויס! מיר געבן נישט!

ווי אַ מכשפת, וואָס פאַריאַגט בייזע שדים, האָט זי געפאַכעט מיט איר שערץ:

— אַוועק! אַוועק! מיר געבן נישט! זעט, איר פּטרט מיר מיין מאַן.

רוצחים!

די שליחים דערשרעקן זיך נישט. זיי קוקן זיך אַרום: די שטוב — אַ רייכע, גביריש אויסגעשטאַט, מיט פיל צאַצקעלעך און קרישטאַל. מלאכימ' לעך אויף די מאַסיווע מעבלשטיקער, גאַנצע צוויי אייזערנע קאַסעס. אַ פליז' שענע קאַנאַפע.

צו ערשט האָבן די שליחים אָפּגעמונטערט דעם פאַרחלשטן בעל־הבית, אים מיט מי אַריינגעטראָגן אין צווייטן צימער, אַרויפגעלייגט אויפן בעט. זאַל ער צו זיך קומען. דאָס אַלטע ווייבל האָט איר געבייזער באַנייט מיט מער רוגז:

— בחינם אייער טירחה! מיר געבן נישט! גייט אייך פון וואַנען איר זענט געקומען! מער זאָלט איר מיין שוועל נישט איבערטרעטן!

די שליחים, מיטן באַווסטזיין פון זייער מיסיע, האָבן נישט געהאַט בדעה צו פאַרלאָזן די שטוב. אַזוי האָט מען זיי אַנגעזאַגט און באַשוואַרן: „יעדע שטוב, וווּ עס וווינט אַ ייד, מוז בייטראָגן עפעס צו דער הייליקער מלחמה...“ האָבן זיי זיך צעזעצט אַרום טיש, פאַרנעמענדיק אַלע בענקלעך. די שטוב איז ערשט איצט פול געוואָרן מיט זיי, מיט די שליחים.

הויך און קלינגענדיק, ווי ער וואַלט וועלן, אַז זיינע ווערטער זאָלן אַרויס אין דרויסן, — נעמען די וועלט פאַר אַן עדות. — האָבן אָפּגעהילכט דעם שליחס ווערטער:

— דאָרט, אין ישראל, קומט פאַר די מלחמה פון יידישן פאַלק פאַר זיין לאַנד. די רעשטלעך פון די גאַזקאַמערן ווילן זיך דערשלאָגן. — און וועלן זיך דערשלאָגן — אויף שטענדיק צו אַן אייגן לעבן, כדי אַזעל' כע יידן ווי איר, ווי מיר, זאָלן מער נישט זיין ווי שפענדלעך אויפן ווינט... יידישע קינדער פאַרגיסן אין איצטיקן מאַמענט זייער בלוט, זענען מקריב זייער יונג לעבן... מאַמעס שיקן זייערע קינדער אויפן שלאַכט־פעלד... און זיי פעלט געווער, זיי פעלט ביקסן צו פירן די מלחמה, וואָס איז אונזער מלחמה!

דעם שליחס ווערטער זענען געווען אַדורכגעדרונגען מיט וואַרעמקייט, כאַטש ער האָט זיי שוין אַזוי פיל מאַל אַרויסגעזאַגט. ער איז געווען זיכער, אַז אויך דער ייד, פונקט ווי אַלע יידן, וועט עפענען זיין טייסטער און געבן. אפשר וועט ער, ווי אַ טייל שלעכטע יידן, זיך פרוּוון צו דינגען, אַראַפּ־

צוהאנדלען, אבער געבן וועט ער. ביז איצט איז גאך נישט געווען דער פאל, און א ייד זאל נישט מיטגעריסן ווערן מיט דער העראישער יידישער מלחמה!

אומגעדולדיק האבן די איבעריקע שליחים זיך געריסן צו ווערטער, צו שארפע אריינזאגעכצן. דער ראש המדברים האט זיי איינגעהאלטן:
— מסתמא איז צו דעם ייד נישט דערגאנגען דער עכא פון דער יידישער מלחמה... מען דארף אויפקלערן. געדולד!

דערווייל איז שוין דער פארחלשטער געקומען צו די כוחות, ווי א מת פון קבר ארויס, האט ער אריינגעשפאנט אין צימער, ווו עס האבן זיך צע-זעצט די שליחים, אנטאפנדיק דעם רעדנער ביים האנט, האט ער אים אי-בערגעריסן מיט א טרוקן און באפעלעריש קול:

— מיר ווייסן אלץ און מיר געבן נישט און מיר וועלן נישט געבן!
ווידער איז דער עולם געבליבן אן לשון. נישט געווען מער ווו איינ-צובייסן, ווו אנצוהייבן, — און ער גיט בכלל נישט!

האבן זיי אים מודיע געווען, און זיי וועלן נישט פארלאזן די שטוב זיינע, אפילו בלייבן איבער נאכט. זיי זענען שליחים פון גאנצן פאלק און זיי, די שליחים, האבן נישט קיין רשות צו פריווילעגירן דעם, צי יענעם ייד. בפרט, און ס'איז קענטיק און דער ייד איז א רייכער: א הויז — א פאלאץ...

די אלטיטשקע זוכט עפעס א כלי... כאפנדיק א פלעדערוויש, פאכעט זי פארן פנים פון רעדנער:

— עס איז אונדזער פראצע! קיינער האט אונדז נישט געגעבן! רוצחים, איר ווילט דאס לעבן פון מיין מאן?! ארויס פון דאנען!
באריקט זי אן אנדער שליח:

— אט האבן מיר אייך אנגעטראפן ביי דער יידישער ראדיא-שעה, הייסט עס, איר זענט ווארעמע יידן. אייך גייט אן יידישקייט. איר רעדט דאך אזוי גוט יידיש, טא פארשטייט: עס גייט וועגן אונדזער קיום, אדער איצט, — אדער קיין מאל נישט, די גאנצע וועלט קוקט אויף אונדז. זעקס מיליאנען זענען אומגעקומען. מיר, פונקט ווי איר, האבן געקענט זיין צווישן זיי, מיר ווילן ווערן א פאלק ווי אלע פעלקער. יעדעס פאלק בויט

זיין מלוכה מיט קרבנות און פון אייך ווילן מיר אַ קליינע באַשטייערונג, וואָס איז דען, מישטיינס געזאַגט, געלט ?

מאַן און ווייב האָבן זיך צוגעטוליעט, פעסטער איינגעשלאָסן, ווי פאַר טידיקנדיק זיך קעגן די אַנגריפן... האַרט ווי גלאַז איז געווען זייער ענטפער: „מיר געבן נישט“.

אַ שליח נעמט אַרויס די ליסטע פון אַלע שטעטלשע יידן. געווען גאַר גרויסע סומעס. געווען קלענערע, געווען גאַר קליינע, וועדליק יעדנס שטאַנד, וועדליק יעדנס מעגלעכקייט. פיל האָבן געגעבן לפנים משורת הדין. טאָ זאָל נישט זיין די חרפה, אַז אַ רייכער ייד, אין דער היינטיקער צייט, נאָך די שחיתות, האָט זיך פורש געווען מן הציבור: „גיט ווייניקער, אָבער גיט!“

— מיר געבן נישט. — האָבן זיי שוין גלייכגילטיק געענטפערט.

די צייט לויפט. שוין אַ שעה, שוין צוויי, ווי די שליחים האָבן איבער געטראָטן די שוועל פון די אויסטערלישע מיזאַנטראָפן. די באַלעבאַטימ, גולמדיקע, אַפאַטישע, זענען אין פאַרגליווערונג.

איז געפאַלן אויף אַ המצאה איינער פון די גרויסשטאַטישע שליחים. ער פלעגט אַמאָל שפילן אויף דער יידישער בינע. נאָך אַ מאָל געבעטן דאָס אַלטע פאַרפאַלק זיך באַזינען און ווען זיי האָבן אויף ס'ניי איבערגעחזרט דעם אלטן פומון „מיר געבן נישט“, האָט ער אַנגעהויבן זיין דרשה מיטן סקאַרבאָון, וויינענדיקן טאָן פון קעלמער מגיד. אַ דרשה, אין נוסח פון קאַבריןס „יענקל בויילע“, ווו ער האָט געשילדערט, ווי זיי וועלן אַנקומען אויף יענער וועלט, ווי דער מלאך הדומה וועט זיי אַ פרעג טאָן: „וואָס זענען געווען אייערע מעשים אויף דער וועלט? וואָסערע מצווות האָט איר אויפצווייזן, וואָס זאָלן מכפר זיין אויף אייערע שרעקלעכע עבירות?“ און דערנענטערנדיק זיך צום דערשראַקענעם פאַרפאַלק האָט ער זיי אַריינגעשריען מיט פחד־ניגון:

— דער מלאך הדומה וועט אייך איבערגעבן אין די הענט פון די מלאכי־חבלה, פאר אייער רשעות; זיי וועלן אייך שינדן די הויט, טריקענען אייך איבערן פייער, ווי גענדן. אייער פלייש וועט מען פרעגלען אין סמאלע, אין פעסער סמאלע. איר וועט בעטן רחמנות, אָבער די איינציקע, וואָס וועלן זיך צוהערן צו אייך וועלן זיין די שדים פון גהינום, וואָס וועלן זיך קאַטשען פאַר געלעכטער. איר וועט וועלן מיטן געלט אונטערקויפן די משרתים פון טייוול, אָבער דאָס געלעכטער וועט זיין נאָך שטאַרקער: „דאָס געלט וואָס איר האָט געזשאַלעוועט פאַר מצוות?... און מען וועט אייך בראַטן און ברענען אַ גאַנצע וואָך. ערשט אויף שבת וועט מען אייך אָפּלאַזן, אָבער צו דער הבדלה וועט מען אייך שוין ווייטער שלעפּן צו די קעסלען סמאלע און אַזוי תמיד, תמיד — האָט ער אויסגעלאַזט מיטן אימהדיקן ניגון. דאָס פאַרפאַלק האָט זיך געטרייסלט פאַר שרעק, זי מיט אַ דורכזיכטיקן פנים, האָט געפלאַקערט, אירע איינגעדאַרטע, פאַרברענטע ליפּן האָבן עפעס געשעפטשעט אין אימה; ער, באַגאַסן מיט שווייס, האָט געציטערט, ביז ער האָט אַרויסגעפלאַצט אין אַ היסטעריש געוויין:

— מיר געבן נישט... מיר געבן נישט...

מעשה בשני יידן

האסטיק איז אָנגעפאָרן דער אויטאָמאָביל מיט די שליחים פון דעם „הגנה־קאָמיטעט“. אויפן צעטל איז געבליבן דאָס לעצטע שטעטל. עס זאָלן דאָ זיין צוויי, צי גאָר נאָר איינאיינציקער ייד.

מיט דריי טעג צוריק זענען די שליחים אַרויסגעפאָרן פון סאַן־פאַולאַ צו די קלענערע שטעט אין „אינטעריאָר“, אָפצונעמען די באַשטייערונגען פאַר דער „הגנה“. עס האָט זיי געטראָגן דער אימפעט: דאָרט, אויף די פעלדער פון נגב, פון גליל, ביים ירדן און אין יפו, פלאַקערט דער אומ־גלייכער קאַמף... מאַמעס שיקן זייערע קינדער אויפן שלאַכט־פעלד און יידיש בלוט גיסט זיך פאַר אַן אייגן לאַנד, נישט פאַר פרעמדס... עס ווערט געחתמעט דער גורל פון פּאָלק און דאָ, אין בראַזיל, קענען מיר בלויז מיט נדבות זיך באַטייליקן.

פינף באַגייסטערטע שליחים האָבן אויפגערודערט די פאַרוואַרפענע יידן. זיי זענען אומעטום באַגעגנט געוואָרן מיט באַגייסטערונג, אויפגענומען געוואָרן האַרציק. די יידן האָבן אויף זיי געוואַרט, ווי אויפן אַנקומען פון עפעס סיגנאַלן, „צייכנס“, ווי מען וואַרט אויף אליהו הנביא. האָבן זיי שוין געהאַט אַנגעגרייט געלט, אַנגעגרייט ווערטער פון בטחון און שטאַלץ און זיך געגרויסט מיט די העלדישע מעשים פון אונדזערע גיבורים אין ישראל. די שליחים האָבן גערעדט אין גאָר הויכע טענער, געפאָדערט גאָר גרויסע סומעס און — האָבן זיי באַקומען.

איצט האַלט עס ביים סוף פון דער נסיעה. די אַנגעצייכנטע, געצילטע סומע איז שוין לאַנג דערגרייכט און אפילו איבערגעשטיגן. אָבער נאָך איין ייד, צי צוויי, — אויפן וועג צוריק — און מען טאָר זיי נישט אויסמיידן.

און אָט איז שוין אַראַקואַראַ. שווער שניידט זיך אַדורך דאָס פאַר־

שטייבטע וועגעלע צווישן דעם געדיכטן עולם. עס איז זונטיק פארנאכט. דאָס קליינע שטעטל, ווי אַלע בראַזיליאַנער שטעטלעך אין דער צייט, איז איבערפולט מיט שפּאַצירנדיקע, מיט יוגנטלעכע: מיידלעך באַזונדער, בחורים באַזונדער.

אַרויס פון אויטאָמאָביל, זוכן די שליחים דעם שילד פון יידישן גע־שעפט. ער איז אַ פּוילישער דער ייד, פון זדונסקא וואַליאַ. און אַט אַנט־פלעקט זיך דאָס געשעפט, — פאַרנעמט אַ גאַנצן „קוואַטעראַן“. עס זעט אויס, ווי דאָס גאַנצע שטעטל וואַלט זיך געווען צוגעטוליעט צום געשעפט פון פּוילישן ייד, וואָס איז געקומען פון זדונסקא וואַליאַ קיין אַראַקואַראַ און דאָ פאַרלייגט אַ געשעפט און שפעטער זענען צו אים צוגעוואַקסן נאָך געשעפטן, נאָך הייזער. ער איז אין סאַמע האַרץ פון ישוב.

די שליחים קלינגען אָן, און איבערטערעטנדיק די שוועל האָבן זיי דערזען, אַז זיי האָבן געשטערט דעם ייד, נעבעך, אין זיין זונטיקדיקן פאַקער...

דער „טיש“ איז געוואָרן דערשראָקן, ווי פּאַליציי וואַלט זיי געווען איבערגעפּאַלן... די שפּילער — בלאַס ווי קאַלך, און דערשיטערט. איינער פון די זיצנדיקע, נישט קיין דאָרטיקער, זעט אויס, האָט זיך גלייך אָנגע־שטויסן נאָך וואָס די אומבאַקאַנטע זענען געקומען און האָט איינגערוימט דעם באַלעבאַס אין אויער: „הגנה“!

מיטן פּלאַקער פון דער קאַרטן־תּאוות אין בליק, אַ בייזער פאַרן פּלור־צעמדיקן שטער, האָט זיך דער באַלעבאַס געוואָרפן:

— פּונקט איצט, זונטיק נאָך מיטאַג; הכלל, וויפל ווילט איר?
די פּראַגע איז געשטעלט געוואָרן מיט געבייזער, מיט גבירישער חוצפה. לייזער טאַבאַק, איינער פון די שליחים, צינדט זיך אָן, דערנענטערט זיך צום גרינעם טיש, נעמט ארויס אַ פּאַפּיר, און, אַוועקשאַרנדיק די קאַרטן, רופט ער אויס:

— מיר זענען פון דער הגנה!

דאָס וואַרט האָט הויך אַפּגעקלונגען אין דעם געוועלבטן זאַל און עס האָט זיך געדוכט, אַז פון דאָרט, ווייט אין ווינקל, איז צוריקגעקומען אַן עכאַ: „ה—ג—נ—ה“.

— מיר דערווארטן פון אייך 10 קאנטעס, לכל הפחות, מיר זעען, און
איר קענט געבן מער...

דעם באלעבאס בליקן האבן זיך אָנגעשטויסן אויף זיינע מיטשפילער.
זיין רוגוז, האָט זיך געדוכט, איז נישט צוליב דער אָנגערופענער גרויסער
סומע, נאָר צוליבן געשטערטן פּאַקער. אָבער ער האָט אַרויסגענומען אַ פינף־
הונדערטער, אים צוגעוואָרפן לייזערן:

— אַ שאַד יעדע מינוט; גייט אייך געזונטערהייט, יונגערמאַן!
אין דעם אומגעהויערן גרויסן זאַל, וווּ אין מיטן איז געשטאַנען דאָס
קאַרטנשפּיל, איז געוואָרן טויט־שטיל. לייזער, ווי איינער וואָס האָט אַלטע
חשבונות מיטן באלעבאָס, האָט זיך פאַרמאַסטן צו אַ געראַנגל. ער האָט
געקוקט מיט שטעכיקע און פאַראַכטנדיקע אויגן אויפן אַרומיקן רייכטום.
זיינע בייזע זין אין ישראל, אויך זיינע ברידער, לייזערס טאַטע, דער
אַלטער טאַבאַק, האָט אַלע זיינע אייניקלעך אין ישראל, אין די קיבוץ־
צייט, און דאָ אַזאַ הפּקרות, שפּילן אין פּאַקער, בעת עס גייט אָן די
שלאַכט... עס האָט אים, לייזערן, אויסגעוויזן, אַז די שלאַכט שפּילט זיך
אַפּ טאַקע דאָ, אין אַראַקואַראַ, הינטערן גרויסן געשעפט פון דעם זדונסקאַ־
וואַליער ייד.

ער האָט זיך גאָר וואַזשנע אַרויפגעאַרבעט דער זדונסקאַ־וואַליער.
אויף וועמענס חשבון? פון דער פּאַדלאַגע, פון די ווענט, פון די דיס־
קרעטע מעבלשטיקער האָט געשלאָגן מיט שוויילטאַג און לוקסוס, דאָס
מינדסטע חפץ איז ווערט טויזנטער.

דער באלעבאָס האָט זיך צוריקגעזעצט צום שפּיל, דער פינפהונדערטער
איז געבליבן אַ פאַרשעמטער; לייזער האָט אים אַוועקגעשאַרט און, ווי צו
אַ באַקס־קאַמף, זיך פאַרמאַסטן אויפן באלעבאָס.

— רעב ייד, מיר זענען נישט געקומען נאָך קיין נדבה, עס איז נישט
אַ „לינת הצדק“, אַן „עזרה“. עס איז פאַר אונדזער מלחמה, פאַר דער
„הגנה“!

די מיטשפילער, פאַרויסזעענדיק אומהיימלעכס, האָבן אַוועקגעלייגט
די קאַרטן און זיך אויף ס׳ניי געסודעט מיטן באלעבאָס, ראַטנדיק אים, זעט
אויס, צו דערלייגן טאַפּלט: „אין סאַן פּאַולאַ גיבן יידן גרויסע געלטער“.

לייזערן האָט עס געהויבן: „וואָסער — דערלייגן טאַפּלט?“ — מיר וועלן קיין איין גראַשן נישט נעמען ווייניקער ווי צען „קאַנטעס!“

דער פּאַקער איז שוין געווען אַן איבערגעפּירטער. די דעלעגאַציע האָט זיך צעשפּרייט איבערן זאַל, זיך צעזעצט, ווער אויף דער סאַפּע, ווער אויף אַ ליגשטול. די ווייבער האָבן דערלאַנגט כּיבוד. לייזער מיטן באַ- לעבאַס האָבן זיך געדונגען. ער האַלט שוין ביי צוויי, ביי דריי, ביי פּיר, ביי פינף קאַנטעס... מער גיט ער נישט און אויב די שליחים נעמען נישט, — וועט ער גאַרנישט געבן.

דער זייגער האָט זיך שנעל גערוקט. אין דרויסן איז שוין כמעט פינצ- טער. יאָסל, דער שאַפּער, איז שוין באַשטאַנען אויף 5 קאַנטעס, אַבי אַן עק זאַל עס נעמען, — זאַל מען פאַרן. דער וועג איז שלעכט. אין דער פינצטער און אין דער בלאַטע איז שווער צו פאַרן: „סיי ווי איז דאָ מער וויפל מען האָט אַנגעצייכנט...“ יאָסל שלעפּט לייזערן.

לייזער ברענט פאַר רציחה:

— אַוועק! עס איז דען פאַר אונדז? ער מוז געבן אַזוי פּיל, וויפל מען האָט אויף אים אַרויפגעלייגט. וואָס, ער קען נישט?

ווי אַ גולן, צעיושעט און צעהיצט, האָט זיך לייזער גענומען צום גביר. דער באַלעבאַס איז נישט איינגעזעסן, לייזער איז אים נאָכגעאַנגען. דעם באַלעבאַס איז שוין נישט געאַנגען אין געלט, נאָר אין דעם, וואָס מענטשן האָבן זיך אַריינגעריסן ביי אים אין הויז, ווען זיינע געסט האָבן אַזוי זונטיקדיק פאַרבראַכט... און פּרעסן ביי אים אויס געלט!

— איר וועט דאָ קאַרטן שפּילן און דאָרט וועלן יידישע קינדער, פאַר אייער כבוד, זייער לעבן אַוועקגעבן?! — האָט לייזערס הויך און דונערדיק קול אַנגעשלאָגן ביז צו די געוועלבעטע סופּיטן און זיך צעשאַטן איבערן זאַל...

דער גביר האָט זיך געווישט דעם שווייס. ווי אַ לייב אין שטייג, אין ער געלאָפּן אַהין און צוריק אין זיין אייגענעם זאַל. אַ כאַפּ געבנדיק פון דער הינטערשטער הויזן-קעשענע אַ באַנק-ביכל, האָט ער פּלוצלינג אַנגע- שריבן אַ טשעק אויף די איבעריקע פינף קאַנטעס, און אַוועקלייגנדיק עס

צונאמען מיטן געלט אויפן טיש, איז ער דורך אַ הינטערטיר פאַרשוונדן פון די געסט און פון דער דעלעגאַציע.

2.

אין דעם נאַסן בין־השמשות האָט זיך טרויעריק אויסגעטיילט, באַגאַסן מיטן אַפּשיין פון דעם נגידס קאַלירטע ליכטרעקלאַמעס, אַ קליין מעבל־געשעפט, אויפן שילד — אַ יידישער נאַמען. די שליחים האָבן אַנגעקלאַפט. ווען מען האָט געעפנט דאָס שמאַלע טירל, האָט די דעלעגאַציע פול געמאַכט דאָס פּיצל צימער, דער ייד, וואָס איז געזעסן איבער אַן אויפגע־מאַכט ספר, איז געווען אַ צעשויבערטער, אַ צעקנייטשטער. ער האָט די מענטשן אַנגעקוקט דערשראַקן און מיט פאַרשלאַפענע אויגן.

— מיר זענען פון דער הגנה — האָט לייזער, מיט רוגו, וואָס האָט נאָך נישט איינגעשטיילט זיך נאָכן געשפרעך מיטן נגיד, — אויסגערופן. — תּנהלע, תּנהלע, קום שנעלער אַריין, די „הגנה“ איז צו אונדז גע־קומען! — האָט דער ייד, אַן אויפגעוועקטער, אַ דערהייטערטער זיך גע־געבן אַ הייב אויף.

עס איז געווען פּשיקרע פאַר דער אַרומיקער ענגשאַפט. אַ צימערל, אַפּגעטיילט פון געוועלב, איז געווען די עסשטוב פון דער פּאַמיליע. אין אַ קליין ווינקעלע האָט געטליעט אַ קוילן־אייזעלע. פון הינטערגרונט האָט זיך אַרויסגעזען דער שלאַפּצימער, פול מיט בעטן, ווי אַ לאַזאַרעט. די דע־לעגאַציע, אויסגעשטעלט אין דער לענג, האָט נישט געהאַט וווּ זיך אַנדער־צוזעצן.

— ממש, אליהו הנביא, — האָט דער מעבל־סוחר געמורמלט, — אַלץ געהאַט אַפּגעלייגט דאָס פאַרן קיין סאַן־פּאַולאַ אויפצוזוכן עמעצן פון דער הגנה... ווער ווייסט, צי איך וואָלט געווען געפינען, און דאָ איז אַ שאַד יעדע מינוט! יעדע רגע!

דעם יידנס נאַמען איז נישט געווען אויף דער ליסטע און די שליחים האָבן נישט געקענט אַנרופן די באַשטייערונג. האָט זיך דער ייד אַליין באַשטייערט, ער האָט געעפנט אַ שופּלאַד פון זיין געשעפטסקאַסע און אַרויס־

גענומען אלץ, וואס איז דארט געווען בנמצא, אפילו דאס קופער. א סומע פון צוויי קאנטעס!

זיין פנים האט געשיינט. די צעשויערטקייט איז אַוועק און עס האט זיך צעלייגט אַ ליכטיקייט אויף זיין פנים: „איך גיב אלץ וואס איך האב אין שטוב...“

— מיר נעמען קיין מאָל גישט דאָס אַנגעבעטענע געלט, — רופט זיך אַן לייווער, וועלכער האט נאָך אלץ געהעשעט פאַר כעס פון פריערדיקן באַזוך. דעם יידנס פנים ווערט טונקל.

— מיר האָבן נאָך געלט! גאַר פאַרגעסן! אין די קינדערשע פושקעס!
— שרייט אויס חנהלע.

דעם באַלעבאָס פאַרלעגנהייט פאַרשווינדט. ער קלעטערט אַרויף אויף אַ שטול און שלעפט אַראָפּ פון אַ שאַנק אַן אַפּשפּאַר־פּושקע, געמאַכט פון געברענטן ליים. ער צעברעכט עס אַזוי ווי מיט אַ ברכה און עס פאַלן אַרויס פאַרגעלטע, פאַרגרינטע, מיט שימל באַדעקטע, זילבערנע און קופערנע מטבעות.

— נאַט, נעמט, מיינע ליבע געסט... פאַר דער הגנה, און זאַל זיין גער בענטשט אייער שליחות און איר זאָלט מצליח זיין בכל אשר תפנו, אָמן!
לייווער האט זיך פאַרשעמט. דאָס געלט האט געברייט אין דער האַנט פון קאַסיר. דער וואָגן האט זיך שנעל געטראָגן איבערן זאַמדיקן וועג, זיך דערווייטערט פון שטעטל. די שליחים זענען געפאַרן אַהיים, אויפן וועג האט זיי באַגלייט דאָס געזאַנג פון די טעלעגראַפֿן־סלופּעס, וואָס האט דער־מאַנט אין די פּראַנט־ידיעות פון ארץ־ישׂראל... און קיין מאָל, אפשר, איז נאָך גישט געווען אַזוי קלאַר און באַשטימט, ווי איצט, נאָכן לעצטן באַזוך. אַז דער זיג איז געזיכערט...

בראזיליאניזמען

אמעלאַגן — ביז באַלד, צום זען זיך.
אטראזירן — זיך פאַרשפעטיקן, ווערן הינטערשטעליק.
אינטריגירן — צושטעלן אַ באַשטעלונג.
באַז מאַרדע — אַ גוטער פאַרנאַכט (באַגריסונג).
באַם דיאָ — אַ גוטער מאַרגן (באַגריסונג).
באַם פענסאַמענטאָ — גוטע געדאַנקען.
באַם רעטיראַ — דער נאַמען פון דעם יידישן קוואַרטאַל אין סאַן פּאַולאַ.
בייראַ — געגנט; קוואַרטאַל.
ברוטאַ — ברוטאַל.
ברוזשעמע — טרינק־געלט.
בלעכאַ — אַ נהלה ערד.
בראַן־פינאַ — אַריסטאָקראַטיש, איידל.
ברופּאַ — פאַלקסשול.
דאַם דאַרעם — פון ווייטיקן.
דאַם פאַרטאַם — פון קימפעטן.
דיאַ דאַם נאַמאַרדאַם — דער טאַג פון די געליבטע.
דעראַפּאַ — אויסגעגליטשט.
דעסידאַ — אַראַפּגאַנג, באַרג־אַראַפּ.
ווילאַ — דאַרף.
ווענדע — שפייזקראַם.
זשאַיאַ — אַ צירונג.
זשאַנטע — וועטשערע.
זשאַרדינס — גערטנער, דער אַריסטאָקראַטישער קוואַרטאַל פון סאַן פּאַולאַ.
זשעלאַדעיראַ — אייזקאַסטן.
זשערען — פּלאַץ, קרקע.
זשעראַ — ערד, לאַנד.
זשענאַ — אַנצוג.
בראַוועסע — זייטן־גאַס.
זשוואַק — אַ קונה, וואָס שלעפט אָפּ מיטן באַצאַלן דעם פרעסטאַסאַן.
לאַדראַן דע גאַליניאַם — הינער־גוב.
לוגאַר — פּלאַץ; אַרט.
לעמראַם — אותיות.
מאַווימענטאַ — באַוועגונג.

- מאטאר א בישאָ — דערהרגענען דעם וואַרעם. ד. ה. טרינקען אַ גלעזל בראַנפּן.
 מאַלאַנדראַ — אונטערוועלטניק.
 מאַלעקע — יינגל.
 מאַלקריאָדאָ — שלעכט דערצויגענער.
 מאַנדאָ פּלאַנמאר באַטאָמעס — שיק אים קאַרטאָפּל פּלאַנצן, אַן אַנגענומענע
 ווענדונג ביים איבעררייסן אַ ליבע.
 מאַנאָפּאַקטוראַ דע קאַלסאָם — הויז־פּאַבריק.
 מאַעדאַ — מטבע.
 מאַקאַראָנאַס — לאַקשן.
 מוּדן זיך — זיך איבערציען אין אַן אַנדערער ווינונג.
 מיליאָ — קוקורודע.
 מינאַס — אַ שטאַט אין בראַזיל. דער נאַמען נעמט זיך פּון גראַבוס, מינעס.
 מיניאַ ווידאַ — לעבן מינס.
 מועאַ סאַנאַ — מלאך מיינער.
 נונקאַ — קיין מאַל נישט.
 נאַמאַראָדאַ — געליבטער.
 נאַסאַ סעניאָראַ — הייליקע באַשיצערין.
 סאַבי — איר ווייסט.
 סאַבידאַ — באַרג אַרויף.
 סאַלטעיראַ — בחור, נישט פאַרהייראַטער.
 סאַלטעיראַנאַ — פאַרזעסענע מיד.
 סאַסיע — מיטגליד פּון אַ הברה.
 סים — יא.
 סיטיאַ — אַ פּאַלוואַרק.
 סירענע — דער פּרימאַרגינעפּל.
 סע דעאָם קיוער — אם ירצה השם.
 סען ווערגאַניאַ — אַן בושה.
 סעניאָראַ — פּרוי, דאַמע.
 סעניאָריטאַ — פּריילין.
 עמפּאַדאַם — אַ מיין געבעקס (קנישעס).
 ענטראַ מאַסאַ — קום אַרײן, יונגעראַן.
 ענטראַסאַדאַ — אינטערעסאַנט.
 ענטראַדאַ — אייגנאַנג, ערשטע ראַטע פּון פּרעסטאַסאַן.
 ענקאַמענדאַ — באַשטעלונג.
 עסטראַדע — שאַסיי.
 עסקינאַ — ראַג פּון אַ גאַס (עק).
 פּאַדרע — גלח.
 פּאַגאַמענט — אויסצאַלונג פּון שכירות.
 פּאַזענדעיראַ — פּריץ.
 פּאַלאַסעט — פּאַלאַצל.

פאַראַן — קעלער.
 פינגא — בראַנפן.
 פּינ דע מעז — סוף חודש.
 פּיסקאַל — שטייער־קאָנטראָלער.
 פעירא — יאָריד.
 פעראַלא — פּערל.
 פּרעסמאַסאָן — אויף ראַטעס (ראַטעס).
 קאַבראַנסטווע — מאָנוגען, איינקאַסירונג.
 קאַבערמאַר — אַ צודעק.
 קאַברירן — מאָנען, איינקאַסירן.
 קאַדוקא — פאַרעלטערט, (עובר בטל).
 קאַזא — הויז (געשעפט).
 קאַזיניעיראַ — קעכין.
 קאַלשאַ — לייכטע איבערדעק.
 קאַלשאַן — שטרוי־זאַק „שענניק“.
 קאַמאַ וואַי — וואַס מאַכסטו.
 קאַם סערטעזאַ — מיט זיכערקייט; גאַנץ באַשטימט.
 קאַמיסאַן — פאַרוואַלטונג.
 קאַנטאַ — טויזנט קרוועיראַס.
 קאַרטיסאַ — אַן אַרעמער הויף פּוֹן אַ סך שכנים.
 קאַרטל — אַן אַפּגעשניטן שטיקל געוואַנט, אַדער שטאַף אויף אַן אַנצוג.
 קוויטאַראַ — מיטליידס־אויסדרוק (נעבעך).
 קלאַפּער — הויזירער (קליענטעלשטיק).
 קע באַנימאַ, קע לינדאַ — ווי שיין!
 ראַפּאַס פעיטאַם — פאַרטיקע מלבושים.
 רוסיאַ — רוס (געמיינט ייד).
 רעוויסמאַ — זשורנאַל.
 רעסיבע — קוויטירונג (קבלה).
 רעסעבירן — איינקאַסירן (דערהאַלטן).
 שאַקע — קוואַקע.
 שאַסרע — גרויסער גאַרטן.
 שיקרע — אַ טעצל.
 שעגאַ — גענוג.

אין פארלאג י. ל. פריץ זענען ביז היינט דערשינען פאלגנדיקע
ביכער :

אין יידיש

בלעטער פון אַ לעבן (2 בענד)
נאַכט איבער גלושינאָ
אין מדבר סיני
מיינע איבערלעבונגען
בילדער און דערציילונגען
היימישע און נאַענטע
ביי דער ווייסל
דאָס הויז פון די ליאַלקעס
אויף שמאַלע טראַטואַרן (ראַמאַן פון קבוץ־לעבן)
דאָס ערשטע און דאָס צענטע יאָר מדינת ישראל
צום נאַענטסטן שטערן — יידיש
אין געראַנגל — געקליבענע שריפטן
צען ישראל־דיכטער
שלום אַש אין זיין לעצטער היים
מענטשן פון נעכטן
אַ הויף אויף פּאַקאַרנע (2 בענד)
אויף צאַרישער קאַטאַרגע
אחד העם
צייכנס און צירופים
טויבן ביים ברונעס
פון וויי און גלויבן
געראַנגל
דער וועג קיין סדום
מיט דער שיף „טשיטשעריין“
אַ רייזע צו פּאַרשטויסענע ברידער
דער פּראַגער אַרעסטאַנט דערציילט (2 בענד)
משלים
ר' זלמן
זכרונות פון אַ יידישן רעוואָלוציאַנער

י. זרבבל
מענדל מאַן
אברהם סוצקעווער
ישראל טאַבאַקמאַן
ש. בערלינסקי
י. פּאַפּיערניקאָוו
מענדל מאַן
ק. צעטניק
יוסף בירשטיין
מלך נוי (ניישטאַדט)
מאַטעס דייטש
יצחק לעוו
מרדכי יפה
יצחק פּאַנער
פּריץ גראַנאַטשטיין
יחיאל האַפּער
ה. לייוויק
נחמן דראַזדאַוו
עזרא קאַרמאַן
רבקה באַסמאַן
י. צ. שאַרגעל
ד. זאַקאַליק
א. קאַרפּינאַוויטש
א. ריוועס
יוסף כרמל
מרדכי אורן
א. שטיינבאַרג
יחיאל האַפּער
הערש מענדל

ערשטע יארן
 דראמאטישע שריפטן
 אידעישע שלימותן און האלבע אמתן
 ברויט (ראמאן)
 אין דוד המלכס גיטער (פאעמע)
 אין דער נייער היים
 היים און דויער
 מיט יידן צווישן אינדיאנער, נעגער און אראבער
 א האלבער יארהונדערט אין אמעריקע
 פון די מלינער וועלטן
 אינאיינעם און באזונדער
 אפענע פענצטער
 די געשיכטע פון יידן אין לאדזש אין די יארן
 פון דער דייטשער יידן־אויסראגטונג
 די פונקטן פון תיקון
 אאזיס
 ספר בארשטשיוו
 40 יאר הסתדרות
 ביימער אין ווינט
 דער גורל פונעם ייד
 מיין הארק־רייזע
 די יידן אין איטאליע
 צו זיין 75סטן געבוירנטאג
 דער דיגער וואס איבערן קאפ
 אין גליק און אין טרויער
 איראפע און קינדער
 אין ליכט פון דורות (לידער)
 ארץ־ישׂראל אין דער יידישער ליטעראטור
 די זון הינטער מיר
 די העלדן אין דער וועלט־געשיכטע (2 בענד)
 ווידערקלאנגען
 זאנגען אויפן ווינט
 אין א פרעמדער הויט
 אונטער סאָויעטישע הימלען
 (צו זיין ערשטער יארצייט)

ג. ניר־ראפאלקעס
 י. זינגער
 דוד פלאקסער
 ש. וואַרזאָגער
 ב. וויינשטיין
 לוי פאפיערניקאָוו
 אברהם ליס
 ד״ר חיים שאַשקעס
 מ. ווייסמאַן
 פ. גאַרעליק
 י. בראַנשטיין
 פ. בערמאַן
 א. וואַלף יאַסני
 א. שמרי
 א. סוצקעווער
 אירגון יוצאי באַרשטשיוו
 א. מנור
 א. לעוו
 יעקב כהן
 ל. אליצקי
 ג. דראַזדאָוו
 ספר זרבבל
 ק. צעטניק
 דבורה דיין
 ד״ר מ. דוואַרזשעצקי
 מלכה לי
 מ. יפה
 י. פאפיערניקאָוו
 ד״ר צבי כהן
 י. גאַר
 ב. עפשטיין
 ש. פּאַלאַקעוויטש
 יעקב כהן
 יוסף ראַטענבערג

צום קוואַך
 פון מאַסקווע ביז עבר־הירדן
 אַ הויף אויף מוראַנאָוו (באַנד 1)
 אַ הויף אויף מוראַנאָוו (באַנד 2)
 געקליבענע דערציילונגען
 כ'בין קיינמאַל נישט אַוועק פון דער היים
 אַפאַריזמען און גלייכווערטער
 אַנטקעגן דעם נאַציסן שונא
 ספר סטרי (יידיש, העברעיִש, ענגליש)
 פרויען אין קנעכטשאַפט (אַלבאַם)
 חברים פון מוראַנאָווער ראַיאָן
 ליד, באַלאַדע, דערציילונג (יידיש-העברעיִש)
 פון יענער זייט ליד
 זון איבער אַלץ
 מיין האַב און גאַב (לידער)
 אויסדערוויילטע שריפטן
 „דאָס לעבן נאָך פאַר מיר“...
 אין יאָרן אַרום
 גאַנג
 לידער פון חורבן — ת"ש—תש"ה אַנטאַלאַגיע
 די משפּחה יעלניק
 חכמה פון יידישן קוואַך
 דראַמאַטישע ווערק
 דער לאַמפּ ברענט (לידער)
 העכער די וואַלקנס
 צוריקבליקן און פערספעקטיוון
 ווי שאַף צו דער שחיטה?
 קריזיס (דאַמאַן)
 אַ קרוג מיט וויין (לידער)
 אחד העם (ענגליש)
 מיט מיינע פאַרטאַגביכער
 די בריק (נאַוועלן)
 לידער און באַלאַדן (יידיש-העברעיִש)
 וואָך איז דער סטעפּ (לידער)

מרים ריינעס־מלצר
 ד"ר חיים שאַשקעס
 יחיאל האַפּער
 יחיאל האַפּער
 ע. פּערשלייסער
 ה. אַקערמאַן
 י. שטיינבערג
 ארגון נכי המלחמה בנאצים
 אירגון יוצאי סטרי
 אסתר לוריא
 ב. שלעווין
 איציק מאַגנער
 רחל קאַרן
 רחל פישמאַן
 מ. ז. טקאַטש
 ש. זאַראַמב
 נוסיאַ־איניאַ שיפּמאַן
 מ. י. שעלובסקי
 ל. חייִן־שמעוני
 ק. מאַלאַדאַווסקי
 ל. פאַפּיערניקאָוו
 י. שטיינבערג
 יהושע אַלקאַן
 ל. קוסמאַן
 ה. יונג
 ג. מיזיל
 ק. שבתאי
 ל. כאַנוקאָוו
 נחמן ראַפּפּ
 ג. דראַזדאָוו
 יעקב גלאַטשטיין
 ישעיהו שפיגל
 מאַגי לייב
 אפרים אויערבאַך

ישעיה זאנדבערג

ב. עפשטיין

ש. ווארזאגער

יעקב פרידמאן

דניאל טשאַרני

ברוך שפינאָזא

יאָסל צוקער

י. ראַפּאַפּאַרט

י. פעטערזייל

ח. בעז

י. ערליך

יחיאל האַפּער

דער שונא איז די מויערן

דורך דעם גרינעם טויער

זאַמד

נפילים

די וועלט איז קיילעכדיק

עטיק (איבערז.: ש. ווינער)

שריפטן

מהות פון דיכטונג

אַנדענק־בוך

אונדזער דור מוז אַנטשיידן

וואָלבראַט

אַמאָל... (דערציילונגען)

בעברית

כתבים נבחרים	יוסף ראזען
אמנות ותיאטרון	אפרים שרייער
הדמות הלאומית של יהדות הגולה	י. לעשצינסקי
שיחות עם סופרים יהודיים	יעקב פאט
300 שעות בגיטו הדועך	מ. בערלאַנד
על חרבות התרבות היהודית בברית המועצות	יהושע גלבוץ
עלי חיים	י. זרבבל
ברלה	ג. חנין
בין סיני לאולימפוס	א. אלמי
קריה לבנה — ווייסע שטאַט (עברית־יידיש)	אפרים אויערבאך
פת ומלח	מ. בורשטין
נשים מאחורי הגדר	ר. קוויאַטקאָווסקי־פּנחסיק
בצל הגועים	נחמיה לוינסקי
האידיאה והאמת	ד. פלקסר
זכרונות ועדויות (יידיש־עברית)	מול האויב הנאצי
השיר והמשורר (א. סוצקבר)	פ. בילצקי
שיר, בלדה, סיפור	אציק מנגר
מיערות הצפון עד חורשות הכרמל	א. ירושלמי
אבני מפתן	דב סדן
מצדה ורומי	י. פרייליך
ממעין החכמה של עם ישראל	י. שטינברג
פרופ' אריה טרטקובר	א. מנור

